

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**OLUMSUZ EKONOMİK DÖNEMLERDE BANKALARIN
KREDİLENDİRME DAVRANIŞLARININ ANALİZİ-2008-2016 DÖNEMİ
TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BİR UYGULAMA**

DOKTORA TEZİ

Cemil ŞENEL

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

AĞUSTOS 2017

**TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**OLUMSUZ EKONOMİK DÖNEMLERDE BANKALARIN
KREDİLENDİRME DAVRANIŞLARININ ANALİZİ-2008-2016 DÖNEMİ
TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BİR UYGULAMA**

DOKTORA TEZİ

Cemil ŞENEL

1303910010

İşletme Anabilim Dalı

İşletme Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünün 1303910010 numaralı Doktora öğrencisi Cemil Şenel ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı, “Olumsuz Ekonomik Dönemlerde Bankaların Kredilendirme Davranışlarının Analizi-2008-2016 dönemi Türk Bankacılık Sisteminde Bir Uygulama” başlıklı tezini, aşağıda imzaları olan jüri önünde savunmuş ve oy birliği ile başarılı olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Gazi Üniversitesi

Kabul/Red

☒ ☐

M. Arslan

Eş Danışman : Yrd. Doç. Dr Adnan GÜZEL
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

Kabul/Red

☒ ☐

A. Güzel

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Kürşat YALÇINER
Gazi Üniversitesi

Kabul/Red

☒ ☐

K. Yalçiner

: Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR
Gazi Üniversitesi

Kabul/Red

☒ ☐

A. Okur

: Yrd. Doç. Dr. Kemal TEKİN
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

Kabul/Red

☒ ☐

K. Tekin

: Yrd. Doç. Dr. Mustafa K. YÜKSEL
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

Kabul/Red

☒ ☐

M. K. Yüksel

Tez Savunma Tarihi: 21. Ağustos 2017

ONAY
Yrd. Doç. Dr Adnan GÜZEL
Enstitü Müdürü

06.../09/2017

A. Güzel

TÜRK HAVA KURUMU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Doktora Tezi olarak sunduğum, “Olumsuz Ekonomik Dönemlerde Bankaların Kredilendirme Davranışlarının Analizi-2008-2016 dönemi Türk Bankacılık Sisteminde Bir Uygulama” adlı çalışmamın, tarafımdan akademik etik ve kurallara aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18.07.2017

Cemil ŞENEL

ÖNSÖZ

Günümüzde bankacılık sistemi, finansal işlemlerin hacmini ve derinliğini belirlemekte, finansal aracılık işlevini yerine getirmekte ve ekonomik refahın oluşumuna yardımcı olmaktadır. Finansal aracılık işlemini gerçekleştirirken kullandıkları en önemli enstrüman kullandıkları kredilerdir.

Banka kredileri, kaynakların etkin dağıtımından gayri safi yurt içi hasılaya kadar ulusal ve uluslararası finansal sistemde mikro ve makro faktörlerle ilişki içerisinde. Özellikle yaşanan olumsuz ekonomik dönemlerde banka kredilerinin kullanımı krizlerden çıkış olarak kullanabildiği gibi krizlerin daha derinleşmesine sebepte olabilmektedir. Bu çalışma ile olumsuz ekonomik dönemlerde Türk Bankacılık sektöründe banka kredilendirme davranışlarının analiz edilerek incelenmiştir.

Bu araştırmada kendi yoğun tempolarına rağmen önerilerini ve eleştirilerini esirgemeyen, yol gösteren Sayın Prof. Dr. Mehmet ARSLAN'a ve Eşdanışmanım Yrd. Doç. Dr. Adnan GÜZEL'e teşekkürü borç bilir, saygılarımı sunarım. Tezimin hazırlanması sırasında yaşadığım zorlukları benimle paylaşan sevgili eşim Gökçen ŞENEL'e teşekkürü borç bilirim.

Ağustos 2017

Cemil ŞENEL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. FİNANSAL SİSTEM VE FONKSİYONLARI	4
1.1 Finansal Piyasalar ve İşlevleri	4
1.1.1 Finansal Piyasaların Fonksiyonları	6
1.1.2 Finansal Piyasaların Yapısı	6
1.1.2.1 Ödemelerin peşin veya vadeli yapılmasına göre finansal piyasalar	7
1.1.2.2 Fon arz ve talep süresine göre finansal piyasalar	7
1.1.2.3 Örgütlenme durumuna göre finansal piyasalar	8
1.1.2.4 Finansal varlığın işlem şekline göre finansal piyasalar	8
1.1.2.5 Coğrafi sınırlara göre piyasalar	9
1.1.3 Finansal Araçlar	9
1.2 Finansal Kurumlar	10
1.2.1 İşlem Maliyetleri	11
1.2.2 Eksik Bilgilenme Maliyetleri (Asimetrik Enformasyon)	13
1.2.3 Finansal Kurumların Sınıflandırılması	14
1.3 Finansal Piyasalarda Regülasyon ve Kurumsal Yönetim	15
1.3.1 Finansal Piyasaların Düzenlenmesinin Nedenleri	16
1.3.2 Finansal Piyasaların Düzenlemesinde Kurumsal Yönetim	19
1.4 Finansal Piyasalarda Risk Kavramı	20
1.4.1 Finansal Krizler (Olumsuz Ekonomik Dönemler) Yapısı	20
1.4.2.1 Para (döviz) krizleri	23
1.4.2.2 Bankacılık krizleri	23
1.4.2.3 İkiz krizler	24
1.4.2.4 Dış borç krizi	24
İKİNCİ BÖLÜM	26
2. BANKACILIK	26
2.1 Bankacılık Teorileri	27
2.2 Bankacılığın Fonksiyonları	28
2.2.1 Finansal Aracılık	28
2.2.2 Likidite Sağlamak	28
2.2.3 Asimetrik Bilgi Sorununu Çözme	29

2.2.4	Kaydi Para ya da Banka Parası Yaratma	29
2.2.5	Kaynak Kullanımında Akıcılık ve Etkinlik Sağlama	30
2.2.6	Finansal Hizmetler Sağlama	30
2.2.7	Para Politikalarının Etkinliğini Arttırmak	30
2.2.8	Ulusal ve Uluslararası Ticareti Geliştirme	30
2.3	Banka Bilançosu	31
2.3.1	Banka Varlıkları (Aktifler)	32
2.3.2	Banka Kaynakları (Yükümlülükler)	33
2.4	Banka Gelir – Gider Yapısı.....	34
2.5	Banka Bilanço Dışı Kalemleri	35
2.6	Banka Türleri	35
2.6.1	Merkez Bankası	36
2.6.2	Ticari Bankalar	36
2.6.3	Yatırım ve Kalkınma Bankaları.....	37
2.6.4	Katılım Bankaları	37
2.7	Banka Yönetimin İlkeleri.....	38
2.7.1	Likidite Yönetimi	38
2.7.2	Aktif Yönetimi.....	39
2.7.3	Pasif Yönetimi	40
2.7.4	Sermaye Yeterliliği Yönetimi.....	40
2.8	Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılığa Bakış.....	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		45
3. KREDİLER VE KREDİLERDEKİ RİSKLER		45
3.1	Kredinin Tanımı, Unsurları ve Fonksiyonları.....	45
3.1.1	Kredi Türleri	47
3.1.2	Kredilendirme İlkeleri ve Yaklaşımları.....	48
3.1.3	Kredi Sınırlamaları	49
3.1.4	Kredilendirme Süreci.....	50
3.1.5	Kredi Derecelendirme.....	51
3.1.6	Kredinin Fiyatlandırılması.....	53
3.2	Bankacılıkta Risk Yönetimi	53
3.2.1	Risk Yönetim Süreci.....	55
3.3	Bankacılıkta Risk Yönetimi Düzenlemeleri	57
3.3.1	Basel Bankacılık Denetim Komitesi.....	58
3.3.1.1	Basel I	58
3.3.1.2	Basel II.....	59
3.3.1.3	Basel III.....	61
3.4	Bankacılık Temel Riskleri	63
3.4.1	Kredi ve Karşı Taraf Riski	64
3.4.2	Piyasa Riski	66
3.4.2.1	Faiz riski	67
3.4.2.2	Kur Riski.....	68
3.4.2.3	Hisse Senedi Pozisyon Riski.....	69
3.4.3	Likidite Riski	69
3.4.4	Operasyonel Risk.....	70

3.4.5 Ülke Riski (hükümlanlık) ve Politik Riskler.....	73
3.4.5.1 Politik risk.....	73
3.5 Bankacılıkta Kredi Risk Yönetimi.....	74
3.5.1 Kredi Riski Yönetiminde Basel Uygulamaları.....	75
3.5.2 Bankalarda Kredi Riskinin Azaltılması.....	76
3.5.2 Kredi Tayinlaması	78
3.6 Türkiye’de Banka Kredilerinin Genel Görünümü	79
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	85
4. OLUMSUZ EKONOMİK DÖNEMLERDE BANKALARIN	
KREDİLENDİRME DAVRANIŞLARININ ANALİZİ 2008-2016	
DÖNEMİ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BİR UYGULAMA	85
4.1 Araştırmanın Amacı	85
4.2 Araştırmanın Önemi	85
4.3 Araştırma Veri ve Yöntemi	86
4.3.1 Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Açıklanması	88
4.3.2 Literatür	93
4.3.3 Araştırma Yöntemi	95
4.3.4 Araştırma Bulguları	98
BEŞİNCİ BÖLÜM	109
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	109
KAYNAKÇA	113
EKLER.....	122
Ek-A: Araştırmada Kullanılan Veriler	123
Ek-B: Bağımlılık ve Bağımsız Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve	
Gözlem Değerleri	127
ÖZGEÇMİŞ.....	159

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 : Türk bankacılık sistemi seçilmiş bilanço kalemleri genel görünümü	31
Tablo 3.1 : Derecelendirme kuruluşların not ölçüm puanları	52
Tablo 3.2 : Basel II üçlü yapısal blok.....	60
Tablo 4.1 : Borsa İstanbul’da 2008-2016 yılları arasında işlem gören ve süreklilik gösteren mevduat bankaları.	87
Tablo 4.2 : Ekonometrik modelde kullanılan değişkenler ve kısaltmaları.....	88
Tablo 4.3 : Analizde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri.....	92
Tablo 4.4 : Dinamik panel veri modeli krediler 1.	100
Tablo 4.5 : Dinamik panel veri modeli krediler 2.	101
Tablo 4.6 : Dinamik panel veri modeli kurumsal krediler 1.	103
Tablo 4.7 : Dinamik panel veri modeli kurumsal krediler 2.	104
Tablo 4.8 : Dinamik panel veri modeli bireysel krediler 1.	106

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1	: Finansal sistemde fon akışı	5
Şekil 1.2	: Finansal piyasaların yapısı	7
Şekil 1.3	: Finansal araçlar	10
Şekil 1.4	: Finansal piyasaların düzenlenmesinin nedenleri	17
Şekil 3.1	: Bankaların karşılaştıkları riskler	64
Şekil 3.2	: Bankaların aktif büyüklüğü	79
Şekil 3.3	: Aktif ve Pasif Kalemlerin TP ve YP Olarak Görünümü	79
Şekil 3.4	: Aktif ve pasif kalemlerin pay olarak dağılımı	80
Şekil 3.5	: Garinakdi kredilerin gelişimi	80
Şekil 3.6	: Kredilerin TP ve YP olarak görünümü	81
Şekil 3.7	: Kredilerin pay olarak dağılımı	81
Şekil 3.8	: Kredilerin Yıllar İtibariyle Gelişimi	82
Şekil 3.9	: Gelişmiş ülkeler (GÜ) ve gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) toplam aktifler	82
Şekil 3.10	: Gelişmiş ülkeler (GÜ) ve gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) toplam aktifler	83
Şekil 3.11	: Gelişmiş ülkeler (GÜ) ve gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) toplam aktiflerin dağılımı	83

KISALTMALAR

APY	: Aktif Pasif Yönetimi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
BİST	: Borsa İstanbul
FITCH	: Fitch Uluslararası Rating Kuruluşu
GAP	: Boşluk anlamında İngilizce terim
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
LN	: Eüeler sayısı (sabit bir reel sayı)
MOODY'S	: Moody's Investor Services
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ROA	: Aktif Karlılığı Oranı
ROE	: Özkaynak karlılığı
S&P	: Standard & Poor's
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SYO	: Sermaye Yeterlilik Oranı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TP	: Türk Parası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YP	: Yabancı Para

ÖZET

OLUMSUZ EKONOMİK DÖNEMLERDE BANKALARIN KREDİLENDİRME DAVRANIŞLARININ ANALİZİ-2008-2016 DÖNEMİ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BİR UYGULAMA

ŞENEL, Cemil

Doktora, İşletme Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Ağustos 2017, 159 sayfa

Bankacılık sektörü, özellikle Türkiye ekonomisinde, mali kesimin yaklaşık %80'nin temsil etmesi ve kaynak tahsisinde oynadığı kritik rol itibarıyla belirleyici bir güce sahiptir. Bankaların özellikle, olumsuz ekonomik şartlarda gösterdikleri kredileendirme davranışlarının belirlenmesi hem ekonomik büyüme, bankaların mali sağlığı ve kamu kesimi ekonomik planlama ve politika geliştirme açısından önemlidir. Bu amaçla, Türkiye'deki bankaların olumsuz ekonomik dönemlerdeki kredi davranışları Dinamik Panel Veri analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; Toplam Krediler bağımlı değişkenini, Toplam Krediler/ Toplam Aktif oranı ile Toplam Aktifler en yüksek anlamlılık düzeyinde ($P=0.000$) açıklayıcı değişkenler olduğu görülmüştür. Toplam Aktiflerin ve Toplam Kredi /Toplam Aktif oranının sırayla denklemdeki katsayıları %2,72 ve 0.0004289 düzeyinde; ROA ($P=0.000$) anlamlılık düzeyinde -0.001448; GSYH ($P=0.008$) anlamlılık düzeyinde 0.0089913; Likit Aktifler/Toplam Aktiflerin ($P=0.008$) anlamlılık düzeyinde 0.0001132; SYO ($P=0.078$) anlamlılık düzeyinde 0.0004535 olarak toplam kredilere etkisi tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Kredileendirme davranışı, Olumsuz Ekonomik Dönemler, Dinamik Panel Veri Analizi, Beklenti Anketleri,

ABSTRACT

ANALYSIS BANK LOANS BEHAVIOUR IN NEGATIVE ECONOMIC PERIODS: A CASE STUDY IN TURKISH BANKING SYSTEM 2008-2016

ŞENEL, Cemil

PhD, Department of Management

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Agust 2017, 159 sayfa

Banking sector plays an decisive role in Turkish economy, representing 80% of the financial sector and being a critical component of resource allocation. The lending policies of the banks are particularly important in terms of general robustness of the banking sector along with government planning and policy making. In this perspective, the lending policies of banks in Turkey during negative economic periods are studied using dynamic panel data analysis. The results indicate that with respect to the dependent variable, total change in loans, independent variables Total Credits/Total Assets ratio and total assets are statistically significant regarding the highest significance level ($P=0.000$). The coefficients of Total Assets and Total Credit/Total Assets ratio are calculated as respectively 2,72% and 0.0004289; at significance level ROA ($P=0.000$) -0,001448; at significance level GSYH ($P=0.008$) 0.0089913; at significance level Liquid Assets/Total Assets ($P=0.008$) 0.0001132; at significance level SYO ($P=0.078$) 0.004535, indicating an effect on total loans.

Keywords: Banking, Loan behavior, Negative Economic Periods, Dynamic Panel Data Analysis, Expectation Surveys

GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyinin başlıca göstergesi etkin bir finansal sistemin varlığına bağlıdır. Finansal piyasalar, finansal kurumlar ve finansal araçlar unsurlarından oluşan finansal sistem, bu unsurların yardımıyla ekonomik refahın ve etkinliğin artırılması fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Finansal sistemin temel unsurlarından olan finansal kurumlar; fon arz edenlerle ve fona ihtiyacı olanlara aracılık yaptığı ve işlem maliyetleri ve eksik bilgilenmeden kaynaklanan maliyetleri düşürdüğü için en önemli görevi yerine getirmektedir. Finansal kurumlar içinde bu görevi diğer kurumlara göre etkin yerine getiren bankacılık sektörüdür. Günümüzde bankacılık sistemi, finansal işlemlerin hacmini ve derinliğini belirlemekte, finansal aracılık işlevini yerine getirmekte ve refahın oluşumuna yardımcı olmaktadır. Kamuya ait olması gereken bu haklara sahip bankaların faaliyetlerinin otoriteler tarafından düzenlenmesi, gerek finansal aktörlerin haklarının korunması gerekse de tüm bankacılık ve finansal sistemin sağlıklı işleyebilmesi açısından son derece önemlidir.

Bankaların en temel faaliyeti finansal aracılık fonksiyonunu yerine getirmeleridir. Bu fonksiyonu yerine getirirken kullandıkları krediler kanalıyla ekonomide kaynakların etkin dağıtılmasını sağlarken, bir işletme olarak karlarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Krediler tasarrufların krediye dönüşmesinde ve ekonomide paranın değişim aracı olarak kullanılmasını sağladığı için finansal gelişmenin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerin ekonomik göstergeleri incelendiğinde finansal piyasada yer alan hane halkı, işletmeler ve diğer finansal aktörlerin krediler ile finanse edildiği görülmektedir. Krediler, tasarrufların etkin dağıtımına katkıda bulunduğu, tasarrufların yatırımlara aktarılmasını sağladığı, eksik bilgilenmeyi azaltarak işlem maliyetlerini düşürdüğü ve finansal işlemlerin gerçekleşmesini sağlayarak ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır.

Dünyada bankacılık sektörünün bilançoları incelendiğinde, aktif kalemler arasında yer alan kredilerin büyüklüğü ve önemi daha iyi anlaşılacaktır. Gelişmiş

Ülkelerin ortalama aktifleri yaklaşık dokuz trilyon dolar tutarında büyüklüğe sahipken gelişmekte olan ülkelerde yaklaşık bir trilyon dolarlık bir hacme sahiptir. Bu aktif büyüklüğün içinde krediler kalemi gelişmiş ülkelerde %50 seviyesindeyken, gelişmekte olan ülkelerde bu krediler aktif büyüklüğün % 60’nı oluşturmaktadır.

Bu büyüklüğe ulaşmış kredilerin, bankalarca yapılan kredilendirme kararları özellikle küresel ölçekte yaşanan ve etkisini devam eden finansal krizin nedenleri ve yansımalarını açıklamak ve sağlam bir finansal yapının yeniden oluşturulması açısından çok önemli bir konu haline gelmiştir. Kredi imkânlarının kriz dönemlerinde daralması, bu nedenle işletmelerin finansmana erişiminin zor hale gelmesi, iflas risklerinin belirmesi ve geri öden(e)meyen kredilerin olumsuz ekonomik dönemlerinde oluşturduğu riskler göz önüne alındığında kredi büyüklüğü büyüme sürecinde önemli bir faktör durumundadır. Olumsuz ekonomik dönemlerde daralan krediler, makroekonomik göstergelerin daha da kötüleşmesine neden olmaktadır. Kriz dönemlerinde kredi arzında yaşanan sıkıntılar, işletmelerin verimliliğini ve finansmana ulaşımını olumsuz etkileyerek yaşanan krizlerin ölçeğini derinleştirmektedir.

Bu bakımdan olumsuz ekonomik dönemlerde banka kredilendirme davranışlarını anlaşılması hem mali kesim hem de mali hizmetleri kullananlar açısından önemli ekonomik ve ticari yansımaları olan bir konudur. Reel kesim, mali kesim ve bireysel kesim açısından, olumsuz ekonomik dönemlerin ne olduğu algılaması ve beklentileri nasıl etkilediğini anlaşılması hem mikro hem de makro planlama ve kararları etkilemektedir.

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinde 2008 – 2016 yılları arasında beklenti anketlerindeki veriler esas alınarak “olumsuz ekonomik dönemler” belirlenecektir. Bu beklenti endeksleri kapsamında literatüre de uygun olarak 3 ana endeks analize dahil edilecektir. Bunlar: (1) Ekonomik Güven Endeksi (2) Reel Kesim Güven Endeksi ve (3) Tüketici Güven Endeksi. Bu endekslerdeki kritik eşiklerin aşıldığı durumlarda, bankaların ana kredi kalemlerindeki değişimler, mali performansındaki değişimler ve diğer beklentilerdeki değişimlerle eşleştirilerek bankaların kredilendirme davranışlarındaki etkiler ortaya konulacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde, finansal sistem ve unsurları, finansal piyasalar ve fonksiyonları, finansal araçlar, finansal piyasaların regülasyonu, finansal

piyasalarda risk kavramı, finansal krizler (olumsuz ekonomik dönemler) ve çeşitleri konularına yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde genel olarak bankacılık kavramı ele alınmış; bankacılık teorileri, bankacılığın fonksiyonları, banka türleri, banka yönetimin ilkeleri ve gelişmekte olan ülkelerde bankacılık konularına genel olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, krediler ve kredilendirme başlığı altında kredi kavramı, unsurları ve fonksiyonları, bankacılıkta risk yönetimi, bankacılıkta riskler, uluslararası bankacılık düzenlemeleri, kredi risk yönetimi, Türkiye’de ve Dünyada banka kredilerinin genel görünümü konuları ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde, olumsuz ekonomik koşulların beklenti endekslerine göre bankaların kredilendirme davranışları ile ilişkisi dinamik panel veri analizi kullanılarak ölçülmüştür.

Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise yapılan analiz ışığında elde edilen sonuçlara göre çalışmamız değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEM VE FONKSİYONLARI

Finansal sistem ekonomik büyümeyi canlandırarak, ekonomik refahı etkileyen piyasa aktörlerinin faaliyetlerine yön veren önemli bir işleve sahiptir. Finansal sistem, bir ekonomide fon ihtiyacı /fazlası olan ekonomik birimlerin (hane halkları, işletmeler ve devlet), fon akımını sağlayan kurumların ve finansal araçların, hukuki ve idari düzenleyici kurallar kapsamında bir araya gelmesi ile oluşan bir yapıdır. Bu yapı, fon arz eden kurumlardan, bu fonları yatırıma dönüştürme potansiyeli bulunan daha yüksek katma değer yaratan taraflara aktarıldığı finansal altyapıyla sağlanmaktadır. Finansal sistem, bu durumu daha etkin bir şekilde gerçekleştirme amacıyla fonların transferine olanak sağlamaktadır. İşlemi yapan taraflardan birinin diğerine göre daha fazla bir bilgiye sahip olması muhtemeldir ve bu durum asimetric bir bilgi sorununa ve finansal kaynakların verimsiz bir şekilde kullanılmasına yol açabilir. Bilgi asimetrisinin sorunuyla başa çıkılırsa, fonlarını yatırıma dönüştürmek isteyen ile fona ihtiyacı olan taraflar arasında denge kurulmasını finansal sistemi kolaylaştırmaktır.

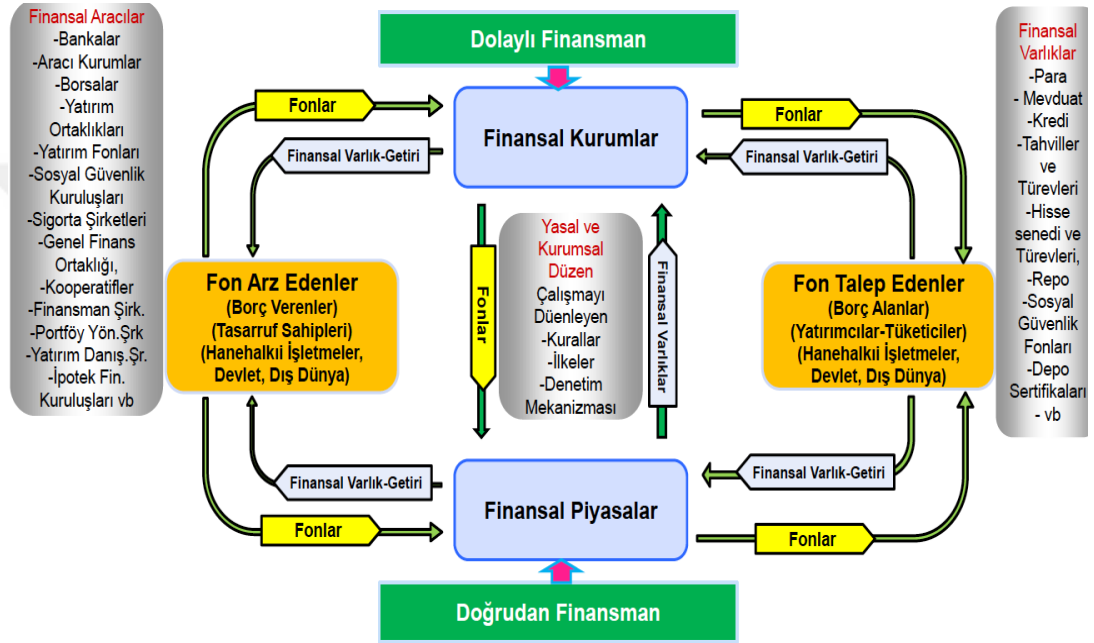
Gelirlerinin bir kısmı ile tasarruf yaparak sahip oldukları fazla fonları, gelirlerinden daha fazlasına ihtiyaç duyan ekonomik birimlere sunmalarını sağlayan finansal sistem; finansal piyasalar, finansal kurumlar (aracılar) ve finansal düzenleyiciler gibi temel unsurları ile ekonomik refahın ve etkinliğin artırılması fonksiyonlarını yerine getirmektedir.

1.1 Finansal Piyasalar ve İşlevleri

Fon arz ve talebinin karşılaştığı ve menkul kıymetlerin değişiminin gerçekleştiği piyasalar finansal piyasalar olarak tanımlanmaktadır. Finansal piyasalar, finansal varlıkların (menkul kıymetlerin) örnek vermek gerekirse hisse senetleri ve tahvillerin

alınıp- satıldığı piyasalardır. Finansal piyasalar sahip olunan fon fazlasının hane halkları, işletmeler ve devlet kurumlarının finansmanı ve yatırımı amacıyla kullanılmalarına imkân sağlamaktadır. Finansal piyasalar, finansal araçların en kısa sürede ve minimum maliyetle alım satımına olanak sağlamaktadır.

Finansal piyasalar, fon arz ve talebinin bir bedel karşılığında buluşması sonucu fon aktarımı işlemini sağlayan, bir ekonomik fonksiyonu gerçekleştirir. Bu ekonomik fonksiyon ve finansal piyasaların unsurları Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1.1: Finansal sistemde fon akışı (Güzel, A., 2016).

Finansal piyasalarda fonlar iki biçimde aktarılmaktadır. Fon arz edenler ve fon ihtiyacı olanlar arasındaki fon transferi, finansal araçlar ile gerçekleştirilmekte ise dolaylı finansman olarak tanımlanmaktadır. Direkt finansman ise fon arz edenin, fon fon talep edene aracı olmaksızın, fon transferinin gerçekleştirilmesidir. Fon arz edenlerin herhangi bir aracı kuruluş vasıtasıyla fon ihtiyacı olanlara ulaşması; dolaylı finansman, sözleşme maliyetlerinin azaltılması, riskin çeşitlendirme yoluyla dağıtılması gibi kolaylıklar sağlamaktadır.

1.1.1 Finansal Piyasaların Fonksiyonları

Finansal piyasalar, fonların etkin kullanımına aracılık, tasarruf ve yatırımların arttırılması, risk yönetimi ve bilgilendirme, koordinasyonun ve uzlaşmanın sağlanması gibi önemli fonksiyonları yerine getirmektedir.

Finansal piyasalar fon arz edenler ile yatırım fırsatı olduğu halde elinde bu yatırımı gerçekleştirecek fonu bulunmayan fon talebinde bulunanları bir araya getirmektedir. Finansal piyasalar bu fonksiyonu yerine getirmekle, yatırım miktarını arttırmakta, ülkede üretim miktarının artmasını sağlayarak ekonomik etkinliğin artmasına ve refah düzeyinin yükselmesine katkıda bulunmaktadır. Böylelikle fonların etkin kullanılmasını da sağlamaktadır.

Finansal piyasaların tasarruf ve yatırımların arttırılması fonksiyonunu yerine getirmesi ülke ekonomisi için önem arz etmektedir. Finansal piyasalar bu fonksiyonu, ekonomide yeterli sermaye birikimini tasarruf yapmaya teşvik ederek ve elde edilen tasarrufları yatırıma yönlendirilerek gerçekleştirmektedir.

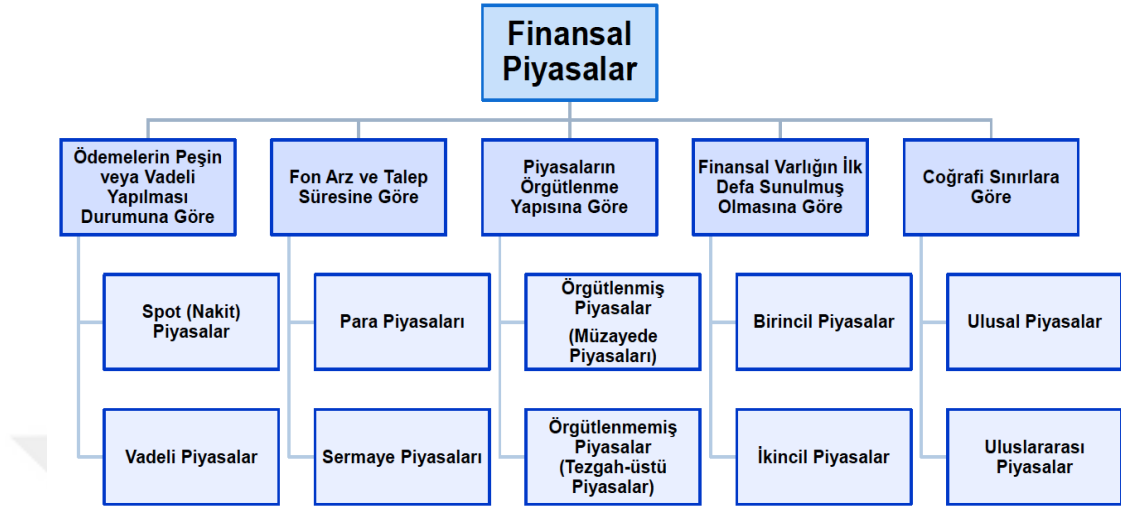
Finansal piyasaların bir diğer fonksiyonu ise risklerin yönetimi ve bilgilendirme fonksiyonudur. Tüm ekonomik birimlere finansal araçlar yardımıyla, ekonomik birimlerin tek başlarına yapamayacakları veya yapsalar bile yüksek maliyetlerle katlanacakları risk dağıtımını uygun koşullarda sağlamaktadır. Finansal piyasaların bilgilendirme işlevini her zaman doğru biçimde yerine getirmemektedir. Finansal varlıkların fiyatlarının tüm bilgileri yansıtması veya doğru şekilde fiyatlanması piyasaların etkinliğine bağlıdır.

Finansal piyasaların bir diğer fonksiyonu da ekonomik aktivitelerin koordinasyonunun ve takas işlemlerinin sağlanmasıdır. Finansal sistemin ve reel sektör de uyum halinde olması gerekmektedir. Bir ekonomide gerçekleştirilen bir işlem hem reel sektör hem de finans sektörüne etki etmektedir. Finansal piyasaların gelişmişlik göstergelerinden birisi de bu iki sektör arasında ki uyuma bağlı bulunmaktadır.

1.1.2 Finansal Piyasaların Yapısı

Finansal piyasaları birçok şekilde sınıflandırmak mümkündür. Finansal piyasaların ayırımı biçimseldir ve daha çok iç içeliği söz konusudur. Finansal piyasalar; fon arz ve talep süresine, piyasaların örgütlenme durumuna, finansal

varlığın işlem şekline ve ödemelerin peşin veya vadeli yapılmasına göre gruplandırılmaktadır. Şekil 1.2’de bu gruplandırılma görülmektedir.

Şekil 1.2: Finansal piyasaların yapısı (Güzel, A., 2016).

1.1.2.1 Ödemelerin peşin veya vadeli yapılmasına göre finansal piyasalar

Ödemelerin peşin veya vadeli yapılması finansal piyasalar arasındaki farkı ele almanın diğer bir yoludur. Menkul kıymetler alım satım işlemleri nakit olarak veya aynı gün içinde takas gerçekleşiyorsa bu piyasalar spot piyasa olarak tanımlanır.

Vadeli işlem piyasaları ise, yapılan sözleşmeye göre herhangi malın veya menkul kıymetin fiziki teslim ve ödemelerinin ileri bir tarihte yapıldığı piyasalardır.

Spot piyasalarda işlemin toplam tutarı yatırılırken, vadeli işlem piyasalarında sözleşmeye konu tutarın bir kısmı teminat olarak yatırılmaktadır. Yatırılan az bir teminat tutarı ile büyük rakamlı sözleşmelerde yer alınarak kaldıraç etkisinden yararlanılmaktadır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007:13).

1.1.2.2 Fon arz ve talep süresine göre finansal piyasalar

Finansal piyasalarda işlem gören menkul kıymetlerin vadesi esas alındığında; para ve sermaye piyasası olarak ayırım yapılabilmektedir. Para piyasası, bir yıldan daha kısa vadeli çek, bono gibi finansal araçların alınıp satıldığı piyasalar olarak tanımlanmaktadır. Hane halkının bireysel mevduat hesabı açtırma, kısa vadeli ihtiyaçlarını giderme, işletmeler ise dönen varlıkların finansmanı karşılama amacıyla

para piyasalarına katılmaktadırlar. Bu piyasanın temel özellikleri vadenin kısa olması, likiditenin yüksekliği ve riskin fon transferine aracılık yapan kuruluşlar tarafından üstlenildiği için finansal riskin düşüklüğü şeklinde sayılmaktadır.

Sermaye piyasası ise uzun ve orta vadeli tahvil, bir yıldan daha uzun vadeli tahvil, hisse senedi gibi finansal varlıkların işlem gördüğü piyasalardır. Sermaye piyasasında vade daha uzun olduğu için, finansal varlıkların taşıdıkları riskler daha fazla olmaktadır. Bu piyasada fon arz edenler uzun süre fonlarını devretmekte, kullananlar da uzun vadeli yatırımlarla değerlendirmektedir. Vadenin uzunluğu ve riskin büyüklüğü sebebiyle faiz oranları da yüksek görülmektedir (Aksoy ve Tanrıöven, 2007:57).

Finansal piyasaların fon arz ve talep süresine göre literatürde para ve sermaye piyasaları açıklanırken, genellikle zamansal sınıflandırma yapılmaktadır. Günümüzde finansal piyasalardaki yenilikler para piyasasında bir yıldan uzun vadeli finansal varlıkların kullanımına yol açmaktadır. Bunun yanında, sermaye piyasalarının bulunduğu ekonomilerin gelişmişlik düzeyi, konjonktürel durumu ve yatırımcıların spekülatif hedefli yatırım yapmaları sermaye piyasalarının vadelerini kısa olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır (TCMB, 2014:3).

1.1.2.3 Örgütlenme durumuna göre finansal piyasalar

Örgütlenmiş piyasalar, menkul kıymetlerin alım-satım işlemlerini belirli bir yerde, belirli kurallar ve düzenlemeler çerçevesinde yapıldığı piyasalar olarak tanımlanmaktadır. Örgütlenmiş piyasalara, örnek olarak para piyasalarında bankalar arası para piyasası, sermaye piyasalarında ise menkul değerler borsaları verilebilir.

Tezgâh üstü piyasalar olarak da bilinen örgütlenmemiş piyasalar ise organize piyasalarda kotasyon koşullarını sağlamayan yeni ve küçük işletmelerin menkul kıymetleri işlem görmektedir. Bu piyasalarda işlemler daha esnek kurallarla ve belli bir fiziki mekâna sahip olmaksızın gerçekleştirilmektedir.

1.1.2.4 Finansal varlığın işlem şekline göre finansal piyasalar

İşlemler açısından finansal piyasalar Birincil piyasalar ve İkincil piyasalar olmak üzere iki bölüme ayrılır. Birincil piyasalar ihtiyaçlarını karşılamak üzere fon arz edenler tarafından çıkartılmış olan menkul kıymetlerin ilk kez alım-satım işlemlerinin

yapıldığı piyasalardır. Bu piyasalarda işletmeler, hisse senedi ve tahvil ihraç ederek fon arz eden yatırımcılardan fon sağlamaktadırlar. Yatırım bankaları ilk kez satışa çıkan menkul kıymetlere yardımcı olmaktadır. Hisse senedi satışı yatırım bankası tarafından üstlenilmektedir (underwriting). Yatırım bankası bir işletmenin çıkarttığı hisse senetlerine fiyat garantisi vermekte ve daha sonra bunları piyasada satım işlemini gerçekleştirmektedir.

İkincil piyasalar, daha önce çıkarılan ve halen dolaşımda olan menkul kıymetlerin yeniden alım-satım işlemlerinin yapıldığı piyasalardır. İkinci el piyasaların en önemli fonksiyonu, çıkartılmış olan finansal varlıkların satış işlemlerini kolaylaştırmaktadır. Menkul kıymetleri birincil piyasadan alım işlemi gerçekleştikten sonra ihraç eden işletmeye tahvillerde vadeden önce, hisse senetlerinde ise hiçbir zaman gidilememektedir. İkincil piyasalar bu durumdaki menkul kıymetlerin nakde dönüşümünü sağlayan piyasalardır. Diğer bir ifade ikincil piyasalar menkul kıymetlerin likiditesini arttırmaktadır.

1.1.2.5 Coğrafi sınırlara göre piyasalar

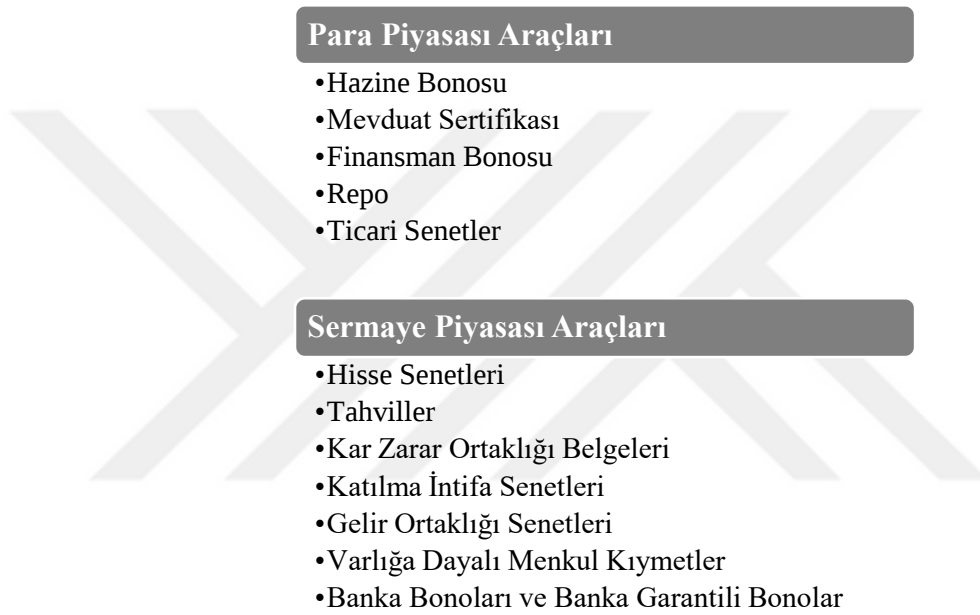
Fon- menkul kıymet alım satım işlemlerinin ulusal veya uluslararası şeklinde ayrıma tabi tutulması sermaye işlemine taraf olanların niteliklerine göre değişmektedir. Fon arz ve talep edenlerin aynı ülkede yerleşik olması durumunda, taraflar arasındaki işlemler ulusal mali işlem olarak nitelendirilirken, tarafların farklı ülkelerde yerleşik olması durumunda, mali işleme uluslararası nitelik kazanmaktadır. Aynı ülke içinde gerçekleşen mali işlemlerin taraflara göre ayırım yapıldığında, ulusal ve uluslararası piyasa kavramı daha anlaşılır olmaktadır (Yalçınar, 2008:4).

1.1.3 Finansal Araçlar

Finansal piyasalarda fon arzının talep edene iletilmesi gibi çok önemli bir işlevi anlayabilmek için finansal araçların incelenmesi gerekmektedir. Fon arz edenlerin işlem gören fonları karşılığında, fon talep edenlerden aldıkları, alacak veya ortaklık hakkı veren belgelere finansal araç veya finansal varlık denilmektedir. Finansal piyasalarda çok fazla türde finansal araç bulunmaktadır. Bu araçların piyasa katılımcıları tarafından kullanımı kendilerine teklif edilen risk ve gelirin niteliğine ve para ile sermaye piyasasındaki ulaşılabilirliğine bağlıdır. Finansal araçlar, ödeme aracı,

değer biriktirme (tasarruf) ve risk transferi gibi üç önemli fonksiyonu yerine getirirler (Parasız; 2012:17).

Finansal araçlar fon transferi sırasında yapılan sözleşmenin içeriğine, fon arz eden ve talep edenin özelliğine, sağladıkları teminat, verdiği haklar, sürelerine ve nakde dönüşebilme derecelerine göre çok farklı türlerde düzenlenebilirler. Finansal araçlar yazında genellikle fon arz ve talep süresine göre; para piyasası ve sermaye piyasası araçları olarak sınıflandırılmıştır. Ülkemizde işlem gören finansal araçlar Şekil 3’te gösterilmektedir.

Şekil 1.3: Finansal araçlar (Yazar tarafından derlenmiştir).

1.2 Finansal Kurumlar

Finansal kurumlar, fonların, fon arz edenlerden fon ihtiyacı olanlara ulaştırılmasında aracılık yapan kuruluşlardır. Finansal piyasalarda fon transferi, yukarıda bahsi geçtiği gibi Doğrudan ve Dolaylı finansman şeklinde gerçekleşmektedir. Dolaylı finansman, fon transferine yardımcı olan finansal kurumları içermektedir. Bu süreçte fon arz edenler, sahip olduğu fonlara ait işlemleri aracı kurumlara devretmekte ve fonlar talep edenlere bu kurumların değerlendirmelerine göre gerçekleşmektedir. Finansal kurumların sağladığı diğer finansal hizmetler ise;

1. Komisyoncular kanalıyla aracı kurumun müşterilerinin finansal varlıklarının ticaretini kolaylaştırmak,
2. Aracı kurumun müşterilerinin istemesi halinde finansal varlığa kendi sermayesini kullanarak ticaretini kolaylaştırmak,
3. Müşterilerine finansal varlık yaratma konusunda yardımcı olmak ve daha sonra bu finansal varlıkları diğer piyasa katılımcılarına dağıtmak,
4. Müşterilerine yatırım önerilerinde bulunmak, müşterilerinin finansal varlıklarını yönetmek,
5. Ödeme mekanizması sağlamak olarak sayılmaktadır.

Finansal kurumların sürece dâhil edilmesi ile gerçekleşen finansman süreci finansal aracılık olarak da tanımlanmakta ve fon transferinde temel sistem sayılmaktadır. Finansal kurumların diğer bir deyişle finansal aracılardan sistemin temel ögesi olarak sayılmasını anlaşılması için iki tür maliyet kavramının bilinmesi gerekmektedir. Bunlar işlem maliyetleri ve bilgilendirme maliyetleridir. Finansal kurumlar bu maliyetleri azaltma fonksiyonunu yerine getirirler.

1.2.1 İşlem Maliyetleri

Finansal piyasalarda, fon arz -talebi sebebiyle harcanan para ve zaman, işlem maliyeti olarak tanımlanmaktadır. Doğrudan finansman ile yatırım yapmak isteyen yatırımcılar her zaman uygun koşullarda bu fırsatı bulamayabilirler. Finansal kurumlar ölçek ekonomilerinden yararlandıkları ve fon alışverişinde uzmanlaştıkları için işlem maliyetlerini azaltmaktadırlar. Piyasa ekonomilerinde, kurumların ve araçların ekonomikliği işlem giderleriyle ilişkilidir, dolayısıyla hayatta kalan kurumlar ve araçlar, en düşük işlem giderine sahip olanlar olmaktadır.

İşlem maliyetlerini belirlemede önemli nitelikler şunlardır;

1. Finansal varlığın belirginliği,
2. belirsizlik,
3. işlemin oluşma sıklığı

varlığın belirginliği işlemin nasıl organize edildiği ve gerçekleştirildiğiyle ilgilenebilir. Finansal varlık, kolayca alternatif bir kullanıma sokulursa belirginlik düşüktür ve önemli bedellere yol açmadan farklı işler için kullanılabilir.

İşlemler aynı zamanda *belirsizlik* ile de bağlantılı olabilir, bunlar (1) dış kaynaklıdır (sözleşmeli tarafların kontrolü dışında değişen olaylar meydana

geldiğinde) ve (2) sözleşmeli tarafların fırsatçı davranmalarına bağlıdır. Değişen dış koşullar eğer kanıtlanabiliyorsa, asıl sözleşmeler de dış kaynaklı belirsizlik nedeniyle oluşan sorunlar da göz önünde tutularak, uygun bir şekilde değiştirilir. Bu durumda, işlem giderlerini kontrol etmek mümkündür. Ancak, şartların kolayca gözlenemediği durumlarda, fırsatçılık sözleşmeli tarafların ilk imzaladıkları sözleşmeyi incelemeleri konusunda teşvik eder ve manevi zarar sorunlarına yol açar. Belirsizlik ne kadar büyükse, fırsatçı davranışlar daha fazla gözlemlenir ve buna bağlı olarak da daha yüksek işlem bedeli ortaya çıkabilir.

İşlemin oluşma sıklığı, bir işlemin piyasa içerisinde mi veya şirket içinde mi yer alması gerektiğinin belirlenmesinde önemli bir role sahiptir. Piyasada gerçekleşen tek bir işlem giderleri azaltabilir. Buna karşın, işlem sıklığı sözleşme hazırlanırken ayrıntılı açıklamaya ihtiyaç vardır ve giderleri azaltmak amacıyla firma içinde yer almalıdır.

Varlıklar belirgin varlıklarsa, işlemler daha sıktır ve önemli derecede belirsizlikler bulunur, ve dolayısıyla şirket içi işlemler giderleri düşürür. Tersine, varlıklar belirli değilse işlemler azalır ve önemli bir belirsizlik bulunmaz, piyasa işlemi daha düşük bir gidere sahip olabilir.

Bahsedilen işlemler ve altında yatan teşvik sorunları, işlemi yapan tarafların tahmini davranışlarına bağlıdır. Ekonomistler (Coase (1932, 1960, 1988), Williamson (1975, 1985), Akerlof (1971) ve diğerleri) insanların davranışlarını inceleyerek ekonomik işlemlere katkıda bulunmuşlar, genelde kendine hizmet eden ve rasyonel ve ayrıca fırsatçı davranışlar kabullenilmiştir. Fırsatçı davranış biçimleri, diğer tarafı bilinçli olarak yanlış yönlendirebilecek şekilde karmakarışık ve eksik bilgilerle hareket eden bir davranış biçimi olarak anlaşılmıştır. Bu tip bir davranış biçimi işlem yapan tarafların bu gibi durumları önceden tahmin etmek için çaba harcamalarını ve gerçekleştğinde kendilerini garantiye almış olmalarını gerektirir. Aynı zamanda taraflar arasında karşılıklı gerginliğin de artması belirgin işlem giderlerine yol açabilir (Darškuvienė, 2010:8).

İşlem giderleri aşağıda sınıflandırılmıştır:

1. Araştırma ve bilgilenme giderleri,
2. Sözleşme ve izleme giderleri,
3. Finansal varlıkların alıcısı ve satıcısı arasındaki özendirme sorunlarıyla ilgili giderler

Araştırma ve bilgilendirme giderleri aşağıdaki şekilde tanımlanır:

Araştırma giderleri açık olarak ve örtülü araştırmalar olarak iki kategoriye ayrılır. Açık araştırma giderlerine birisinin Finansal bir aracı satmak veya satın almak niyetiyle verdiği ilan ve reklamları içerebilir. Gizli araştırma giderleri ise karşı tarafı işleme dahil etmek için harcanan zamanın değeriyle ölçülür. Örgütlenmiş bir Finansal piyasa varsa, bu tip araştırma giderleri azalır.

Bilgilenme giderleri ise Finansal aracın yatırım olanaklarının değerlendirilmesiyle bağlantılıdır. Fiyat etkin piyasalarda, fiyatlar bütün piyasa katılımcıları tarafından toplanan toplam bilgiyi yansıtır.

Sözleşme imzalama ve izleme giderleri asimetrik bilgilendirme sorunlarını çözmek için gerekli olan giderlerle ilgilidir. İki taraf bir işleme girerken birbirleri hakkında sınırlı bilgilere sahiptir ve dolayısıyla işlem yükümlülüklerinin yerine getirilip getirilmediğinden emin olmak durumundadırlar.

Alıcılar ve satıcılar arasında teşvik sorunlarının oluşması, finansal varlıkları içeren işlemlerde tarafların farklı teşviklere sahip olmasından dolayı çıkar çatışmasının meydana gelmesidir.

Yüksek işlem maliyetlerini, birçok yatırımcıyı bir araya getirip, artan işlem hacminden yararlanarak diğer bir deyişle ölçek ekonomilerinden yararlanarak düşürmektedirler. İşlem maliyetlerinin azalması, küçük tasarruf sahipleri ve fon ihtiyacı olanların finansal piyasalardan yararlanması kolaylaştırmaktadır. Finansal kurumların işlem maliyetleri düşürmesi, dolaylı finansmanı daha cazip hale getirmektedir. İşlem maliyetlerinin düşük olması sebebiyle, finansal kurumlar daha likiditesi yüksek ürünler ve hizmetler sunabilmektedirler.

1.2.2 Eksik Bilgilenme Maliyetleri (Asimetrik Enformasyon)

Finansal kurumların öneminin anlaşılması için diğer açıklanması gereken maliyet, eksik bilgilenme (asimetrik enformasyon) kavramıdır. Finansal piyasalarda gerçekleşen işlemleri yapan taraflardan birinin karşı taraf hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması bu kavramın temelini oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle asimetrik bilgi, finansal bir antlaşmada tarafların sahip oldukları bilginin farklı olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Fon ihtiyacı olanlar, genellikle fon arz edenlere göre daha avantajlıdırlar. Fon ihtiyacı olanlar, yapmak istedikleri yatırımların maliyetleri ve karlılığı ile ilgili fon kullandıranlardan daha fazla bilgiye sahip olmaktadır.

Kredi sağlayanların bu konudaki bilgi yetersizliği iki önemli soruna yol açmaktadır. Bu sorunlardan bir tanesi gerçekleştirilen finansal işlem öncesi, diğeri ise finansal işlemin gerçekleştirilmesinden sonra ortaya çıkmaktadır. İşlem yapılmadan önce bilgi asimetrisinden kaynaklanan soruna ters seçim denilmektedir. Fonların, finansal piyasalarda yüksek risk grubuna giren (finansal sıkıntı yaşayan), yüksek faiz olsa da fon kullanacak borçlular tarafından kullanılmasını ifade etmektedir. Ters seçim sebebiyle piyasada riski düşük ve yüksek getirisi olan yatırım fırsatları kaçırılabilir.

Finansal işlemin gerçekleşmesinden sonra ortaya çıkan diğeri sorun ise ahlaki riziko ya da kötü niyet kavramı olarak bilinmektedir. Finansal piyasalarda, fon kullanarak borçlanan yatırımcıların, aldığı borçların geri ödenmesini azaltan faaliyetlere girişmesinden kaynaklanmaktadır. Borç sağlayan ya da fon arz edenlerin, sağladıkları fonların nasıl kullanıldığının bilinmemesi kötü niyete sebep olabilmektedir. Kötü niyet sebebiyle fon arz edenler, kredi kullandırmamayı tercih edebilmektedirler.

Yukarıda bahsedilen işlem maliyetleri ve asimetrik bilgiden kaynaklanan; ters seçim ve kötü niyet gibi sorunlar finansal işlemler sonucu ortaya çıkmaktadırlar. Bu sorunların azaltılması ve ortadan kaldırılması, finansal piyasaların fonksiyonlarını tam olarak yerine getirmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu fonksiyonları yerine getirmesi için, finansal araçlar ya da finansal kurumlar büyük önem arz etmektedir. Finansal kurumlar, ölçek ekonomileri sayesinde işlem maliyetlerini düşürmekte, bireylere göre kötü ya da iyi kredi riskini daha iyi araştırmaktadır. Bu fonksiyonları yerine getirmeleri sayesinde yatırımcılar, ters seçim ve kötü niyet sonucu ortaya çıkan olumsuzlardan daha az etkilenmekte ve beklenen getirinin arttırmasını sağlamaktadırlar. Finansal araçlar fon fazlası olandan fon ihtiyacı olanlara yardımcı olarak ekonomik etkinliğinin arttırılmasına yardımcı olmaktadır.

1.2.3 Finansal Kurumların Sınıflandırılması

Finansal kurumları çeşitli açılardan sınıflandırmak mümkün olmaktadır. Özellikle yazında bu ayrım, finansal piyasaların gruplandırılmasına göre şekillenmektedir. Finansal kurumlar genel kabul gören sınıflandırmaya göre para yaratan ve para yaratmayan finansal kurumlar olarak iki grupta incelenmektedir.

Finansal piyasalarda para yaratan finansal kurumlar fon arz ve talebin büyük çoğunluğunun karşılamasını sağlayan ve satın alma gücü yaratan finansal araçlardır.

Bu kurumlar, ekonominin para ve kredi ihtiyacını karşılayan ve bu fonksiyonları ile ekonomik canlanmayı sağlayan bankalar diğer finansal kurumlara göre daha ön planda bulunmaktadır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007:160). Merkez bankaları, mevduat ve katılım bankaları para yaratan finansal kurumlardır.

Para yaratmayan finansal kurumlar ise, satın alma gücü oluşturmaksızın, topladıkları fonları yatırıma yönlendiren araçlardır. Bu kurumlar ise, yatırım ve kalkınma bankaları, sigorta kurumları, yatırım ortaklıkları ve yatırım fonları, finansal kiralama, faktoring, varlık yönetim, risk sermayesi işletmeleri ve aracı kurumlar bu başlık altında incelenmektedir (Doğukanlı ve diğerleri, 2015:11).

Diğer bir görüşe göre finansal kurumlar üç grupta incelenmektedir. Birincisi “Mevduat Kurumları veya Tasarruf Kurumları” olarak bankalar, tasarruf ve kredi birlikleri, tasarruf sandıkları, kredi kooperatifleri kapsamındaki kurumlardır. İkinci grup da ise “Sözleşmeye Dayalı Kurumlar”dır. Bu kurumlar; hayat sigortası şirketleri, Yangın ve Kaza Sigorta Şirketleri, Özel ve Kamu Emeklilik Fonlarıdır. Üçüncü ve son grup ise Yatırım Araçlarıdır. Bunlar ise, Finans Şirketleri, Yatırım Bankaları, Para Piyasası Ortak Fonlarıdır.

Bu çalışmada para yaratan kurumlar başlığı altında yer alan Mevduat bankaları ayrıntılı olarak sonraki bölümlerde incelenecektir.

1.3 Finansal Piyasalarda Regülasyon ve Kurumsal Yönetim

Ekonomik faaliyetlerle ilgili çeşitli branşlarda yapılan düzenlemelerin önemli kısmı finansal piyasaların düzenlenmesine yöneliktir. Finansal piyasalarda regülasyon, gözetim otoritesinin, finansal yatırımcıların kararlarına ve davranışlarına kendi sosyal amaç işlevini en üste çıkarmak için getirdiği kurallar ve sınırlamalar şeklinde tanımlanmaktadır (Yay vd., 2001: 61).

Düzenleyici birimlerin üç unsuru bulunmaktadır. Bunlar; regülasyon (spesifik davranış kurallarının belirlenmesi), denetim (kurallara uyulup uyulmadığının izlenmesi) ve yaptırımlardır (finansal araçların davranışlarının sonuçlarına göre müeyyidelerle karşılaşması) (Llewellyn,2000: 312).

Finansal piyasaların faaliyet gösterdiği ülkedeki düzenlemeler, finansal işlemlerin problemsiz biçimde gerçekleştirilmesinde etkin rol almakta olup finansal kurum ve ekonomik kısımlar arasındaki bağlantıyı doğrudan belirlemektedir. Finansal piyasaların işleyişinde oluşabilecek sorunların en aza indirebilmek ve ekonomik

performansı olumsuz etkileyebilecek unsurların tüm sisteme yayılma riskinin azaltılabilmesi için hukuki ve idari düzeni sağlamaya yönelik ilke, kural ve denetimlerin finansal piyasaların etkinliği üzerinde önemli payı olmaktadır (TCMB, 2015:5).

Finansal piyasa düzenlemesinde amaç katılımcıların adil olarak uygulama yapmalarını sağlamaktır. Birçok düzenleme sistemin boşluklarından yararlananlara karşı yürürlüğe konmuştur. Düzenlemenin ana amaçlarından biri yatırıma karar verecek olanlara işle ilgili doğru bilgi verilmesidir. Söz konusu bilgiler sadece belli sayıdaki yatırımcıyla sınırlı kaldığı zaman, bu kişiler diğer yatırımcı grubu üzerinde önemli derecede bir avantaja sahip olmaktadır. Dolayısıyla düzenleyici çerçeveye şirketlerle ilgili bilgilerin herkesin eşitçe erişmesini sağlayacak şekilde yapılmak durumundadır.

Genel olarak finansal piyasalara bakıldığında, farklı ülkelerde değişik yapılar bulunmaktadır. Ülkelerde regülasyona yönelik altyapı genellikle hukuki düzene ve finansal piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak şekillenmektedir. Türkiye’de finansal piyasaların regülasyonu sermaye piyasaları, bankacılık ve sigortacılık sektörlerinin ayrı ayrı kurumlarca gözetim ve denetlenmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Finansal piyasalarda sermaye piyasası Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından, bankacılık ve sigortacılık sektörleri ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)’tarafından gözetim ve denetim işlevi yerine getirilmektedir.

1.3.1 Finansal Piyasaların Düzenlenmesinin Nedenleri

Finansal piyasaların düzenlenmesinin ilk nedeni olarak makroekonomik istikrarın korunması sayılmaktadır. Finansal kurumların ekonomik açıdan kötü durumda olmaları ve iflas etmeleri genel ekonomik istikrarı bozan unsurlardır. Düzenleyici kurumlar, tüm ekonominin finansal kurumlar nedeniyle yaşanacak olumsuzlukları engellemek adına düzenlemelere gerek duymaktadır. Finansal piyasaların düzenlenmesinin ikinci nedeni ise mikro istikrar diyebileceğimiz tüm ekonomik birimlerin tek tek sağlıklı yapıda olmasıdır. Mishkin finansal piyasaların iki ana nedenle düzenlendiğini belirtmektedir; yatırımcıların yararlandıkları bilgiyi ve finansal sistemin dayanıklılığını artırmak (Mishkin, 2004:37). Finansal piyasaların düzenlenmesinin nedenleri olarak Şekil 4’teki faktörleri sayabiliriz;

Finansal Piyasaların Düzenlenme Nedenleri

- Yatırımcının Korunması
- Finansal Aracıların Piyasadaki Yoğunlukları
- İllegal Faaliyetler
- Dışsallıklar

Şekil 1.4: Finansal piyasaların düzenlenmesinin nedenleri (Akgiray, 2012:29-31).

Finansal piyasaların düzenlenme sebepleri aşağıdaki başlıklarla özetleyebiliriz;

Yatırımcının Korunması: Birçok finansal ürünün kalitesi kolaylıkla anlaşılamaz, bu ise yatırımcıların bir finansal ürünü aldıklarında yüklendikleri riskler hakkında tam olarak bilgilendirilmeleri hususunu önemli kılar. Yatırımcılar bu sorumluluğun bir kısmını yüklenmeleri beklenir, ancak genellikle firmaların yeterli bilgiyi sağlamaları hususunda hükümetlerin düzenlemeler çıkarması gerekmektedir.

Finansal Aracıların Piyasadaki Yoğunlukları: Finansal piyasalar, perakende bankacılıktan küresel bono piyasasına kadar çok çeşitli piyasalardan oluşmaktadır. Bu piyasalardaki rekabet düzeyi oldukça değişmektedir. Global piyasalar, eğer tüm dünyadan firmalar faaliyet gösteriyorlarsa daha rekabetçi olma eğilimindedirler. Bazı yerel piyasalarla bankacılık hizmeti yalnızca birkaç firma tarafından verilmektedir.

İllegal Faaliyetler: Mali yolsuzluklar, Kara para Aklama ve vergi kaçırmanı önlenmesi.

Dışsallıklar: Bireylerin/İşletmelerin finansal istikrarı baltalayan faaliyetleri sorun teşkil etmektedir. Finansal piyasalarda bulaşma (yayılma) sıklıkla negatif dışsallıkla sonuçlanmaktadır. Merkez Bankalarının ya da diğer finansal regülatörlerin bir banka ya da bankaları bankacılık sisteminin korunması amacıyla kurtarmasına ilişkin çok sayıda örnek bulunmaktadır. Bulaşma, bir bankadaki problemlerin bankacılık sistemine yayılması çeşitli sebeplerden ortaya çıkar.

Bankalar müşterilerine hemen hemen aynı düzeyde homojen hizmetler sundukları ölçüde, kolektif olarak aynı riske maruz kalırlar. Mikro düzeyde, alacağı krediyi ödeyemeyecek düzeyde olan bir borçlanıcı, istediği krediyi alana kadar tüm bankaları araştıracaktır. Makro Düzeyde, tüm bankalar para politikasındaki değişiklikler gibi olaylardan etkilenmektedir.

Bilgiyi elde etmenin maliyeti, finansal aracılık fonksiyonları ve banka bilançolarının şeffaf olmaması sebepleriyle bankaların şöhreti (reputasyonu) son derece önemlidir. Piyasadaki herhangi bir dedikodu mudilerin güvenini sarsabilir. Güven eksikliğine kötü performans gösteren bankanın sağlıklı bankaları etkilemesi eklendiğinde, bankacılık sistemi bulaşma etkilerine karşı özellikle kırılgandır. Bu durum, müşterilerin bankalara hücum başladığında bankalardaki nakit varlıklarının çok çabuk tükeneceğini bilerek bankalara hücum başlamadan mevduatlarını çekmek istemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, sağlıklı bankalar bile bu hücumla maruz kalabilirler. Şayet birçok banka bu durumdan etkilenirse, finansal sistem çökebilir.

Bankaların bulaşmaya karşı kırılganlığı “sistemik risk” doğurmaktadır. Sistemik risk; finansal bir kuruluş veya piyasadaki sıkıntıların finansal sistem aracılığıyla yayılması, bunun toptan ya da perakende bankacılık müşterileri tarafından bankalara hücumla yol açması ve muhtemelen bankacılık sisteminin çökmesi riskidir. Geniş kapsamlı bir çöküş, bankalar tarafından sunulan likidite hizmetlerinin, para iletiminin ve finansal aracılık fonksiyonunun kaybolmasına yol açacak ve bunun sonucunda ekonomide kaynakların etkinsiz dağılımı ortaya çıkacaktır. En uç noktada ise ekonomide takas yoluyla değişime dönülecektir.

Sistemik bankacılık riskleri, küresel bankacılık sahnesinde hayati rol oynayan interbank ve euromarket piyasaları ile ağırlaşmaktadır. İnterbank piyasası hem riski absorbe edici hem de riski yayıcı bir rol oynamakta, fakat aynı zamanda küresel bankacılık sistemini belirli dışsal şoklara karşı kırılgan hale getirmektedir.

Bankaların makroekonomik rolleri sebebiyle ilave sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bankalar hükümetlerin para politikasının uygulanmasına yardım ederler. Örneğin, hükümetler bankaları (rezerv oranını bir baz orana çevirerek) belirli enflasyon ve/veya parasal büyüme hedeflerine ulaşmak için kullanabilirler. Eğer bankacılık sistemi çökerse diğer makroekonomik yansımalarıyla birlikte para arzında dramatik bir düşüş olacaktır.

Bu sebeple banka iflasları, görünen maliyetleri yanında önemli negatif dışsallıklar veya sosyal maliyetler yaratır. Bu yüzden birçok ülkede hükümetlerin banka veya bankaları kurtarma ihtimalini minimize etmek için, ulusal bankacılık sistemleri “ihtiyatlı regülasyon” denilen ve tipik olarak ekonomin diğer sektörlerine

hatta finansal sektörün diğer alanlarına kıyasla daha kapsamlı olan özel düzenlemeye tabi tutulurlar.

Bankaların ihtiyatlı regülasyonu, banka iflaslarının sosyal maliyetlerinin minimize edilmesiyle ilgilenir, fakat aynı zamanda bankaların özel düzenlemeye tabi tutulma ve muhtemelen korunmadan çıkar sağlamamasını sağlamaya çalışır. Örneğin birçok ülke bankalara hücumu önlemek ve güveni artırmak için çeşitli şekillerde mevduat garantisi sunar. Tecrübeler şunu göstermiştir ki tam etkili olabilmesi için mevduat sigortasının %100 olması gereklidir. Bu durum ahlaki riskleri artırır. Bu bakımdan, hükümetlerin düzenleyici fonksiyonlarının bir yönü de bu tür problemlerin minimize edilmesini sağlamaktır.

1.3.2 Finansal Piyasaların Düzenlemesinde Kurumsal Yönetim

Kurumsal yönetim konusunda Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü 'nün (OECD) yayımladığı rapor, küresel ölçekte kabul gören kurumsal yönetime ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır. OECD'nin raporunda kurumsal yönetim 'bir işletme yönetiminde yer alan yönetim kurulu, hissedarlar ve diğer pay sahipleri arasındaki ilişkiler bütünü' olarak tanımlanmıştır.

Çalışmamızın ana unsuru finansal kurumlar içinde yer alan ticari bankalardır. Ülkemizde bankacılık regülasyonu Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yerine getirilmektedir. BDDK tarafından yayımlanan yönetmelikte kurumsal yönetim; Banka üst yönetiminin bankayı, belirlenmiş hedefler, Kanun, Kanuna istinaden çıkarılan düzenlemeler ile ilgili diğer mevzuat, ana sözleşme ve banka içi düzenlemeler ile bankacılık etik kuralları doğrultusunda, tüm menfaat ve pay sahipleri ile tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini koruyacak biçimde yönetimini olarak tanımlanmıştır.

Bankaların kurumsal yönetim yapısını diğer kurumlardaki kurumsal yönetim yapısından ayıran en önemli farklılık bankaların maruz kaldıkları risklerin bankanın yönetim yapısına yansıtılması ve kurumsal yönetim düzenlemelerinin bankanın taşıdığı risklerin yönetimi ve kontrolü açısından uygun ve yeterli olması gerekmektedir.

Kurumsal yönetim alanında OECD ilkeleri kabul görmekle birlikte, Basel Komite tarafından yayımlanan temel ilkeler içerisindeki kurumsal yönetim ilkeleri

bankalar açısından daha özel bir yaklaşımda getirmekte risk yönetimi ve kurumsal yönetim yapısı arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir (Alparslan, 2000:62).

Finansal düzenlemelerin diğer amacı da kurumsal yönetimin adillik, şeffaflık, sorumluluk ve hesap verebilirlik temel ilkelerini yerine getirebilecek hukuki ve idari kuralları yerine getirmektir.

1.4 Finansal Piyasalarda Risk Kavramı

Risk, belirsizliğin objektif olarak ölçülebilen kısmını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle risk; bir firmanın nakit akışlarındaki veya eğer bir firma çok büyükse firma içindeki bir birimin nakit akışlarındaki standart sapmanın oynaklığı (volatilitesi) olarak tanımlanmaktadır.

Finansal piyasalarda, kontrol edilebilirlikleri açısından risk, sistematik ve sistematik olmayan risk olmak üzere iki farklı grupta incelenmektedir. Sistematik riskler, bütünüyle ekonomiyi ilgilendiren, finansal kurum ve işletme yönetimlerinin değiştiremeyeceği risklerdir. Sistematik olmayan riskler ise, her finansal kurumun veya işletmenin kendilerine has özellikleri sebebiyle maruz kaldıkları risklerdir. İşletme yönetimi bu tür risklere müdahale edebilmektedir (Sayılğan, 2008:450).

Sistematik risk, genel olarak sosyo-ekonomik ve siyasi çerçevedeki olumsuzluklar nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Afşar, 2013:165). Bu risk çeşidinin kaynağı, savaş hali, makroekonomik durumlar, doğal afetler, maliye politikalarında değişiklik gibi beklenmeyen gelişmeler örnek olarak gösterilmektedir. Diğer bir ifadeyle, öngörülemeyen veya yönetilemeyen risk olarak da tanımlanmaktadır. Sistematik risk kaynakları piyasa riski, faiz oranı riski, enflasyon riski, politik risk ve kur riski olarak sıralanabilir.

Sistematik olmayan risk ise finansal kurumların ve işletmelerin kendisinden kaynaklanan ve kontrol edilebilirliği bulunmaktadır. Bu risk, çeşitlendirilmiş bir portföyle ortadan kaldırılabilir veya kontrol edilebilecek özelliktedir.

1.4.1 Finansal Krizler (Olumsuz Ekonomik Dönemler) Yapısı

Etimolojik kökeni Yunanca 'ya dayanan kriz kelimesi; bir durumdan başka bir duruma geçerken ortaya çıkan kararsızlık anını dile getirmektedir. Sosyal bilimler alanında ise kriz, buhran ve bunalım gibi kelimelerle eş anlamlı olarak

kullanılmaktadır. Kriz kelimesi olumsuz, hızla gelişen, geleceği tahmin etme olasılığının azaldığı durumlar için de kullanılmaktadır. Krizi olağan durumlardan farklılaştıran en önemli özellik ise hızlı cevap vermek zorunluluğudur. Krize hem cevap vermek, hem de çabuk hareket etmek zorunlu görülmektedir. Bu açıdan kriz, “çabuk uyum sağlamayı gerektiren değişiklikler” olarak da tanımlanmaktadır (Kupperman vd., 1975:404). Ekonomik anlamda kriz, önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen bazı gelişmelerin makro düzeyde devlet; mikro düzeyde ise işletmeleri ciddi olarak etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarması anlamına gelmektedir (Aktan ve Şen, 2001:1225). Diğer bir tanıma göre kriz, herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya finansal piyasalarda fiyat ve/veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişim sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmaları ifade etmektedir (Kibritçioğlu, 2001:174).

Kindleberger’e göre finansal kriz, piyasalarda borç veren son merciinin olmaması yüzünden kaynaklanmaktadır. Finansal krizler çılgınlık (mania), panik (panic) ve çöküş (crash) üç aşamadan oluşmaktadır. Çılgınlık sırasında, yatırımcılar paradan kaçarak ya da borçlanarak reel ya da finansal varlıklara yatırım yapmaktadır. Panik sırasında ise bunun tersi bir davranış ile reel ya da finansal varlıklardan paraya geçmeye çalışılmakta ya da borcun geri ödenmesine başlanmaktadır. Çöküş sırasında ise, ilk aşama sırasında büyük bir hevesle alınan tüm reel ya da finansal varlıkların (mal, konut, arazi, hisse senedi, tahvil vb.) fiyatları düşmekte ve üç aşamalı süreç sonuçlanmaktadır (Kindleberger ve Aliber, 2014: 2-10).

Paul Krugman ile başlayan ve Flood-Garber ile geliştirilen modeller, krizlerin temel etkeninin makroekonomik faktörler olduğunu ve krizlerin sürdürülemez makroekonomik politikalar ile yapısal dengesizlikler sonucu ortaya çıktığını belirtmektedirler (Yay, 2012:450). Edward ve Santanella ise krizleri, paranın değerindeki bariz düşüşe bağlamaktadır (Edwards, 2001: 29). Freidman ve Schwartz’ın savunduğu monetarist yaklaşım, finansal krizlerin banka panikleri ile ortaya çıktığını iddia etmişlerdir. Ve finansal krizleri; parasal kısıtlamaların neden olduğu ya da bu kısıtlamaların ekonomik faaliyet üzerindeki öncü etkilerini kötüleştirdiği krizler olarak tanımlamaktadır (Barışık, 2015:112).

Raymond Goldsmith finansal krizi, kısa vadeli faiz oranları, varlık fiyatları, ticari alacakların ödeme dengesinin bozulması ve iflaslar ile finansal kurumların

ödeme güçlükleri gibi finansal göstergelerin tümünün ya da çoğunun ani, kısa ve açık bir biçimde bozulması olarak tanımlanmaktadır (Kindleberger, 2014: 9-10).

Michael Bordo ise finansal krizi tanımlamak yerine o sürecin unsurlarını sıralamıştır. Bunlar; değişim korkusuyla beklentilerdeki değişim, bazı finansal kurumların ödeme gücüne düşeceği korkusu, reel ve likit olmayan varlıkların paraya çevrilme girişimi, zorunlu varlık satışları, banka panikleri, para arzında daralma v.b. unsurlar bağlamında tanımlanmaktadır (Bordro, 1985:190-191).

Mishkin'e göre finansal krizler, finansal sistemde oluşan karışıklığın finansal piyasalardaki ters seçim ve ahlaki risk sorunlarını etkili bir şekilde artırması ve bu nedenle fonların verimli yatırım sahiplerine aktırılamaması durumunda ortaya çıkmaktadır (Mishkin, 2006:206).

Yukarı da bahsi geçen tanımlamalar ışığında finansal krizi, ekonomide ani ve beklenmeyen bir şekilde meydana gelerek, hem ülke ekonomisinde hem de küresel boyutta tüm ülkelerin ekonomilerinde ciddi problemler meydana getiren olumsuz ekonomik dönemler olarak ifade edilmektedir.

1.4.2 Finansal kriz türleri

Finansal krizler farklı açılardan sınıflandırılmaktadır. Bu farklı sınıflandırma yapılmasının nedeni, finansal krizlerin ve finans kaynaklı ekonomik krizlerin ortak özelliklerini belirleyerek sebeplerini ve etkilerini araştırma düşüncesidir (Acar ve diğerleri, 2015:75). Feldstein' e göre finansal krizler; cari hesap krizleri, bilanço krizleri, banka paniklerinin yol açtığı para krizleri ve yayılma ve irrasyonel spekülasyon başlıkları altında dört başlıkta incelemiştir. Finansal krizler literatürde; para krizi, sistematik kriz, dış borç krizi (Afşar, 2004:89, Acar ve diğerleri, 2015:76-78); Birinci nesil, ikinci nesil, üçüncü nesil ve ikiz krizler (Karaçor ve Gökmenoğlu, 2011:35);para, bankacılık, dış borç ve sistematik krizler (Delice, 2003:60-62), IMF finansal krizleri; para, bankacılık ve borç krizleri olarak sınıflandırmıştır. Finansal krizlerin sınıflandırılması konusunda genel bir değerlendirme yapılırsa ayrımın; para, bankacılık, borç krizleri ve ikiz krizler şeklinde yapıldığı görülmektedir.

1.4.2.1 Para (döviz) krizleri

Döviz kurunda ani bir hareket ve yabancı yatırımcıların sermaye akımında beklenmeyen bir değişmeyi ifade eder. Diğer bir tanıma göre; bir ülke parasına yapılan bir spekülasyon saldırısına bağlı olarak, ulusal para önemli ölçüde resmi otoritenin devalüasyona gitmek zorunda kaldığı ve ulusal paranın önemli ölçüde değer kaybettiği; ülkenin büyük ölçekli uluslararası rezervlerini arttırarak ve faiz oranlarını yükselterek ulusal parayı korumaya çalıştığı kriz türüdür.

Para (döviz) krizi türlerinden ilki 1979 yılında Paul Krugman tarafından geliştirilen 1970'lerde ve 1980'li yılların başında Latin Amerika ülkelerinde ortaya çıkan krizleri açıklamak için kullanılan Birinci Nesil Modeller'dir. 1994 yılında Maurice Obstfeld tarafından geliştirilen İkinci Nesil Modeller ise Avrupa Para krizi açıklamak için ortaya atılmıştır. Üçüncü Nesil Modeller ise Asya, Brezilya ve Rusya'da oluşan krizleri açıklamak için adlandırılmıştır.

1.4.2.2 Bankacılık krizleri

Bankalar, ekonomide verimli yatırım imkânlarına yönelik bilgi sağlamaları ve işlem maliyetlerini daha düşük yerine getirmeleri sebebiyle finansal piyasalarda önemli bir konuma sahiptir. Bankaların mali yapılarında yaşanacak bozulmalar finansal piyasaları olumsuz etkileyecek, yaşanan bozulmalar aşırı ise banka iflasları başlayacak ve bu durum tüm bankaları etkileyecektir. Birçok bankanın iflas etmesi sonuçlanan bu durum bankacılık krizi olarak tanımlanmaktadır.

Bankacılık krizleri; ticari banka borçlarının vadesinin uzatılmaması veya yaşanan olumsuz koşullar sebebiyle vadesiz mevduatlarındaki ani bir çekim talebini karşılayamamaları sonucu likidite problemi yaşamaları ve arkasından iflas etmeleri durumunu ifade etmektedir (Delice, 2003:61). Diğer tanıma göre bankacılık krizi, bankalara dönmeyen kredilerin aşırı derecede artması sonucu, bankaların üzerlerine düşen yükümlülükleri yerine getirememesi ve bunları ertelemeye zorlanmasıdır. Erteleme, banka mudileri arasında bir panik havasına yol açarak, bankalardan daha fazla mudi kaçışına neden olmakta ve yaşanan krizi şiddetlendirmektedir. Hükümetler bu durumu önlemek istediklerinde kurtulma ve/veya kamulaştırma operasyonlarıyla bankalara müdahale etme gereksinimi duymaktadırlar (Yay, 2001:1236).

Bankacılık krizlerinin nedenleri kısaca şu şekilde sıralayabiliriz; dışsal ve içsel makroekonomik büyüklüklerdeki değişkenlik, kredilerde ve sermaye girişlerinde aşırı artışlar, varlık fiyatlarındaki ani düşüşler, bankacılık sisteminin yükümlülüklerinde artışlar, finansal liberizasyon uygulamalarının altyapısının zayıflığı, aşırı kamu müdahalesi ve krediler üzerindeki kontrolün kaybolması, genel ekonominin yapısına uygun olmayan döviz kuru rejimleri, muhasebe kayıtlarındaki yanlışlıklar, yasal düzenlemelerdeki eksiklikler (Goldstein ve Turner, 1996:9-10).

1.4.2.3 İkiz krizler

İkiz kriz kavramı, para ve bankacılık krizleri arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkmıştır. Bu kavram ilk defa Kaminsky ve Reinhart'ın çalışmalarında “ikiz kriz” olarak kullanılmıştır. 1982’de Şili’de, 1992 yılında Finlandiya, Meksika, Norveç ve İsveç’teki krizlerin bu kriz türünün örnekleri olduğunu ve bunlara 1997 yılında Tayland, Endonezya ve Kore krizlerinin de bu kapsamda değerlendirilebileceğini ifade etmektedirler. İkiz kriz sürecini şu şekilde açıklamışlardır: Uluslararası faiz oranlarında meydana gelebilecek bir artış nedeniyle ortaya çıkan bir dış kaynaklı şok, sabit kur sisteminin sürdürülmesi durumunda rezervlerin azalmasına yol açacaktır. Bu durumda, eğer sterilizasyon yapılmazsa para stokunda ani bir düşüş meydana gelecek ve likidite sorunu nedeniyle ekonomide iflaslar başlayacaktır. Bunun sonucunda da ekonominin tümünü etkileyecek bir finansal krize girilmiş olunacaktır. Benzer şekilde, ödemeler dengesinde meydana gelen bir açık sebebiyle yapılacak devalüasyon, borçlarının büyük bir kısmını yabancı para cinsi üzerinden gerçekleştirmiş bankaların durumunu kötüleştirerek banka iflaslarına yol açacaktır (Kaminsky ve Reinhart, 1999:475-476).

İkiz krizler, bir para krizinin bankacılık krizine neden olması ya da bir bankacılık krizinin para krizine neden olması şeklinde iki türlü gerçekleşebilmektedir.

1.4.2.4 Dış borç krizi

Borç krizi, ister kamu sektörü ister özel sektör olsun bir ülkenin borçlarını ödeyememe durumudur ve borç krizleri özellikle devletlerin aldıkları dış borçları vadesi geldiği halde geri ödeyememesi veya yeni dış kredi bulma konusunda sıkıntı yaşamaları nedeniyle ortaya çıkarlar.

Kamu ve özel sektörün geri ödeme yükümlölüklerini yerine getirememesi sonucu; özel sermaye girişlerinde şiddetli düşüşlere ve para krizine yol açabilmektedir. Yabancı yatırımcıların ekonomiye olan güvenlerinin azalması, ülkeden sermaye kaçışlarına sebep olmakla birlikte, yeni yatırımcıların girişlerinin de azalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla borç krizleri bir anda para krizlerine dönüşebilmekte ve faiz oranlarının aşırı yükselmesine sebep olmaktadır. Bu da mevcut krizin derinleşmesine ve yaşanan maliyetlerin daha da yükselmesine sebep olmaktadır (Ongan, 2005:28).

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK

Bankalar, finansal aracılığın en önemli ögesi olarak kabul edilmektedir. Çok sayıda fon ihraççısını verimli yatırım yapmak isteyen yatırımcılarla buluşturan finansal araçlar, farklı özelliklere sahip kurumlardan oluşmaktadır. Bunlar içinde bankaların rolü önem arz etmektedir. Bankalar, merkez bankaları, ticari bankalar, yatırım ve kalkınma bankaları ve katılım bankaları gibi birçok türe ayrılmaktadır. Bankalar genel olarak *“mevduat ve/ veya diğer şekillerde tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları kendi hesaplarına iskonto, ödünç verme ve diğer finansal işlemlerde kullanmayı esas ve devamlı uğraşı haline getirmiş olan finansal kurumlar”* olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmaya temel teşkil eden mevduat bankaları ve bu bankalara ait verilerdir.

Bankacılık sisteminde finansal aracılık iki biçimde gerçekleşmektedir. Birincisi dolaysız finansal aracılık olarak da tanımlanan yatırım bankalarının fon ihtiyacında bulunan işletmelerin menkul kıymetlerini fon talep edenlere kullandırmasıdır. İkincisi ise, ticari bankalar tarafından gerçekleştirilen dolaylı aracılıktır.

Ticari bankalar, finansal araçlar tarafından verilen kredilerin temel kaynağını oluşturmaktadır. Ticari bankacılık için genellikle verilen tanım şudur: Ticari banka, mevduat kabul eden ve bu mevduatı en verimli şekilde kredi işlemlerinde kullanmak amacı güden veya faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak veya kredi vermek olan ekonomik bir kuruluştur (Yiğitbaş, 2012:4).

Ticari bankacılıkta, fon arz edenler birikimlerini mevduat olarak bankalara yatırır ve bankalar da topladıkları bu mevduatı kredi olarak fon ihtiyacı olanlara kullandırır. Böylelikle banka, fon aktarım sürecinde mevduatı krediye dönüştürür.

Ticari bankalar finansal aracı kurum olmalarının yanı sıra parasal aktarım mekanizmasında da önemli bir halkayı oluşturmaktadırlar (Klein, 1971:205). Ticari

bankalar, ekonomik faaliyet düzeyini etkilemek için uygulanan para politikalarının reel sektöre aktarılması açısından büyük önem arz ederler. Aynı zamanda, ticari bankalar bir işletme olma özelliği taşırlar, genellikle hissedarları yararına çalışırlar ve bu nedenle varlıkları üzerindeki getirilerini maksimize etmek isterler (O'hara, 1983:127).

2.1 Bankacılık Teorileri

Günümüzde bankaları yerine getirdiği fonksiyonlar açısından inceleyen üç teori tartışılmaktadır. Bunlar, Kredi Yaratma Teorisi, Kısmi Rezerv Teorisi ve Finansal Aracılık Teorisidir (Werner, 2016:361).

Günümüzde ekonomistler tarafından en çok desteklenen teori *Finansal aracılık* teorisidir. Bu teoriye göre bankaları tek başlarına ve tüm bankacılık sistemi olarak sadece finansal kurumların görevlerini yerine getirmektedirler. Bankaların diğer finansal kurumlar ile gerçekleştirdiği işlemlerin aynı olduğunu iddia etmektedir. Bankaların mevduat toplama ve borç verme açısından birlikte ya da ayrı ayrı para yaratma kabiliyetlerinin olmadığını savunmaktadır. (Bernanke ve Blinder 1988: 435–439), (Bernanke ve Getler, 1995: 27–48) , (Admati ve Hellwig, 2012:50). Bu teoriye göre, bankalar kısa vadeli mevduat toplayarak uzun dönemli likidite sağlarlar. Diğer bir ifade ile, müşterilerine kısa vadeli borçlanıp, uzun vadeli borç veren finansal araçlardır (Werner, 2016:362).

İkinci teori olan *Kısmi rezerv* teorisini savunan iktisatçılar da, bankaların finansal aracılık yaptığı iddia etmektedirler. Finansal aracılık teorisinden farklı olarak bankaların “mevduat çarpanı” yoluyla para yarattığını savunmaktadırlar. Bu teori çerçevesinde bütün bankalar sadece finansal bir araçtır. Müşterilerinden topladıkları mevduatları kredi olarak vermektedirler (Gurley ve Shaw, 1955: 515–528).

Son teori ise, bankacılığın hiçbir *şekilde finansal aracılık fonksiyonu olmadığını* ileri sürmektedir. Diğer iki teori ile bu iddia ile farklılaşmaktadır. Bu teoride bankaların kredi vermesi için mevduat toplamasına ya da rezerve ihtiyacı yoktur. Bankalar çeşitli muhasebe operasyonları ile borç verdiğinde krediyi kendisi yaratmaktadır. Bu teori en çok ticari bankaların paralarını kendileri bastıkları dönemde destek bulmuştur (Werner, 2016:365).

2.2 Bankacılığın Fonksiyonları

Bankalar birer ticari işletme olarak kar amacıyla faaliyetlerini sürdürürken (değerini arttırmaya çalışırken), finansal sistemin bir parçası olarak üstlendikleri birçok fonksiyon bulunmaktadır. Bu fonksiyonları şu şekilde sıralayabiliriz; mevduat kabul etmek, likidite sağlamak, para politikalarının etkinliğini arttırmak, ekonomik istikrarı etkilemek, finansal aracılık ve finansal hizmetler v.b. şeklinde sıralanmaktadır. Finansal aracılık ve finansal hizmetler çağdaş bankacılık teorisinin bankacılığa kattığı fonksiyonlardır (Yay, 2012:336).

Finansal sistemin temel taşlarından olan bankaların ekonomideki fonksiyonları şu şekilde özetlenebilir:

2.2.1 Finansal Aracılık

Bankaların diğer finansal kurumlar gibi temel fonksiyonu, ekonomideki tasarrufları bu birikimleri kullanacak hane halkı, işletme ve kuruluşlara aktarmaktadır. Diğer bir deyişle fon fazlası veren kişi, kuruluş ve işletmelerle, fona ihtiyaç duyan ya da fon açığı veren kişi, kuruluş ve işletmeler arasında aracılık yapmaktır. Fon fazlası olanlar ile fon ihtiyacı olanlar arasında köprü görevi görmektedirler. Bankacılık temelde finansal aracılık hizmeti vermektedir (Akgüç, 2012:27).

Bankalar için “finansal aracılardır; bundan ne daha fazlası ne de daha azı” ifadesini kullanmakla birlikte, günümüzde bile bankaların hükümetler, hane halkı ve iktisatçılar tarafından özel bir statüde değerlendirmesinin nedenlerini, sunduğu kredileri izleme konusunda ölçek ekonomilerinden faydalanarak yarattığı sosyal faydaya; kısa vadeli ve nominal değerden paraya çevrilebilir mevduat hesapları sayesinde likidite sağlama kapasitesine; para, kredi ve ödeme sistemlerini birleştirmesine bağlamaktadır (Bossone, 2000:3-4).

2.2.2 Likidite Sağlamak

Bankacılıkta likidite, fon talep edenlerin ihtiyaçlarını normal maliyetle karşılayabilme yeteneği olarak tanımlanabilmektedir (Bessis akt. Canbaş ve Doğukanlı, 2007:173). Bankalar sundukları vadesiz mevduat hizmeti ile kişi ve kurumlara istedikleri zaman harcama yapma; kredi hizmetleriyle de likiditenin ekonominin geneline yayılması fırsatı sunmaktadırlar (Kalaycı, 2010:9).

Hane halkının; parasal, finansal ve reel aktiflerinden oluşan mal varlıklarının kullanım biçimi üzerinde, bankacılık kesiminin oluşturduğu faiz seçenekleri, gelir imkânları, vade farkları ve nakit akışı kolaylıklarının önemli rolü vardır. Bankalar, bu konuda halkı aydınlattığı gibi ekonomideki nakit akışlarının daha sağlıklı dolaşımını sağlar (Ayanoglu, 2013:4).

2.2.3 Asimetrik Bilgi Sorununu Çözme

Asimetrik bilgi, finansal piyasalarda gerçekleşen işlemleri yapan taraflardan birinin karşı taraf hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle asimetrik bilgi, finansal bir sözleşmedeki tarafların sahip oldukları bilginin farklı olması halinde ortaya çıkmaktadır.

Kaynakların etkin ve verimli kullanılabilmesi, asimetrik bilgiyi engelleyebilmek için aracılık faaliyetiyle birlikte filtre görevinin de yerine getirilmesi gerekir. Bankalar, kredi talep edenlerin detaylı finansal durumlarını araştırıp güvenilirliğini, kredi verilebilirliğini ve risk durumunu ölçer ekonomisi sayesinde daha düşük maliyetle gerçekleştirebilirler. Böylece finansal piyasalarda ahlaki riziko (kötü niyet) ve ters seçimi sorununu azaltarak, yatırımların daha verimli kullanılmasını sağlamaktadırlar.

2.2.4 Kaydi Para ya da Banka Parası Yaratma

Ticaret bankalarının sistem içerisinde ayırt edici özelliklerinden biri de, ekonomide borçlanarak daha açık ifadeyle mevduat ve mevduat benzeri kaynaklar toplayarak, satın alma gücü oluşturabilmeleridir. Kaydi para, fiziki varlığı bulunmayan, yalnızca bankaların kayıtlarında alacak ve ya borç olarak gösterilmek yoluyla oluşturulan bir değişim aracıdır.

Kaydi paranın oluşturabilmesi için önceden bankaya para yatırılması zorunlu değildir. Bankaların müşterilerine kredi açması ve bu kredi limitleri içinde banka üzerine çek çekilmesi ya da ödeme emri verilmesi ya da kredi kartı ödemesi yoluyla kaydi para oluşturulabilmektedir. Merkez bankalarının para politikaları, halkın harcama alışkanlıkları, gelir düzeyi ekonomideki kaydi para hacmini etkilemektedir (Akgüç, 2012:29).

2.2.5 Kaynak Kullanımında Akıcılık ve Etkinlik Sağlama

Bankalar, ülke içinde ve uluslararası düzeyde fon ihtiyacı olanlara, fon arz eden bölge, ülkelerden kaynak akışı sağlayarak, kaynaklara akıcılık, hareket sağlamaktadır.

Bankalar topladıkları kaynakları verimli, karlı alanlarda değerlendirerek, ekonomide kaynak dağılımını etkileyebilir, kaynak kullanımını olumlu hale getirebilir, ekonomik büyümeye katkıda bulunabilmektedir (Akgüç, 2012:28).

2.2.6 Finansal Hizmetler Sağlama

Küreselleşme sonucu artan rekabet, ticari faaliyetlerde meydana gelen gelişmeler finansal kurumlar içerisinde en çok bankaları etkilemiştir. Bankalar bu gelişmelere uyum sağlamak ve ortaya çıkan yeni kaynaklardan yararlanmak için verdikleri finansal hizmetleri çeşitlendirmişlerdir. Temel hizmetleri olan mevduat toplama ve kredi vermenin yanı sıra; finansal kiralama, faktöring işlemleri, kambiyo işlemleri, havale, EFT gibi para transferi işlemleri, v.b. yeni bankacılık hizmetleri vermeye başlamışlardır.

2.2.7 Para Politikalarının Etkinliğini Arttırmak

Bir ekonomide etkili bir para politikasının uygulanabilmesi için gelişmiş bankacılık sisteminin varlığı gerekmektedir. Merkez Bankalarının kullandığı para politikası araçları (açık piyasa işlemleri, reeskont işlemleri, yasal karşılık oranları) ancak gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığı halinde ekonomi üzerinde etkili olabilir. Bankalar para politikalarının uygulanmasında etkin olarak kullanılırlar.

2.2.8 Ulusal ve Uluslararası Ticareti Geliştirme

Bankacılık sistemi geliştirdiği ödeme ve kredilendirme yöntemleri (factoring, forfaiting, finansal kiralama, banka teminatları, akreditif) ile ticarete ödeme kolaylıkları sağlamaktadır. Bu ödeme ve kredilendirme yöntemleri ile ulusal ve uluslararası ticaretin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

2.3 Banka Bilançosu

Bankaların her biri ticari işletmelerdir ve her ticari işletme gibi yaptıkları faaliyetleri gösteren finansal tabloları hazırlamakla yükümlüdürler. Bankaların hazırlamakla yükümlü olduğu finansal tablolardan biri de bilançodur. Bilanço, bir işletmenin belirli bir tarihteki varlıklarını ve varlıkların sağlandığı kaynakları muhasebe kayıtlarına göre gösteren bir tablodur. Diğer bir ifadeyle, bir işletmenin belirli bir zamandaki finansal durumunun özetidir.

BDDK'nın ilgili yönetmeliğinde, “Bilanço, bankanın belirli bir tarihteki iktisadi ve mali durumunu yansıtan, varlıklarını, borçlarını ve özkaynaklarını, aktif ve pasif hesaplar şeklinde gerçeğe uygun ve doğru biçimde gösteren tablodur (BDDK, 2006:1).” biçiminde tanımlanmıştır.

Banka bilançoları temel denklemi aşağıdaki gibidir;

Varlıklar = Yabancı Kaynaklar (Borçlar) + Özkaynaklar (Banka Sermayesi)

Bankalar, borç alarak ve mevduat gibi diğer yükümlülükleri ihraç ederek fon elde ederler. Bu fonları, menkul kıymet ve kredi gibi varlıkları almakta kullanırlar. Bankalar, menkul kıymet olarak bulundurdıkları varlıklara ve kredilere, borçlarının üzerindeki giderlerden daha fazla faiz oranı isteyerek kar elde etmektedirler (Mishkin, 2006:219). Tablo 2.1’de Türkiye’deki bankaların Mart 2017 Seçilmiş Bilanço Kalemleri yer almaktadır.

Tablo 2.1: Türk bankacılık sistemi seçilmiş bilanço kalemleri genel görünümü (BDDK, 2017).

AKTİFLER		YÜKÜMLÜLÜKLER	
	Tutar		Tutar
	(Milyar TL)		
Rezervler			
Nakit Ve Nakit Benzeri Kalemler	212	Mevduat	1.518
Zorunlu Karşılıklar	208	Borçlar	432
Krediler	1.830	Repo İşlemleri	96
Takipteki Alacaklar (Brüt)	61	İhraç Edilen Menkul Kıymetler	121
Menkul Değerler	366	Özkaynaklar	318
Diğer Varlıklar	250	Diğer Yükümlülükler	381
Toplam Aktifler	2.866	Toplam Yükümlülükler	2.866

2.3.1 Banka Varlıkları (Aktifler)

TMSK'nın ilgili yönetmeliğinde varlık kavramı, *“geçmişte olan işlemlerin sonucu ortaya çıkan ve bilanço düzenlendiği tarihte işletmenin kontrolünde olan ve gelecekte ekonomik fayda sağlaması beklenen değerlerdir”* şeklinde tanımlanmıştır. Bankalar açısından varlıklar, yükümlülük ihraç ederek topladığı fonları, gelir getiren varlıkların satın alınmasında kullanılmaktadır. Bu sebeplerle banka varlıkları fon kullanımı olarak tanımlanmakta ve üzerinden kazanılan faiz ödemeleri bankanın kar etmesine imkân sağlamaktadır.

Banka bilançolarında yer alan varlıklar genelde dört grup altında incelenmektedir; Rezervler (Nakit Varlıklar), Krediler, Menkul Değerler ve Diğer Varlıklardır.

Rezervler, bankacılık siteminde yer alan bankalar topladıkları mevduatların bir kısmını zorunlu olarak karşılık ayırırken bir kısmını kasalarında fiziki olarak bulundurlar. Bankaların, Merkez Bankasının yaptığı düzenlemelerle zorunlu olarak tuttıkları nakit para zorunlu rezerv tanımlanmaktadır. Düzenlemeye göre her bir mevduatın belli bir oranının zorunlu karşılık olarak tutulması gerekmektedir. Bunun dışında bankalarca tutulan nakit paralar serbest rezerv olarak tanımlanmaktadır. Serbest rezervler, bankacılığın günlük faaliyetlerini gerçekleştirmek ve beklenmeyen likidite ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır.

Krediler, bankaların en önemli varlık kalemlerinden bir tanesidir. Tablo 4'te görüleceği üzere bankacılık sisteminin toplam varlık büyüklüğünün yaklaşık yüzde 64'ünü bu hesap kalemi oluşturmaktadır. Krediler, bir krediyi alan kişi veya işletme açısından bir borçluluk, banka açısından da gelir sağladığı için varlık kategorisinde değerlendirilmektedir. Krediler, vadesi dolmadan değerlendirilmediğinden likidite açısından az likit olarak değerlendirilmektedir. Diğer menkul kıymetlerle karşılaştırıldığında ödenmeme riski yüksektir. Düşük likidite ve yüksek risk, kredilerin yüksek fiyatlaması ile sonuçlanmakta ve bankalar için en iyi getiriye sağlamaktadırlar. Krediler; Ticari ve Sınai krediler, Tüketici Kredileri, Gayrimenkul kredileri ve Bankalar arası krediler olarak sınıflandırılmaktadır.

Menkul Değerler, bankalar için önemli gelir getiren aktif kalemlerindendir. Bankalar bu hesap kalemi altında genelde devlet tahvilleri, hazine bonoları ve özel sektör tahvil bonolarına yatırım yapmaktadır. Menkul değerlerin önemli bir özelliği de yüksek likiditeye sahip olmaları sebebiyle ikincil rezervler olarak kabul edilmesidir.

Diğer Varlıklar, bankaların sahip olduğu duran varlıklar bu hesap kalemi altında değerlendirilmektedir. Bankalar genelde bu hesap grubuna yatırım yapmayı tercih etmezler. Bankacılık faaliyetlerinin devam ettirilmesi için banka binası, taşıtlar, bilgisayarlar ve diğer demirbaşlar yatırımları da gerekmektedir.

2.3.2. Banka Kaynakları (Yükümlülükler)

Banka bilançosunun kaynak tarafı, varlıkların hangi kaynaklarla sağlandığını, diğer bir ifadeyle finansman kaynaklarını göstermektedir. Bankalar, topladıkları mevduat gibi kaynakları satarak fon toplamaktadırlar. Elde edilen fonlar, gelir getirecek varlık kalemlerini satın almada kullanılmaktadır. Bu fonları kullanımının bedeli olarak bankalar faiz ödemek zorundadırlar.

Bankaların kaynak hesapları; Mevduatlar, Borçlar ve Özkaynaklar başlıkları altında sınıflandırılmaktadır.

Mevduatlar, bankaların temel kaynak kalemini oluşturan hesap kalemidir. Mevduat hesapları, banka müşterilerinin belli bir süre sonunda ya da belli bir ihbar süresine uyararak, geri almak üzere bankalara yatırdıkları ulusal ve yabancı paralar olarak tanımlanır. Günümüzde mevduat hesapları kredilendirme, havale, çek, senet tahsili yoluyla açılabilir.

Mevduat hesapları genelde vadesiz (çek-çekilebilir) mevduat ve işlem dışı mevduatlar (vadeli mevduatlar) olmak üzere iki grupta incelenmektedir (Mishkin, 2006:221, Yay, 2012:345). Vadesiz mevduatlar, banka müşterilerinin koşulsuz para çekebildiği ve üçüncü kişilere çek yazabildiği banka hesaplarıdır. Vadesiz mevduatlar, banka müşteri açısından sahip olduğu servetinin parçasını oluşturduğu için bir varlık iken; banka açısından müşterisi çekmek istediğinde ödemekle yükümlü olduğu için bir kaynak hesabı olmaktadır. İşlem dışı mevduatlar ise, kendi içinde tasarruf mevduatları ve vadeli mevduatlar olmak üzere iki türe ayrılmaktadır. Bu mevduat hesaplarının belli vadesi vardır ve bu hesaplara bankalarca faiz ödenmektedir. Bu hesap sahipleri mevduat hesapları üzerinden çek yazamazlar.

Borçlar, bankalar müşterileri dışında borçlanarak da fon toplayabilmektedirler. Bankaların, Merkez bankasından, diğer bankalardan, şirketlerden ve finansal kurumlardan aldığı borçlar bu hesap kalemini oluşturmaktadır. Türk bankacılık sisteminde borçlar üç başlık altında toplanmaktadır; Bankalar arası Para Piyasasına

Borçlar, Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar, Borsa İstanbul Takas Piyasasından Borçlar.

Merkez Bankası'ndan alınan borçlar, reeskont kredileri (avans) olarak bilinmektedir. Diğer bankalardan ve finansal kurumlardan gecelik bankalar arası piyasadan borç alınabilmektedir. Diğer borç kaynağı olarak da bankaların kendi ana şirketlerinden aldıkları krediler olabilmektedir.

Bankalar açısından diğer bir borçlanma kaynağı da repo işlemlerinden sağlanan fonlardır. Bu kaynak, Borsa İstanbul bünyesindeki repo piyasasında gerçekleştirilen işlemlerden sağlanmaktadır. Repo ve ters repo özetle tahvil karşılığında kısa vadeli borç alma ve verme işlemi olarak tanımlanmaktadır.

Bankalar, Borsa İstanbul Takas ve Saklama Bankası Borsa İstanbul'da işlem gören hisse senetlerinin muhafazası için faaliyet göstermektedir. Banka, borsa işlemlerine ilişkin yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için bankalara kısa vadeli krediler vermektedir.

Özkaynaklar, bankaların kaynak hesapları arasındaki son hesap kalemi olarak yer almaktadır. Bankaların toplam varlıkları ile yükümlülükleri arasındaki fark özkaynak olarak tanımlanmaktadır. Banka özkaynakları işletmenin kuruluş aşamasında ve faaliyet döneminde banka sahiplerinin sağladığı kaynak ve dağıtılmamış karlardan oluşmaktadır. Banka özkaynakları, yeni hisse senetleri ihraç ederek ve dağıtılmayan karlar yoluyla artırılabilir. Banka özkaynakları, banka varlıklarının değerinde yaşanacak değer düşüklüklerine karşılık sigorta olarak görülmektedir.

2.4 Banka Gelir – Gider Yapısı

Bankaların yaptıkları faaliyetlerin dönem sonundaki durumunu gösteren ve tutmakla yükümlü olduğu önemli tablolardan birisi de gelir tablosudur. BDDK'nın ilgili yönetmeliğinde gelir tablosu "bankanın belirli bir hesap döneminde, elde ettiği tüm hasılat ve gelirler ile katlandığı tüm maliyet ve giderleri sınıflandırılmış olarak gösteren ve dönem faaliyet sonuçlarını kar veya zarar olarak özetleyen tablo" olarak tanımlanmaktadır (BDDK, 2008:1). Banka gelir tabloları üç ana bölüme ayrılmaktadır. Bunlar; Net Faiz Geliri / Gideri, Faaliyet Geliri / Zararı ve Dönem Net Karı/ Zararıdır.

Bankaların gelirlerinin ana kısmını faiz gelirleri oluşturmaktadır. Faiz gelirleri başlığı altında önemli gelir kalemleri; kredi ve kiralamalardan elde edilen gelirler,

menkul kıymetlerden elde edilen gelirler ve diğer faiz gelirleri olarak sınıflandırılmaktadır. Bankaların diğer gelirlerini faiz dışı gelirler olarak adlandırmak mümkündür. Bunlar ise, müşteriye sunulan hizmetlerinden ve alım – satım işlemlerinden elde ettiği gelirlerdir.

Banka giderlerinin önemli kısmı faiz ödemelerinden kaynaklanmaktadır. Bankalar, müşterilerinden topladıkları fon karşılığı ve diğer yükümlülükleri için faiz ödemeleri önemli gider kaynağı olarak gelir tablosunda yer almaktadır. Diğer gider kaynağı ise, faaliyetlerin yürütülmesi için katılan personel, bina, taşıt ve teçhizat gibi giderler olmaktadır. Bir diğer önemli gider ise, bankaların kredilerin ödenmeme durumu için karşılık ayırdıkları rezerv kalemleridir. Kredilerin ödenmeme durumunda karşılık olarak ayırdıkları rezervler azalmakta ve ilaveler yapmak durumundadırlar (Yay, 2012:346).

2.5 Banka Bilanço Dışı Kalemleri

Varlık ve yükümlülüklerin yönetilmesi, bankaların temel faaliyet alanı olmasına rağmen, son yıllarda artan rekabet bağlı olarak bankalar da karlılıklarını arttırmak için bilanço dışı faaliyetlere yönelmektedirler. Bilanço dışı faaliyetler, doğrudan banka bilançosunda yer almadan bankayı kar zararını etkileyen işlemlerdir. Günümüzde bilanço dışı kalemler ilişkin faaliyetlerin ve elde edilen gelirin giderek arttığı görülmektedir (Mishkin, 2006:241).

Bilanço dışı işlemler genel olarak dört grupta incelenmektedir; Gayrinakdi Kredi ve Yükümlülükler, Finansal Türev Araçlar, Taahhütler ve Emanet ve Rehinli Kıymetler.

2.6 Banka Türleri

Bankalar, faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki ekonomik sistem, artan rekabet, para ve sermaye piyasaların gelişmişlik, ülkelerdeki yönetim anlayışları gibi faktörler tarafından etkilenmektedir. Bu faktörler bankaların uzmanlık alanlarına, faaliyetlerine ve türlerine etki etmektedir.

Finansal kurumların sınıflandırılmasında temel ölçüt; para yaratan ve yaratmayan kurumlar olarak kabul edilmektedir. Bankalar türlerine iki sınıflandırma içerisinde yer almaktadır. Bankaları kendi içinde faaliyetlerine, kapsamlarına, sermaye

yapılarına, fonksiyonlarına göre birçok açıdan sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada faaliyetlerine göre bankaların sınıflandırılması yer almaktadır (Aydın, 2012:164-165, Canbaş ve Doğukanlı, 2007:233, Yağcılar, 2010:8) .

Faaliyetlerine göre bankalar dört başlık altında incelenmektedir. Bunlar, Merkez Bankası, Ticaret (Mevduat) Bankaları, Yatırım ve Kalkınma Bankaları ve Katılım Bankalarıdır.

2.6.1 Merkez Bankası

Merkez Bankaları, ticari bankaların kuruluşundan sonra, bu bankalarca kullanılan banknot emisyonu yetkilerinin kaldırılması ve bu yetkinin bir banka da toplanması sonucu ortaya çıkmıştır. Merkez bankaları, tüm dünyada temel olarak para ve kur politikalarını düzenlemek ve banknot dolaşımını sağlamaktan sorumludurlar. Merkez bankaları aynı zamanda en son kredi veren, bankaların likidite ihtiyaçlarını karşılayan, ülkede ki banka sisteminin başı, uluslararası finansal kurumların bir parçası pozisyonunda görev icra etmektedir.

Ülkemizde de Merkez Bankası 1930 yılında faaliyete başlamıştır. Merkez Bankasının temel amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka, finansal sistemde istikrarın sağlanması ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almakla da görevlendirilmiştir. Merkez Bankası, özellikle küresel olumsuzluklardan kaynaklanan makro finansal riskleri kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, finansal istikrar sağlamak için politikalar üretmek de bankanın görevleri arasında yer almaktadır.

Merkez Bankası ayrıca para basmak, Türkiye'de uygulanacak döviz kuru politikasını hükûmet ile birlikte belirlemek, altın ve döviz rezervlerini saklamak ve yönetmek gibi görevleri yerine getirmektedir (TCMB, 2016:1).

2.6.2 Ticari Bankalar

Mevduat bankaları olarak da bilinen bu bankalar ilk ortaya çıkan bankacılık türü olarak bilinmektedir. Kısa süreli fon ihtiyaçlarının karşılamasının yanında, vadesiz (çek-çekilebilir) mevduat ve işlem dışı mevduatlar (vadeli mevduatlar) hesapları gibi dolaylı finansal araçlar vasıtasıyla fon toplayarak finansal varlıklara yatıran finansal kurumlardır (Uludağ ve Arıcan, 2001:126).

Ticari bankaların en önemli özelliği vadesiz mevduat toplama görevleridir. Bu bankalar topladıkları vadesiz mevduat tutarları, ülkenin para stoku içinde önemli yer tutar. Sağladıkları kaydi para ile ekonominin önemli parçası olan ticari bankalar, bu fonları ticari ve sanayi işletmelerine kullandırarak ülkenin iktisadi hayatının gelişmesine katkı sağlamaktadırlar.

2.6.3 Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Para yaratmayan finansal kurumlar başlığı altında yer alan bankacılık türü bilinmektedir. Bu bankalar kredi kullandırma ana faaliyeti üzerinde faaliyet gösteren ve kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren ihtisas bankalarıdır. Bu bankalar mevduat kabul etmeyen bir bankacılık türüdür (Afşar, 2013:60).

Yatırım bankaları, finansal araçlar çıkararak uzun vadeli fon ihtiyaçlarını finanse etmek isteyen yatırımcı/kuruluşlarla, fon arz eden kişi/kuruluşlar arasında finansal aracılık yapan banka sistemi olarak tanımlanmaktadır. Yatırım bankaları, ülke ekonomisinde güven ortamının sağlanmasında ve finansal varlıkların yaratılmasında rol oynamaktadırlar. Sermaye piyasalarının gelişme ölçütlerinden birisi bu bankalarının varlığı olarak görülmektedir.

Kalkınma Bankaları, gelişmekte olan ülkelerde, yatırım sermayesi açıklarını gideren ve teknik açıdan yardımcı olarak, girişimcilerin temel endüstri dallarında faaliyette bulunmalarını sağlayan ve kalkınma sürecini hızlandıran kurumlardır. Kalkınma bankaları şu fonksiyonları yerine getirirler; endüstri sektörleri için uzun vadeli fonlar sağlamak, sermaye piyasasının gelişmesine zemin hazırlamak, girişimcilere proje konusunda destek sağlama ve yabancı ülkelere ve uluslararası finans kuruluşlarından finansal olanakları ve teknik yardımları endüstri dallarına aktarmak diye sıralanmaktadır (Parasız, 2012:292).

2.6.4 Katılım Bankaları

Katılım bankaları, İslam inancı gereği faiz geliri istemeyen kesimin sahip olduğu fonları ekonomiye kazandırmak amacıyla kurulmuşlardır. Katılım bankaları, inançları dolayısıyla hassasiyet taşıyan kişilerin ihtiyaçlarını karşılayan ve işlemlerinde faizi kullanmayan kurumlar olarak tanımlanmaktadır.

Katılım bankaları, bankacılık kanuna göre özel cari ve katılma hesapları adıyla müşterilerinden fon toplayan ve kredi kullanırmak faaliyetlerini yerine getiren finansal kurumlardır. Katılım bankaları tarafından kullanılan özel cari hesaplar, mevduat bankalarındaki vadesiz hesaplarla benzerlik göstermektedir. Bu hesaplar; istenildiği zaman banka müşterisi tarafından hesabın hepsinin kullanılabilirdiği hesaplardır. Katılım hesapları ise, katılım bankaları tarafından kullanılan diğfer fon toplama yöntemidir. Bu hesaplar, katılım bankalarına yatırılan fonların bankalarca kullanırdılmasından doğacak kar ve zarara katılma sonucunu veren hesaplardır.

2.7 Banka Yönetimin İlkeleri

Bankalar ticari birer işletmelerdir ve her işletme yönetimin amacı işletme değerini en üst düzeye çıkarmak ve hissedarlarını memnun etmektir. Banka yönetimi bu amacı gerçekleştirmek için dört konu ile öncelikli olarak ilgilenmektedir. Bunlar, yeterli miktarda nakit mevcudun elde bulundurulması ile ilgili *likidite yönetimi*, ödenmeme riskini minimum düzeyde varlıkları sağlayarak ve bulundurduğu varlıklarda çeşitlendirme giderek iyi bir *aktif yönetimi*, düşük maliyetle fon toplayarak etkili pasif yönetimi ve bankanın asgari bulundurması gereken sermaye miktarını belirlediği *sermaye yeterlilik yönetimidir*.

2.7.1 Likidite Yönetimi

Bankaların ana likidite kaynağı müşterilerden topladığı fonlardır. Bu fonların ihtiyaç sahiplerine kullanırdılması sonucu bankacılık faaliyetlerini devam ettirmektedirler. Fon sahipleri belli dönemlerde bankalarda mevduat olarak bulunan fonlarını geri almak isteyeceklerdir. Bankalar böyle durumlar için belli miktarlarda likit varlık bankacılık deyişii ile rezerv bulundurmak zorundadır. Likidite yönetimi, beklenen/tahmin edilen mevduat çıkışlarını karşılamak için bankalar tarafından yeteri kadar rezerve sahip olması ve bunun yönetilmesi ile ilgilenmektedir.

Bankalar ekonomik konjonktür gereği belirli dönemlerde sürekli mevduat çıkışları karşı karşıya kalmaktadırlar. Banka yeterli rezervlere sahip ise, diğfer bir ifade ile bankanın rezervleri mevduat çıkışlarından fazla ise bir likidite sorunu yaşamayacaklardır. Yetersiz rezerv bulundurmaları durumunda ise banka likidite eksikliği ile karşı karşıya kalacaktır. Likidite sorunu yaşayan banka bu durumu aşmak

için; ilk izleyeceği yollardan birisi diğer bankalardan ve finansal kurumlardan borç alma seçeneğidir. Bu seçeneğin maliyeti aldığı borcun faizidir. İkinci seçenek Merkez bankasından reeskont kredisi yoluyla borçlanmasıdır. Bu uygulamanın maliyeti ise hem faiz giderine katlanma ve Merkez bankası karşısındaki itibar ve güven kaybı olarak tanımlanan gizli ve örtük maliyet olarak denmektedir. Üçüncü seçenek, bankaların menkul değerlerini satmasıdır. Bu satış işlemi sonucu banka bu menkul değerlerden elde edeceği getirileri kaybetme olasılığı ve işlem, aracı maliyetleri ile karşılaşmaktadır. Son seçenek ise işletmenin kullandığı kredileri geri çağırma ve bu kredileri başka bankalara satma maliyetidir. Bu uygulamayı tercih ettiği takdirde banka müşterileri ile ilişkileri bozulacaktır. Başka bankalara kredileri satması durumunda ise kredileri tam değerinden almak istemeyeceklerdir (Yay, 2012:373, Mishkin ve Eakins, 2009:428-431).

Bankalar etkili bir likidite yönetimini, yeterli miktarda rezerv tutarak sağlayabilirler. Rezervler, mevduat çıkışları sonucu yaşanabilecek maliyetlere karşı bankalar için sigorta görevi yerine getirmektedir (Mishkin, 2006:229).

2.7.2 Aktif Yönetimi

Bankanın en temel stratejisi olarak aktif yönetimi görülmektedir. Aktif yönetimi, bankanın sahip olduğu kaynaklarla, en yüksek getiriyi en düşük riskle elde edecek şekilde nasıl kullanabileceğine karar verilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Banka bir ticari işletme olarak değerini maksimize edebilmek için, getirisi en yüksek kredi ve menkul değerleri varlık olarak tutmalı, riski minimum düzeye indirmeli ve bu süreçte ihtiyaç duyacağı likiditeyi elde bulundurması gerekmektedir.

Etkili bir aktif yönetimi sağlayabilmek için şu dört stratejiyi uygulamakla gerçekleşmektedir (Mishkin, 2006:229);

1. Verilen kredilerde mümkün olan en yüksek faizi ödeyecek ve geri ödememe riski minimum müşterilerin bulunması.
2. Menkul değer satın alma kararlarında, en yüksek getiri ve en düşük riske sahip olanların tercih edilmesi.
3. Bankanın sahip olduğu varlıklar arasında riski minimum düzeye indirecek şekilde çeşitlendirme yapılması.
4. Bankanın etkili bir likidite yönetimi sağlayarak, yüksek maliyetlere katlanmadan optimum düzeyde rezerv bulundurması gerekmektedir.

2.7.3 Pasif Yönetimi

Bankaların yükümlülüklerinin sabit kabul edildiği, en uygun aktif yapısı için kaynakların etkin ve vadeleri göz önüne alınarak kullanıldığı pasif yönetimi 1960 yıllarda yerini daha etkin bir yönetime bırakmıştır. Bu yıllarda merkezi bankalar yükümlülüklerini kullanarak kendilerine mevduat ve rezerv elde etmenin yollarını aramışlardır. Yaptıkları çalışmalar sonucunda mevduat sertifikaları gibi finansal araçlar ve bankalar arası borçlanma olanakları geliştirilmiştir.

Bugün bankalar bir kredi fırsatı gördüğünde mevduat sertifikaları ile fon sağlayabilmektedir. Bankalar rezerv para yetersizliği ile karşılaştığında ise diğer bankalardan borçlanma yolu ile yüksek işlem maliyetlerine katlanmadan borçlanabilmektedirler.

Bankanın yükümlülüklerini daha etkin bir şekilde kullanmaya başlaması ile beraber, bilançolarının aktif- pasif taraflarını birlikte yönetmeye başlamışlardır. Günümüzde aktif-pasif yönetimi adlandırılan bu yönetim şekli; kredi taleplerini karşılamak için yeterli fona veya mevduata sahip olmak şeklinde tanımlanmaktadır.

2.7.4 Sermaye Yeterliliği Yönetimi

Bankaların bulundurmak zorunda oldukları sermaye miktarını belirlerken göz önüne almaları gereken önemli nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bunlar, banka sermayesi bankaların yaşayacakları başarısızlıkların –banka iflaslarının-, diğer bir ifadeyle banka müşterilerinin sahip olduğu mevduat hesaplarına ve diğer alacaklılara yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülükleri yerine getirememesi durumunu engellemektedir. Diğer, banka hissedarlarının getirisini banka sermaye büyüklüğü etkilemektedir. Sonuncusu ise, ulusal ve uluslararası düzenleyici kuruluşlar tarafından belirlenen ve uymakla yükümlü oldukları asgari sermaye miktarlarıdır.

Bankaların sermaye tutmalarının faydaları ve maliyetleri hatta optimal bir tutar sağlanamaz ise zarar ile sonuçlanabilecek bir yapısı olduğu bilinmektedir. Bankalar tarafından belirlenen sermaye tutarının fazla olması banka başarısızlıklarına ve iflas olasılıklarını azaltarak yatırım güvenliği sağlamaktadır. Diğer yandan, sermaye ne kadar yüksek tutulursa, sermaye başına getiri azalmaktadır. Bankalar fayda, zarar ve düzenleyici kurumlarında belirleyeceği tutarı göz önünde bulundurarak kendileri açısından en uygun sermaye tutarını belirlemelidirler.

2.8 Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılığa Bakış

Gelişmekte olan piyasa ekonomilerinde bankacılık hızlı gelişme göstermektedir. Gelişmekte olan ülkeler sıralaması deyince Rusya, Çin ve Hindistan ülkeleri akla gelmektedir. Bu ülkelerin finansal piyasalarındaki değişim birçok ülke için önemli gösterge sayılmaktadır. Diğer bir gelişmede İslami finansa sektörü ve bankacılık sektöründe yaşanmaktadır.

20. yüzyılın son on yılına kadar dünya nüfusunun neredeyse yarısı komünist rejimlerde yaşamıştır. Komünist rejimler geleneksel, özel ve bağımsız ticari bankaları ortadan kaldırmıştır. 1990'lar, Eski Sovyetler Birliği'nde ve Birliğin Orta ve Doğu Avrupa'daki Varşova Paktı müttefiklerinde özel bankaların sisteme geri döndüğü yıllar olmuştur. Benzer şekilde halen Komünist Parti tarafından yönetilen Çin'de 1979'da başlayan geniş ekonomik reformların bir parçası olarak yapılan köklü finansal değişiklikler 2000'li yıllarda hız kazanmıştır. Devletin çok büyük oranda kontrol ettiği, düzenlediği ve sahipliğini elinde bulundurduğu bir bankacılık sistemine sahip olan dünyanın en büyük demokrasisi Hindistan'da, nispeten daha temkinli olmakla birlikte Rusya ve Çin ile aynı yönde bazı adımlar atılmıştır.

Komünizmin ve sosyalizmin çöküşünün (ya da yeniden yorumlanmasının) geleneksel batılı bankalar için büyük bir zafer olarak algılanması ile birlikte, 20. yüzyılın son dönemlerinde yaşanan iki gelişme bu zaferin önüne yeni meydan okumalar çıkarmıştır. Bunlardan bir tanesi, pek çok Müslüman ülkede, geleneksel batılı bankaların faaliyetlerinin temeli olan faiz ile kredi verilmesinin dini ilkelerle uyuşmadığı yönünde giderek artan bir algının bulunmasıdır. Diğerisi ise, periyodik olarak yaşanan ve ciddi bir problem halini almış olan sorunlu ülke kredilerinin varlığı ile borçlarını ödemeyen veya ödeyemeyen pek çok gelişmekte olan ülkeye batılı bankaların nasıl tepki vermeleri gerektiğidir(Heffernan, 2005:290).

Rusya, Çin ve Hindistan gelişmekte olan ülkeler olarak literatürde yer almaktadır. Bu ülkelerin her biri 1990'ların sonlarında finansal baskılamadan klasik ama farklı örneklerini oluşturmaktadır. *Finansal baskılama* terimi, hükümetlerin finansal piyasaları kontrol altına alma girişimleri anlamına gelmektedir. Temel soru, bu ülkelerde yapılan reformların finansal baskılamadan kaynaklanmış sorunları giderebilmek için yeterli olup olmadığıdır. Her üç ülke de belli seviyelerde başarı elde etmiştir. Ekonomik olarak inişli çıkışlı bir tecrübe yaşamış olsa da Rusya, söz konusu ülkeler arasında finansal serbestleşme konusunda en çok mesafe kat eden ülke

olmuştur. Rusya'yı ise, yabancı bankaların faaliyetlerine 2007 yılına kadar izin verileceği yönündeki taahhüdünü tutması ve faiz oranlarını serbestleştirmesi kaydıyla Çin takip etmektedir. Hindistan ise devletin bankacılık sektörü üzerindeki kontrolünü azaltmak konusunda açık planları bulunmaması sebebiyle geride kalmış, ancak finans sektörünün diğer kısımlarını serbestleştirmiştir.

Bununla birlikte, devletin bankalar üzerindeki kontrolünün ve sahipliğinin azaltılması önündeki zorluklar, bu ülkelerin ortak bir problemi olmuştur. Bankaların devlet müdahalesine maruz kalmadığı, rekabeti bozacak herhangi bir ayrıcalığa sahip olmadığı ve kamu bankalarının özel bankalarla rekabet etmek zorunda kaldığı bir ortamda bankalardaki kamu mülkiyetinin herhangi bir mahsuru bulunmamaktadır. Birkaç özel bankanın açılmasına izin vermiş olsa da Hindistan, kamu bankaları ile yarışabilecek canlı ve rekabetçi bir özel sektörün gelişmesine yönelik çok az plan ve politika uygulamak suretiyle, bankacılık sektöründe devletin güçlü bir şekilde var olmaya devam edeceğinin sinyalini vermiştir.

En büyük ilerlemeyi, bankacılık sektörünü özelleştirme programının bir parçası yapmış Rusya kaydetmiştir. Ne yazık ki sonuç tatmin edici değildir. Rusya, bankacılık faaliyetlerini sahibi oldukları veya hizmet ettikleri sanayi grupları ile sınırlayan, banka oligarşilerinin var olduğu ve yüksek oranda sorunlu kredileri bulunan ve bu konuda önlem alınmadıkça özelleştirilmesi son derece güç olan kamu bankalarının bulunduğu bir bankacılık sistemine sahiptir. Kamu bankası Sberbank, özellikle bireysel bankacılıkta rakiplerine göre avantajlar sağlayan özel ayrıcalıklara sahiptir. Eğer Rusya'da bulunan binin üzerindeki bankanın sadece 30'unun finansal olarak sağlam olduğu doğruysa, bu durum Rusya'nın bankacılık sistemini istikrarsız bir geleceğin beklemekte olduğu anlamına gelir ki bu, başarılı bir bankacılık sektörünün ana bileşenlerinden biri olan güvenilirlik konusunda sistemi geriye götürecektir. Bununla birlikte ülkede yabancı bankaların faaliyetleri üzerinde kısıtlama bulunmaması olumlu bir durumdur. Fakat verimli çalışan yabancı bankaların sisteme girmesi ile yüksek maliyetlerle çalışan verimsiz yerel bankaların çöküşünün hızlanması söz konusu olabilecek ve bunun neticesinde kısa dönemde finansal istikrar sarsılabilecektir.

Çin'de, halka açık bankaların yapısı biraz incelendiğinde bankalar üzerindeki devlet kontrolünün varlığı kolaylıkla görülebilir. Çin'in birçok bankasında sorunlu kredilerin oranı yüksektir ve kredi kooperatiflerine yerel yönetimler tarafından açıkça siyasi müdahalelerde bulunulması daha ciddi bir ikilemin varlığının belirtisidir. Siyasi

hedefler (yerel/ulusal çapta veya eyalet çapında) nedeniyle kredi tahsislerine müdahale edildiği bir ortamda, merkez bankası ve düzenleyici kurumlar tarafından Çin bankalarına risk yönetiminin esasları öğretilmeyecektir. Taahhüt edildiği şekilde 2007 yılından itibaren yabancı bankaların ülkeye girişine izin verilirse, yabancı bankaların varlıkları daha etkin bir bankacılık sisteminin oluşumuna katkıda bulunacak, ancak pek çok yerli banka piyasadan çekilmek zorunda kalacağından bu durum sistem açısından maliyetli olabilecektir. Muhtemelen tek partili Komünist Devlet, Çin bankalarının kapanma ihtimalinde piyasaya müdahale edecektir. Bu ise uygulanmaya çalışılan bazı piyasa odaklı politikalar için bir tehdit unsuru olarak görülmektedir(Heffernan, 2005:310).

Doğu Avrupa'daki gelişmekte olan ekonomiler ve yükselen piyasalar, kredi analizinde yaşanan problemlerin, şüpheli muhasebe prosedürlerinin ve görece yüksek işletme maliyetlerinin artmasından, denetleyici kurumların yeterli denetim yapmamasından ve personelin genel olarak eğitimsiz olmasından kaynaklanan yapısal sorunlara sahiptir. Birçok gelişmekte olan ülke finansal sıkıntıların benzer belirtilerini göstermektedir; gelişmekte olan Doğu Avrupa piyasalarındaki bankalar için ise sorun, eskiden devlete ait olan işletmelerden kalan borç yüküdür. Rusya için istikrarlı bir finansal yapıya ulaşabilmek uzak gözükse de, finansal reformlar konusunda tedrici bir yaklaşımı benimseyen geçiş ekonomilerinin çoğu, işleyebilen ve istikrarlı yapılar kurabilmiştir. Bu bankaların Rus bankalarına kıyasla verimlilik sınırına çok daha yakın oldukları görülmektedir.

İslami bankacılık, İslami bankaların büyük bölümünün gelişmekte olan piyasalarda bulunuyor olması sebebiyle bu bölümde ele alınmıştır. Faiz ödemelerinin neredeyse bulunmadığı bir finansal sisteme dayanması sebebiyle İslami bankacılığın büyümesi önem arz etmektedir. Şeriat hukukuna uygun tasarlanan finansal ürünlerin gelişimi etkileyici olmuştur ve bu açıdan geleneksel bankacılık sisteminin İslami bankacılıktan öğrenecekleri olduğu söylenebilir. Yine de, çeşitlendirmeyi sınırlandıran şekilde bir-iki ürüne odaklanılması gibi ele alınması gereken pek çok problem bulunmaktadır. Ayrıca bazı alanlarda önlenmiş olmakla birlikte ahlaki tehlike potansiyeli hala mevcuttur. Son olarak düzenleyici kurumlar ve bankalar, İslami bankacılık ile ilişkili düzenlemelerin kendine has özelliklerini ele alabilecek şekilde kabul edilebilir bir çerçeve oluşturmak için birlikte çalışmaları gerekmektedir.

Finans sistemlerinin gelişmemesi nedeniyle yükselen piyasa ekonomileri dış finansmana bağımlı durumdadır. Hükümet riskinin yönetimi konusunda bankacılar bu tür risklere mahsus sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Çıkarılacak sonuç, banka yöneticilerinin herhangi bir varlık grubuyla ilgili riskleri doğru bir şekilde değerlendirmeleri gerektiğidir. 1970'lerde ülke kredilerinde yaşanan ani yükseliş, bankacıların krediye bağlı teminatların bulunmadığı durumlarda kredi verilen ülkelerdeki likidite sıkıntısının iflas kadar ciddi bir problem olabileceğinin farkına varamadıklarını, hükümet riskinin değerlendirmesinin zayıf olduğunu göstermiştir. O zamandan bu yana uygulayıcılar ve akademisyenler, temerrüt olasılığına artıran önemli değişkenleri belirlemek ve erken uyarı sistemleri geliştirmek suretiyle hükümet riskinin değerlendirme sürecini geliştirmeye çalışmışlardır. Borçlu ülkelerin (ve ilgili özel bankaların) hızlı şekilde kurtarılmak yerine IMF'nin yönettiği ve uzun yıllar süren yapılandırma süreçlerine sokulmaları, bankacılara ve gelişmekte olan ülkelere, bir ülkenin temerrüde düşmesinin küresel finansal sistemin istikrarını tehdit edebileceğini ve resmi yardımların da daha kötü bir duruma sürükleyeceği konusunda fikir verdiği görülmektedir(Heffernan, 2005:340).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLER VE KREDİLERDEKİ RİSKLER

Bankacılığın en temel fonksiyonu finansal aracılık işlemleridir. Finansal aracılık işlemlerini fon ihtiyacı olanlara fon transferi diğer bir deyişle kredi kullanarak gerçekleştirmektedir. Son yıllarda ülkemizde bankaların kullandığı kredilerin, banka aktifleri içerisinde sahip oldukları paylar %65 seviyelerine geldiği görülmektedir. Bu gösterge bankalarda temelde temel fonksiyonlarını yerine getirdiklerinin bir ölçütü olmakla birlikte maruz kaldıkları riskin arttığını konusunda da fikir vermektedir.

3.1 Kredinin Tanımı, Unsurları ve Fonksiyonları

Kredi, kelime anlamı itibariyle *saygınlık ve güven* manasına gelmekte olup, Latince *inanma* anlamına gelen *credere* kelimesi kökünden gelmektedir (Usta, 1995:1). Diğer bir ifadeyle; bir varlığın belirli bir zaman şartıyla ve geri almak koşulu ile verilmesi veya verilmiş bir varlığın ödenmesine kefil olunması olayıdır (Takan ve Boyacıoğlu, 2013:141).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesine göre;

“Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

Yukarıdaki paragrafa ek olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kar ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır” (Bankacılık Kanunu, 2005:20).

Bankacılıkta kredinin 4 temel unsuru bulunmaktadır. Bunlar; Zaman (Vade) Unsuru, Güven Unsuru, Risk Unsuru ve Gelir Unsuru’ dur.

Zaman (Vade): Banka tarafından sağlanan itibarın ve ödünç verilen varlığın belirli bir süre sonra iadesi gerekmektedir. Bu sebeple, kredide zaman unsuru oldukça önemlidir. Çünkü vade uzadıkça belirsizlik artmakta, belirsizliğin artması ise kredinin riskini artırmaktadır.

Güven Unsuru: Kredi verilmesi uygun bulunan kişi veya kuruluşun ilgili banka nezdindeki itibarı, kredinin güven unsurunu oluşturmaktadır. Karşılıklı güvene ve itibara dayalı olarak kurulan bu ilişki, banka açısından kullanılacak kredinin nakdi veya gayri nakdi teminatlar alınması yoluyla kullanılmasında belirleyici olacaktır (Öker, 2007:8).

Risk Unsuru: Bütün krediler kullanılmadan önce risk süreci başlamaktadır. Bankalar bu risk sürecini minimuma indirmek için kredi verilen şirketler araştırılmakta ve çeşitli teminatlar istenmektedir. Kullanılan kredilerin zamanında ödenmemesi veya teminata konu varlıkta ortaya çıkabilecek olumsuzluklar bankacılıkta görülebilecek risk olarak kabul edilmektedir.

Gelir Unsuru: Kredinin bir başka unsuru da gelir unsurudur. Banka kullandığı krediden bir gelir sağlaması ve bu sayede varlıklarını artırması gerekmektedir. Bu geliri kullanılan kredilerden faiz veya komisyon ücretleri olarak sağlamaktadırlar.

İşletmeler, fon ihtiyaçlarını çoğunlukla bankalardan kredi kullanarak karşılamaktadır. Bu manada, kredinin fonksiyonları ve yararları şu şekilde özetlenebilir (Pekkan, 2005:61):

Ekonomik Faaliyetlerin Sürekliliğini Sağlama: Krediler, bankaların elinde bulundurduğu fazla fonları ihtiyaç sahiplerine kullanılması sayesinde arz-talep hareketliliğini, ekonomik faaliyetlerin devam etmesini ve genişlemesini sağlamaktadır.

Tedavül Aracı Yerine Geçme: Krediler, tedavül aracı olmaları sayesinde nakit para taşınmasını azaltmakta ve ticari işlemleri hızlandırmaktadır.

Milli Gelir ve İstihdama Olumlu Katkı Sağlama: İşletmelerin ihtiyaç duyduğu fonların krediler yoluyla sağlanması, bu işletmelerin finansal piyasalarda varlıklarını sürdürmesine ve üretim yoluyla milli gelir ve istihdama olumlu katkı vermesini sağlayacaktır.

3.1.1 Kredi Türleri

Banka kredileri çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Her sınıflandırma çeşitli başlıklar altında incelenebilmektedir. Bunlar;

1. Niteliklerine göre; nakdi veya gayri nakdi krediler,
2. Vadeleri açısından; kısa, orta ve uzun vadeli krediler,
3. Teminat durumlarına göre; teminatlý veya teminatsız krediler,
4. Teminat türleri açısından; ipotek, kefalet, nakit blokajlı, menkul rehinli krediler,
5. Kullanılan sektörler açısından; tarım, sanayi, hizmet, tekstil, ulaştırma v.b. krediler,
6. Veriliş amaçları açısından; yatırım, teçhizat ve işletme kredileri,
7. Kaynakları açısından; banka kaynağından kullanılan krediler, reeskont kredileri ve dış kaynaklı krediler
8. Kullanıcıları açısından; kurumsal ve bireysel krediler,
9. Kullanım yeri ve kesimi açısından; yurt dışı ve yurt içi krediler,
10. İzin açısından; şube yetkisindeki ve otorize (bölge Müdürlüğü ve genel müdürlük yetkisindeki) krediler
11. Tekdüzen hesap planı açısından; sektörel ayrıma göre krediler, Türk lirası ve yabancı para ayırımına göre krediler, nakdi krediler (kısa/orta/uzun vadeli), gayri nakdi krediler (amaç, biçim, vb.),

olmak üzere sınıflandırma muhasebe düzeni ve düzenleyici kuruluşların kısıtları kadar bankaların kendi ihtiyaçları da rol oynamaktadır. Banka kredilerinin fonksiyonel bir şekilde ve uyumlu olarak sınıflandırılması, risk faktörlerini tespit açısından önem arz etmektedir.

3.1.2 Kredilendirme İlkeleri ve Yaklaşımları

Bankacılığın ana işlevlerinden birisi kredi verme işlemidir. Kullanılacak kredilerin güvenli ve gelir getirecek şekilde bankaya geri dönüşünün sağlanması için bankaların kredilendirme işlemleri bazı ilkeler ve yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Bu ilkeler ve yaklaşımlar sayesinde bankaların kredi işlemlerini esnetmeleri, daha çok kişi ve kuruluşa kullandırmaları ve kredileri çeşitlendirmeleri mümkün olabilmektedir.

Bankalar tarafından dikkat edilmesi gereken kredilendirme ilkeleri ise şu şekilde sıralanabilir;

Sağlamlık İlkesi: Kredilendirmede sağlamlık ilkesi, kullanılacak kredinin istenen şekilde geri dönüşüne sağlamak için, kredi kullanılması sırasında kredi tesis edilecek kişi ya da işletmenin finansal yapısının araştırılması ve piyasa durumunun tahmin edilemeyen riskler için gerekli teminatların alınmış olmasını ifade eder.

Akışkanlık İlkesi: Kredilendirmede hareketlilik yahut akışkanlık ilkesi, verilen kredinin donuk tutulmamasını, kredi türüne göre yapılan tahsilat ve tediye ile ilgili giriş çıkış işlemlerinin olmasını ve vadesinde geri ödenmesi ile ilgilidir.

Verimlilik İlkesi: Bankaların faiz getirilerinin yanı sıra komisyon ve diğer bankacılık hizmetlerinden elde edilen gelirlerini de artırılmasını ifade etmektedir. Bu ilkenin yerine getirmesi banka gelirlerini daha çok artıracaktır.

Uygunluk İlkesi: Bankalar kaynak teminini aksatmayacak şekilde, müşteri seçimine dikkat etmesi, piyasada bilinen işletmelere kredi kullandırma, işletmelere ödeme gücü ölçüsünde kullandırma ve müşterinin tüm bankacılık işlemlerini kendisi üzerinden gerçekleştirmesinin sağlanmasını şekilde açıklanmaktadır.

İşletmelere ve bireylere kredi kullandırılmadan önce; kredi değerliliği, bilançoları, diğer finansal tabloları ve genel olarak finansal durumları incelenmektedir. İşletme ve bireyler hakkında yapılan finansal analiz ve finansal durumları ile ilgili bilgiler ışığında, işletmeye ve bireylere ne amaçla ne tutarda ne vadeye kadar, hangi koşullarda ne tür bir kredi kullandırılacağı ve karşılığında ne gibi teminatlar alınacağına karar verilmektedir. Bu değerlendirme yapılırken kredilendirme yaklaşımlarından da yararlanılmaktadır.

Bankalar tarafından kişilerin ve işletmelerin kredi değerliğini saptamak için geçmiş zamanlarda karakter, girişimci kabiliyeti ve sermaye olmak üzere üç faktörü göz önüne alarak belirlendiği söylenmektedir. Bu faktörlere zaman içinde eklemeler

yapılarak analizde dikkate alınan etmenler arttırılmıştır (Akgüç, 2014:14). Bu faktörler bazı kaynaklarda 5 C bazılarında ise CAMPARI şeklinde ifade edilmektedir.

5 C ve Türkçe 5 K olarak da ifade edilen kurallar kredi değerlendirmede temel kriterleri veya ölçütleri belirtmektedir. Bunlar (Yuca, 2012:30-31, Parasız, 2014:307);

Karakter (Character), Kredi müşterisinin ödeme alışkanlıklarını ve dürüstlüğü gösterir.

Kapasite (Capacity): Belirlenen vadelerde işletmenin ödeme gücünü temsil eder. Bu başlık altında krediyi alanın karakteri ve ödeme niyetinin ötesinde, işletmenin kurumsal yönetim kalitesi ve gelir yaratma kapasitesi değerlendirilmektedir.

Kapital (Capital): İşletmenin toplam varlıkları ile toplam yükümlülükleri arasındaki fark sermayeyi diğer deyişle kapitali tanımlamaktadır. Kapital, risklerin olumsuz sonuçlarını karşılayabilme fonksiyonunu yerine getirmektedir.

Karşılık (Collateral): Karşılık diğer bir ifade ile teminat olarak da kullanılan bu başlık altında, kredinin geri ödenmeme durumuna karşılık, bankanın zarara uğramasını engelleyecek varlıkların müşteri tarafından bankaya verilmesidir. Karşılık, kredi riskini azaltan unsurlardan olup, risk yükseldikçe karşılık miktarı da artmaktadır.

Koşullar (Conditions): İşletmelerin aldıkları kredilerin geri ödeme süreci kısa ve uzun vadede genel ekonomik durumu da etkilemektedir. Bankalar kredi kullanırken, genel ekonomik durumu, kredinin verildiği sektörün ve işletmelerin yapılarını incelemeleri gerekmektedir.

Bankalar kredi kullanırken yaptıkları analizde CAMPARI adlı formüle edilmiş yöntemi de kullanmaktadırlar. CAMPARI başlığı altında; Kişisel nitelikler (Character), Ödeme gücü (Ability pay), Bankanın sağladığı kar marjı (Margin), Kredi talebinin amacı (Purpose), Tutar (Amount), Geri ödeme planı (Repayment schdule) ve Kredi güvencesi (Insurance) kriterler yer almaktadır (Akgüç, 2014:14).

Günümüzde bankalar kredi kullanırken göz önünde bulundurduğu etmenler sürekli güncellenmektedir. Bankalar kredi kullanırken yukarıda belirtilen etmenlere ek olarak kredinin amacı, kredinin tutarı, işletmenin kurumsal yapısı ve kredi kullanan işletmenin hukuki yapısı gibi başlıkları da dikkate almaktadır.

3.1.3 Kredi Sınırlamaları

Bankacılık Kanunu ile kredi risk yönetiminde dikkate alınması gereken, diğer risk türlerinden farklı olarak, kredi sınırlamaları mevcut bulunmaktadır. Bankacılık

kanununun, bankaların öz sermayelerini göz önünde alarak çeşitli sınırlamalar getirdiği risk türü kredi riskidir.

Bu sınırlamalar ile banka kaynaklarının etkin kullanılması, finansal yapılarının sağlamlaştırılması ve kaynakların sınırlı sayıda kişi ve işletmelere tahsisini önlemek ve çok sayıda kişi, kurum ve işletmelerin banka kredilerinden yararlanması amaçlanmıştır. Bu sınırlamalar genel niteliklere sahip olmakla birlikte, sadece Türkiye’de uygulanan düzenlemeler değildir. Bankacılık Kanunu kredilerle ilgili sınırlamaları Basel komitesi tavsiyeleri ve Avrupa Birliği uyum yasaları ile uyumlu olarak hazırlanmaktadır (Altınbaş, 2006:362).

Bankacılık Kanununda yer alan kredi sınırlamaları şu başlıklar altında sıralanabilmektedir. Bu başlıklar; bir kişiye ve bir tüzel kişiliğe kullanılacak kredi sınırı, bankaların sermayesine hâkim gruba kullanıracakları kredi sınırı, büyük tutarda istenen krediler için sınır, iştirakler ve gayrimenkul edinme sınırları ve yasak kredi ve yatırımlardır.

3.1.4 Kredilendirme Süreci

Bankaların kredilendirme işlemi, bankaya kredi başvurusunun yapılmasıyla başlayan, kredinin anapara ve faizinin ödenmesi ile sona eren bir süreçtir. Kredilendirme süreci birbiri ile ilişkili ve takip eden beş adımdan oluşmaktadır. Bunlar; kredi başvurusu ve müşteri ile ön görüşme, kredi değerlemesi, kredinin kabul veya reddedilmesi, kredinin takibi ve geri ödenme şeklinde sıralanmaktadır.

Bankacılıkta giderek artan rekabet koşulları özellikle finansal durumu iyi kurumsal işletmelerin pazarlık gücünü artırmakta buna bağlı olarak da bankaların bu işletmelerden sağladığı karlılığı düşürmektedir. Bu nedenle verimin ve karlılığın artırılması, bir yandan maliyetlerin kontrol altına alınmasına gerektirirken, diğer yandan da bankaların gelir kaynaklarının arttırılması çabalarını önemli kılmaktadır (Berk, 2001:112).

Bankaların kredi verme işlemi ana gelir kalemlerindendir. Kredilendirme işlemi yapılırken, süreçler itina ile takip edilmekte ve birbirini takip eden işlemler yerine getirilmesi gerekmektedir.

3.1.5 Kredi Derecelendirme

Kredi derecelendirmesi, borçlunun kredi riski hakkında kredi derecelendirme kuruluşları tarafından oluşturulmuş görüşler olarak ifade edilmektedir. Standard & Poor's yayınladığı dereceleri “finansal kurumun, borçlunun finansal yükümlülüğünün tamamını zamanında geri ödeme kapasitesi ve istekliliği hakkındaki görüşü” olarak tanımlamıştır (Seval, 2016:6). Derecelendirme işletmeler, finansal araçlar, yerel yönetimler, fon talep ve arz edenler için yapılabileceği gibi ülkeler için de yapılabilmektedir.

Kredi derecelendirme, derecelendirme kuruluşlarının işletmeleri, finansal kurumları ve diğer kuruluşları, ilkeleri değerlendirirken dikkate aldığı nitel ve nicel kriterler bulunmaktadır. Ülke ekonomisiyle alakalı niceliksel bilgiler dışında, ülke ekonomisinin esnekliği, büyüme potansiyeli ve ekonomik istikrarı, ülkenin siyasi durumu, dış politika gelişmeleri, Merkez Bankası'nın bağımsızlık derecesi vb. gibi siyasi değerlendirmeler de bu kriterlerin içinde yer almaktadır (Karagöl ve Mihçioğur, 2012: 16).

Derecelendirme bağımsız bir görüşü ifade etmekte ve bilgilerin geneli halka açıklanmaktadır. Yayınlanan dereceler derecelendirilen tarafın kredi değerliliği hakkında relatif bir görüşü ifade etmektedir. Kredi derecelendirme kuruluşları yayınladıkları derecelerin borçluların diğer borçlulara göre, görece olarak kredi değerliliğinden bahsettiklerini devamlı olarak belirtirler (Packer ve Tarashev, 2011:40).

Kredi dereceleri büyük ölçüde finansal araçlara yatırım yapan yatırımcılar tarafından yatırımlarının kredi değerliliğini ölçme sürecinde kullanılmaktadır. Böylelikle yatırımcıların bilgi setini genişletme fonksiyonunu görerek onları aldıkları riskler konusunda bilgilendirmektedir. Kredi görüşlerini ifade eden dereceler kolay anlaşılabilir olmak için sembollere dönüştürülmektedir. Bu semboller çoğunlukla A, B, C ve bu harflerin + ve – işaretiyle desteklenmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. (Seval, 2016:6-31).

Tablo 3.1: Derecelendirme kuruluşların not ölçüm puanları (Yazar tarafından derlenmiştir).

S&P's, Moody's ve Fitch Kredi Not Skalası		
S&P's / Fitch Moody's		Moody's
AAA	Aaa	En yüksek dereceli
AA+	Aa1	Yüksek dereceli
AA	Aa2	
AA-	Aa3	
A+	A1	Üst orta sınıf
A	A2	
A-	A3	
BBB+	Baa1	Alt orta sınıf
BBB	Baa2	
BBB-	Baa3	
BB+	Ba1	Yatırım yapılamaz. Spekülatif.
BB	Ba2	
BB-	Ba3	
B+	B1	Son derece spekülatif
B	B2	
B-	B3	
CCC+	Caa1	Yüksek riskler
CCC	Caa2	Büyük ölçüde spekülatif
CCC-	Caa3	Kurtarılması beklenen, iflasa yakın
CC	Ca	
C	C	
D	Yok	İflas

Kredi derecelendirme kuruluşları tarafından kullanılan semboller Tablo 3.1'de gösterilmektedir.

Finansal piyasalardaki derecelendirme büyük çoğunlukla diğer küçük kuruluşların varlığına rağmen Standard & Poor's (S&P), Moody's Investor Services (Moody's) ve Fitch IBCA (Fitch) adlı kredi derecelendirme kuruluşları tarafından sağlanmaktadır. Bu üç kuruluş derecelendirme de farklı ölçüm sembolleri kullansalar da notların karşılığında bir eşdeğerlilik söz konusudur.

Finansal piyasaların ve bankacılık sektörünün regülasyonu ve denetlenmesinden sorumlu olan otoriteler kredi riski derecelerine ilişkin kurallar koymakta, böylece kredi dereceleri yasal mevzuatın da bir parçası olarak görülmektedir. Basel Komitesi tarafından yayınlanan Basel II uzlaşısında kredi riskinin ölçümü için önerdiği standart yöntemde kredi riskinin ölçümünü, kredi derecelendirme kuruluşlarının belirledikleri ratinglere dayandırmaktadır.

3.1.6 Kredinin Fiyatlandırılması

Kredi fiyatlama süreci, banka müşterilerinin kredi taleplerinin değerlendirilmesi sonunda, kredinin maliyetini etkileyen bütün faktörleri dikkate alarak, belirli fiyatlama kriterleri ve yöntemleri doğrultusunda, kredinin gerçek fiyatının hesaplanmasını kapsamaktadır (Aras, 1996:73).

Bankalar kredi kullanarak temel fonksiyonlarını yerine getirirken bu işlemde gelir sağlama amacını da gütmektedirler. Böylelikle kredi olarak kullandığı fonların maliyetini karşılayacak ve kar elde edecektir. Bankalar için kredi işlemin bir fon maliyeti vardır. Kredinin maliyetini hesaplayabilmek için, maliyetin içinde yer alan unsurların ayrıntılı olarak bilinmesi gereklidir (Parasız, 2014:310-311).

Kredinin maliyetini oluşturan unsurlar şu şekilde sıralanabilir; fon maliyeti, kanuni maliyetler (disponibilite ve munzam karşılık maliyetleri), operasyon maliyetleri, risk primi.

Bankalar tarafından kredi fiyatlama yöntemlerinden hangisinin seçileceği konusunda; kredi talebi, fon maliyeti ve piyasada bulunan diğer rakiplerin fiyat politikaları olmak üzere üç temel gösterge göz önünde bulundurularak fiyatlama yapılmaktadır. Bu fiyatlandırma da bankalar genellikle üç ana başlık altında yer alan yöntemlere göre fiyatlandırmayı gerçekleştirmektedirler. Bu yöntemler; maliyet artı kar fiyatlaması, marjinal fiyatlama ve maliyete dayanmayan yöntemler olarak sınıflandırılmaktadır.

3.2 Bankacılıkta Risk Yönetimi

Bankacılığın temel yapısı, piyasada karşılaştığı risklere karşı güvenilir ve karlı bir işletme olarak varlığını devam ettirme üzerine kurulmuştur. Bankacılık, finansal aracılık ve yerine getirdiği ödeme fonksiyonları ile diğer işletmelerden farklılaşmaktadır. Bankalar diğer işletmelerden farklı olarak kendi kaynakları dışında topladıkları mevduatlar ve diğer kaynaklarla da gerçekleştirdikleri işlemlerden ötürü risk alırlar ve bir işletme olarak sürekliliklerini bu kaynakların etkin bir şekilde yönetimine bağlı bulunmaktadır.

Bir bankanın minimum getiri anlayışı kar maksimizasyonu yönünden risksiz getiri artı risk primini ifade etmektedir. Bankacılıkta risk primi pazarlardaki bankacılık hizmetlerinden doğan risk algısına göre değişken olarak belirlenmektedir.

Bankacılıktaki ortalama risk oranı OECD ülkelerinin çoğunda %7-10 aralığında değişkenlik göstermektedir. Risksiz getiri oranı garanti edilmiş getiri oranını tanımlanmaktadır. Devlet tahvili üzerindeki nominal getiri oranı çok cüzzı bir temerrüde düşme riski taşıdığından risksiz faiz oranıdır. Örneğın bir yatırımcı bankadan hisse senedi aldı ve beklediğı getiri oranı %15 eğer hisse senedi %20 getiri sağlarsa yatırımcının getirisi pozitif katma değer (getiri) varsayımı altında %5 fazla olarak gerçekleşecektir. Eğer getiri %15'in altında olursa yatırımcının katma değeri (getiri) negatif olarak gerçekleşecektir.

Hissedarların katma değeri (getirisi) ile aktif karlılığı veya öz sermaye getirisi (mali rantabilite) gibi diğer performans göstergeleri arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Aktif karlılığı ve Öz sermaye karlılığı bankaları da içeren halka açık şirketlerde kar üzerine etken olan ve hisse fiyatlarını etkileyen bir unsur olarak bilinmektedir. Dolayısıyla banka hissedarları bunları performansın bir göstergesi olarak göz önünde bulundurarak hareket ederlerse hissedar değerini etkileyebilirler. Örneğın bir işletmenin getirisi birçok çeyrekte (alım satım seansı anlamında) beklenmedik bir biçimde düşük ise hissedarlar senetleri ellerinden çıkaracaklar ve hisse senedinin fiyatı da düşecektir. Hissedar katma değerinde düşüşe yola açan sürekli düşüşler hissedarların getirilerine negatife çevirebilecektir.

Son zamanlarda finansal piyasalarda yaşanan köklü değişikliklerden etkilenen finansal aracı kurumların başında bankalar gelmektedir. Sektörü etkileyen unsurlar artmış, müşteri ihtiyaçları çeşitlenmiş, ulusal rekabet yerini küresel rekabete bırakmış, kredi faizine yönelik yüksek kar marjı v.b. azalmıştır. Bu değişiklikler sonucu bankacılık sektörünü yoğun rekabet ortamında faaliyet göstermeye başlamış ve yaşanan makroekonomik olumsuzluklar bankaların karşılaştığı risk çeşitlerini ve uyguladıkları risk yönetimin sürecinin önemini artırmıştır.

Bankanın bir bütün olarak asli amacı, risk ayarlı getiri sayesinde ortakların kar maksimizasyonunu artırarak bankanın hisse senetlerinin değerini yükseltmektir. Bu anlamda bankalar da diğer firmalar gibidir fakat bankaların karlılığı (ve hissedarların katma değerini yükseltebilmesi) risk yönetimine bağlı olacaktır. Büyük uluslararası bankalar hesap cüzdanı (geleneksel aktif-pasif yönetimi), ticari portföy (bankaların tahvil, hisse senedi v.b. sattıkları piyasalar) riskinin yönetimine ve kurumsal müşterilerine verecekleri risk yönetimi tavsiyesine odaklanacaklardır.

Günümüzde piyasalarda finansal riskler dışında yer alan çok sayıda risk de risk yönetimi kapsamında dikkate alınmaktadır. Bu risklerin sayı ve etkilerinin artmasıyla ve risk yönetim sistemindeki zaafları görme imkânı sağlamıştır. Risk yönetimindeki bu zaaflar finansal krizlerin önemli nedenleri arasında gösterilmesiyle risk yönetiminin görüş açısı genişlemiş ve bankacılık temel fonksiyonları arasında yer almaya başlamıştır.

3.2.1 Risk Yönetim Süreci

Temel fonksiyonları sebebiyle bankacılık, bir risk alma ve yönetim süreci olduğundan, bankacılık faaliyetlerinden kaynaklanan risklerin anlaşılması, ölçülmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. En geniş manasıyla bir işletme için risk yönetimi o örgütün yönetimi olarak tanımlanabilmektedir. Diğer işletmelerden daha farklı risklere maruz kalan bankacılık sektörü için yaşamsal fonksiyonlardan biri olan ve diğer bankalara karşı rekabet üstünlüğü sağlayan araçların başında sayılan risk yönetimi, sadece bir denetim ve gözetim işlevi olarak değerlendirilmemelidir. Bankalar tarafından risk yönetimi, bankanın diğer yönetim fonksiyonu arasında yerinin ve onlarla etkileşimleri iyi analiz edilmeli ve yönetim fonksiyonları ile birlikte ele alınması gerekmektedir (Yavuz, 2002:19).

Risk yönetimi; gerçek zamanlı olarak bankanın risk yönetiminde kullandığı yönetim ve izleme yöntemlerini ortaya çıkaran ve riske ne zaman maruz kalınacağını, riskin artışına ve azalışına karar veren anahtar risklerin tanımlanması sürecini içermektedir.

Risk yönetimi, bankanın karlılığını sağlamak ve korumak için uygulanan politikaların bir bütünü şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle risk yönetimi; para, menkul değerler, değerli madenler, vadeli işlemler, döviz tevdiatı ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası finansal piyasalarda karşılaşılabilecek her türlü belirsizlikten kaynaklanan zararların oluşmasını engelleyecek önlemlerin alınması, ortaya çıkabilecek zararların tespiti ve ölçülmesi, yönetimi, bilgilendirme sistemlerinin oluşturulması ve aktif karar alınması zorunluluğu hallerinde hızlı ve doğru karar almayı sağlayan sistemleri oluşturmak şeklinde tanımlanabilir (Ercan, 2002:11).

Risk yönetiminin sürecinde, riski ortaya çıkarmak ve kontrol edebilmek için ölçülebilir hale getirmektir. Bankacılıkta risklerin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için

aşağıdaki aşamaların izlenmesi gerekmektedir (Altınbaş, 2006:3-5, Çelik, 2002:4-5, Bolgün ve Akçay, 2016:311-313):

Risklerin Tespit Edilmesi ve Tanımlanması, bu aşamada, öncelikle bankanın maruz kaldığı risklerin tanımlanması ve bu risklerin temel özelliklerinin belirlenmesi gerekir. Her bankanın uzmanlık alanı, müşteri profili, faaliyet gösterilen piyasa ve lokasyon tercihi farklılaştığı için karşılaşılabilecek riskler de farklılık gösterecektir. Risklerin tanımlanmasından sonra bu risklerin yönetilmesine ilişkin politika ve işlemlerin neler olacağı ve nasıl uygulanacağı tespit edilir. Bu politika ve işlemler, bankanın yönetim kurulunca alınan kararlar gereği belirlenen yazılı standartlardır.

Veri Toplama ve Risklerin Ölçülmesi, Maruz kalınan risklerin tanımlanmasından sonra, bu risklerin sayısallaştırılması ve ölçülebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Risklerin öngörülebilir, doğru ve düzenli bir şekilde ölçümünün sağlanması için öncelikle ulusal ve uluslararası ilgili finansal piyasalarda genel kabul görmüş geriye dönük en az 1 yıllık günlük bazdaki verilerin risk yönetimi sistemi içerisine aktarımı ve en az günlük olarak güncelleme uyumunun sağlanması ve verilerin risk yönetimi içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Risk Yönetim Kararlarının Uygulanması, Ölçülen ve sayılarla ifade edilebilir şekle getirilen risk türlerini azaltımı ve karşı koruyucu politikaların uygulanması gerekmektedir. Risk yönetim araçlarından olan, risk azaltımı veya risk transferi gibi araçlar, bu aşamada devreye girmektedir. Burada, risk azaltımı veya transferinde kullanılabilecek araçlar, araçların sağlayabileceği korunma düzeyi ve en önemlisi de bunların bankaya olan maliyeti dikkate alınır. Kontrol edilebilir risklerin ne şekilde ve nasıl azaltılabileceği değerlendirilir. Riskten kaçınmak, riski kısmen veya tamamen devretmek veya riski üstlenmek seçenekleri arasında en uygun olanı tercih edilir. Ancak bankanın her riski azaltması veya devretmesi sözkonusu değildir. Bankanın devamlı olarak riskten kaçınması, riski üstlenmemesi, her riski devretmeye veya azaltmaya çalışması, sonuçta esas bankacılık işlemlerinden uzaklaşılmasına neden olacaktır. Dolayısıyla banka, sermayesini koruyabileceği düzeyde bir riski üstlenerek kar etme yoluna gidecektir.

Risk Yönetim Sonuçlarının Raporlanması, Risk Yönetimi ile ilgili olarak görevlendirilen birimin düzenli olarak risk raporlamaları hazırlamaları stratejik bir yönetim kararı olarak görülmektedir. Banka bünyesinde farklı seviyeler için hazırlanan risk raporlamaları risk yönetimi sürecinin başarılı olması için önemli bir

etkendir. Etkili bir risk yönetiminin başarı düzeyi, yapılan uygulamaların sürekli olarak takip ve değerlendirmeye tabi tutulmasıyla ve raporlanmasıyla mümkün olacaktır.

3.3 Bankacılıkta Risk Yönetimi Düzenlemeleri

Küreselleşme ve telekomünikasyon teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte sermayenin önündeki engeller azalmakta buna karşılık yaşanan olumsuz ekonomik koşullar artmaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak finansal sistem ve bankacılık da küresel bir platforma taşınmış ve hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ekonomilerde faaliyet gösteren finansal kurumlar ve bankalar, yeni oluşan ekonomik ve finansal düzenin ortaya koyduğu kar odaklı ve rekabetin yoğun olduğu koşullarda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu durum bankaların sahip olduğu risklere, küreselleşme ile birlikte gelen risklerin de ilave edilmesini gerektirmiştir. Son yıllarda yaşanan olumsuz ekonomik durumlarda artış ve finansal krizler uluslararası denetim ve gözetim düzenlemelerine ilgi ve ihtiyacı artırmıştır.

Finansal krizlerin ve olumsuz ekonomik krizlerin nedeni olarak etkin bir risk yönetiminin uygulanmaması da neden olarak gösterilmektedir. Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin gelişmesi ve yeni finansal araçların kullanılması, operasyonel risklerin sürece dâhil edilmesi gibi pek çok faktör bankaların maruz kaldığı risklerin uluslararası otoriteler tarafından belli standartlar dâhilinde ölçülmesi ve tedbirler alınması için çalışmaları zorunlu kılmıştır. Günümüzde finansal piyasaların iç içe olmaları nedeniyle, bir piyasa da yaşanan olumsuz ekonomik koşullar diğer piyasaları kısa süre içerisinde etkileyebilmektedir. Küresel ölçekte faaliyet gösteren bankaların uyması gereken standartların belirlenmesi, piyasa denetim ve gözetiminin sağlanması, rekabetle ilgili düzenlemelerin yapılması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Günümüzde bu standart ve düzenlemeler Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) tarafından yerine getirilmektedir. BIS, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), 17 Mayıs 1930'da, İsviçre'de, Avrupa Merkez Bankaları'nın bankası olarak faaliyette bulunmak ve uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulmuştur. BIS bünyesinde farklı alanlarda faaliyet gösteren dört komite bulunmaktadır. Bu komiteler; Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Global Finansal Sistem Komitesi, Ödemeler Sistemi Komitesi, Irving Fischer ve Piyasalar Komitesi'dir (Yarız, 2015:51). BIS tarafından sürekli yayınladığı çalışmalar ve bünyesinde faaliyet gösteren Basel Komitesi aracılığı

ile bankacılık sektörünün içinde bulunduğu dünya finansal piyasalarınca kabul gören uluslararası düzenlemeleri hazırlayan kurum pozisyonundadır.

3.3.1 Basel Bankacılık Denetim Komitesi

Basel Komitesi, 1974 yılı sonunda, petrol krizini takiben uluslararası döviz ve bankacılıkta meydana gelen önemli krizleri takiben Bankacılık Denetim Komitesi adı altında kurulmuştur. Halen, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinden oluşan 13 üye ile kurulmuştur. Türkiye'nin de bulunduğu çok sayıda ülkenin merkez bankaları ve bankacılık düzenleme kuruluşları komitenin üyesidir.

Bankaların denetim kalitesinin artırılması, denetimde uluslararası standartların oluşturulması, ulusal düzeydeki denetim kurumları arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması amacına yönelik çalışmalar yapan komite, sermaye yeterliliği ve risk konusunda uluslararası düzeyde asgari bir mutabakatın sağlanmasını hedeflemektedir (Babuşcu, 2005:187).

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, resmi olarak kanun ve kurallar koymak yerine, tasarı ve teklifler üreterek bunları tartışmaya açmaktadır. Bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili hazırladığı tasarı ve teklifleri tartışmaya açmakta ve mutabakat sağlanan düzenlemeleri tavsiye niteliğinde kararlara dönüştürmektedir. Tavsiye niteliği taşıyan düzenlemelere uyum zorunlu olmamakla birlikte; bu düzenlemeleri dikkate almayan ülkelerin bankacılık sektöründeki risklerin ölçülmesi güçleşmekte, bu da ülkelerin ve bankaların risk primini olumsuz yönde etkilemektedir. Komitenin risk ve risk yönetimi ilgili Basel I, Basel II ve Basel III başlığı altında yayımladığı risk yönetimi ve asgari sermaye düzenlemeleri ilgili önerileri küresel ölçekte kabul görmüştür.

3.3.1.1 Basel I

Basel uzlaşısı, Basel Komitesi tarafınca 1988 yılında hazırlanmış bir düzenlemedir. Bu düzenleme ile bankaların kredi riski taşıyan faaliyetleri ile mevcut sermayeleri arasında bağlantı kurulması amaçlanmıştır. Bankalarda minimum sermaye seviyelerinin belirlenmesi için özellikle kredi ile ilgili sermaye değerlendirilmesi üzerine yoğunlaşmıştır.

Basel Uzlaşısı 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde sermayenin ana sermaye ve katkı sermaye kalemleri ile sermayeden indirilecek değerler tanımlanmıştır. Risklerin ağırlıklarının belirlendiği ikinci bölümde, varlıkların risk derecesine göre %0, 10, 20, 50, 100 olmak üzere ağırlıklı risk oranı yöntemi, bankaların sermaye yeterliğinin tespiti için benimsenmiştir. Bu bölümde, yatırım, faiz haddi, döviz kuru ve yoğunlaşma risklerinden söz edilmekle birlikte, asıl kredi riski ve onun bir boyutu olan ülke transfer riski üzerinde de durulmaktadır. Üçüncü bölümde riske göre ağırlıklandırılmış varlıklar için hedef standart sermaye oranı (en az %4'ü çekirdek-ana sermaye olmak üzere) %8 olarak kabul edilmiştir (BIS, 1988:18). Son bölüm ise, geçiş sürecine ait düzenlemeleri içermektedir. Söz konusu bu uzlaş, 1993 yılının ortalarına kadar G10 ülkelerinin tamamında gerçekleştirilmesinin ötesinde, üye olan ya da olmayan yüzden fazla ülkede de benimsenmiştir. Basel I düzenlemesi ile kredi riski ağırlıklı bir sermaye yeterliliği hesaplaması yapılmıştır. Güney Amerika ülkelerinde yaşanan finansal krizlerin özellikleri ve etkileri sonucu Basel düzenlemelerinde revizyon yapılması gereği doğmuştur. Bu çerçevede faiz oranı ve döviz kuru gibi piyasa kaynaklı risklerin sermaye yeterliliği rasyo hesaplamasına dahil edilmesine karar verilmiştir.

Basel Sermaye Yeterlilik Rasyosu;

Sermaye (1. Kısım ve 2. Kısım)

Varlıklar (Kredi Türüne Göre Ağırlıklandırılmış)+Gayri Nakdi Krediler
(Kredi Verilenin Türüne Göre Ağırlıklandırılmış)

Basel uzlaşısı ile uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını ve sağlamlığını güçlendirmeyi, uluslararası bankalar arasında eşitliğe dayanmayan rekabetin kaynağını yok etmeyi ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için asgari sermaye düzeyini kurmayı amaçlamıştır.

3.3.1.2 Basel II

Uluslararası piyasalardaki gelişmeler, finansal krizlerin farklılaşması, hali hazırda uygulanan düzenlemelerin değişen koşullar karşısında yetersiz kalması, risk çeşitlerinin artması gibi unsurlar, yeni sermaye standartları oluşturulmasını gerektirmiştir. Basel I Uzlaşısı, ortaya çıktığı dönemdeki ihtiyaçları karşılayan, ancak günümüz risklerini ölçmede yetersiz kalan bir uygulama olarak görülmeye

başlanmıştır. 1999 yılında Basel Komitesi tarafından yayımlanan ve yeni sermaye yeterliliğine ilişkin önerileri içeren ilk istişare metniyle, Basel II'nin hazırlanmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır. Basel komitesi çalışmalarını 2001 yılında tamamlamış ve hazırladıkları metni 2006 sonuna kadar tartışmaya açmıştır. Yeni Sermaye Uzlaşısının veya Basel II'nin çıkış noktası varlıkların riske duyarlılığı olmuştur. Basel II, özellikle kredi riski konusunda daha gelişmiş ve kaliteli risk yönetim uygulamalarını içeren bir sistemle, mevcut sermayenin daha iyi kullanılması amacıyla tasarlanmıştır (Babuşcu, 2005:263).

Basel II, risklerin daha ayrıntılı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin bankanın yapısına göre belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması, kurumsal yönetim ilkelerinin etkin kullanımı ve finansal tabloların açık, şeffaf ve anlaşılabilir şekilde hazırlanması suretiyle finansal piyasalarda yer alan finansal araçlar ve bilgi kullanıcıları arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finansal piyasaların oluşmasını amaçlanmaktadır.

Basel II, üçlü yapısal blok olarak tanımlanmakta ve üç ana ilkeye dayanmaktadır. Bunlar; asgari sermaye yeterliliği, denetim otoritesinin gözden geçirmesi ve piyasa disiplini.

Tablo 3.2: Basel II üçlü yapısal blok (Yazar tarafından derlenmiştir).

1. Blok Sermaye yeterlilik Oranı (SYO)	2. Blok <i>Denetim Otoritesinin Gözden Geçirmesi</i>	3. Blok Piyasa Disiplini
SYO'nun ölçümündeki değişiklikler şunlardır:	Otoritelerin bankaların gözetimindeki rolleri; bankaları sermayelerini değerleyecek içsel modeller geliştirmeleri konusunda teşvik etmek ve bankanın içsel kontrol metotları ve risk profili ile uyumlu sermaye hedefleri oluşturmalarını sağlamaktır.	Piyasa disiplinin kullanılması: bankalardan sermaye yeterliliklerini hesaplama metotlarını, riski nasıl değerlendirdiklerini ve risk azaltma tekniklerini açıklamaları beklenmektedir.
1- Kredi Riskinin Yeni Ölçümü		
2- Piyasa Riskinin Ölçümü (1996 değişikliği ile aynı, değişmedi)		
3- Operasyonel Riskin Ölçümü		

Asgari Sermaye Gereksinimi: Bankaların risk türlerine göre sermaye yeterliliğinin hesaplanması ve sayısal olarak yer aldığı kısımdır. Basel I'deki kredi riski ölçüm yöntemi değiştirilmiş, buna bağlı olarak piyasa riskinin ölçümünde spesifik riskle ilgili kısmi değişiklik yapılmış, operasyonel riskler sermaye yeterliliği ölçümüne yeni bir unsur olarak dahil edilmiş, yapısal faiz oranı riski başta olmak üzere diğer risklerden kaynaklanan sermaye yükümlülüğünün ise banka denetim otoritelerince banka bazında değerlendirilerek asgari sermaye yeterliliği oranına ulaşılması öngörülmüştür. Oranın payında yer alan özkaynak kısmında herhangi bir değişiklik öngörülmeyenken, asgari oran %8 olarak korunmuştur (Babuşcu, 2005;265).

Denetim Otoritesinin Gözden Geçirmesi: Sermaye yeterliliğinin denetim otoritesi tarafından gözden geçirilmesi ile amaç bankaların doğru bir şekilde değerlendirilmiş risklerine karşılık, bankalar tarafından tutulan asgari sermayeyi belirleyecek içsel yonteme sahip olduklarından emin olabilmek ve bankacılık otoritesinin, riskini karşılamakta yetersiz kalan bir bankaya en uygun zamanda müdahale edebilmek amaçlanmaktadır.

Piyasa Disiplini: Bankalar hakkında; finansal göstergeler ve performans, iş faaliyetleri, risk profili ve risk yönetimi faaliyetleri ile ilgili nitel ve nicel tüm bilgilerin zamanında ve şeffaf bir biçimde açıklanması, finansal bilgi kullanıcı değerlendirmelerinin anlamlı olması için gereklidir. Bankaların şeffaflığının sağlanması amacıyla kamuya açıklanması gereken bilgilere yönelik asgari unsurların belirlendiği bölüm piyasa disiplini başlığı altında yer almaktadır.

3.3.1.3 Basel III

Küresel krizle beraber dünya genelinde yoğun şekilde yaşanan banka iflasları, denetim ve gözetim açısından Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısının, içerdiği eksiklikler nedeniyle sorgulanmasına yol açmıştır.

Yaşanan krizin etkileri Eylül 2008'de Lehman Brothers'ın iflasını duyurması, ABD'deki büyük yatırım bankalarının banka holding şirketlerine dönüştürülmesi, Fannie Mae ve Fredi Mac'in ulusallaştırılması, AIG'in çöküşün eşiğine gelmesi, Fortis'in parçalanması ve satılması, İzlanda'nın en büyük ticari bankasının ardından ülkenin bankacılık sisteminin çökmesine neden olmuştur. Bununla birlikte birçok ülke bankacılık sistemine ciddi destekler vermiş ve bu tür olaylar kriz durumları için yeterince önlemin alınmadığını ve mevcut sistemin ciddi eksiklikler içerdiğini

göstermiştir. Finansal sistem ve bankacılık sistemi günümüzde tekrar istikrara kavuşmuş olsa da krizin maliyeti çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Aynı zamanda küresel finansal kriz reel sektörü de etkilemiş refah seviyesinde ciddi düşüşler görülmüş, işsizlik oranları yüksek seviyelere çıkmıştır (TCMB, 2010b:4).

Küresel krizin ortaya çıkardığı eksiklikleri gidermek amacıyla yakın zamanda gündeme gelen ve Basel III düzenlemesi ile ulaşmak istenen hedefler şu şekilde özetlenebilir (BDDK, 2010e:1); a) Bankacılık sisteminin finansal ve ekonomik şoklara karşı dayanıklılığının artırılması, b) Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi, c) Bankaların şeffaflığı ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması, d) Bankalara yönelik özel ve genel düzenlemelerle sektörün dayanıklılığının artırılması.

Basel III düzenlemesi aşağıda belirtilen düzenlemeler hedeflenmiştir (BDDK, 2010:2-3);

Daha Nitelikli Sermaye: Yapılan düzenlemelerle ana sermaye ya da çekirdek sermaye (common equity) bünyesinde en nitelikli sermaye kalemlerinin kalması sağlanmış, diğer bazı sermaye unsurları ise ana sermaye hesaplamasında indirim unsuru olarak dikkate alınmıştır.

Niceliği Artırılmış Sermaye: Çekirdek Sermaye Oranı, Tier 1 oranı ve Toplam Yasal Sermaye oranı artırılmıştır. Bu kapsamda çekirdek sermaye oranı %7'ye; Tier 1 %8,5'e kademeli olarak yükseltilecektir. Ancak birinci kuşak sermaye oranının %8,5'lik seviyesi bir asgari seviye olmaktan ziyade bazı konularda bankaların rahat hareket etmeleri için gerekli düzey olarak tespit edilmiştir.

Sermaye Tamponu Oluşturulması: Ekonomik işlemlerin döngüsüne göre tutulması gereken sermaye düzeyi %0-%2,5 arasında ilaveye tabi tutulabilecektir.

Risk Bazlı Olmayan Kaldıraç Oranı: Belirli dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış bilanço dışı kalemler ve aktifler toplamı ile ana sermaye arasında risk bazlı olmayan bir asgari oranın tesis edilmesi planlanmaktadır. Öngörülen kaldıraç oranı %3 olup, kademeli bir geçiş hedeflenmektedir.

Likidite Düzenlemeleri: Asgari seviyeleri %100 olacak şekilde Likidite Karşılama Oranı ve Net İstikrarlı Fonlama Oranı isimli iki adet oranın düzenlemelere dâhil edilmesi planlanmaktadır. 2018'e kadar süren geniş bir uyum süreci hedeflenmektedir.

Karşı Taraf Kredi Riskinin ve Alım Satım Hesaplarına ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında hali hazırda devam eden değişiklik çalışmaları bulunmaktadır. Ancak Basel III olarak tabir edilen yeni düzenleme taslaklarının odak noktasını daha ziyade yasal sermayeye ilişkin çalışmalar oluşturmaktadır.

Basel III, Basel II gibi asgari sermaye ihtiyacı hesaplanma usulünü tümünden değiştiren bir düzenleme değil ancak Basel II'nin özellikle son finansal krizdeki noksanlıkları tamamlayan bir “ek düzenlemeler seti” niteliğindedir. Yeni kurallar içeriğinde, mevcut özkaynak ve sermaye yeterliliği hesaplamasında önem arz eden sermayenin niteliğinin ve niceliğinin artırılmasına ilişkin standartlar ile dönemselliğe bağlı olarak kullanılacak ilave sermaye tamponu oluşturulması gibi başlıklar mevcuttur. Bahsedilen konulara ilave olarak daha önce Basel II uygulamalarının en büyük eksikliği olarak görülen likidite yeterlilik ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranları gibi hususlarda yeni düzenlemeler ihdas edilmiştir (TCMB, 2010b:1).

3.4 Bankacılık Temel Riskleri

Finansal piyasalardaki hızlı gelişme ve piyasalardaki değişimler sonucu bankacılık sektörü yapısal ve işlevsel yenilik yapmak zorunda kalmıştır. Bu değişiklikler bankaların kredi portföylerini etkilemekte, piyasadaki pozisyonlarını yönlendirmekte ve faaliyetlerini çeşitlendirmektedir. Bu yüzden; bankaların maruz kaldıkları riskler çeşitlenerek artış göstermektedir. Birbirleri ile tamamen ilişkili ve bir diğerini etkileyebilen veya tetikleyebilen özelliklere sahip olan bu risklerin etkileri, bazen riskin kaynağı olan banka ile sınırlı kalabilmekte; bazen de önce sektöre, sonrasında ekonominin bütününe yönelik tehditler ve yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir (Cade, 1997:2 ve Özel, 2005:114).

Bankacılık sistemi içinde yer bankalar yakın geçmişte kredi yapılarında bozulmalar, faiz oranı değişiklikleri veya türev piyasalarda alınan riskli konumlar nedeniyle aniden oluşan büyük kayıplar yaşamışlardır. Bu yüzden bankalar, sahip oldukları riskleri belirleme, tanımlama ve bu risklerin finansal araçları etkin bir şekilde kullanarak sınırlandırma durumunda kalmışlardır (Bolgün ve Akçay, 2005:193).

Risk kavramı genel olarak belirsizliğin ölçülmesi olarak tanımlanmaktadır. Finansal piyasalarda ise risk, sonucun belirsizliğe maruz kalma ihtimalidir. Bankacılık olarak riski, yatırımların zarara uğrama olasılığı olarak ifade edilmektedir. Bankalar finansal karar alma sürecinde bir takım belirsizliklerle karşı karşıya olup, çeşitli

tahminlerde bulunmaktadır. Risk, beklenen ve gerçekleşen değerlerin farklı olmasından kaynaklanmaktadır (Çolak, 2007:37).

Ülke ekonomisinin etkin olması için önemli fonksiyonlar üstlenen bankalar, makro, özel ve mikro ölçekte çok sayıda risklerin bulunduğu bir ortamda faaliyet göstermektedir (Saunders ve Cornett, 2005:546-547). Bankaların karşılaştığı riskler, analiz, tanımlama, ölçme, yönetim teknikleri ve etkilerine göre sınıflandırabilmektedir. Bankaların karşılaştıkları bu riskler Şekil 3.1’de gösterilmektedir.

Şekil 3.1: Bankaların karşılaştıkları riskler (Yarız, A. 2012).

3.4.1 Kredi ve Karşı Taraf Riski

Karşı taraf riski; iki tarafın girmiş olduğu bir finansal anlaşmada taraflardan birisinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi (sözünden dönmesi) durumunda ortaya çıkmaktadır. Kredi riski ise bir varlık veya borcun açık bir temerrüt durumunda tahsil edilememesi veya borç servisinde beklenmeyen bir gecikmeyi ifade etmektedir. Bu yüzden banka ve borçlusu bir kontrat imzalarlar, bu anlamda kredi riski de bir çeşit karşı taraf riski olarak değerlendirilmektedir. Ancak, karşı taraf riski geleneksel olarak ticari finansal araçlarda (örneğin; future veya swap anlaşmalarındaki karşı taraflar), oysa kredi riski borç anlaşması üzerine bir risk olarak ortaya çıkmaktadır.

Borçlulardan biri geri ödemelerini beklenmedik bir biçimde aksatırsa varlığın bugünkü değeri azalmaktadır. Borç geri ödemelerinde kayıpları sermayeyi doğrudan etkiledikleri için minimize etmek gerekmektedir. Eğer kayıplar fazlaysa bankanın finansal maliyetlerini artırır ve uç noktada iflasa/tasfiyeye sebep olabilmektedir. Bankalar kredi riskinden düşük getirili ve düşük riskli varlıkları seçmek suretiyle kaçınılmalıdır fakat banka karları risk almakla oluşmaktadır. Eğer bankanın

portföyünde yer alan orta vadeli borçlularının kalitesi düşükse ve sayıları da fazlaysa kredi riski artar fakat getiri artmaktadır. Yani bankalar daha yüksek risk daha yüksek getiri algısını da dikkate alarak portföylerini farklı seviyelerdeki varlıklardan oluşturmalıdır. Bilgi eksikliği (asimetrik bilgi) ve ahlaki tehlike sebepleriyle riski artabilir bu yüzden bankaların borç geri ödemelerini artırmak anlamında borçlularını takip etmeleri gerekmektedir.

Bankaların karşılaştığı en temel risk kredi riski olarak bilinmektedir. Kredi riski, “kredi müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın maruz kalabileceği zarar olasılığını, olarak tanımlanmıştır” (BDDK, 2006b). Diğer bir ifadeyle, işlem yapılan tarafın vadesinde yükümlülüklerini yerine getirmemesine ilişkin risktir.

Bankalar, topladıkları fonları; kredi vermek suretiyle müşterilere, menkul kıymet satın alarak ihraç edenlere ve şirketlere iştirak ederek fon aktarmakta diğer bir ifadeyle yatırım yapmaktadır. Bu yatırım, plasman veya yaygın kullanımı ile kredi olarak tanımlanmaktadır. Bunun dışında nakdi olmayan ancak kredi niteliği taşıyan alım - satım, interbank, menkul kıymet, türev finansal, döviz ve swap işlemleri ve vadeli işlemler, bilanço dışı taahhütler, opsiyonlar, akreditif, teminat mektubu, kefaletler, kontrgarantiler v.b. işlemlerde kredi olarak değerlendirilmektedir (Candan ve Özün, 2006:115). Krediler ve kredi gibi işlem gören finansal araçların riski banka risk yönetimi için önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir.

Kredi riski aynı zamanda karşı tarafın kredibilitesindeki azalmayı da içermektedir. Bir müşterinin kredibilitesinin azalması doğrudan ödeme güçlüğü içine girmesi anlamına gelmemekle birlikte bu olasılığın yükseldiğini belirten bir göstergedir. Sermaye piyasalarında kredibilitenin zayıflaması, söz konusu kuruluşun daha yüksek faiz ile borçlanabilmesi, hisse senetlerinin değerinin düşmesi ya da derecelendirme kuruluşlarınca derecelerinin düşürülmesi olarak karşılık bulmaktadır. Bu değerlendirmeler, kurumun kredi göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Şişman, 2011:32).

Kredi riski ile banka varlıklarının kalitesi ters orantılı olarak değişmektedir. Banka varlıklarının kalitesi, karlılığın ve ödünç verilen fonların geri alınacağına bir göstergesidir. Banka müşterilerinin anapara ve faiz ödemelerinde gecikme yaşanması, yapılandırma ve vadelerin uzatılması gibi taleplerde birikme ve ödeme güçlüklerinin

ortaya çıkması bankaların varlık kalitesinin bozulması ile sonuçlanmaktadır. Bunun neticesinde kısa vadeli işlemlerin uzun vadeye kaymasına ve bankaların yükümlülüklerini zamanında yerine getirememesi olarak algılanmasına yol açmaktadır. Kredi riski, kredi riski yönetiminin anlamı, bankanın kullandığı kredilerden beklediği geri dönüşü en uygun koşullarda maksimize etmektir (Ünsal ve Duman, 2005:458, Yarız, 2012:84).

Kredilerin ödenmemesi, banka sermayesini zayıflatmakta ve kayıpların yüksek olması durumunda iflasına neden olmaktadır. Kredi riskinin iyi yönetilmesi banka yönetim başarısının önemli kısmını oluşturmaktadır.

3.4.2. Piyasa Riski

Piyasa riski genel olarak, bir finansal işletmenin finansal yapısının piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyatlarındaki değişimler nedeniyle maruz kalabileceği riski ifade eder (BIS, 2004:161). Diğer bir ifadeyle, piyasa riski, ekonomik gelişmelerden dolayı fiyatların veya oranların olumsuz yönde değişerek, yapılan yatırımın zararla sonuçlanması sonucu doğan risktir. Piyasa riski, faiz oranı, döviz kuru, hisse senedi veya emtia riski gibi piyasalarda fiyat dalgalanmaları nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Uludağ, 2001:9).

BDDK ilgili tebliğinde piyasa riskini, “elde tutulan portföy ya da varlık değerinin, faiz oranlarında, döviz kurlarında ve hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek değişiklikler sonucunda maruz kalabileceği en yüksek zararı, belli bir zaman diliminde ve belli bir güven aralığı seviyesinde ifade eden ve muhtelif sayısal yöntemlerle tahmin edilen değer” olarak tanımlamıştır (BDDK, 2006c). Tanımdan anlaşılacağı üzere piyasa riskinin temel unsurları, faiz oranı riski, kur riski ve hisse senedi pozisyon riskidir.

Bankaların piyasa değişikliklerden etkilenmesi genelde sistematik bir risk unsuru olup tamamen yok edilememekle birlikte çeşitli türev ürünlerle bunlara karşı pozisyon almak mümkündür. Bankalarca kullanılabilecek faiz oranı swapları buna yönelik korunma örneklerindendir. Bankaların varlık ve kaynak yapılarını ne kadar kaliteli olursa olsun, yaşanan olumsuz ekonomik koşullardan etkilenmektedirler. Bu etki, piyasa riskine karşı bankanın aldığı tedbirlerin önemi artırmaktadır. Faiz oranları, kur fiyatları ve hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmaların önceden tahmin edilmesi risk yönetimi için önemli ama zordur. Piyasa riskinin belirlenmesi ve ölçümü bu riskin

kontrolü için önemlidir. Piyasa riskinin kontrolü ise, bankanın sahip olduğu varlık ve kaynakların asgari sınır değerler arasında tutulmasını gerektirmektedir.

Bankaların piyasa riski için asgari bulundurması gereken sermaye miktarının hesaplanmasında BDDK tarafından iki yöntem önerilmiştir. Bunlar, İçsel Model ve Standart Yöntem'dir. Ülkemizde bankalar tarafından standart yöntem uygulanmaktadır (BDDK, 2006b).

Piyasa riski, BDDK tarafından faiz oranı riski, kur riski ve hisse senedi pozisyon riski üç temel başlıkta incelense de literatürde başka risklerde piyasa riski başlığı altında incelenmektedir. Bunlar; likidite riski, emtia riski, sermaye riski, takas riski, spesifik risk olarak sayılabilir. Bu risklerden en önemlileri, faiz oranı riski, kur riski, likidite riski ve hisse senedi pozisyon riskidir.

3.4.2.1 Faiz riski

Faiz riski, piyasada faiz oranlarında meydana gelen değişimlere bağlı olarak banka piyasa değerini etkilemesi bu riski ortaya çıkarmaktadır. Bu risk, faiz oranlarının istikrarsız olması ve umulmadık oranda değişmesi, bankaların kısa vadeli mevduatlarını, uzun vadeli kredilere dönüştürme işlemi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Yay, 2012:367).

Banka bilançosunun varlıklar ve kaynak kısmında yer alan hesap kalemlerinin faiz yapısı farklıdır. Bu farklılık, banka için hem önemli bir gelir kaynağı hem de bir risk kaynağıdır. Faiz oranlarındaki yaşanan değişimler, gelecekte elde edilecek gelirler ile yine gelecekte ödenecek giderlerin bugünkü (ekonomik) değerini dolayısı ile bankanın kârlılığını ve piyasa değerini etkileyerek özkaynaklar ve bankanın bütünü için önemli bir tehdit unsuru oluşturabilmektedir (Crouhy, Galai ve Mark, 2006:125).

Faiz riski dört ayrı kategoride incelenmektedir. Bunlar yeniden fiyatlama riski, getiri eğrisi riski, temel risk ve opsiyon riskidir (BIS, 2004:165).

Yeniden fiyatlama riski, bankanın varlıklarının, yükümlülüklerinin ve bilanço dışı pozisyonlarının yeniden fiyatlandırılmasından kaynaklanan risk şeklindedir. Faiz oranlarının vadelerinin farklı zamanlara denk gelmesi nedeniyle uğranabilecek zarar olasılığını ifade etmektedir.

Getiri eğrisi riski, farklı vadelerdeki finansal araçların faizlerinin farklı oranlarda değişmesi olarak ifade edilmektedir.

Temel risk, benzer fiyatlandırma şekilleriyle farklı araçlara uygulanan oranlar üzerinden kazanılan ya da geri ödemeler arasındaki negatif korelasyondan kaynaklanan risktir.

Opsiyon Riski, Sabit faiz düzenin yerini değişken faize bırakmasıyla faiz riski ortaya çıkmıştır. Faiz opsiyonları, bu riski ortadan kaldırmak için geliştirilmiş türev ürünlerdendir.

Faiz riskinin yönetiminde en çok kullanılan yöntemler; GAP Analizi, Duration Analizi, Aktif - Pasif Yönetimi (APY), Faiz Esnekliği Analizi ve Simülasyon Analizi olup bu riskleri hedge etmek amacıyla türev ürünlerden swap, futures ve opsiyon sözleşmeleri yoğun olarak kullanılmaktadır (Yarız, 2012:99).

3.4.2.2. Kur Riski

Kur riski, 1970 yıllarda sabit kur rejiminin terk edilmesi ile önemli hale gelmiştir. Döviz kuru riski, kambiyo riski veya yabancı para riski olarak adlandırılan kur riski, bankacılıkta son zamanlarda yaşanan gelişmeler, yabancı para üzerinden yapılan işlemlerin artması ile ön plan çıkmıştır. BDDK kur riskini, “Bankaların, tüm döviz varlık ve yükümlülükleri nedeniyle döviz kurlarında meydana gelebilecek değişiklikler sonucu maruz kalabilecekleri zarar olasılığı” olarak tanımlamaktadır.

Kur riskindeki temel varsayım, bankaların sahip olduğu aynı döviz cinsinden varlık ve yükümlülüklerinin eşitliği durumunda bu riskin olmayacağı, varlık ve yükümlülüklerde bir eşitliksiz olması halinde kur riskinin ortaya çıkacağı yönündedir. Kur riski, tüm yabancı para cinsinden varlıkları, yabancı para cinsinden gayrinakdi yükümlülükleri, vadeli döviz işlemleri, swap işlemleri gibi türev ürünleri ve altın pozisyonu da bu risk içinde değerlendirilmektedir (Candan ve Özün, 2006:55).

Bankalar sahip oldukları yabancı para pozisyonu sebebiyle üç tür kur riski ile karşılaşmaktadırlar. Bunlar; Döviz kuru riski, Parite riski ve Swap oranı ve Baz riskidir. *Döviz kuru riski*, bankanın bilançosunda varlık ve kaynak kısmında aynı tutarda ve cinsten yabancı para bulunmaması sebebiyle ortaya çıkmaktadır. *Parite riski*, bankanın bilançolarında birden fazla cinsten yabancı para bulunması durumunda ortaya çıkan risktir. Yabancı paraların birbirlerine karşı değerlerinde meydana gelen değişimlerden kaynaklı risk olarak tanımlanmaktadır. Swap oranı ve baz risk, bankaların varlık ve kaynak hesaplarında yer yabancı paraların tutar olarak dengeli olmasına rağmen, vadelerinin farklı olması veya miktar bakımından olan

dengelesizliğin, vadeli işlem piyasalarında işlem yaparak aşılmaya çalışıldığında ortaya çıkan risktir (Kaval, 2000:253-254).

3.4.2.3 Hisse Senedi Pozisyon Riski

Hisse senedi pozisyon riski, hisse senedi, yatırım fonu, katılma belgesi gibi finansal araçlar için, fiyat değişimleri sebebiyle oluşan piyasa riskidir. BDDK ilgili yönetmeliğinde “Bankanın alım satım hesapları içinde yer alan hisse senedi pozisyon durumuna bağlı olarak genel piyasa riski ile spesifik riskten kaynaklı maruz kalabileceği zarar olasılığını, ” olarak tanımlanmaktadır.

Hisse senedi pozisyon riski sermaye yükümlülüğü piyasa riski ve spesifik risk sermaye yükümlülüklerinin toplamından oluşur. Piyasa riski ve spesifik risk sermaye yükümlülüklerinin içeriğine, bankanın elinde bulundurduğu ve uzun veya kısa olduğuna bakılmaksızın satın aldığı alım satım hesaplarında yer alan tüm hisse senedi pozisyonları girmektedir. Hisse senedine dönüştürülebilir menkul değerler, hisse senedi alım veya satım taahhüdü, türev finansal araçlar, endekse dayalı senet veya her ne isim altında olursa olsun; hisse senedi ile benzer fiyat davranışları gösteren, hisse senedi fiyatlarındaki değişikliklerden etkilenen tüm araçlar hisse senedi pozisyonu oluşturur (BDDK, 2015d).

Hisse senetleri pozisyonlarının taşıdığı piyasa riski için ayrılması gereken asgari sermaye yükümlülüğü, ulusal piyasa bazında hisse senedi net pozisyonlarının mutlak değerleri toplamının yüzde sekizidir. Ulusal finans piyasası bazında hisse senedi net pozisyonu; ilgili ülke bazında, münferit hisse senetlerinin net pozisyonları dikkate alınarak bu piyasadaki toplam hisse senedi uzun pozisyonu ile toplam hisse senedi kısa pozisyonlarının netleştirilmesi sonucu bulunan net uzun veya net kısa pozisyonudur.

3.4.3 Likidite Riski

Likidite, bankanın sahip olduğu varlıklarını ihtiyaç duyduğu anda ve değer kaybına uğramadan nakde dönüştürme yeteneğinin ölçütüdür. Likidite riski, bankacılık sektöründe karşılaşılan önemli risklerden biri olup bankanın yükümlülüklerini yerine getirecek likiditeye sahip olmaması durumunu ifade eder. (Mandacı, 2003:72). Diğer bir ifadeyle likidite riski, normal işlemlerini yerine getiren

bankaların ödeme zamanı geldiğinde yükümlülüklerini karşılayabilecek likiditeden yoksun olma durumunun birebir karşılığı olarak tanımlanmaktadır.

Likidite riski, mevduat sahiplerinin ne zaman ve ne miktarda mevduat geri çekeceklerini ve kredi talep edenlerin ne zaman ve ne miktarda paraya ihtiyaç duyacaklarının bilinmemesidir. Bu nedenle bankalar, gerek kredi faaliyetlerini ve yatırımlarını sürdürebilmek, gerekse mevduat sahiplerinin taleplerini karşılayabilmek için yeterli miktarda kullanabilir likit fona sahip olmak zorundadır (Çelik ve Akarım, 2012:1).

Likidite sıkıntısı içinde bulunan banka, tahmin edilenin üstünde bir mevduat çekme isteğini kaynakları ile karşılamayacak duruma düşerse, hızla yayılan bu bilgi diğer banka müşterilerinin de bankadan mevduatlarını çekmek istemelerine neden olacak ve banka iflası gerçekleşebilecektir. Likidite sıkıntısı her zaman bankanın iflasına sebep olmasa da, bankanın fon bulma ihtiyacını etkileyerek, kaynak maliyeti yükselecektir. Bu durum bankanın karlılığı düşürecek ve ilerleyen zamanda zarara sebep olacaktır.

İki tür likidite kaynaklı riskten bahsedilmektedir. Bunlar; Fon ihtiyacından kaynaklanan ve piyasa likidite riskidir. Fon ihtiyacından kaynaklanan likidite riski, bankanın nakit giriş çıkışlarındaki düzensizlikler ve nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle maddi yükümlülüklerini makul bir maliyet ile yerine getirilememesi riskidir. Piyasa likidite riski, finansal piyasalardaki likidite düzeyinin yetersiz olması ve piyasalarda oluşan engeller nedeniyle banka pozisyonlarının makul bir fiyattan ya da yeterli miktarda likit fona dönüştürememesinden kaynaklanan zarar ihtimalidir (Candan ve Özün, 2006:62).

3.4.4 Operasyonel Risk

Operasyonel risk, kredi riski ve piyasa riski kapsamına dâhil edilmeyen tüm diğer riskler olarak tanımlansa da, bir bankanın işlemeyen ya da uygun olmayan iç süreçler, çalışanlar, sistemler veya dış etkenler sebebiyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riski olarak tanımlanmaktadır (Çelik, 2013:194). Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile

deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimalini ifade eder (BDDK, 2006b).

Operasyonel risk, firmanın operasyonlarındaki diğer risklerle bağlantısı olmayan ve çeşitli etkenlerle ilişkili olarak ortaya çıkan olaylarla ilgilidir. Bu olaylar bilgisayar arızaları, yazılımdaki yanlışlıklar, yanlış kararlardan sistem arızalarına, personelin kasıtlı sahtekârlıklarından hatalı işlemlere, doğal afetlerden üçüncü kişilerin yaptığı hırsızlıklara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Operasyonel risk ile diğer riskler pek çok kez içi içe geçmiş bir görünüm sergilemektedir. Örneğin, ödenmeyen bir kredi, kredi riski ile mi ilgilidir, yoksa operasyonel riskin gerçekleşmesi sonucu mu ortaya çıkmıştır. Kredi görevlisi talep edilen bir krediye banka kredi düzenlemelerine aykırı olarak onay vermişse bu durum operasyonel riskle ilgili olmaktadır (Babuşçu, 2005:152).

Bankacılık sektöründe karşılaşılan operasyonel risklerin kaynaklarını ve bu kapsamda karşılaşılan riskleri şu şekilde açıklayabiliriz; Teknolojik gelişmeler sonucu bankalar tarafından bilişim tekniklerini etkin kullanması, finansal türev araçlar başta olmak üzere finansal ürünlerin sayısındaki hızlı artış, finans mühendisliğinin gelişmesi, türev ürünlerin karmaşık yapıları ve birçok ürünün küreselleşmesi, bankacılık sektörünün kendi faaliyetlerine yoğunlaşması sonucu ihtiyaçlarının bir kısmını dışarıdan satın alınması (outsourcing), organizasyon yapılarındaki genişlemeler sonucu değişiklikler, banka üst yönetiminin performans odaklı stratejileri, banka çalışanlarının kişisel zaafı ve hukuki düzenlemeler (Karacan, 1997:19).

Operasyonel risk tanımlaması önemli ölçüde değişir daha da önemlisi bunu ölçebilmek zor olmaktadır. Basel Komitesi operasyonel riskle alakalı bankalar üzerinde anket çalışması yapmıştır. Bu anket çalışmasına göre başlıca operasyonel risk tanımları aşağıdaki gibidir:

Fiziksel Sermaye:

Fiziksel sermaye şu alt başlıklar altında incelenmektedir; fiziksel varlığın zarar görmesi, işin aksaması (kesilmesi), sistem hatası, yürütme (uygulama) ve teslimat sorunları ve/veya süreç yönetimi. Bu kategoride hâkim olan teknolojik başarısızlık (hata) ve asıl sorun bankanın bilgisayar sistemleri. Bilgisayar (hesaplama) sistemindeki bir kaza (büyük hata) bankayı yok edebilir. Bankaların çoğu ana bilgisayar sistemindeki bir hata olasılığına karşı bilinmeyen lokasyonlarda tutulan

gerçek zamanlı bir yedekleme sistemine sahiptir. Bina da saklanan veriler fiziksel varlık kaybına sebep olabilir ki bu da bir çeşit operasyonel risktir. Öte yandan bankalar, yangın veya benzeri felaketler için sigortalama sistemine sahiptirler ve bunu (sigorta sistemini) daha da sağlamlaştırmak (kapsayıcı hale getirmek) için zaten riske karşı hedging de yapmaktadırlar. Tam anlamıyla hedging (riski yönlendirmek) yapmak için yedek ayırmaya gerek yoktur. Fiziksel sermaye sorunu yönetim süreçlerini engeller ve yönetim ve/veya teslimat süreçlerinin çökmesine katkıda bulunmaktadır.

Beşeri Sermaye:

Bu risk çeşidi, insan kaynaklıdır, işe alma pratikleri, personel tarafından yürütülen iş ve işlemler ve çalışan sağlığı ve güvenliği ve dâhili sahtekârlık gibi kavramlar sebebiyle ortaya çıkar. Bir çalışan alımında veya satım emrinde fazla veya az sıfır girebilir. Veya bir banka sağlığını ve güvenliğini tehdit eden bir sızıntı ile karşı karşıya kalabilir veya haksız işten çıkarma sebebiyle kendisini yargıç karşısında bulabilir. Ek olarak bir çalışan kendi bankasını dolandırabilir ancak bu aşağıda tartışılmaktadır.

Dava Riski:

Başlıca yasal risk bankanın dava edilmesidir. Bir işlemde, satılan bir üründen veya müşteriye yapılan muameleden kaynaklanabilir. Bankaların dava edilmelerine ilişkin, kendilerine verilen iş tavsiyeleri ve/veya satılan ürünlerin hatalı olduğuna dair memnuniyetsizlik gösteren kurumsal müşteriler sebebiyle sayısız örnek mevcuttur. Müşterilerle yapılan kontratlarda ihtilaf olabilir. Müşterilere kötü muamelenin en yeni ve maliyetli örneklerinden biri, başlıca yatırım bankalarının araştırma ve yatırım bankacılığı bölümleri arasındaki ihtilafları 2003 yılında örtülü olarak kabulleridir. Milyonlarca dolarlık para cezalarına ek olarak bu bankalar, araştırma departmanlarının yeterli araştırmayı yapmadan belirli hisse senetlerine yatırım için tavsiye vermesi ve araştırma yapmak yerine kurumsal finans bölümlerinin bunun için bir veya daha fazla hisse senedine fiyat vermeleri yolunda baskı yapmaları sebebiyle sınırlı müşteriler tarafından kamu davalarına (sulh hukuk) konu edildiler.

Dolandırıcılık:

Dolandırıcılık bankanın içinden veya dışından olabilir. Örneğin; kendi firmasının emekli maaşlarını yağmalayan Mr. Maxwell'in bu hareketinden bankalar etkilendi çünkü hep birlikte ek teminatlarını bu fonlarda tutuyorlardı.

Yukarıdaki sınıflandırmadan da görülebildiği gibi operasyonel riske katkısı olan faktörlerin birbirinden bağımsız olması gerekmemektedir. Dâhili dolandırıcılık beşeri sermaye riski olarak da sınıflandırılabilir.

3.4.5 Ülke Riski (hükümrancılık) ve Politik Riskler

Hükümrancılık riski normal koşullarda hükümetin bir banka veya devlet kurumuna borçlanması riskini ifade eder. Bu anlamda kredi riskinin özel bir şeklidir fakat banka verdiği krediyi kurtarabilmek için kalan kısmı kullanamaz. Özel bir borçlu varsayılacak olsa teminat olarak gösterilen mal varlığını kullanacaktır. Öte yandan eğer varsayılan borçlu bir egemen devlet ise bankanın ülkenin mal varlığını devralmak suretiyle vermiş olduğu krediyi kurtarabilmesi pek muhtemel gibi görünmemektedir. Bu durum kredi sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin sorunlar yaratır. Hükümrancılık riski borcu tanımama ve erteleme ile ilgilidir. İkinci dünya savaşının sonundan bu yana sadece Çin, Küba ve Kuzey Kore borç yükümlülüklerini reddetmiştir. En fakir ülkelerden bazıları, batı ülkeleri, onların bankaları, IMF ve Dünya bankası ile 1996 anlaşması sonrası borçlarını affettirdiler.

Bazı ülkeler (Arjantin ve Rusya gibi) borçlarını reddetmekle tehdit ettiler ancak sonunda Dünya Bankası ve IMF tarafından borç erteleme sine razı edildiler. Diğer ülkeler ödeme planında mutabık olduklarını ancak yükümlülüklerini karşılayamadıklarını duyurdular ve yeni şartların pazarlığına hazır olduklarını bildirdiler; bu süreçte genellikle IMF aracılık rolünü üstlendi. Bankalar borç geri ödemelerinin yeniden yapılandırılmasını ve yeni borçlanmaları kabul ettiler. Normal olarak IMF broker ve aracılık rolünü üstlendi. Yeniden yapılandırma anlaşmaları ülke için enflasyon ve sübvansiyonlardaki düşüş ve / veya vergilendirmede artış gibi yeni makroekonomik hedefleri gerçekleştirmeyi kabul etme koşullarını içeriyordu. Dünya Bankası da yeniden yapılandırma görüşlerine taraf olarak katıldı.

3.4.5.1 Politik risk

Politik risk kabaca devletin yerel veya yabancı şirketlerin operasyonlarına müdahale etmesi olarak tanımlanır. Bankalar aniden, millileştirme, faiz oranı ve döviz kuru kontrolü amacıyla vergi yükselişi ile karşılaşabilirler. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, Fransa, kamulaştırma ile bankacılık sektörünün özelleştirilmesi

arasında ikilem yaşamıştır. Tüm iş alanları politik riske maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır ancak bankalar finansal sistemdeki rolleri gereği çok kırılgan bir yapıya sahip bulunmaktadır.

3.5 Bankacılıkta Kredi Risk Yönetimi

Her mevduat bankası, tanımı gereği bir kredi portföyüne sahiptir. Kredi riskindeki artış, borç ve öz sermayenin marjinal maliyetini artıracak ve bu da banka için fon maliyetini artıracaktır. Kredi riski yönetimi bankalar tarafından iyi bilinmektedir. Yaşanan olumsuz ekonomik koşullar bankacılık sektörüne bu alanda büyük bir tecrübe kazandırmıştır. Bununla birlikte, kredi kalitesi sorunları banka başarısızlığının önemli bir nedeni olarak gösterilmektedir. Bu nedenle, sadece bir kredi riski bölümü içindeki bankacılar değil, tüm bankacılar bir kredinin kalitesini ve kredi portföyünü ve yönetim yöntemlerini etkileyen kilit faktörlerin farkında olmak zorundadırlar.

Kredi riskinin temeli, bankanın kullandığı krediler sayılmakla birlikte, faaliyetlerine bağlı olarak kredi riskini oluşturan başka unsurlarda söz konusu olmaktadır. Bu unsurlar hem bankacılık ve alım satım hesaplarında hem de finansal durum tabloları yer alan ve bunların dışında yer alan hesaplarda görülmektedir. Diğer bir ifade ile bankalar kredi ürünleri dışında değişik finansal araçlar dolayısıyla da kredi riskine maruz kalabilmektedir. Bunlar, bankalar arası para piyasası işlemleri, kabuller, döviz işlemleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşme işlemleri, garanti ve kefalet işlemleri olarak gösterilebilmektedir (BIS, 2000:3).

Kredi risk yönetimi; kredi riskinin belirlenmesi, ölçülmesi, izlenmesi, kontrolünün sağlanması, raporlanması ve kredi tayinlanması ile bu riskleri karşılamak için asgari sermayenin sağlanmasına yönelik faaliyetleri içermektedir. Kredi risk yönetimi, kredilendirme sürecindeki riskli faaliyetlerin izlenmesi, ilgili strateji ve kullanılacak yöntemlerin oluşturulması ve raporlamaların süreci ile kredi riski maruz kalma sürecinden farklılaşmaktadır. Bu süreç, “iyi kredi” vermekle sınırlı olmayan, kullandırılan kredilerin bir bütün olarak değerlendirildiği ve sermaye getirisinin maruz kalınan riske göre hesaplandığı bir anlayışı içermektedir (Yay, 2012:406, Candan ve Özün, 2006:116).

Kredi riskinin yönetiminin temel hedefi, kullandırılan kredilerin etkin ve karlı bir şekilde sürdürülürken karşılaşılabilecek kredi zararlarının bankanın sahip olduğu

sermaye yapısıyla karşılanabilmesidir. Bu hedefin sağlanması için banka hedefleri ile göze alınacak risklerin uyumunun sağlanması gerekmektedir.

Kredi risk yönetiminde Basel komitesi tarafından alınan kararlar bu riskin yönetiminde önemli değişiklikler getirmiştir. Basel komitesi, kredi yönetiminde temel ilkeler metni hazırlayarak, bankacılıkta uyulması gereken kuralları belirlemekle sınırlı kalmamış; bankacılık gözetim ve denetim otoritelerini bu konuda yeni uygulamalar geliştirmelerini teşvik edici şekilde hazırlamaya ortam hazırlamıştır.

Kredi risk yönetimi ilkeleri, kredi süreçlerinin oluşturulması ilgili politikalar, erken uyarı sistemlerinin kurulması, rating ve risk primlerinin oluşturulması, limitler belirlenmesi, teminat, kredi türev ürünlerinin kullanılması ve netleştirme gibi somut adımların yanı sıra kredi risk ölçüm tekniklerini de içeren sayısal çalışmaları içermektedir (Babuşçu, 2005:100).

3.5.1 Kredi Riski Yönetiminde Basel Uygulamaları

Basel I, Basel II ve Basel III Uzlaşıları olarak da bilinen Basel Standartları, uluslararası modern finasta en etkili, kapsayıcı ve bir o kadar da tartışılan uluslararası anlaşmalardandır. 1988, 2004 ve 2009 yıllarında taslakları hazırlanarak yürürlüğe giren Basel I, Basel II ve Basel III Standartları, uluslararası bankacılıkta düzenleme işbirliğinin yolunu açmış ve bu konuda önemli görevler üstlenmişlerdir. Sayısal ve teknik analiz/değerlendirmeler vasıtasıyla, Basel Komitesi üye ülkeler ile GOÜ' deki bankacılık denetimi, düzenlemesi ve sermaye yeterlik standartlarının mümkün olduğunca birbirine uyumlu hale getirilmesi konusunda yardımcı bir fonksiyonu olmuştur.

Basel I, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların kredi riski için ayırmak zorunda oldukları asgari sermaye miktarını standart bir yöntemle belirlemekte, varlık grubu içinde yer alan hesaplar için risk ağırlıkları tanımlanmakta ve sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranının asgari % 8 olmasını öngörmektedir. Sermaye Yeterlilik Rasyosu'nda tanımlanan ve formülün payında yer alan “Özkaynaklar” kalemi, bankaların bilançolarında yer alan sermaye tanımından oldukça farklıdır. Formülün paydasında yer alan, “Risk Ağırlıklı Varlıklar” ve “Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler” tutarı, tüm bilanço içi ve bilanço dışı varlıkların dört ana gruba ayrıldıktan sonra risk ağırlıklarıyla çarpılıp toplanması sonucu elde edilmektedir.

Basel I standartlarının ilk tanımında sadece kredi riskini dikkate alınmış, diğer risk türleri göz ardı edilmiştir.

Basel II uzlaşısında, Basel I 'in kredi riski ölçüm yöntemini bazı yenilikler ilave edilerek devam ettirilmiştir. Bu konuda iki tane seçenek sunulmuştur. Bunlardan birincisi ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından ülkelere, bankalara ve işletmelere verilen derecelendirme notlarının kullanıldığı 'standart yaklaşım'dır. İkinci yaklaşım ise kredi risk ağırlıklarının bankaların kendi bünyelerinde kuracakları içsel derecelendirme modellerini kullanarak elde ettikleri veriler yardımıyla belirlenmesini öngören 'içsel derecelendirme yaklaşımıdır'. İçsel derecelendirme yaklaşımı ile düzenleyici kuruluşlar büyük bir sorumluluk altına girmektedirler. Bankalar bu yaklaşım sayesinde, temerrüt ihtimalini belirlemeleri mümkün olmakta ve bankalar önemli bir avantaja sahip olabilmektedir

Basel III ile yapılan değişiklikler, sermaye ve likidite ihtiyaçlarının yükseltilerek düzenlemelerinin sağlamlaştırılması olarak özetlenmektedir. Basel III, asgari sermaye ihtiyacı hesaplama yöntemini tümünden değiştiren bir uzlaşı değil, ancak Basel II'nin özellikle son küresel finansal krizde gözlemlenen noksanlarını tamamlayan bir ek düzenlemeler seti niteliğinde olduğu söylenmektedir (BCBS, 2010a; Cangürel ve diğ., 2010:1). Bu uzlaşıda, karşı taraf kredi riski hesaplamasında değişiklik yapılması dışında, kredi risk yönetimi ile uygulamalar aynen devam etmektedir.

3.5.2 Bankalarda Kredi Riskinin Azaltılması

Bir bankanın kredi riskini en aza indirebileceği beş temel yol vardır: doğru kredi fiyatlaması, kredi rasyonelleşmesi, teminat kullanımı, kredi çeşitlendirmesi ve son zamanlarda varlık menkul kıymetleştirilmesi ve / veya kredi türevlerinin kullanımı. Yöntemlerin her birine verilen ağırlık, kredinin ticari veya Kobi kredisi olmasına bağlı olarak değişmektedir.

Kredinin fiyatlandırılması: Herhangi bir banka, bir kredinin "fiyatının" (faiz oranı) riske göre düzeltilmiş oranı ve yönetim masrafını aştığını hesaplaması gerekmektedir.

Krediyi destekleyen herhangi bir karşılık veya teminat (kağıt) varsa, alınan ücret, güvence eksikliğinden daha düşük olmalıdır. Buna ek olarak, fiyat dışı özellikler de vardır: banka, krediyi düzenleme konusunda yüksek bir ücret talep edebilir, ancak faiz

oranı daha düşük olacaktır. Veya, bazı merkez bankaları, bir bankanın mevduatlarının bir kısmının merkez bankasında tutulduğu ve çoğunlukla bir menfaate sahip olmadığı anlamına gelen rezerv oranlarını empoze etmektedir. Bu, bankaların daha yüksek kredi faizleri uygulayarak telafi etmeye çalışacakları mevduat üzerinde etkili bir vergidir.

Dolayısıyla, kredi faiz oranı bir " pazar " oranı, risk primi ve yönetim maliyetlerini içermelidir. Borçlu riski ne kadar artarsa, prim de o kadar yüksek olur. Kredinin risk profili değiştirilirse, oranın buna göre değişmesi gerekir; ancak artarsa, ters seçim veya olumsuz teşvik potansiyelinin daha fazla olduğunu göz önünde bulundurmalıdır.

Kredi Limitleri: kredi riskinin kontrolü için bir başka yöntemdir. Olumsuz seçim potansiyeli göz önüne alındığında, çoğu banka borç verme kararı alırken sadece kredi faiz oranlarına güvenmemektedir. Bunun yerine, belli bir borcun mevcudiyeti, özellikle perakende pazarlarda seçilen kredi sınıfıyla sınırlanabilir. Şube müdürlerine iyi tanımlanmış kredi kısıtlamaları (ve kontrol listeleri - aşağıya bakınız) verilir ve borçlular genellikle bazı tavanların üzerinde ödünç alamayacağını keşfeder. KOBİ piyasalarında, bankalar normalde bir kredi fiyatı (ya da çok düşük bir oranda) teklifinde bulunur ve bireylerin veya küçük işletmelerin servet veya teminat gibi kriterlerine göre ödünç verebilecekleri miktarı kısıtlar.

Buna karşılık, kurumsal işletmelere verilen kredilerde, kredi limitleri ikincil öneme sahiptir; borçlanma oranları (ve risk primi) normal olarak işletmeden işletmeye farklıdır, çünkü bankalar bir şirketin finansal performansını değerlendiren bağımsız denetçi raporları gibi kaynaklar vasıtasıyla şirketin değeri hakkında daha fazla bilgiye sahip bulunmaktadır.

Teminat veya Değerli Kağıt (securities): Bankalar ayrıca kredi riskini azaltmak için teminat kullanmaktadır. Bununla birlikte, teminatın fiyatı (örneğin, evler, borsa fiyatları) daha değişken hale gelirse, değişmemiş bir kredi oranı için, bankalar kredinin kaybına yönelik artan olasılık ihtimalini dengelemek için daha fazla teminat talep etmek zorundadır. Ortaya çıkabilecek bir diğer sorun, teminat fiyatının borçlunun ödeyebilme yeteneği ile negatif bir korelasyona sahip olması, yani bir borçlunun göstermiş olduğu teminatın fiyatının düşüş göstermesi sebebiyle temerrüt olasılığının artmasıdır.

Çeşitlendirme: Riskli kredilerin sayısının artmasından kaynaklanan ek oynaklık, bankaya yeni sermaye enjekte edilerek veya çeşitlendirme yoluyla dengelenebilir.

Yeni kredi piyasaları, negatif yönde ilişkili olan getirilere sahip varlıkları içermesi koşuluyla, bankanın çeşitlendirme yapmasına ve böylece kredi portföyünün genel riskini azaltmasına izin vermelidir. Bu şekilde, bankalar sistematik olmayan tüm riski ortadan kaldırabilir. Bankalar, bir portföyün nasıl çeşitlendirilmesi gerektiğine karar vermek için korelasyon analizini kullanmalıdır.

Kredi Türevleri ve Varlık Menkul Kıymetleştirme: varlıkların menkul kıymetleştirilmesinin, menkul kıymetleştirilen varlıkların kredi riski için üçüncü bir tarafın sorumluluğu üstlenmesi koşuluyla, kredi riskinin azaltılması için bir yöntem olarak bilinmektedir.

3.5.2 Kredi Tayınlaması

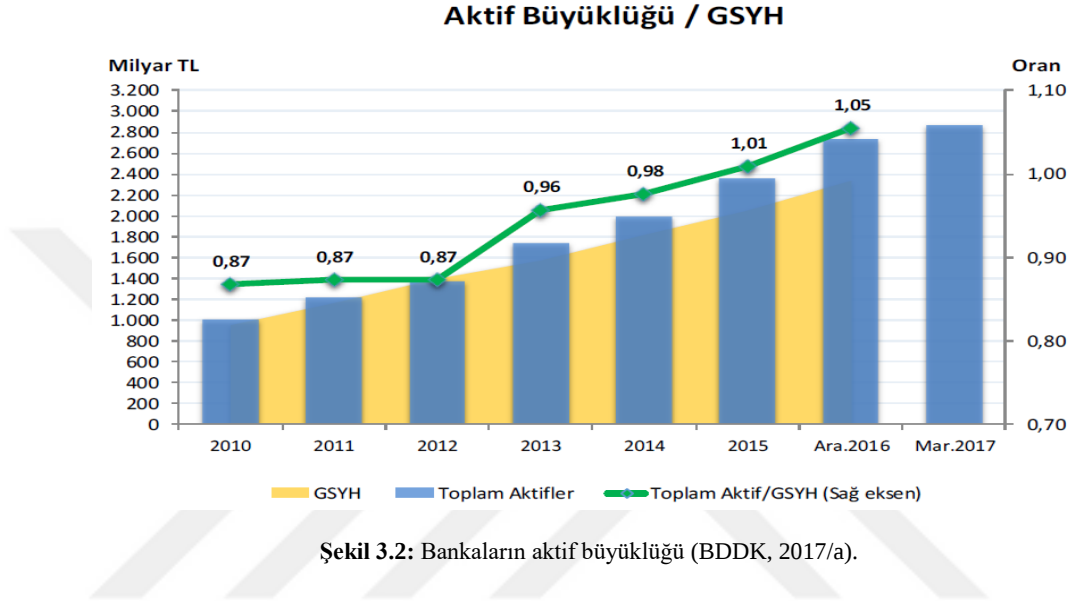
Kredi piyasalarında, borç almak isteyenlerin piyasa faiz oranından borçlanmak istedikleri halde, bankaların verecekleri krediyi sınırlandırmaları şeklinde tanımlanmaktadır. Kredi talebinin kredi arzını aşması olarak da ifade edilmektedir (Jaffee ve Russell, 1976: 651). Kredi Tayınlaması, bankaların kredilerin ödenmeme riskini artıran asimetrik bilgi; ters seçim ve ahlaki tehlike sorunlarının üstesinden gelmek için uyguladığı stratejilerdendir.

Kredi tayınlaması, iki şekilde gerçekleşmektedir. İlki, borç almak isteyen daha yüksek faiz ödemeye razı olsa bile bankaların tutarlara göz önüne almaksızın kredi talebini geri çevirmesi şeklindedir. İkincisi ise, bankaların borç almak isteyen talebinden daha az miktarda kredi vermesi durumu olarak tanımlanmaktadır (Mishkin, 2006:238).

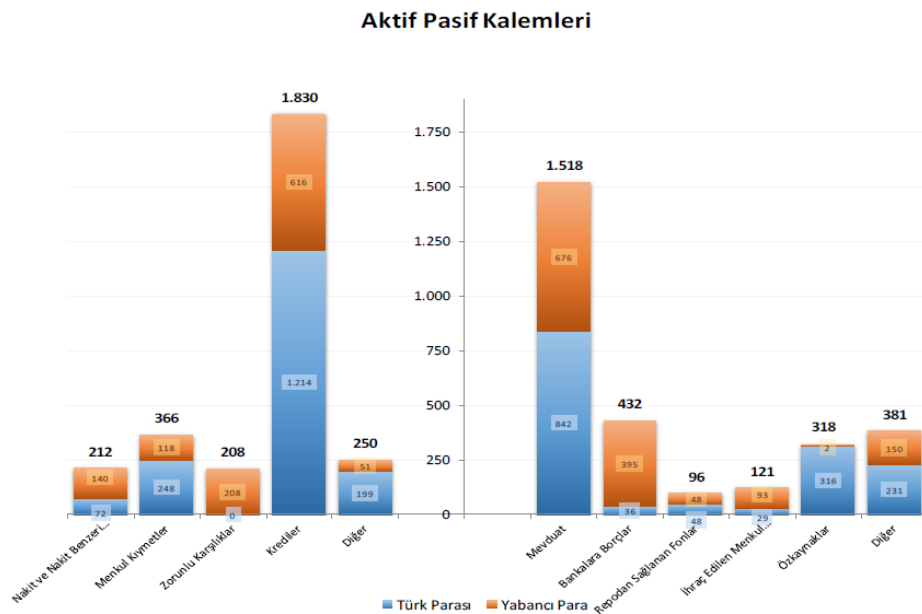
İlk stratejide bankalar, yüksek faizleri ödemeyi göze alan borçluların aldıkları krediyi geri ödeme potansiyelinin düşük olduğunu bilmektedirler. Bankalar ise aldıkları krediyi geri ödeme potansiyeli düşük olan borçlulara kredi kullanırmak istemeyebilirler. Bankalar, kredibilitesi yüksek ve düşük müşteri ayrımı yapmak adına faiz oranlarını arttırıp kredi arz talep dengesini sağlayarak kredi taleplerini karşılamaktansa tamamen kesmeyi tercih ederek kredi tayınlama politikası izleyebilmektedirler (Köksel ve Yöntem, 2014,110). İkinci stratejide ise, bankalar ahlaki tehlike riskine karşı önlem amacıyla kullanmaktadır. Küçük miktarlardaki kredilerin geri ödenme ihtimalleri daha yüksek olduğu için bankalar, borç isteyen talebinden az kredi kullanarak kredi tayınlamasını uygulamaktadırlar.

3.6 Türkiye’de Banka Kredilerinin Genel Görünümü

Türk Bankacılık Sektöründe kredilerin öneminin sektördeki yeri anlaşılması için finansal raporlarından türetilmiş aşağıda yer alan tablolar ve grafikler daha iyi fikir vermektedir. Bu tablo ve grafiklerle sektörün büyüklüğü ve kredilerin sektörde ki payı daha net görülmektedir.

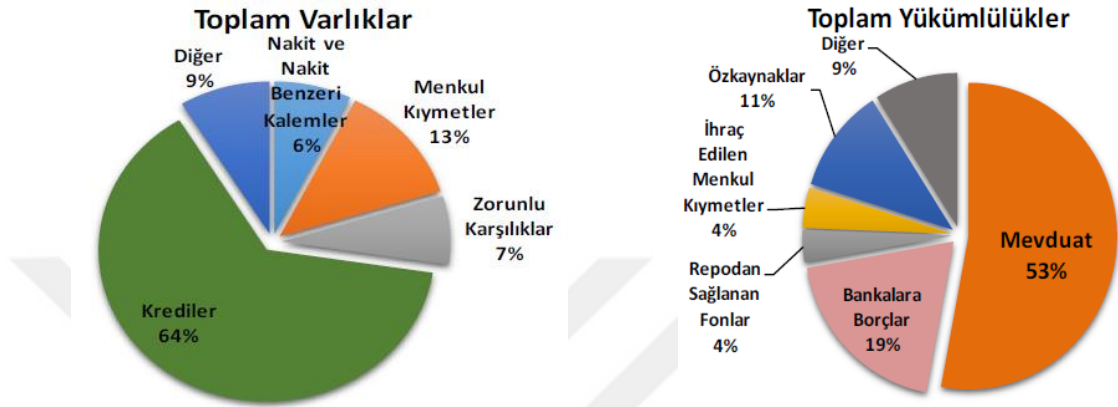
Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ye oranı 2016 yılsonu itibarı ile 1,05 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 3.3: Aktif ve Pasif Kalemlerin TP ve YP Olarak Görünümü (BDDK, 2017/a).

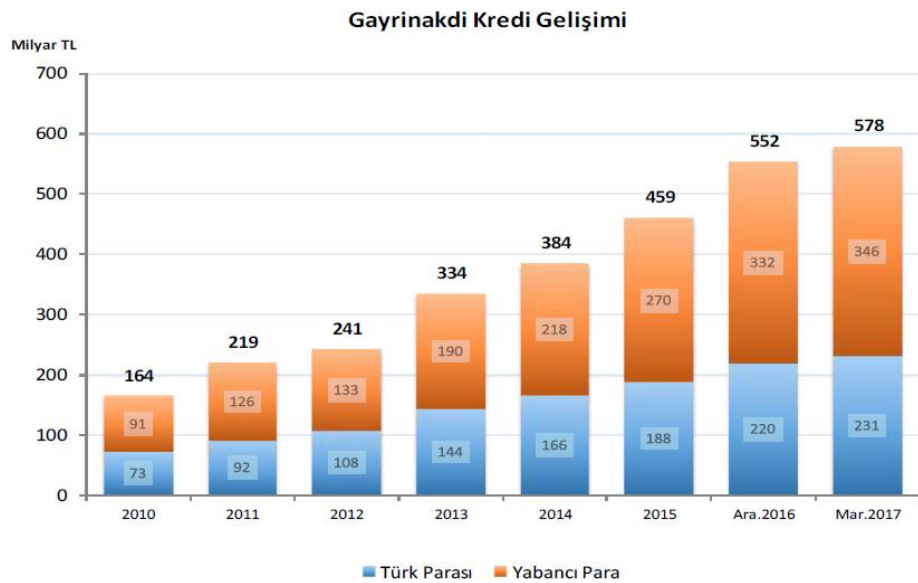
Bilanço içerisindeki yabancı para varlıkların toplam varlıklara oranı %40, toplam yabancı para yükümlülüklerin toplam yükümlülükler oranı %48 olarak gerçekleşmiştir.

Yabancı para kredilerin toplam krediler içerisindeki payı %34, yabancı para mevduatın toplam mevduata oranı %45'dir.

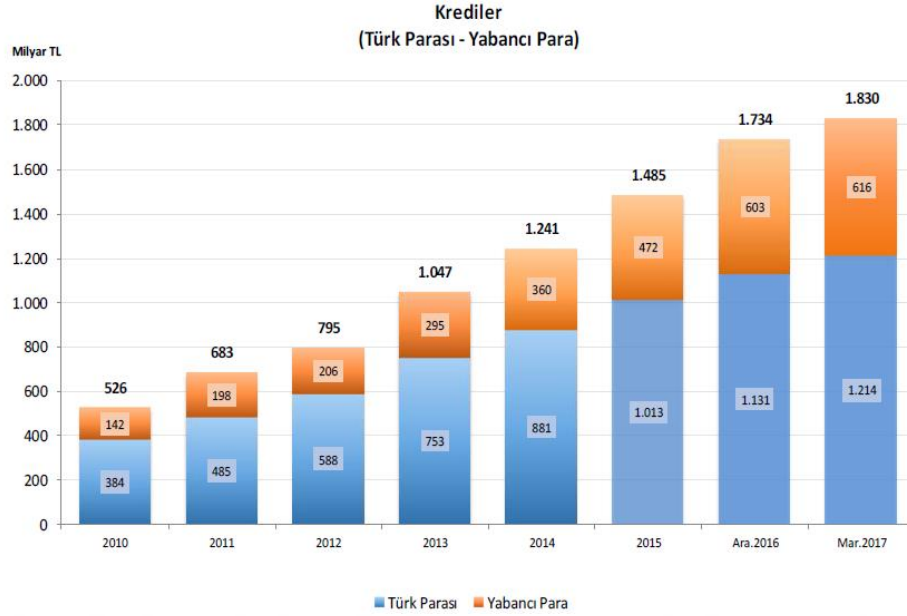
Şekil 3.4: Aktif ve pasif kalemlerin pay olarak dağılımı (BDDK, 2017/a).

Toplam varlıklar içerisinde kredilerin payı %64 ve menkul kıymetlerin payı %13 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat %53 pay ile toplam yükümlülükler içerisinde en büyük paya sahipken, bankalara borçlar kaleminin payı %19 ve repodan sağlanan fonların payı %4'dür.

Şekil 3.5: Garinakdi kredilerin gelişimi (BDDK, 2017/a).

Mart 2017 dönemi itibarıyla gayrinakdi kredilerin büyüklüğü 578 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Gayrinakdi krediler içerisinde teminat mektupları %74 ile en büyük paya sahipken akreditif kredilerin payı %14'dür. Teminat mektupları; kefalet karşılığı teminat mektupları (%33), açık teminat mektupları (%23) ve diğer teminat mektupları (%18) kalemlerinden oluşmaktadır. Gayrinakdi krediler içerisinde yer alan diğer kalemler sırasıyla, diğer gayri nakdi krediler (%9) ve kabul kredileridir (%3).

Şekil 3.6: Kredilerin TP ve YP olarak görünümü (BDDK, 2017/a).

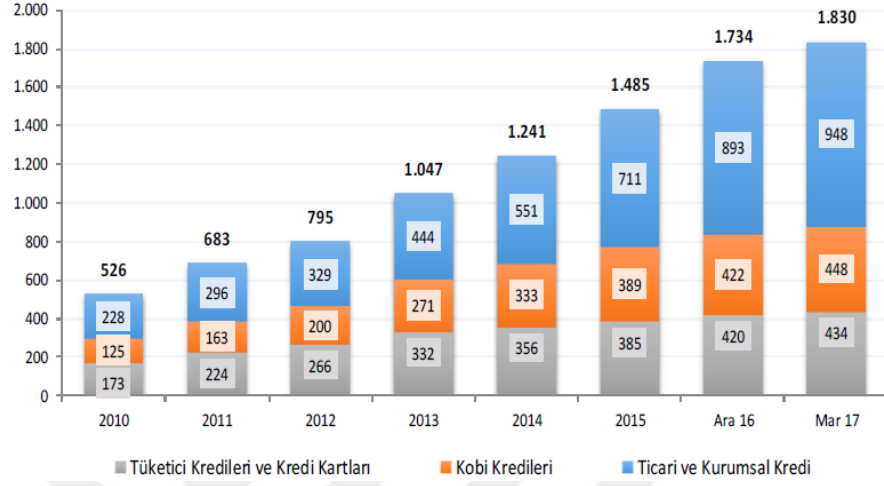
Mart 2017 döneminde, toplam kredi tutarı 1,83 trilyon TL olup, söz konusu tutarın 1.214 milyar TL'si Türk parası kredilerden, 616 milyar TL'si yabancı para kredilerden oluşmaktadır.

Şekil 3.7: Kredilerin pay olarak dağılımı (BDDK, 2017/a).

Kredilerin içerisinde ticari ve kurumsal kredilerin payı %52, Kobi kredilerinin payı %24 ve tüketici kredilerinin (kredi kartları dahil) payı %24'dür.

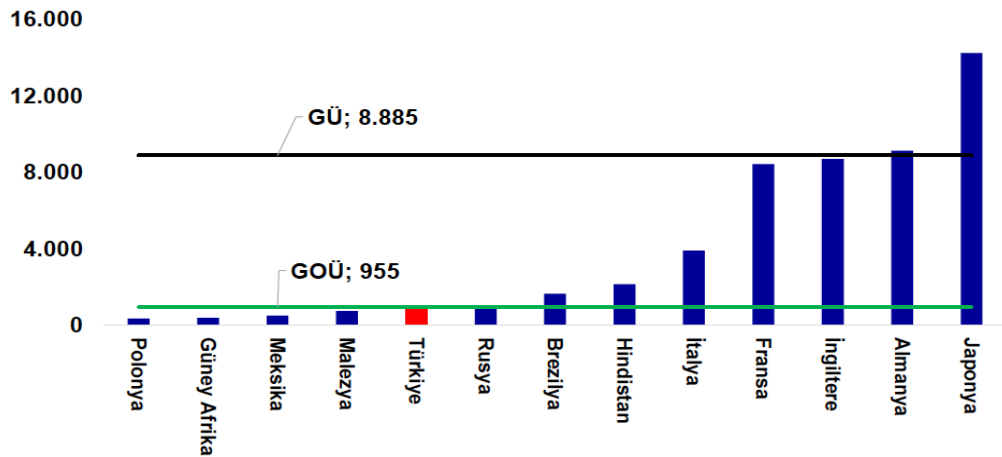
Kredi Türlerinin Gelişimi

Şekil 3.8: Kredilerin Yıllar İtibariyle Gelişimi (BDDK, 2017/a).

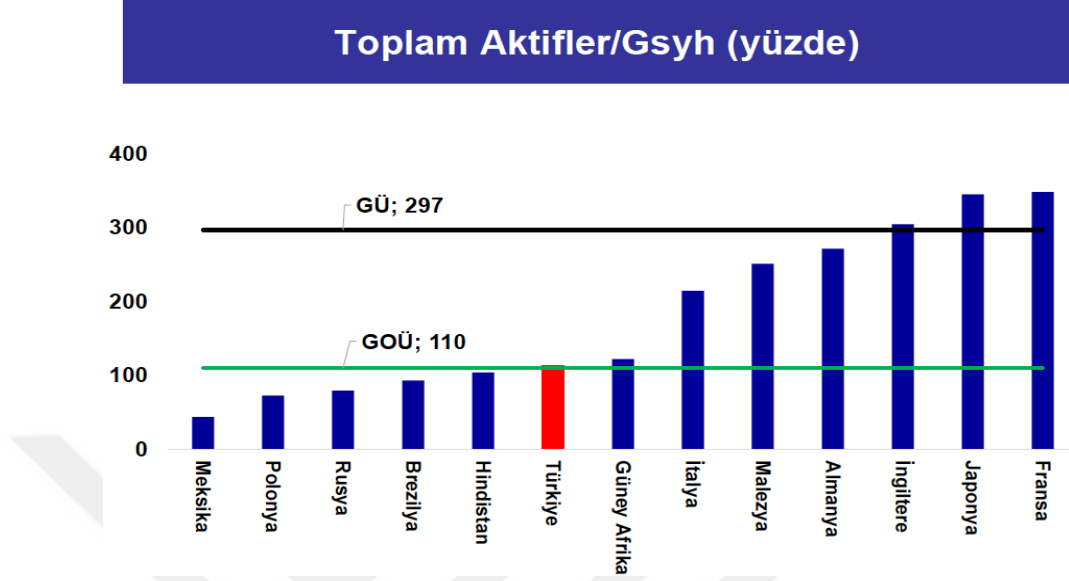
Mart 2017 döneminde; ticari ve kurumsal krediler 948 milyar TL, kobi kredileri 448 milyar TL ve tüketici kredileri ve kredi kartları 434 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Toplam Aktifler (milyar dolar)

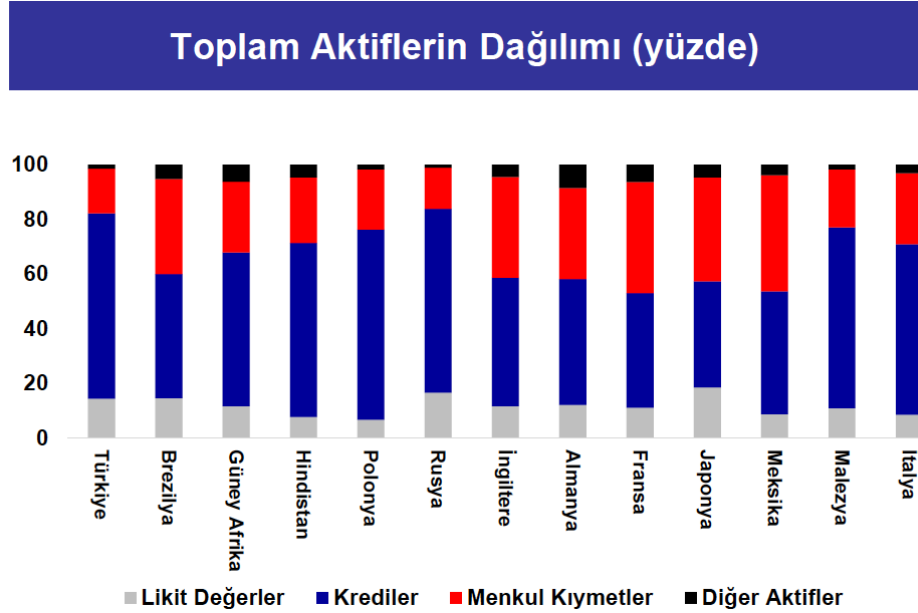
Şekil 3.9: Gelişmiş ülkeler (GÜ) ve gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) toplam aktifler (BDDK, 2017/b).

Türkiye'nin aktif büyüklüğü GOÜ ortalamasında olduğu görülmektedir. Ama GÜ ile kıyaslandığında çok büyük bir farkın olduğu görülmektedir.

Şekil 3.10: Gelişmiş ülkeler (GÜ) ve gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) toplam aktifler (BDDK, 2017/b).

Türkiye’de aktif/GSYİH oranı gelişmekte olan ülke (GOÜ) ortalamasına yakın bir düzeyde ve gelişmiş ülke (GÜ) ortalamasından düşüktür.

Şekil 3.11: Gelişmiş ülkeler (GÜ) ve gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) toplam aktiflerin dağılımı (BDDK, 2017/b).

Kredilerin toplam aktifteki payı yüksek, diğ er ülkeler ile karşılaştırıldığında, kredilerin toplam içindeki payının Türkiye bankacılık sisteminde yüksek olduğu görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OLUMSUZ EKONOMİK DÖNEMLERDE BANKALARIN KREDİLENDİRME DAVRANIŞLARININ ANALİZİ 2008-2016 DÖNEMİ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BİR UYGULAMA

4.1 Araştırmanın Amacı

Olumsuz ekonomik dönemlerde banka kredileendirme davranışlarını anlaşılması hem mali kesim hem de mali hizmetleri kullananlar açısından önemli ekonomik ve ticari yansımaları olan bir konudur. Reel kesim, mali kesim ve bireysel kesim açısından, olumsuz ekonomik dönemlerin ne olduğu algılar ve beklentileri nasıl etkilediğini anlaşılması hem mikro hem de makro planlama ve kararları etkilemektedir.

Türkiye ekonomisinde 2008 – 2016 yılları arasında beklenti anketlerindeki veriler esas alınarak “olumsuz ekonomik dönemler” belirlenecektir. Bu beklenti endeksleri kapsamında literatüre de uygun olarak 3 ana endeks analize dahil edilecektir. Bunlar: (1) Ekonomik Güven Endeksi (2) Reel Kesim Güven Endeksi ve (3) Tüketici Güven Endeksi. Bu endekslerdeki kritik eşiklerin aşıldığı durumlarda, bankaların ana kredi kalemlerindeki değişimler, mali performansındaki değişimler ve diğer beklentilerdeki değişimlerle eşleştirilerek bankaların kredileendirme davranışlarındaki etkiler ortaya konulacaktır.

4.2 Araştırmanın Önemi

Bankaların kredileendirme kararları özellikle küresel ölçekte yaşanan ve etkisini devam eden finansal krizin nedenleri ve yansımalarını açıklamak ve sağlam bir finansal yapının yeniden oluşturulması açısından çok önemli bir konu haline gelmiştir. Bu bakımdan banka kredileendirme süreçleri ve gelişiminin sistemik baz da yaratacağı

riskleri minimize etmek için banka içsel derecelendirme modelleri yanında makroekonomik ve geleceğe ilişkin sektörel katılımcıların beklentileri de önemli bir değişken grubu olduğu kabul edilmektedir.

Olumsuz ekonomik dönemler, mevcut mikro ve makro koşullarda durgunluk ve kriz hali olmadığı halde, piyasada yer alan katılımcılar tarafından algı ve beklentilerin kötüleştiği durumlar olarak ifade edilmektedir. Bu durumlarda banka kredilendirme davranışları farklı şekilde gerçekleşmektedir. Diğer bir ifade ile olumsuz ekonomik koşulların piyasalardaki beklentileri karşılayamaması durumudur.

Finansal kesim yapısal olarak sürü davranışı sergilemekte ve irrasyonel olarak tanımlanmaktadır. Kredi kararları ve fiyatlamasının sadece banka ortalama fon maliyetlerindeki gelişimlerle açıklamak eksik kalmakta bunu destekleyen beklenti anketleri gibi aklitatif (soft) verilere de ihtiyacın olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Banka baş ekonomistlerinin beklentilerine uygun olarak banka çalışanları kredilendirme davranışlarını yeni şartlara uyarlamaktadır.

Genelde finansal piyasalar, özelde bankalar tasarruf fazlası olan ekonomik birimlerden topladıkları fonları, karlılık ve etkenlik prensipleri dâhilinde işletmelere ve bireylere tahsis etmekte, böylece riski etken bir şekilde dağıtmaktadırlar. Ancak bu kredi tahsis kararlarında kullanılan veriler farklı kaynaklardan gelmekte ve bazen da eksik bilgi ile karar verilmek durumunda kalmaktadırlar. İşte bu durumlar eksik bilgilerin bıraktığı belirsizliği gidermek amacıyla kalitatif veriler, bu kapsamda da beklenti endekslerindeki gelişmeler kullanılmaktadır.

Bu analiz sonucunda banka kredi yöneticilerinin toplulaştırılmış kararlarının yansıması olan toplam kredi miktarındaki, söz konusu bu dışsal verilerin önemi ortaya konulabilecektir. Ekonomideki algılanan olumsuz ekonomik dönemlerdeki kredi kararları ve takip eden dönemlerdeki kredi performanslarının ekonometrik yöntemlerle ortaya konulması bu alandaki çalışmalara özgün bir boyut katacaktır.

4.3 Araştırma Veri ve Yöntemi

Araştırmada kullanılan veriler Borsa İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Türkiye İstatistik Kurumu elektronik veri tabanlarından elde edilmiştir. Araştırmada STATA 13 istatistik paket programı kullanılmıştır.

Tablo 4.1: Borsa İstanbul'da 2008-2016 yılları arasında işlem gören ve süreklilik gösteren mevduat bankaları.

Bankalar		Şirket Adı
1	AKBNK	Akbank T.A.Ş.
2	GARAN	T.Garanti Bankası A.Ş.
3	HALKB	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
4	ISBTR	Türkiye İş Bankası A.Ş.
5	VAKBN	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
6	YKBNK	Yapı Ve Kredi Bankası A.Ş.

Tablo'da analizde verileri kullanılan Borsa İstanbul'da 2008-2016 yılları arasında işlem gören ve süreklilik gösteren mevduat bankaları gösterilmektedir.

Analizde yer alan altı bankanın Borsa İstanbul sayfasında yayımlanmış üçer aylık bağımsız denetim raporlarında açıklanmış finansal tablolarında yer alan hesap kalemleri ile bu hesap kalemlerinden hesaplanmış finansal oranlar bağımlı ve bağımsız değişkenlerin bir kısmını oluşturmaktadır. Analizde kullanılan diğer veriler; Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (T.C.M.B) gecelik repo faiz oranları, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından harcamalar yöntemine göre hesaplanmış üçer aylık gayri safi yurtiçi hasıla değerleri ve Türkiye Bankalar Birliği (TBB) internet sayfasından elde edilmiştir.

Analizde kullanılan yer alan krediler, kurumsal krediler, bireysel krediler, toplam aktifler ve gayrisafi yurt içi hasıla verilerinin ln değerleri hesaplanarak analizde kullanılmıştır.

Dummy (kukla değişken, gölge değişken) değişken, cinsiyet, eğitim seviyesi, meslek, din, ırk, bölge, tabiiyet, savaşlar, grevler, siyasi karışıklıklar (=darbeler), iktisat politikasındaki değişiklikler, finansal krizler, olumsuz ekonomik koşullar, depremler, yangın ve benzeri nitel değişkenlerin ekonometrik bir modelde ifade edilme şekli olarak tanımlanmaktadır. Yapılan analizde de tüketici güven endeksi, reel kesim beklenti endeksi ve ekonomik güven endeksi modele dummy değişken olarak dahil edilmiştir. Her endekse ait 2008-2016 yıllarını kapsayan bütün ayların ortalaması alınmış, ortalamanın altında kalan dönemler olumsuz ekonomik dönemler olarak tanımlanarak bu dönemlere '1' değeri ortalama ile aynı ve üstü dönemler normal dönem kabul edilmiş ve '0' değeri verilerek analize dahil edilmiştir. Bu araştırmada,

banka kredilerinin olumsuz ekonomik koşullarda bağımsız değişkenler arasındaki ilişkisi Dinamik Panel Veri yöntemi kullanılarak analiz edilecektir.

4.3.1 Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Açıklanması

Analizde kullanılan modelde kredilerdeki değişim, kurumsal kredilerdeki değişim (KOBİ ve diğer ticari krediler) ve bireysel kredilerdeki değişim bağımlı değişken; aktif karlılığı (ROA), özkaynak karlılığı (ROE), sermaye yeterlilik oranı, özkaynaklar/ toplam aktifler oranı, likit aktifler/ kısa vadeli yabancı kaynaklar oranı, likit aktifler/ toplam aktifler, toplam krediler/ toplam aktifler, toplam krediler/ toplam mevduatlar, takipteki krediler/ toplam aktifler, toplam aktifler, faiz dışı gelirler / toplam aktifler, faiz oranları, gayrisafi yurtiçi hasıla bağımsız değişken; tüketici güven endeksi, reel kesim beklenti endeksi ve ekonomik güven endeksi ise dummy (kukla değişken, gölge değişken) değişken olarak modele ilave edilmiştir.

Tablo 4.2: Ekonometrik modelde kullanılan değişkenler ve kısaltmaları.

Bağımlı Değişkenler	Kısaltmalar
Delta Krediler	deltakrdi
Delta Kurumsal Krediler	deltakrm
Delta Bireysel Krediler	deltabry
Bağımsız Değişkenler	
Aktif Karlılığı (ROA)	roe
Özkaynak Karlılığı (ROE),	roa
Sermaye Yeterlilik Oranı	x16
Özkaynaklar/ Toplam Aktifler Oranı	x15
Likit Aktifler/ Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı	x8
Likit Aktifler/ Toplam Aktifler	x14
Toplam Krediler/ Toplam Aktifler	x12
Toplam Krediler/ Toplam Mevduatlar	x13
Takipteki Krediler/ Toplam Aktifler	x11
Faiz Dışı Gelirler / Toplam Aktifler	x10
Ln Toplam Aktifler	x17
Bağımlı Değişkenler	Kısaltmalar
Faiz Oranları	faizoran
Ln Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	x9
Dummy Değişkenler	
Ekonomik Güven Endeksi	x18
Tüketici Güven Endeksi	x19
Reel Kesim Beklenti Endeksi	x20

Kredilerdeki değişim, bankaların analize konu dönemlerde bilançolarında yer alan krediler hesabı karşılığında yer alan tutarların ln değerleri alınmış, alınan ln değerlerinin bir önceki dönemden farkının önceki döneme bölünmesi ile elde edilen değer ‘Kredilerdeki değişim’ bağımlı değişkenini oluşturmuştur.

Kurumsal Kredilerdeki değişim, kurumsal krediler başlığı altında bankaların kullandıkları; kurumsal, ticari ve KOBİ kredilerinin ln değerleri alınmış, alınan ln değerlerinin bir önceki dönemden farkının önceki döneme bölünmesi ile elde edilen değer ‘Kurumsal Kredilerdeki değişim’ bağımlı değişkenini oluşturmuştur.

Bireysel Kredilerdeki değişim, bankaların ilgili bağımsız denetim raporlarında yer alan bireysel krediler ve kredi kartı kullanımlarının ln değerleri alınmış, alınan ln değerlerinin bir önceki dönemden farkının önceki döneme bölünmesi ile elde edilen değer ‘Bireysel Kredilerdeki değişim’ bağımlı değişkenini oluşturmuştur.

Aktif Karlılığı (ROA); banka varlıklarının kâr yaratabilmek amacıyla hangi etkinlikte kullanıldığını göstermesi nedeniyle banka yönetimine ilişkin bir etkinlik kriteri olarak kabul edilir. Hesaplanacak aktif başına kârlılık oranının yüksek çıkması veya yıldan yıla yükselmesi arzulanır bir olaydır. Diğer bir ifadeyle aktif karlılığı, aktiflerde yapılan yatırımın net karlılığını göstermektedir. Matematiksel olarak aktif karlılık oranı net karın aktif toplamına bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Bu oran bankanın varlıklarından elde ettiği getirileri yönetebilme becerisini göstermektedir.

Özkaynak Karlılığı (ROE); banka sahibi ya da ortaklarının koyduğu sermayenin her birimine düşen kar oranını göstermektedir. Kısaca yıllık net karın pay senedi sayısına bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Serbest piyasa ekonomilerinde, banka ortakları, hissedarlar, yöneticiler açısından hedef özkaynak karlılığını maksimize etmek olarak bilinmektedir.

Sermaye Yeterlilik Oranı, bankaların maruz kaldıkları riskler (kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk) nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli kaynaklar bulundurulması sermaye yeterliliği olarak ifade edilmektedir. Yeterli düzeyde sermayeye sahip olan bankalarda çeşitli olaylardan veya krizlerden dolayı maruz kalınan riskler yönetilebilmekte ve bir ileri boyutta zararların oluşması halinde ödeme güçlüğüne düşmesi olasılığı kabul edilebilir seviyelere çekilebilmektedir. Aksi durumda ise, yeterli sermayeye sahip olmayan bir banka için oluşabilecek olumsuz ekonomik koşullarda bankanın mali yönden olumsuz etkilenme ihtimali yükselmektedir. Bu nedenle, ekonomik sistem içerisinde bankaların faaliyetlerini

sağlıklı bir şekilde yürütebilmeleri için bu faaliyetlerin hem niteliği hem de niceliği göz önüne alınarak yeterli sermayenin sağlanması gerekmektedir (Uludağ, 2001: 4-6).

Özkaynaklar/ Toplam Aktifler Oranı, varlıkların özkaynak ile finanse edilen kısmını gösterir ve bankanın beklenmeyen zararlarını nasıl karşılayacağını ifade eder. Bu oran, banka karlılığı ve bankanın sermaye yeterliliği ile bankanın borç ödeme gücü arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılabilir. Toplam varlıklar içinde özkaynak oranının artması bankanın dış fon ihtiyacını da azaltacaktır. Ayrıca daha düşük sermaye oranları geriye ödeyememe riskini ve kaldıraç düzeyini arttırarak bankaların borç ödeme maliyetlerinin de artmasına neden olacaktır.

Likit Aktifler/ Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı; likit aktifler, nakit değerler ve merkez bankası bankalar, diğer mali kuruluşlar ve para piyasalarından alacakları içermektedir. Kısa vadeli yabancı kaynaklar ise, mevduat dışında bankanın yurtiçi ve yurt dışı bankalardan aldığı kısa süreli krediler ve para piyasalarına olan borçlarını içermektedir.

Likit Aktifler/ Toplam Aktifler Oranı; bu oran bankanın varlıkları içinde likit aktif değerlerin payını, başka bir ifadeyle kaynakların ne ölçüde likit aktiflere yatırıldığını göstermektedir. Bankaların finansal kaldıraç derecesi yüksek olduğundan, kaynaklar içinde yükümlülükler büyük ağırlık taşıdığından, bankaların kaynaklarının önemli bir bölümünü likit aktiflere yatırmak durumundadırlar.

Toplam Krediler/ Toplam Aktifler Oranı; bankanın ana çıktısı ve esas faaliyet ölçüsü, krediler olduğu için varlık kalitesi incelenirken dikkate alınması gereken başlıca ölçülerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu oranın yüksekliği bankalar açısından likiditeye gereken önemin verilmediği anlamına gelirken, tersi durumda ise bankanın temel fonksiyonu kredi kullandırma işlemini yerine getiremediği şeklinde yorumlanmaktadır.

Toplam Krediler/Toplam mevduat oranı; mevduatın ne kadarının krediye dönüştüğünün bir göstergesi olarak tanımlanmaktadır. Oranın yüksekliği, likidite açısından sorun doğurabilmektedir. Aynı zamanda bankanın likit aktif bulundurmadığının başka bir ölçüsü olarak bilinmektedir.

Takipteki Krediler/ Toplam aktifler oranı, bankanın sağladığı kredilerin ne kadarının geri tahsil edilemediğini göstermektedir. Tahsili gecikmiş alacakların toplam kredilere oranının artması kredi portföyünün kalitesinde bozulmaya yani aktif

kalitesinde bozulmaya neden olmaktadır. Kredilerin kalitesi dolayısıyla aktif kalitesi hakkında fikir veren oranlardan bir tanesidir.

Faiz Dışı Gelirler/ Toplam Aktif Oranı; faiz dışı gelirleri içinde yer alan gelir kalemleri komisyon gelirleri, kambiyo gelirleri, sermaye piyasası işlemlerinden doğan gelirler, iştiraklerden elde edilen gelirler gibi unsurlar oluşturmaktadır. Faiz dışı gelirler içerisinde en önemli pay döviz kurunda yaşanan değişiklikler nedeniyle elde edilen geliri yansıtan kambiyo gelirleri kalemidir. Faiz dışı gelirlerin toplam aktif içerisindeki artışı, kredi hacmi ile ters yönde bir ilişki göstermesi beklenmektedir.

Toplam Varlıklar (L_n), Bankaların büyüklüğünü temsil eden bir değişken olan Toplam Aktifler L_n değeri alınarak analize dahil edilmiştir.

Merkez Bankası'nın Gecelik Borç Verme Faiz Oranı (FO): Borç verme faiz oranı, likiditeye ihtiyacı olan bankanın merkez bankasından borçlanmak için ödemesi gereken faiz oranı; borç alma faiz oranı da elinde likidite fazlası bulunan bankanın bunu merkez bankasına yatırarak elde edeceği faiz oranıdır. Bu oranın artması, banka maliyetlerini arttıracığından kredileri kullandırmaya etkisi negatif olarak yansıyacaktır.

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (L_n değeri); Ulusal Hesaplar Sistemi'nde tahmin edilen temel büyüklüklerin en önemlisi ve odak noktası Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'dır (GSYH). GSYH, bir ülkedeki belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerden dolayı oluşan katma değere ilişkin standart bir ölçüdür. Bu analizde "harcama yöntemine" göre hesaplanmış GSYİH yöntemi kullanılmıştır. Harcama yöntemine göre GSYİH; bir ekonomide belli bir dönemde tüketime ve yatırıma yönelik harcamalar ile ihracat, ithalat farkından oluşur. Bu yöntemin ana bileşenleri, hane halklarının nihai tüketimi, devletin nihai tüketimi, sabit sermaye yatırımları ve net mal ve hizmet ihracatıdır.

Reel Kesim Beklenti Endeksi, İmalat sanayinde faaliyet gösteren işyerlerinin ülke ekonomisine yön veren üst düzey yöneticilerinin, yakın geçmişe ilişkin değerlendirmelerinin, mevcut duruma ilişkin görüşlerinin ve geleceğe yönelik beklentilerinin izlenerek, imalat sanayinin kısa dönemdeki eğilimlerini yansıtacak göstergelerin üretilmesidir.

Ekonomik Güven Endeksi, tüketici ve üreticilerin genel ekonomik duruma ilişkin değerlendirme, beklenti ve eğilimlerini özetleyen bir bileşik endekstir. Endeks, tüketici güven endeksi ve mevsim etkilerinden arındırılmış reel kesim (imalat sanayi), hizmet, perakende ticaret ve inşaat sektörleri güven endekslerinin alt endekslerinin

ağırlıklandırılarak birleştirilmesinden oluşmaktadır. Ekonomik güven endeksinin 100'den büyük olması genel ekonomik duruma ilişkin iyimserliği, 100'den küçük olması ise genel ekonomik duruma ilişkin kötümserliği göstermektedir.

Tüketici Güven Endeksi, aylık tüketici eğilim anketi ile tüketicilerin kişisel mali durumlarına ve genel ekonomiye ilişkin mevcut dönem değerlendirmeleri ile gelecek dönem beklentileri ölçülmekte ve yakın gelecekte yapılması planlanan harcamalarına ve tasarruflarına ilişkin eğilimleri saptanmaktadır. Anket sonuçlarından hesaplanan tüketici güven endeksi 0-200 aralığında değer alabilmektedir. Tüketici güven endeksinin 100'den büyük olması tüketici güveninde iyimser durumu, 100'den küçük olması tüketici güveninde kötümser durumu göstermektedir.

Tablo 4.3: Analizde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri.

Tanımlayıcı İstatistikler	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
deltakrdi	216	-,006692	,011030	,0026968	,0022917
deltabry	216	-,002903	,009308	,0026188	,0021865
deltakrm	216	-,011602	,016650	,0028861	,0030932
roe	216	2,625419	28,319779	10,3540897	5,1706846
roa	216	,258150	2,860138	1,1786735	,5965775
labolkvyk	216	15,145875	79,297532	50,0598616	14,6183044
faizoran	216	6,500000	20,250000	10,8725000	3,2712072
gsyhln	216	26,076334	27,322311	26,6879844	,3522116
fdgbolta	216	,250817	3,410911	1,1904872	,6286610
x11	216	1,244479	6,894045	3,3433280	1,2538889
tkbolta	216	41,672926	69,818570	59,1629044	6,4632081
tkboltm	216	58,559033	119,300000	96,7143438	14,6493801
x14	216	10,268679	45,177356	28,3711431	8,0853229
x15	216	8,372095	15,597657	11,3941344	1,4606125
x16	216	12,850530	22,495457	15,6124717	1,8457615
logtopvar	216	17,610820	19,557314	18,6611551	,4811110
Valid N (listwise)	216				

Tablo 4.3'de analizde yer alan belli büyüklüğe sahip altı mevduat bankasının 2008-2016 yılları arasında üçer aylık dönemler şeklinde toplanan verilerinin tanımlayıcı istatistikleri yer almaktadır.

4.3.2 Literatür

Literatürde bankaların kredi davranışları ile mikro ve makro değişkenlerle ilişkisi teorik ve ampirik olarak tartışılmakta ve daha çok finansal gelişme, konjonktürel dalgalanmalarla ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır. Bu anlamda elde edilen sonuçlara göre kredilerin, işlem ve bilgi maliyetlerinin azalmasına olanak tanıyan finansal araçlar ve aracılardan artmasına paralel olarak finansal gelişme ile ekonomik büyüme ve diğer banka içi faktörlerle arasındaki ilişkilerin var olduğu yönündedir.

Olumsuz ekonomik koşullarla kredi davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen teorik çalışmalarda, Bernanke ve Gertler (1989) ekonominin kötüleşmesiyle birlikte, işletmelerin net değerleri azalmakta, bankaların işlem maliyetleri artmaktadır ve dolayısıyla kredi hacmi daralmakta ve yeni kullandırılan kredilerdeki faiz oranlarının yükseldiği sonucuna ulaşmıştır.

Ruckes (2004), kredi borçluların kalitesindeki değişikliklerin, kredi geri dönüşlerini bankaların kredi verme standartlarını etkilediğini iddia etmektedir. Çalışma modelinde, bankaların gelecekle ilgili yüksek belirsizlik dönemlerinde yani olumsuz ekonomik koşullarda, yapacakları en doğru iş olarak kredi kullanmak isteyen kişiler hakkında bilgi edinmeleri olduğunu söylemektedir. Ekonomik beklentilerin kötü olduğu zamanlarda ters seçim riski ön plan çıkmaktadır.

Ampirik araştırmalar bakıldığında, Asea ve Blomberg (1998) ve Berger ve Udell (2004), yukarıdaki teorik tahminlere uygun kanıtlar sunmuşlardır. Lown ve diğerleri (2000) çalışmasında, bankaların kredi standartlarını sıklaştırması ile ekonomik büyüme ve kredi arzı arasında (negatif) korelasyon olduğunu göstermektedir. Lown ve Morgan (2006) çalışmasında, kredi verme standartlarının faiz oranlarının üstünde açıklanacağını belgelemektedir. Bunun sebebinin ise algılanan olumsuz ekonomik koşullar olduğunu iddia etmektedir. Deli ve diğerleri (2014) finansal krizlerin olmadığı, ekonomik faktörlere ilişkin algı ve beklentilerin ekonomik temsilciler tarafından nasıl algılandıklarını, beklenti endeksleri yardımıyla inceleyerek, ABD’de bankalarının kredi verme davranışlarını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda tüketiciler ve reel kesim olumsuz ekonomik dönem algıladıkları zamanda, bankaların kredi kullandırma tutarlarının düştüğünü ve bankaların yüksek düzeyde kredi riski altında olması durumunda bu etkinin daha belirgin olduğunu göstermektedir.

Literatürde yapılan diğer çalışmalar genel olarak kredi hacmi, finansal gelişme, ekonomik büyüme ve konjonktürel dalgalanmalarla ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Kredilerin büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalardan elde edilen sonuçlar, genellikle kredi genişlemesinin ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği yönündedir. Bu çalışmalardan Beck ve Levine (2004), 1976-1998 yılları ve kırk ülkeyi kapsayan panel verileri vasıtasıyla, banka kredileri ve sermaye piyasasının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Finansal gelişme ve derinlik ölçütü olarak yıllık özel kredi hacminin kullanıldığı bir diğer çalışmada Ghirmay (2005), eş-bütünleşim ve vektör hata düzeltme modeli kullanmıştır. Yazar, on üç ülkenin sekizinde kredilerin ekonomik büyümeye neden olduğunu tespit etmiştir.

Banka kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri inceleyen bir diğer çalışma da Öztürkler ve Çermikli (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Büyüme ölçütü olarak 1990-2006 dönemi sanayi üretim endeksinin kullanıldığı çalışmada, parasal aktarım kanalını içeren bir model vasıtasıyla Vektör Otoregresyon ve Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, reel krediler ile sanayi üretim endeksi arasında iki yönlü nedensel ilişkinin varlığı yönündedir.

Mendoza ve Terrones (2008) hızlı kredi büyümeleri ile varlık fiyatlarındaki artış, ekonomik büyüme, reel kurda değerlenme ve cari açığa bozulma arasında sistematik bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Bunlara ek olarak, yazarlar hızlı kredi büyümeleri sırasında firmaların kaldıraçlarındaki artışa ve bankalarda oluşabilecek kırılganlığa da vurgu yapmakta ve gelişmekte olan ülkelerdeki krizlerin çoğunun hızlı kredi büyümesiyle ilişkili olduğuna dikkati çekmektedir.

Beck ve diğerleri (2012) ise ticari kredilerin ekonomik büyüme ile pozitif ilişkili olduğunu fakat tüketici kredilerinde böyle bir ilişkinin bulunmadığını, ticari kredilerin gelir adaletsizliğini gidermede pozitif bir etkisi olduğunu fakat tüketici kredilerinin böyle bir etkisinin olmadığını ifade etmektedir. İskenderoğlu ve diğerleri (2012), ticari bankalarda büyüklük, büyüme ve sermaye yapısı kararlarının karlılığa etkisini analiz edilmiştir. Bu bağlamda İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'na (İMKB) kote 13 bankanın 2004 – 2009 yılları arasındaki çeyrek dönemlik finansal verileri üzerinde ArellanoBover / Blundell-Bond sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar banka karlılığının kalıcı olduğunu, sermaye yapısı kararlarına ilişkin oranların bankaların karlılığı üzerinde

negatif etkisi olduğunu ancak büyüklük ve büyümenin karlılık üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Mian ve diğerleri (2015) tarafından yakın dönemde gerçekleştirilen çalışmada büyük çoğunluğu 1990-2012 dönemini kapsayan geniş bir ülke grubu analizinde tüketici kredilerinin makroekonomik etkileri incelenmiştir. Bu çalışmada kredi değişkenleri olarak kredi stokunun milli gelire oranının değişimi kullanılmış ve tüketici kredilerindeki artışın büyümeyi zayıflattığı, işsizliği artırdığı ve dış ticaret dengesini bozduğu bulunmuştur.

Kaya ve diğerleri (2016:147) yaptıkları çalışmalarında, bankaların aktif kalitesini ifade etme anlamında, takipteki kredilerin bankaların kredi verme davranışı üzerinde etkili olup olmadığı Türkiye'deki mevduat bankaları üzerinde analiz edilmiştir. Dinamik panel veri analizinin uygulandığı analiz sonucunda, takipteki krediler / toplam krediler ve bunun bir gecikmeli değerleri, beklendiği üzere, krediler / toplam aktifler değişkenini negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Sarıtaş ve diğerleri(2016) yaptıkları çalışmada, bankaların karlılığı içsel ve dışsal faktörlerdeki değişim baz alınarak Sistem Dinamik Panel Veri Modeli ile tahmin edilip, bankaların hem içsel hem de dışsal değişkenlerden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de olumsuz ekonomik koşullarda beklenti endekslerine göre banka kredilendirme davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamaktadır.

4.3.3 Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, 2008-2016 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankalarından, belli büyüklükte ve ortaklık yapısına göre seçilen altı mevduat bankasının olumsuz ekonomik koşullarda kredilendirme davranışları Dinamik Panel Veri yöntemi ile analiz edilecektir. Bankaların kullandıkları toplam krediler, kurumsal ve bireysel krediler bağımlı değişken olarak modelde yer alacaktır.

Bu çalışma analiz modeli M.D. Delis, G. P. Kouretas ve C.Tsoumas(2014) tarafından yapılan çalışmanın modelinden uyarlanmıştır. Delis ve diğerleri, finansal krizlerin olmadığı, ekonomik faktörlere ilişkin algı ve beklentilerin ekonomik temsilciler tarafından nasıl algılandıklarını, beklenti endeskleri yardımıyla inceleyerek, ABD'de bankalarının kredi verme davranışlarını incelemişlerdir(Delis, Kouretas ve C.Tsoumas :2014:1).

Ekonometrik ve istatistiksel analizlerin başarısı uygun verilerin bulunmasına bağlıdır. Araştırmalar da belirli bir konunun analizi amaçlanmış olduğu için, konuya uygun verilere göre uygulanılacak yöntem seçilmektedir. Araştırmalarda üç tür veri kullanılmaktadır: Zaman serisi verileri, kesit veriler ve karma verilerdir (Güriş, 2015:1, Gujurati ve Porter, 2014:23 çev. Şenesen).

Zaman serisi, bir değişkenin değişik zamanlarda gözlenen değerlerinin bir kümesidir. Bu veriler günlük (Hisse senedi fiyatları), haftalık (repo faizleri), aylık (enflasyon oranları), üç aylık (işletme dönem bilançoları) ve yıllık, beş yıllık gibi aralıklarla düzenli olarak toplanan verileridir. Kesit veriler, zaman içinde belli bir noktada toplanan verilerdir. Herhangi bir bankanın herhangi bir ayda veya yılda kullandığı kredi tutarları, kamuoyu araştırmaları kesit verilere örnektir. Karma veriler ise hem zaman hem kesit verilerin özelliklerini sağlayan, veriler olarak tanımlanmaktadır. Panel veri, özel bir karma verisi türüdür. Kesit veriler ve zaman serisi verileri, serilerin sıralanış zorunluluğu sebebiyle birbirinden ayrılmaktadır. Zaman serileri zamana göre sıralanmakta, zamana göre değişim göstermekte ve sıralamaları sabit ve değiştirilemez niteliktedir. Kesit veriler birim değişkenleri göstermekte ve belirli bir sıra takip etmemektedir. Bir araştırmada hem zamana hem birimlere göre araştırmayı birlikte yapabilmek için iki veri türünün birleştirilmesi ve bu veriye uygun modellerin oluşturularak tahmini yapılması gerekmektedir. Zaman serisi ve yatay kesit verilerin birleştirilmesi ile oluşan verilere panel veri olarak tanımlanmaktadır (Güriş, 2015:1, Gujurati ve Porter, 2014:591 çev. Şenesen).

Panel veriler farklı isimler alabilmektedir; karma veriler veya havuzlanmış veriler, mikro panel verisi, uzun gözlemler dolayısıyla uzunkesit veriler denilmektedir. Her ne kadar farklılıklar olsa da panel veri kavramı bütün isimleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu tip verilere dayalı regresyon modelleri panel veri regresyon modelleri olarak adlandırılmaktadır (Tarı, 2011:475).

Panel veri, kesit verilerin ve zaman serisi verilerin özelliklerini taşıdığı için bu analizlere ait dezavantajları ortadan kaldırmakla beraber bazı üstünlüklere sahip bulunmaktadır. Bunlar;

1. Panel veri analizlerinde, kesit birimlere (bireyler, işletmeler ve ülkelerin farklı eğilim ve davranışları) ait farklılıkları göz önünde bulundurarak, bu farklılıkların model içinde kontrolüne ve ölçülmesine olanak sağlamaktadır.

2. Zaman serisi ve yatay kesit analizi ile kıyaslandığında panel veri analizi, araştırmacıya daha geniş bir veri seti ile çalışma imkânı sunar ve daha değişkendir ve etkindir.
3. Panel veri, yüksek güvenilirliğe sahip parametre tahminleri, daha yüksek serbestlik derecesi ve açıklayıcı değişkenler arasında daha düşük çoklu doğrusal bağlantı, sonuç olarak daha etkin ekonometrik tahminler elde edilmesini sağlar.
4. Panel veri daha karmaşık davranış modellerini incelenmesine olanak sağlar.
5. İktisadi olayları anlamada birimlerin dinamik tepkilerine ilişkin bilgi çok önemlidir. Panel veri çeşitli birimlerin dinamik tepkileri üzerine mevcut bilgiyi kullanmak suretiyle çok uzun bir zaman serisine olan ihtiyacı giderebilir.
6. Kısa zaman serisi ve/veya yetersiz kesit gözleminin var olduğu durumlarda da ekonometrik analiz yapılmasına imkân verir. Panel veri tek başına yatay kesit ya da zaman serisi verileri ile değerlendirilemeyen konuların incelenmesinde kullanılabilir (Tarı, 2011:475-476, Baltagi, 2006: 3-6).

Panel veri modelleri, statik, dinamik, eşanlı, mekânsal, kantil, nitel tercih ve otoregresif modeller olarak veri analizinde kullanılmaktadır. Bu araştırma da olumsuz ekonomik koşullar ile banka kredilendirme davranışları arasındaki ilişkiyi ölçmek için dinamik panel veri analizi kullanılacaktır.

Dinamik panel veri modeli; geçmiş dönemdeki bağımlı değişkenin cari dönemdeki bağımlı değişken üzerindeki etkisini ölçmektedir (Zeren ve Ergun, 2010:76). Dinamik panel veri modelleri statik panel veri modellerinden farklı olarak, içeriğinde gecikmeli değişken ya da değişkenler bulunduran modellerdir (Yerdelen ve Tatoğlu, 2012:65). Bağımlı değişkeni etkileyen faktörler arasında bağımsız değişken veya değişkenlerin gecikmeli değerleri olabileceği gibi bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri de yer alabilmektedir. Bu modellere “dinamik modeller” olarak tanımlanmaktadır (Uğur, 2009:99).

Dinamik panel veri modellerinin öngörüsünde en çok tercih edilen sabit etkili dinamik panel veri modelidir. Sabit etkili dinamik panel veri modeli, hem birim etkileri (μ_i) göz önüne aldığı hem de birim etki ile açıklayıcı değişkenler arasında korelasyona izin verdiği için uygulamada tercih edilmektedir.

Birime göre sabit etkili otoregresif panel veri modeli,

$$\gamma_{it} = \beta x_{it} + \theta \gamma_{i,t-1} + \mu_i + \mu_{it}$$

$$i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, N$$

şeklinde ifade edilmektedir. Burada μ_i birim etkiyi göstermektedir. Bu modeller sadece birim etkisini içerdiği için tek faktörlü dinamik modeller olarak bilinmektedir.

Birim ve zamana göre etkiyi içeren sabit etkili dinamik panel veri modeli ise,

$$\gamma_{it} = \beta x_{it} + \theta \gamma_{i,t-1} + \mu_i + \lambda_t + \mu_{it}$$

$$i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, N$$

dummy değişkenleri de modele eklediğimizde,

$$Y_{it} = \alpha_1 Y_{i,t-1} + \alpha_2 x_1 + \alpha_3 x_2 + \alpha_4 x_3$$

$$+ \dots + \alpha_n D_{it}$$

$$+ \lambda_t + \mu_{it}$$

Olarak formüle edilmektedir. Bu modellerde hem birim (μ_i) hem de zaman etkisi (λ_t) yer aldığından iki faktörlü dinamik modeller olarak tanımlanmaktadır. Sabit etkili dinamik modelde bulunan gecikmeli bağımlı değişken sebebi ($\gamma_{i,t-1}$) ile her bir birimin ilk dönemi kaybedilmektedir.

Bu modeller için hata terimlerinin ortalaması sıfırdır;

$$E(\mu_{it}) = 0,$$

Hata terimleri otokorelasyonsuzdur;

$$E(\mu_{it} \mu_{is}) = 0 \quad t \neq s,$$

Ve sabit varyanslıdır;

$$V(\mu_{it} \gamma_{i,t-1}, x_{it}) = \sigma_u^2 \text{ varsayımları bulunmaktadır.}$$

4.3.4 Araştırma Bulguları

Çalışmamızda, olumsuz ekonomik şartların kredi arzına etkilerini belirlemek üzere Dinamik panel Veri Analiz tekniği uygulanmıştır. Öncelikle, modelin varsayımlarının uygunluğunu test etmek amacıyla Wald ve Arellano-Bond (AB) testleri uygulanmıştır. Ayrıca, çalışmada %10 güven aralığı seviyesi dikkate alınmıştır.

Wald testi ile bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenleri açıklamakta anlamlı olup olmadığı test edilmektedir.

H_0 = Kredilerdeki değişim bağımsız değişkenlerle açıklanamaz.

H_1 = Kredilerdeki değişim bağımsız değişkenlerle açıklanabilir.

H_{01} = Bireysel kredilerdeki değişim bağımsız değişkenlerle açıklanamaz.

H_{11} = Bireysel kredilerdeki değişim bağımsız değişkenlerle açıklanabilir.

H_{02} = Kurumsal kredilerdeki değişim bağımsız değişkenlerle açıklanamaz.

H_{12} = Kurumsal kredilerdeki değişim bağımsız değişkenlerle açıklanabilir.

($p < 0,10$) sonucuna göre hipotezi red edilmiştir. Wald testi ile bağımsız değişkenlerin bir bağımlı değişkenleri açıklama gücünün olduğu ve modelin bütün olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Varsayımların kontrolleri sonucunda oluşturulan modelde kullanılan değişkenler ve model Dinamik Panel varsayımlarına uyum göstermektedir. Arellano-Bond tahminleyicisi ile Dinamik Panel Veri analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, kredilerdeki değişimin bağımlı değişken olduğu modelin sonuçları Tablo 4.4’de gösterilmektedir. Buna göre, bağımsız değişkenlerin tamamının %95 hatta %99 güven aralığında anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla takip eden analizlerin metodolojik olarak genel sonuçlar çıkarılabileceği anlamına gelmektedir.

Tablo 4.4: Dinamik panel veri modeli krediler 1.

Araç Değişken sayısı = 52

Wald İstatistiği (18) = 90.25
Olasılık > chi2 = 0.0000

Bir aşamalı tahmin

DELTAKRDİ	Katsayı	Standart hata	z	P> z	[95% Güven Aralığı]	
Deltakrdi L1	.0792454	.0908146	0.87	0.383	-.0987478	.2572387
Donemkod	-.0013404	.0003745	-3.58	0.000	-.0020743	-.0006064
ROE	.0001984	.0002173	0.91	0.361	-.0002276	.0006243
ROA	-.0034099	.0021372	-1.60	0.111	-.0075987	.0007789
LikitAktifler/Topl. Aktif	-.0000141	.0000718	-0.20	0.844	-.000155	.0001267
GSYH	.0083522	.0037046	2.25	0.024	.0010912	.0156132
Faiz Dışı Gelirler/Topl.Aktif	.0004006	.0007863	0.51	0.610	-.0011406	.0019417
Takipteki Krediler/ Topl. Aktif	-.0001319	.0005078	-0.26	0.795	-.0011272	.0008635
Toplam Krediler/ Toplam Aktif	.000347	.000184	1.89	0.059	-.0000136	.0007076
Topl.Krediler/Topl.Mevduat	.0000105	.0000649	0.16	0.872	-.0001166	.0001376
Likit Aktifler/ Toplam Aktif	.000148	.0001263	1.17	0.241	-.0000996	.0003956
Özkaynaklar/ Toplam Aktif	-.0002497	.0005285	-0.47	0.637	-.0012857	.0007862
Sermaye Yeterlilik Oranı	.0006582	.0003478	1.89	0.058	-.0000235	.00134
Toplam Aktifler (Ln)	.0207479	.0072697	2.85	0.004	.0064995	.0349963
D_Ekon	.0020277	.0007034	2.88	0.004	.000649	.0034065
D_Tuke	-.0007918	.0004292	-1.84	0.065	-.0016331	.0000494
D_Reel	-.0019109	.0007507	-2.55	0.011	-.0033822	-.0004396
Faizoran	.0000552	.0000987	0.56	0.576	-.0001382	.0002486
_cons	-.6139547	.18152	-3.38	0.001	-.9697273	-.2581821

Düzy Modelde Araç Değişkenler

GMM-type: L (2/2).deltakrdi

Standard: D.donemkod D.roe D.roa D.labolkvyk D.gsyhln D.fdgbolta D.x11 D.tkbolta D.tkboltm D.x14 D.x15 D.x16

D.logtopvar D.d_ekon D.d_tuke D.d_reel D.faizoran

Standard: Sabit

Analizde, kredilerdeki değişim bağımlı değişkeni, on üç bağımsız değişkenle test edilmiştir. İstatistiksel olarak anlamsız bulunan bağımsız değişkenler elimine edildikten sonra kullanılan yöntem tekrar sınanmıştır. Tekrar sınama işlemi bağımsız değişkenlerin her biri modelde yer alan formülden çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Bağımsız değişkenlerin çıkarılmasının sebebi, her değişkenin modelin anlamlılık düzeyine etkisidir. Güven aralığı dışındaki her bağımsız değişken modelin anlamlılık düzeyini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu işlemten sonra elde edilen sonuçlar Tablo 4.5’de özetlenmiştir.

Buna göre, bağımsız değişkenlerin tamamının %99 güven aralığında anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla takip eden analizlerin metodolojik olarak genel sonuçlar çıkarılabileceği anlamına gelmektedir.

Tablo 4.5: Dinamik panel veri modeli krediler 2.

Araç Değişken sayısı = 45

Wald İstatistiği (11) = 94.13
Olasılık > chi2 = 0.0000

Bir aşamalı tahmin

DELTAKRDİ	Katsayı	Standart hata	z	P> z	[95% Güven Aralığı]	
Deltakrdi L1.	.1118047	.0878349	1.27	0.203	-.0603485	.283958
Donemkod	-.001637	.0002766	-5.92	0.000	-.0021791	-.001095
ROA	-.001448	.0004919	-2.94	0.003	-.002412	-.0004839
GSYH (ln)	.0089913	.0034138	2.63	0.008	.0023002	.0156823
Toplam Krediler/ Toplam Aktif	.0004289	.0001169	3.67	0.000	.0001998	.0006581
Likit Aktifler/ Toplam Aktif	.0001132	.0000652	1.74	0.082	-.0000145	.000241
Sermaye Yeterlilik Oranı	.0004535	.0002569	1.77	0.078	-.0000501	.0009571
Toplam Aktifler (Ln)	.0272808	.0057331	4.76	0.000	.0160441	.0385174
D_Ekon	.0019475	.0006554	2.97	0.003	.000663	.003232
D_Tuke	-.0007762	.000415	-1.87	0.061	-.0015895	.0000372
D_Reel	-.0019448	.0007138	-2.72	0.006	-.0033439	-.0005457
_Cons	-.7503281	.1390282	-5.40	0.000	-1.022.818	-.4778378

Düzyer modelde araç değişkenler

GMM-type: L (2/2).deltakrdi

Standard: D.donemkod D.roa D.gsyhln D.tkbolta D.x14 D.x16 D.logtopvar D.d_ekon D.d_tuke D.d_reel

Standard: sabit

Buna göre, Toplam Krediler/ Toplam Aktif oranı ile Toplam Aktifler en yüksek anlamlılık düzeyinde (P=0.000) açıklayıcı değişken olduğu tespit edilmiştir. Bankacılık açısından değerlendirildiğinde, krediler bankaların finansal tablolarında aktif hesap grubunda yer almaktadır. Her iki bağımsız değişkenin ele alınan toplam kredilerdeki değişim ile arasındaki ilişki pozitifdir. Toplam Aktiflerin denklemdaki katsayısı % 2,72 olarak tespit edilmiştir. Yüksek olan katsayı iki kanaldan etkili olmaktadır. Birincisi bankaların toplam varlığı arttıkça, paralel olarak kredilerde artmakta; ikinci olarak bankaların aktif büyüklüğü uluslararası sermaye ve para

piyasalarına erişimi etkilemekte ve o kanallardan kaynak sağlayabilmektedir. İlginç olarak, GSYH'daki gelişmeler (.0089913) toplam kredilerdeki değişimi, Toplam Krediler/ Toplam Aktif oranı'ndan (.0004289) daha yüksek oranda etkilemektedir. GSYH, takip eden gösterge olarak nitelendirilen bir makroekonomik faktördür. Yani kredilerde meydana gelen değişim sonucu şekillenen bir değişkendir. Analiz neticesinde, Türkiye şartlarında eşzamanlı bir gösterge olarak ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle bankaların kredi arzı ile GSYH rakamlarına birbirini etkilemektedir: GSYH bir taraftan kredi talebini artırırken, bankalarda kaynak tahsislerini ekonomiye aktarmaktadırlar. Yine Türkiye ekonomisinde büyüme – kredi genişlemesi ilişkisi dikkate alındığında bu sonuç tutarlı görülmektedir. Bu sonuçlar, literatürde yer alan çalışmalarla paralellik göstermektedir(Beck ve diğerleri, 2012; 78; Öztürkler ve Çermikli, 2007:57; Ghirmay, 2005:415; Beck ve Levine, 2004:415).

Diğer önemli bir faktör de ROA'daki değişimler olmuştur: Gelişmiş ülkelerdeki bankacılık sektörü açısından ele alınacak olursa bankaların aktif karlılığı ile kredileri arasında pozitif yönlü ve yüksek bir etkinin olması beklenir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sistemin kredi arzı önemli oranda yurtdışından sağladıkları sendikasyon kredilerine bağlı olmaktadır. Negatif katsayı, aslında, Türk bankalarının ROA oranının yükselmesinin sorunlu kredi artışına neden olacağı şeklinde bir riski ima ettiğine işaret etmektedir. Bu nedenle bu sonuç ($P=0,0002$) düzeyinde, beklentilere uygun olarak gerçekleştiği ifade edilebilir. Daha detaylı ifade etmek gerekirse, belli şartlarda kredi miktarı arttıkça kredi standartlarını tam olarak sağlamayan isteklilere kredi kullandırılması sonucu aktif karlılığı düşecektir. Bu sonuç, literatürde yer alan daha önceki çalışmalarla örtüşmektedir(Sarıtaş ve diğerleri, 2016:97-98; İskenderoğlu ve diğerleri 2012:291).

Anlamlılık düzeyi ($p < 10$) çıkan bağımlı değişkenler sırasıyla likit aktifler/ toplam aktifler ($P=0,082$) ve sermaye yeterlilik oranıdır ($P=0,078$). Likit aktifler/ toplam aktifler oranı, kaynakların ne kadarının likit aktiflere yatırıldığının bir ölçüsüdür. Bankalar finansal kaldıraç oranlarının yüksek olması ve kaynaklar içinde yükümlülüklerin büyük ağırlık taşınması, risklerinin arttığı dönemlerde kaynaklarını likit aktiflerde değerlendirme eğilimine girerler. Likit varlıklarla kredi arzı arasında iki yönlü ilişki beklenir: Birincisi, risk arttığında bankalar kredi arzını ve risklerini azaltırlar. İkinci olarak, bankalardaki likit varlığın karlılığını düşürmesi nedeniyle yüksek getiri sağlayan kredilere tahsis etmeyi zorlar. Türk bankalar açısından, yurtdışı

sendikasyon kredileri bankaların likit kaynaklarını arttırmakta bu da kredi arzını artırmaktadır.

Sermaye yeterliliği oranı, bankalarda kapitalizasyon ölçüsü olarak modelde yer almıştır. Yüksek sermaye yeterliliğine sahip bankaların iflas olasılıklarının düşük aynı zamanda finansal yapılarının sağlam olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle ekonomik şoklara karşı daha dirençli yapıya sahiptirler. Bu yapıya sahip bankalar kredi kararlarında daha esnek davranabilmektedirler. Nitekim bu bağımsız değişkene ilişkin anlamlılık düzeyi $P= 0.078$ olarak çıkmıştır.

Arellano-Bond tahminleyicisi ile Dinamik Panel Veri analizi kurumsal kredilerdeki değişim kalemine de uygulanmıştır. Kurumsal kredilerdeki değişim bağımlı değişken olduğu modelin sonuçları Tablo 4.6’da gösterilmektedir.

Tablo 4.6: Dinamik panel veri modeli kurumsal krediler 1.

Araç Değişken sayısı = 52

Wald İstatistiği (18) = 84.81
Olasılık > chi2 = 0.0000

Bir aşamalı tahmin

Deltakrm	Katsayı	Standart hata	z	P> z	[95% Güven Aralığı]	
Deltakrm L1.	-.046424	.0865597	-0.54	0.592	-.2160779	.1232299
Donemkod	-.0021202	.0005189	-4.09	0.000	-.0031373	-.0011031
ROE	.0003948	.0002969	1,33	0.184	-.0001871	.0009767
ROA	-.0055334	.0029257	-1.89	0.059	-.0112677	.0002009
LikitAktifler/Topl. Aktif	-.00002	.0000982	-0.20	0.839	-.0002124	.0001725
GSYH	.008827	.0050028	1,76	0.078	-.0009783	.0186324
Faiz Dışı Gelirler/Topl.Aktif	.0005101	.0010726	0.48	0.634	-.0015921	.0026123
Takipteki Krediler/ Topl. Aktif	-.0003177	.0007003	-0.45	0.650	-.0016904	.0010549
Toplam Krediler/ Toplam Aktif	.0004425	.0002528	1,75	0.080	-.000053	.0009381
Topl.Krediler/Topl.Mevduat	-1.29e-06	.0000884	-0.01	0.988	-.0001746	.0001721
Likit Aktifler/ Toplam Aktif	.000168	.0001722	0.98	0.329	-.0001695	.0005055
Özkaynaklar/ Toplam Aktif	-.0002021	.0007274	-0.28	0.781	-.0016277	.0012235
Sermaye Yeterlilik Oranı	.0006765	.0004778	1,42	0.157	-.0002599	.0016129
Toplam Aktifler (Ln)	.0376607	.0101697	3,7	0.000	.0177285	.057593
D_Ekon	.0019504	.0009693	2,01	0.044	.0000507	.0038501
D_Tuke	-.0009193	.0005903	-1.56	0.119	-.0020763	.0002378
D_Reel	-.0025398	.0010291	-2.47	0.014	-.0045567	-.0005228
Faizoran	.0000974	.0001399	0.70	0.486	-.0001767	.0003715
_Cons	-.932167	.2495435	-3.74	0.000	-1.421.263	-.4430707

Düzyer Modelde Araç Değişkenler

GMM-type: L (2/2).deltakredi Standard: D.donemkod D.roe D.roa D.labolkvyk D.gsyhln D.fdgbolta

D.x11 D.tkbolta D.tkboltm D.x14 D.x15 D.x16 D.logtopvar

D.d_ekon D.d_tuke D.d_reel D.faizoran

Standard: Sabit

Kurumsal krediler değişimleri etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla, on altı bağımsız değişkenle test edilmiştir. İstatistiksel olarak anlamsız bulunan bağımsız değişkenler elimine edildikten sonra kullanılan yöntem tekrar sınanmıştır. Tekrar sınama işlemi bağımsız değişkenlerin her biri modelde yer alan formülden çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Bağımsız değişkenlerin çıkarılmasının sebebi, her değişkenin modelin anlamlılık düzeyine etkisidir. Güven aralığı dışındaki her bağımsız değişken modelin anlamlılık düzeyini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu işlemten sonra elde edilen sonuçlar Tablo 4.7’de özetlenmiştir.

Tablo 4.7: Dinamik panel veri modeli kurumsal krediler 2.

Araç Değişken sayısı = 43

Wald İstatistiği (18) = 83,76
Olasılık > chi2 = 0.0000

Bir aşamalı tahmin

DELTAKRM	Katsayı	Standart hata	z	P> z	[95% Güven Aralığı]	
Deltakrm L1.	-.0174713	.0807322	-0.22	0.829	-.1757035	.1407608
donemkod	-.0023472	.0003075	-7.63	0.000	-.0029499	-.0017446
ROA	-.0016982	.0005868	-2.89	0.004	-.0028483	-.0005481
GSYH (ln)	.0097692	.004182	2.34	0.019	.0015726	.0179658
Toplam Krediler/ Toplam Aktif	.0003961	.0001394	2.84	0.004	.0001229	.0006694
Toplam Aktifler (Ln)	.0422548	.0070314	6.01	0.000	.0284736	.0560361
D_Ekon	.0018872	.0008878	2.13	0.034	.000147	.0036273
D_Tuke	-.0009785	.0005678	-1.72	0.085	-.0020914	.0001343
D_Reel	-.0028779	.0009644	-2.98	0.003	-.0047681	-.0009878
_cons	-1.023.978	.1456219	-7.03	0.000	-1.309.392	-.7385643

Düzy Modelde Araç Değişkenler

GMM-type: L (2/2).deltakrm

Standard: D.donemkod D.roa D.gsyhln D.tkbolta D.logtopvar D.d_ekon

D.d_tuke D.d_reel Standard: Sabit

Dinamik panel veri analizi sonuçlarına göre, kurumsal kredilerdeki değişimi etkileyen ile anlamlılık düzeyi en yüksek olan bağımsız değişken Toplam Aktifler (P=0.0000) olduğu tespit edilmiştir (.0422548). Krediler değişkeninde olduğu gibi Kurumsal Krediler değişkeninde de ilişkinin yönü pozitifdir. Kredilerdeki yorumlarla benzer şekilde varlıklar değişim kredi arzını da etkilemektedir. Bu anlamlılık düzeyinin yüksekliği Kurumsal Kredilerde meydana gelen artışın toplam varlık kalemini de aynı yönde etkilemesi olarak açıklanır. Türk bankacılık sektöründeki kredi arzlarının artması her şeyden önce bankaların büyümesi gerektiği ifade edilebilir.

İkinci en yüksek anlamlılık düzeyi GSYH'daki değişimler pozitif yönlü olarak (.0097692) ve bunu ROA'daki değişimler takip etmiştir (-.0016982). Toplam Krediler/ Toplam Aktifler bağımsız değişkenlerin etkisi minimal düzeyde kalmıştır (.0003961). Toplam kredilerdeki değişimdeki etkisinden farklı olarak Toplam Krediler/ Toplam Aktifler oranı benzer şekilde etkisi pozitif olarak ortaya çıkmıştır. Her üç değişkende de anlamlılık düzeyi $P= 0.0004$ düzeyinde çıkmıştır. ROA ile kurumsal krediler arasındaki ilişki ters yönlü olarak gerçekleşmiştir; ROA ile ilişkinin ters yönlü yukarda toplam krediler kapsamında ortaya konulan açıklamalarla da uyumludur. Her kullanılan yeni kredi aktif büyüklüğü arttırırken, standartları sağlamayan kredi tutarı artacağı için maruz kalınan risk artacak ve aktif karlılığı düşecektir. Toplam Krediler/ Toplam Aktifler oranının anlamlılık düzeyinin yüksekliği; aktif içinde yer alan krediler kaleminin tutarının artması toplam aktif tutarının da yükselmesiyle bağlantılıdır. Bu ilişkinin yüksek olması da beklenen sonuçtur. Bu sonuç, literatürde yer alan daha önceki çalışmalarla örtüşmektedir (Sarıtaş ve diğerleri, 2016:97-98; İskenderoğlu ve diğerleri 2012:291).

Bir diğer bağımlı değişken ile anlamlılık düzeyinin yüksek olduğu bağımsız değişken GSYİH'dır ($P= 0,0017$). Krediler değişkeninde belirttiğimiz gibi GSYİH bağımlı değişkeni burada eş zamanlı gösterge olarak, kurumsal kredileri de aynı yönde etkileyerek, bankaların kredi verme davranışlarını etkilemiştir. Bu sonuçlar, literatürde yer alan çalışmalarla paralellik göstermektedir (Beck ve diğerleri, 2012; 78; Öztürkler ve Çermikli, 2007:57; Ghirmay, 2005:415; Beck ve Levine, 2004:415).

Arelllo-Bond tahminleyicisi ile Dinamik Panel Veri analizi bireysel kredilerde değişimi etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla uygulanmıştır. Bireysel kredilerin bağımlı değişken olduğu modelin sonuçları Tablo 4.5'de gösterilmektedir.

Tablo 4.8: Dinamik panel veri modeli bireysel krediler 1.

Araç Değişken sayısı = 52

Wald İstatistiği (18) = 87.63
Olasılık > chi2 = 0.0000

Bir aşamalı tahmin

DELTABRY	Katsayı	Standart hata	z	P> z	[95% Güven Aralığı]	
Deltabry L1.	.2074288	.0901383	2.30	0.021	.0307609	.3840966
Donemkod	-.00017	.0003557	-0.48	0.633	-.0008672	.0005272
ROE	-.0001654	.0002041	-0.81	0.418	-.0005654	.0002346
ROA	.0010672	.002002	0.53	0.594	-.0028566	.0049909
LikitAktifler/Topl. Aktif	-.0000305	.0000665	-0.46	0.646	-.0001608	.0000997
GSYH (Ln)	.0080495	.0037316	2.16	0.031	.0007358	.0153632
Faiz Dışı Gelirler/Topl.Aktif	-.000189	.0007263	-0.26	0.795	-.0016127	.0012346
Takipteki Krediler/ Topl. Aktif	.0001374	.0004726	0.29	0.771	-.0007888	.0010637
Toplam Krediler/ Toplam Aktif	.0002265	.0001677	1.35	0.177	-.0001021	.0005551
Topl.Krediler/Topl.Mevduat	2.41e-06	.0000592	0.04	0.968	-.0001137	.0001185
Likit Aktifler/ Toplam Aktif	.0002234	.0001158	1.93	0.054	-3.68e-06	.0004504
Özkaynaklar/ Toplam Aktif	-.0001318	.00048	-0.27	0.784	-.0010727	.000809
Sermaye Yeterlilik Oranı	.000469	.0003213	1.46	0.144	-.0001608	.0010987
Toplam Aktifler (Ln)	-.0048555	.0067312	-0.72	0.471	-.0180483	.0083374
D_Ekon	.0010332	.0006667	1.55	0.121	-.0002734	.0023398
D_Tuke	-.0005286	.000401	-1.32	0.187	-.0013145	.0002574
D_Reel	-.0009642	.0007226	-1.33	0.182	-.0023805	.000452
Faizoran	-.0000393	.0000954	-0.41	0.680	-.0002262	.0001476
_Cons	-.1425282	.1754816	-0.81	0.417	-.4864659	.2014095

Düzy Modelde Araç Değişkenler

GMM-type: L (2/2).deltakrdi Standard: D.donemkod D.roe D.roa D.labolkvyk D.gsyhln D.fdgbolta D.x11 D.tkbolta D.tkboltm D.x14 D.x15 D.x16 D.logtopvar D.d_ekon D.d_tuke D.d_reel D.faizoran Standard: Sabit

Son olarak analiz bireysel krediler bağımlı değişkeni içinde tekrarlanmıştır. Bireysel krediler bağımlı değişkeni on altı bağımsız değişkenle test edilmiştir. İstatistiksel olarak anlamsız bulunan bağımsız değişkenler elimine edildikten sonra kullanılan yöntem tekrar sınanmıştır. Tekrar sınama işlemi bağımsız değişkenlerin her biri modelde yer alan formülden çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Bağımsız değişkenlerin çıkarılmasının sebebi, her değişkenin modelin anlamlılık düzeyine etkisidir. Güven aralığı dışındaki her bağımsız değişken modelin anlamlılık düzeyini

olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu işlemten sonra elde edilen sonuçlar Tablo 4.9’da özetlenmiştir.

Tablo 4.9: Dinamik panel veri modeli bireysel krediler 2.

Araç Değişken sayısı = 40
Bir aşamalı Tahmin

Wald İstatistiği (18) = 88,13
Olasılık > chi2 = 0.0000

DELTA BRY	Katsayı	Standart hata	z	P> z	[95% Güven Aralığı]	
Deltabry L1	.1666654	.0854233	1,95	0.051	-.0007612	.3340921
GSYH (Ln)	.0042948	.0015384	2,79	0.005	.0012796	.00731
Toplam Krediler/ Toplam Aktif	.0002899	.0000784	3,7	0.000	.0001363	.0004436
Likit Aktifler/ Toplam Aktif	.0002161	.0000547	3,95	0.000	.0001089	.0003232
Sermaye Yeterlilik Oranı	.0002648	.0001647	1,61	0.108	-.000058	.0005876
Toplam Aktifler (Ln)	-.008903	.0017954	-4.96	0.000	-.012422	-.005384
_Cons	.0263213	.0304998	0.86	0.388	-.0334573	.0860999

Düzyer Modelde Araç Değişkenler
GMM-type: L (2/2).deltabry
Standard: D.gsyhln D.tkbolta D.x14 D.x16 D.logtopva Standard: Sabit

Analizin uygulanması sonucu anlamlılık düzeyi en yüksek çıkan bağımlı değişkenler sırasıyla Toplam Krediler/Toplam Aktifler, Likit Aktifler/ toplam aktifler ve Toplam Aktiflerdir (P=0.000). Toplam Aktiflerdeki değişim ile bireysel krediler arasındaki ilişkinin yüksek anlamlılık düzeyinde ve Toplam Aktifler bağımsız değişkeni ile ilişkisi negatif olarak çıkmıştır. Bu bakımdan, toplam kredilerde ve kurumsal kredilerde yüksek oranda pozitif etkiye sahip olan bu değişken bireysel kredilerde negatif etkili çıkmasının sebebi beklenmeyen sonuçtur. Denklemdaki diğer dört değişken pozitif etkiye sahip oldukları tespit edilmiş ancak Sermaye yeterlik oranı (SYR) P= 0,108 düzeyinde (.0002648) anlamlılık düzeyinden çok az sapma göstermiştir.

Toplam Krediler/Toplam Aktifler ve Likit Aktifler/ toplam aktifler anlamlılık düzeyinin yüksek olması, her iki bağımsız değişkende meydana gelen oran olarak ya da tutar olarak artışların kredileri aynı yönde etkilemesi olarak açıklanır. Likit Aktifler/ toplam aktiflerin anlamlılık düzeyinin yüksek olması, bankaların elindeki likit değerler, bankaların bireysel kredi kullandırma noktasında baskı yaptığı tespit edilmiştir.

Diğer anlamlılık düzeyi yüksek çıkan bağımsız değişken, diğer bağımlı değişkenlerde olduğu gibi GSYİH bağımlı değişkenidir (P=0.005). Diğer bağımlı

değişkenlerde yorumladığımız gibi, GSYİH eşzamanlı gösterge olarak bankaların bireysel kredi verme davranışlarını etkilediğini söyleyebiliriz. Türkiye uygulaması açısından, özellikle KOBİ niteliğindeki işletmelerin bireysel kredi kapsamında kurumsal kredi kullandıkları dikkate alındığında daha da anlamlı hala gelmektedir. Bu sonuçlar, literatürde yer alan çalışmalarla paralellik göstermektedir (Beck, 2012; 78; Ghirmay, 2005:415; Beck ve Levine, 2004:415).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde krediler gelişmiş finansal piyasalara sahip ve istikrarlı ekonomi düzeni olan ülkelerde önemli fonksiyonlara sahip bulunmaktadır. Krediler, ekonomide kaynakların etkin dağıtılmasını sağlaması, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi, asimetrik bilginin azaltılarak işlem maliyetlerini düşürmesi gibi ekonominin etkinliğini arttıran birçok fonksiyonu yerine getirmektedir. Krediler aynı zamanda iyi işleyen finansal sistemin ve gelişmiş ekonominin göstergesi olarak görülmektedir. Türkiye’de bankaların sahip olduğu krediler incelendiğinde olumsuz ekonomik dönemlere rağmen hacimleri artarak devam etmektedir.

Bu çalışmada, genel olarak finansal sistem ve unsurları, olumsuz ekonomik dönemler, finansalar düzenlemeler ve bankacılık tanımlanmış, krediler ve kredilendirme davranışları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Son olarak olumsuz ekonomik koşulların beklenti endekslerine göre bankaların kredilendirme davranışlarına etkisi dinamik panel veri analizi kullanılarak ölçülmüştür. Borsa İstanbul’a kayıtlı belli büyüklükte ve ortaklık yapısına göre seçilen altı mevduat bankası araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Çalışma, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve BDDK düzenlemeleri çerçevesinde hazırlanan ve kamuya açıklanan finansal tablo ve raporlardan elde edilen veriler üzerinden yürütülmüştür.

Bu çalışmada daha önce yapılan araştırmalardan farklı olarak, Borsa İstanbul’a kayıtlı olan altı mevduat bankası belli büyüklükte ve ortaklık yapısına göre seçilerek incelenmiştir. Bankaların kredi verme davranışı ile beklenti endeksleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Türkiye’deki ilk çalışmadır. Diğer çalışmalara paralel olarak kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri hesaplanmıştır. Yine diğer çalışmalara paralel olarak dinamik panel veri analizi uygulanmıştır.

Çalışmada, olumsuz ekonomik dönemlerin banka kredilendirme davranışları arasındaki ilişkiyi ölçmek için, kredilerdeki değişim, kurumsal kredilerdeki değişim (KOBİ ve diğer ticari krediler) ve bireysel kredilerdeki değişim bağımlı değişken; aktif karlılığı (ROA), özkaynak karlılığı (ROE), sermaye yeterlilik oranı, özkaynaklar/ toplam aktifler oranı, likit aktifler/ kısa vadeli yabancı kaynaklar oranı, likit aktifler/ toplam aktifler, toplam krediler/ toplam aktifler, toplam krediler/ toplam mevduatlar, takipteki krediler/ toplam aktifler, toplam aktifler, faiz dışı gelirler / toplam aktifler, faiz oranları, gayrisafi yurtiçi hasıla bağımsız değişken; tüketici güven endeksi, reel kesim beklenti endeksi ve ekonomik güven endeksi ise dummy (kukla değişken, gölge değişken) değişken olarak modele ilave edilmiştir. Dummy değişkenleri hesaplamak için, her endekse ait 2008-2016 yıllarını kapsayan bütün ayların ortalaması alınmış, ortalamanın altında kalan dönemler olumsuz ekonomik dönemler olarak tanımlanarak bu dönemlere '1' değeri ortalama ile aynı ve üstü dönemler normal dönem kabul edilmiş ve '0' değeri verilerek analize dâhil edilmiştir.

Çalışmada yapılan dinamik panel veri analizi sonuçlara göre, kredilerdeki değişim, kurumsal kredilerdeki değişim (KOBİ ve diğer ticari krediler) ve bireysel kredilerdeki değişim bağımlı değişkenlerinin, farklı anlamlılık düzeylerinde bağımsız değişkenlerden etkilendiği görülmektedir. Bağımsız değişkenlerin farklı anlamlılık düzeylerinde bağımlı değişkenlere etkisi bu çalışma kapsamında açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada yapılan dinamik panel veri analizi ilk olarak Toplam kredilerde değişim bağımlı değişkenine uygulanmıştır. Toplam krediler bağımlı değişkeni ile Kurumsal Krediler bağımlı değişkenini, Toplam Krediler/ Toplam Aktif oranı ile Toplam Aktifler en yüksek anlamlılık düzeyinde ($P=0.000$) açıklayan değişkenler olduğu görülmüştür. Toplam Aktiflerin ve Toplam Kredi /Toplam Aktif oranının sırayla denklemdeki katsayıları % 2,72 ve 0.0004289 düzeyinde; ROA ($P=0.000$) anlamlılık düzeyinde -0.001448; GSYH ($P=0.008$) anlamlılık düzeyinde 0.0089913; Likit Aktifler/Toplam Aktiflerin ($P=0.008$) anlamlılık düzeyinde 0.0001132; SYO ($P=0.078$) anlamlılık düzeyinde 0.0004535 olarak toplam kredilere etkisi tespit edilmiştir. Dinamik panel veri analizi ikinci olarak kurumsal bağımlı değişkenine uygulanmıştır. Kurumsal Krediler bağımlı değişkeniyle Toplam Aktifler bağımsız değişkeni ($P=0.000$) anlamlılık düzeyinde, ROA ve Toplam Krediler/ Toplam Aktif oranı ($P=0,0004$) ve GSYH ($P=0,0017$) anlamlılık düzeyinde ilişki saptanmıştır.

Dinamik panel veri analizi son olarak Bireysel Krediler bağımlı değişkenine uygulanmıştır. Bu bağımlı değişken de, Toplam Krediler/ Toplam Aktif oranı, Toplam Aktifler ve Likit Aktifler/ Toplam Aktifler bağımsız değişkenleri ile ($P=0.000$) düzeyinde, diğer bağımlı değişkenlerden GSYİH ile ($P=0,0005$) düzeyinde anlamlılık ilişkisi ölçülmüştür.

Analiz sonucu ortaya çıkan anlamlılık düzeyleri yorumlandığında, bütün bağımlı değişkenlerle anlamlılık ilişkisi olan bağımsız değişkenler Toplam Krediler/ Toplam Aktif oranı, Toplam Aktifler ve GSYH'dır. Bağımsız değişkenlerden Bireysel krediler değişkeni hariç Toplam Aktifler bağımsız değişkeni ile aralarındaki ilişki pozitifdir. Toplam Krediler/ Toplam Aktif oranı ve Toplam Aktifler değişkenleri ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirdiğimizde, krediler bankaların finansal tablolarında aktif hesap grubunda yer almaktadır. Her iki bağımsız değişkende meydana gelen oran olarak ya da tutar olarak artışların kredileri aynı yönde etkilemesi olarak açıklanır. GSYH, takip eden gösterge olarak nitelendirilen bir makroekonomik faktördür. Yani kredilerde meydana gelen değişim sonucu şekillenen bir değişkendir. Analiz neticesinde, Türkiye şartlarında eşzamanlı bir gösterge olarak ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle bankaların kredi arzı ile GSYH rakamlarına birbirini etkilemektedir. GSYH bir taraftan kredi talebini artırırken, bankalarda kaynak tahsislerini ekonomiye aktarmaktadırlar.

Toplam Krediler ve Kurumsal Krediler bağımlı değişkenleri anlamlılık ilişkisi olan bağımsız değişken ROA'dır. ROA değişkeni ile ilişkinin yönü negatiftir. ROA oranı gelişmiş ülkelerdeki bankacılık sektörü açısından ele alınacak olursa bankaların aktif karlılığı ile kredileri arasında pozitif yönlü ve yüksek bir etkinin olması beklenir. Yapılan çalışmada Türkiye'de tam tersi çıkmıştır. Bunun sebebi Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sistemin kredi arzı önemli oranda yurtdışından sağladıkları sendikasyon kredilerine bağlı olması olarak açıklanmaktadır. Negatif katsayı, aslında, Türk bankalarının ROA oranının yükselmesinin sorunlu kredi artışına neden olacağı şeklinde bir riski ima ettiğine işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle her yeni gelen kredi bir önceki krediden daha riskli olarak değerlendirilmektedir. Kredi tutarı arttıkça takibe düşen ve batık kredi tutarı da artacaktır. Bu da aktif karlılığını olumsuz etkileyecektir.

Toplam Krediler ve Bireysel krediler bağımlı değişkenleri anlamlılık ilişkisi olan diğer bağımsız değişken Likit Aktifler/ Toplam Aktifler oranıdır. Likit Aktifler/

Toplam Aktifler oranı, kaynakların ne kadarının likit aktiflere yatırıldığının bir ölçüsüdür. Bankalar finansal kaldıraç oranlarının yüksek olması ve kaynaklar içinde yükümlülüklerin büyük ağırlık taşınması sebebiyle kaynaklarını likit aktiflerde değerlendirirler. Bankaların elindeki likit değerler, bankaları kredi kullandırma noktasında elde bulundurma maliyeti sebebiyle baskı yapacaktır.

Son olarak sadece Toplam Krediler ile anlamlılık ilişkisi olan bağımsız değişken Sermaye Yeterlilik Oranı'dır. Yüksek sermaye yeterliliğine sahip bankaların iflas olasılıklarının düşük aynı zamanda finansal yapılarının sağlam olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle ekonomik şoklara karşı daha dirençli yapıya sahiptirler. Bu yapıya sahip bankalar kredi kararlarında daha esnek davranabilirler.

Dinamik panel veri analizi değişkenlerdeki bir dönem önceki verilerin takip eden dönemdeki gerçekleşmeleri de dikkate alması ve sağlam bir metodoloji sunması nedeniyle, çalışmanın sonuçları banka kredi arz davranışlarının anlaşılmasına önemli bir katkıda bulunmuştur. Bankalar açısından kredilendirme davranışlarının gelişmiş ekonomilerdeki bankalardan önemli oranda farklılıklar arz ettiği, bu sonuçlara göre stratejilerini daha hassas uyarlayabilecekleri ortaya çıkmıştır. Kamu otoriteleri açısından da GSYH'daki olası yönlendirmelerini, ekonomideki gelişme eğilimlerini etkileme açısından banka kredilerinin etkilerine göre daha hassas politikalar geliştirebilecektir.

Bu çalışma sonuçlarının, Borsa İstanbul'a kayıtlı belli büyüklük ve ortaklık yapısına göre seçilen altı mevduat bankasının; üçer aylık yayımlanan bağımsız denetim raporlarındaki verilerin kullanıldığı, düşünülerek değerlendirilmesi gerekir. Çalışmada kullanılan dinamik panel veri analizi modeli ile Türk bankacılık sektöründeki tüm bankalar açısından önemli bulgular sunulmuş ve geleceğe yönelik yansımaları ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Admati, A., & Hellwig, Martin (2012). *“The Bankers’ New Clothes”*. Princeton: Princeton University Press.
- Afşar, M. (2004), *Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1558, İİBF Yayınları No:183, Eskişehir.
- Akgiray, V. ve Temizel, F. (2012), *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*, Açıköğretim Yayını:1482, Eskişehir.
- Akgüç, Ö. (2012), *“Banka Finansal Tablolarının Analizi”* Bankacılık Dizisi, Avcı Ofset, İstanbul.
- Akgüç, Ö. (2014), *“Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi”* Arayış Basım Yayıncılık, İstanbul.
- Aksoy, A. ve Tanrıöven C. (2007), *“Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi”*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aktan, C. C. ve Şen, H. (2001), "Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri", *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Yıl: 7, Sayı: 42, Kasım-Aralık, ss. 1225-1230.
- Alparslan, M. (2000), Bankacılık Sistemlerinde Düzenleyici Rejim ve Temel İlkeleri, *Bankacılık Dergisi*, Sayı:34, Syf .49-64.
- Aras, G. (1996),, *“Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi”*, İstanbul, SPK.
- Asea, P. and B. Blomberg, 1998, Lending cycles, *Journal of Econometrics*, 83, 89–128.
- Altıntaş, M, A. (2006) *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Turhan Kitabevi Ofset Matbaacılık Tesisleri, Ankara.
- Babuşcu, Ş. (2005), *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Akademi Consulting & Training, Ankara.

Baltagi, B.H., (2011), *Econometric Analysis Of Panel Data*, John Wille Edition, U.K.

BDDK, (2006/a), Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik.

BDDK, (2017/b), Türk Bankacılık Sistemi Genel Görünümü Mart 2017 Raporu, <https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/TBSGG.aspx>
Erişim Tarihi:15.06.2017.

BDDK, (2008/c), Bankaların Muhasebe Uygulamalarına Ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

BDDK, (2010/d), Sorularla Basel II, Risk Yönetim Dairesi, Ankara: BDDK.

BDDK, (2006/e), Bankaların Muhasebe Uygulamalarına Ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

BDDK, (2015/f), Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik.

BDDK, (2005/g), Bankacılık Kanunu, Erişim Tarihi:14.02.2017
https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_sayili_bankacilik_kanunu.pdf

BDDK, (2006/h), Risk Ölçüm Modelleri ile Piyasa Riskinin Hesaplanmasına ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ, 03.11.2006 tarih ve 26335 sayılı Resmi Gazete.

BDDK, (2006/i), Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirmesine İlişkin Yönetmelik, 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

Beck, T. ve Levine, R. (2004), “Stock Markets, Banks, and Growth: Panel Evidence”, *Journal of Banking & Finance*, 28, ss. 423-442.

Beck, T., Büyükkarabacak, B., Rioja, F., Valey, N.T., (2012). Who Gets the Credit? And Does It Matter? Household vs. Firm Lending Across Countries. *The B.E. Journal of Macroeconomics*, 12.

Berger, A. and G. Udell, 2004, The institutional memory hypothesis and the procyclicality of bank lending behavior, *Journal of Financial Intermediation*,13,458–495.

Bernanke, B. and M. Gertler, 1989, Agency costs, net worth and business fluctuations, *American Economic Review*, 79, 14-31.

- Bernanke, B., & Blinder, A. S. (1988). *Credit, Money And Aggregate Demand*. American Economic Review, Proceedings, 78.
- Bernanke, B., & Gertler, M. (1995). Inside The Black Box: The Credit Channel Of Monetary Policy Transmission. *Journal Of Economic Perspectives*, 9 (4).
- Berk, N. (2001), *Niyazi Berk Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi*, Beta Yayınevi, 3.Baskı, İstanbul.
- BIS, (2000), Principles for the Management of Credit Risk, Eylül.
- BIS, (2004), International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, June .
- BIS, (2010), International Regulatory Framework For Banks (Basel III)", Press Announcement, <http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm>, (30.05.2017).
- Bolgün, K. E., ve Akçay, B. (2005), *Risk Yönetimi, Gelişmekte Olan Türk Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları*, Scala Yayıncılık, İkinci Baskı, Haziran.
- Bordo, M.D. (1985). *Financial Crises in the World Banking System*, Ed: Forrest Capie and Geoffrey, E.Wood. St.Martin Press.
- Bossone, B., (2000), "What Makes Banks Special? A Study of Banking, Finance and Economic Development", *World Bank Working Papers*, Sayı 2408, s. 1-66, Agustos.
- Takan, M. ve Boyacıoğlu, M.A., (2013), *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem*, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara.
- Cade, E. (1997), *Managing Banking Risks*, Abington, Gresham Books.
- Campell, T. S. ve Kracaw, W. A., (1993), *Finacial Institutions and Capital Markets*, Harper Collins College Publisher, NY.
- Canbaş, S. ve Doğukanlı, H. (2007), "*Finansal Pazarlar; Finansal Kurumlar ve Sermaye Pazarı Analizleri*" Karahan Kitabevi, Adana.
- Candan, H. ve Özün, A. (2006), *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Cangürel, Ozan- Güngör, Serkan- Sevinç, Veli Ulvi- Kayci, İskender- Atalay, Sadık (2010), *Sorularla Basel III, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu*, Ankara.
- Crouhy, M., Galai, D., ve Mark, R. (2006), *The Essentials of Risk Management*, New York: McGraw-Hill.
- Çelik, F., (2002), “Risk Yönetimi Genel Yaklaşımı ve Bankacılık Uygulamaları” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE), İstanbul.
- Çelik, S., ve Akarım, Y.D. (2012), Likidite Riski Yönetimi: Panel Veri Analizi İle İMKB Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Uygulama, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2012, 13 (1), 1-17.
- Çetinkaya, M. (2011), *Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz Türkiye Ekseninde Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Nobel, Ankara.
- Çolak, Ö. F., (2007), *Finansal Piyasalar ve Para Politikası*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Darškuviënė, V. (2010) “*Financial Market*”, *Leonardo Da Vinci Programme Project*, Vytautas Magnus University, Lithuania.
- Delice, G. (2003), Finansal Krizler: Teorik Ve Tarihsel Bir Perspektif, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20, Ocak-Haziran 2003, Ss. 57-81.
- Delis, M.D. , G. P. Kouretas ve C.Tsoumas(2014), Anxious periods and bank lending, *Journal of Banking & Finance*, Volume 38, January, Pages 1-13.
- Doğukanlı, H., Afşar, A. ve Altınparmak, S. (2015), *Finansal Kurumlar*, Açıköğretim Yayını:1730, Eskişehir.
- Edwards, S. (2001). “*Does The Current Account Deficit Matter?*” NBER Working Papers, No: 8275, <http://www.nber.org/papers/w8275>, Erişim Tarihi: 07.06.2016.
- Ercan, H. (2002), “Bankacılıkta Kredi Riski Yönetimine İlişkin Metotlar ve Bir Uygulama Örneği: Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE).
- Erdem, E. (2013). “*Bankalarda Kredi Yönetimi; Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Kredi Yönetimi Bölümü*”, Faik Çelik, Açıköğretim Yayını no:1502, Eskişehir.

- Eroğlu, N., Eroğlu, İ. ve Aydın, H.İ. (2015), *İktisadi Krizler ve Türkiye Ekonomisi*, Orion Kitabevi, Ankara.
- Ghirmay, T. (2005), “Financial Development and Economic Growth in Sub- Saharan African Countries: Evidence from Time Series Analysis” *African Development Review*, 16 (3), ss. 415-432.
- Goldstein, M., Turner, P., (1996), “*Banking and Currency Crises: How Common Are Twins?*” Pacific Basin Working Paper Series, No: PB99-07, s1-41.
- Gujarati, D.N., ve Porter, D. (2014), Şenesen, Ü. Ve Şenesen, G. (Beşinci basımdan çeviri), *Temel Ekonometri*, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Gurley, J. G., & Shaw, E. S. (1995). *Financial Aspects of Economic Development*. American Economic Review, 45.
- Güriş, S. (2015), *Stata ile Panel Veri Modelleri*, Der Yayınları, İstanbul.
- Güzel, A. (2016), *Finansal Piyasalar 1. Bölüm*, Yayımlanmamış Ders Notları, Ankara.
- Heffernan, S. (2005), *Modern Banking*, John Wiley & Sons Ltd., London.
- İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E., ve Atioğlu, E., (2012), Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2012, 7(1), 291-311.
- Jaffee, D. and T. Russell; (1976), “Imperfect Information, Uncertainty And Credit Rationing”, *Quarterly Journal of Economics*, 90 (4), pp.651-666, Internet Address: <http://socs2.berkeley.edu/~aronatas/project/academic/Jaffee&Russell%20Imp%20info,%20uncertainty%20and%20credit%20rationing.pdf>, Date of Access: 05.03.2017.
- Kalaycı, Ş., (2010), *Bankacılık Krizleri ve Öncü Göstergeleri*, Asil Ya., Ankara.
- Kaminsky, G. L., C. M. Reinhart, (1999), “*The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems*”, *American Economic Review*, No: 89 (4).
- Karacan, A.İ. (1997), *Finans, Ekonomi ve Politika*, Creative Yayıncılık, İstanbul.
- Karagöl, E. Tanas, Ü. İstiklal Mihçioğur (2012), “*Kredi Derecelendirme Kuruluşları: Alternatif Arayışlar*”, SETA Rapor.

- Kaval, H. (2000), *Bankalarda Risk Yönetimi*, Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- Kaya, Z., Şahin, L., Hacıevliyagil, N., ve Ekşi, İ.H.,(2016), Bankaların Kredi Verme Davranışlarında Varlık Kalitesinin Etkisi, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi* , Cilt 8, Sayı 14, Ocak
- Kindleberger C.P. ve Aliber, R.Z. (2014), *Finansal Krizler Tarihi*, Çev. Ümit ŞENSOY, İşbankası Yayınları, İstanbul.
- King, R. ve Levine, R. (1993), “Finance, Entrepreneurship, and Growth: Theory and Evidence”, *Journal of Monetary Economics*, s. 513-542.
- Kibritçiöğlu, A. (2001), "Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001", *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Yıl: 7, Sayı 41, Eylül- Ekim, ss. 174-182.
- Klein, M. (1971) “A Theory of the Banking Firm”, *Journal of Money, Credit and Banking*, Volume 3, No: 2.
- Köksel, B., ve Yöntem, T. (2014), Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Tayinlaması: 2002-2013 Dönemi Üzerine Bir Uygulama, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 43, Ocak-Haziran 2014 ss. 107-131.
- Kunt, A. D. ve Levine R. (2008), “*Finance, Financial Sector Policies, and Long-Run Growth*”, the World Bank, Policy Research Working Paper 4469.
- Kupperman, R.H., Wilcox, R.H., Smith, H.A. 1975 “Crisis Management: Some Opportunities”, *Science New Series*, Vol. 187, No. 4175, pp. 404-410.
- Llewellyn, D. T. (2000), ““Financial Regulation: A Perspective from the United Kingdom”, *Journal of Financial Services Research*, 17:1, 309-317.
- Lown, C. S. and D. P. Morgan, 2006. The credit cycle and the business cycle: New findings using the loan officer opinion survey, *Journal of Money, Credit, and Banking*, 38, 1575-1597.
- Lown, C. S., D. Morgan, and S. Rohatgi, 2000, Listening to loan officers: The impact of commercial credit standards on lending and output, *Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review*, 6, 1–16.

- Mandacı P.E., (2003): Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı:1, İzmir.
- Mendoza, E., Terrones, M.E., (2008). An Anatomy Of Credit Booms: Evidence From Macro Aggregates And Micro Data. NBER Working Paper No. 14049.
- Mian, A .R., Sufi, A., Verner, E. (2015). Household Debt and Business Cycles Worldwide. NBER Working Paper No. 21581.
- Mishkin, F.S. (2004), “*Money, Banking, and Financial Markets*”, 7. th ed. p. cm. — The Addison-Wesley Series In Economics, USA.
- Mishkin, F.S. ve Eakins, S.G. (2009), *Financial Markets and Instituion*, 6. baskı, Pearson, Prentice Hall.
- O’hara, M. (1983), “A Dynamic Theory of the Banking Firm”, *The Journal of Finance*, Volume 38, No: 1.
- Ongan, N.T., (2005) *Ekonomik Krizlerin Emek Piyasalarına Etkileri*, İstanbul Disk Birleşik Metal-İş Yayınları, Net Basım ve Yayıncılık, No:16.
- Öker,A. (2007), Ticari Bankalarda Kredi Ve Kredi Riski Yönetimi – Bir Uygulama, Marmara Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Özel, S. (2005), Global Finansal Krizler, Deniz Kültür Yayınları No:13, İstanbuls.113-120.
- Öztürkler, H. ve Çermikli, A. H. (2007), “Türkiye’de Bir Parasal Aktarım Kanalı Olarak Banka Kredileri”, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44(514), ss. 57-68.
- Packer,F. ve Tarashev, N. (2011), “*Rating Methodologies for Banks*”, BIS Quarterly Review, Haziran.
- Parasız, İ. (2012), *Finansal Kurumlar ve Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, İstanbul.
- Parasız, İ. (2014), *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Pekkan, İ. (2005), “*Banka Stratejik Yönetimi Açısından Kredi Riski Yönetim Modelleri*” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi BSE, İstanbul.

Ruckes, M., 2004, Bank competition and credit standards, *Review of Financial Studies*, 17, 1073–1102.

Sarıtaş, H., Uyar, S.K. ve Gökçe, A.,(2016), Banka Karlılığı ile Finansal Oranlar ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli ile Analizi: Türkiye Araştırması, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Nisan 2016, 11(1), 87- 108.

Saunders, A., ve Cornett, M.,M. (2005), *Financial Markets and Institutions: A Modern Perspective*, Mc Graw-Hill, Higher Education, International Edition, Singapore, 546-547.

Sayılgan, Güven (2008), *Soru ve Yanıtlarla İşletme Finansmanı*, Turhan Kitabevi, Ankara.

Şişman, Ö.,M., (2011), *Faiz Oranı Getiri Eğrisi Simülasyonu Yöntemleri Ve Bankacılıkta Aktif Pasif Yönetimi Üzerine Etkileri: Türkiye’de Ticari Bankalar Üzerine Bir Uygulama*, BDDK yayınları, No:9.

Tarı, R. (2011), *Ekonometri*, Umuttepe Yayınları, İstanbul.

TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) (2015a), Finansal İstikrar Raporu, Mayıs, Ankara.

TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) (2010b), Finansal İstikrar Raporu, Aralık, Ankara.

TBB, (2017), Uluslararası Karşılaştırmalar İtibariyle Bankacılık Sektörü, Ocak 2017. https://www.tbb.org.tr/.../Uluslararası_Karsilastirmalar_Itibariyle_Bankacilik_Sektoru... Erişim Tarihi:15.05.2017.

Uğur, A., (2009), Hisse Senedi Getirilerinin Panel Veri Analizi ile Tahmini: İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında Bir İnceleme, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Malatya.

Uludağ, İ. ve Arıcan, E., (2001), “*Finansal Hizmetler Ekonomisi (Piyasalar-Kurumlar-Araçlar)*”, Beta Yayınevi, İstanbul.

Uludağ, D. T., (2001), *Araç Kurumlarının Mali Yapılarını Güçlendirmeye Yönelik Bir Yöntem: Sermaye Yeterliliği*, 1. Baskı, SPK Yayınları, Yayın No:134, Nisan.

- Usta, M., (1995) *Temel Kredi Bilgileri*, 3. Basım, İstanbul: Pamukbank T.A.S. Eğitim Yayınları, 1995.
- Ünsal, A. ve Duman, S., (2005), “Türkiye’deki Bankaların Performanslarının Temel Bileşenler Yaklaşımı İle Karşılaştırılmalı Analizi”, VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 26-27 Mayıs, s.5 <http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler/sempozyum.pdf>, (22.12.2016).
- Werner, R.A. (2016), A lost century in economics: Three theories of banking and the conclusive evidence, *International Review Of Financial Analysis* 46. 361-379.
- Yalçiner, K. (2008), *Uluslararası Finansman*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008.
- Yarız, A. (2012) *Bankacılıkta Risk Yönetimi*, Nobel Yayınevi İstanbul.
- Yavuz, S.T., (2002), “Risk Yönetimi İçeri Aktif Pasif Yönetimi Dışarı (mı?) Aktif Pasif Komitesi Faiz Riski Yönetiminin Neresinde? Bankacılar Dergisi, Sayı:41.
- Yay, G.G. (2012), *Para ve Finans Teori – Politika*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 399.
- Yay, T., G.G.Yay ve Ensar Y. (2001), *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No: 2001-47, İstanbul.
- Yay, G.G., (2001), “1990’lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Krizi”, *Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı II. Sayı 42*, Yıl 7, Kasım-Aralık.
- Yerdelen T. F., (2012), *İleri Panel Veri Analizi*, (1. Baskı), Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Yiğitbaş, Ş.B., (2012), “Bankaların Kredi Verme Davranışı Üzerine Asimetrik Bilginin Etkisi ve Reel Sektör Yansıması (Türkiye Analizi 2002-2010).” TBB Yayınları, İstanbul.
- Yuca, H., (2012), Bankacılık Sektöründe Takipteki Krediler -Teminat İlişkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık ve Finans Anabilim dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bolu.
- Zeren, F.ve Ergun, S., (2010), “AB’ye Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: Dinamik Panel Veri Analizi”, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1 (4), 67-83.

EKLER

1. Ek-A: Araştırmada Kullanılan Veriler	123
2. Ek-B: Bağımlık ve Bağımsız Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Gözlem Değerleri	127

Tablo A.4: İş Bankası veri seti.

	2016	2016	2016	2016	2015	2015	2015	2015	2014	2014	2014	2014	2014	2013	2013	2013	2013	2012	2012	2012	2012	2012	2011	2011	2011	2011	2010	2010	2010	2010	2009	2009	2009	2009	2008	2008	2007			
	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık
Krediler	204.257	188.622	183.816	178.237	177.934	180.923	178.106	165.395	165.874	161.406	159.321	158.735	135.281	132.307	128.770	116.981	107.142	98.533	88.222	83.038	91.621	85.433	79.542	64.232	58.480	57.019	50.284	48.335	45.932	45.935	46.445	47.810	48.749	42.162	38.885	33.980	18.121			
Bireysel Krediler	50.572.837	48.196.479	47.233.235	46.062.651	46.796.792	46.829.431	46.330.911	44.440.438	42.414.825	40.134.337	38.311.508	37.928.253	38.487.292	36.639.474	34.463.985	31.448.135	28.491.134	26.871.485	27.658.833	29.889.389	15.454.371	13.956.248	12.764.876	10.642.231	19.484.325	17.861.835	16.571.844	15.843.829	15.088.172	14.796.421	14.563.825	14.203.976	13.492.761	12.721.761	11.511.305	12.626.946	11.770.888			
Kurumsal Krediler																																								
Talipolu Krediler																																								
Varlıklar	311.626	292.882	288.282	276.620	275.718	279.942	268.271	252.931	237.772	235.989	219.898	213.022	218.900	204.189	193.388	181.064	175.446	166.847	165.006	162.084	161.689	160.055	147.891	138.400	131.794	124.828	123.963	117.782	113.222	106.593	104.106	98.608	97.862	92.042	88.260	83.960	85.181			
Sermaye Yeterliliği Oranı	15,2	15,0	16,0	15,5	15,6	14,2	14,4	14,9	16,0	15,3	15,6	14,9	14,4	14,5	14,8	16,2	16,3	14,2	14,2	13,9	14,1	14,6	16,1	16,6	17,5	18,0	17,4	17,6	18,3	18,0	16,7	15,4	15,2	16,5	16,8	17,2	20,5			
Özkaynaklar / Toplam Aktifler	11,5	12,0	12,0	12,1	11,6	10,9	10,7	11,3	12,3	11,8	11,6	10,9	11,2	11,3	11,6	13,0	12,8	12,8	12,8	11,9	11,7	11,1	11,2	12,2	12,4	12,8	12,8	11,9	11,8	11,9	11,7	10,7	9,9	8,7	10,7	10,7	11,0	13,2		
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	26,5	27,3	28,0	27,6	27,4	28,5	28,9	28,0	28,0	27,1	28,1	27,2	28,2	29,2	23,8	26,1	25,7	27,7	27,0	28,9	28,6	31,3	31,4	31,9	33,2	34,3	35,3	38,9	38,6	40,3	42,3	42,9	41,1	42,8	45,1	42,8	45,9			
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat	115,4	114,2	112,2	111,7	115,7	116,0	115,3	114,5	116,7	116,1	111,2	107,5	111,8	110,6	115,4	104,6	101,7	97,0	98,8	98,7	93,2	89,4	85,3	77,4	72,7	70,9	68,5	67,0	68,3	69,1	72,4	74,9	81,6	78,4	75,9	70,5				
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	85,5	84,7	83,7	83,8	84,5	84,6	85,3	85,4	86,3	86,0	85,3	83,7	84,3	84,8	84,8	81,3	81,1	80,1	80,3	87,2	86,7	83,4	81,8	81,0	88,7	88,6	86,5	82,7	82,7	83,1	84,1	87,1	88,8	89,7	87,8	89,3	82,4			
Talipolu Krediler (brüt) / Toplam Krediler	2,4	2,4	2,2	2,0	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,8	1,7	1,8	1,8	2,0	1,9	2,2	2,0	2,2	2,2	2,5	2,8	3,3	3,7	4,8	5,0	5,7	5,7	6,4	5,4	4,6	5,7	3,9	3,9	4,4	4,4				
Likit Aktifler / Kna Vadeli Yükümlükler	47,4	48,9	50,8	53,1	53,1	52,6	53,3	54,4	52,4	48,5	52,4	49,2	46,0	44,7	41,3	47,2	48,2	47,1	44,8	49,2	47,1	54,3	57,1	59,6	55,7	58,7	57,7	60,2	60,4	69,6	69,9	69,5	77,4	71,5	70,1	78,4	84,6			
Ortalama Aktif Karlılığı	1,6	1,1	1,0	0,8	0,4	1,1	0,8	0,7	0,4	1,4	1,1	0,7	0,4	1,6	1,2	1,0	0,8	1,4	1,0	0,4	1,8	1,1	1,0	0,5	2,3	1,9	1,9	0,8	2,1	1,7	1,3	0,6	1,8	1,4	1,3	0,7	2,1			
Ortalama Özkaynak Karlılığı	13,5	9,5	8,6	2,9	9,6	7,4	6,3	3,2	11,5	9,7	6,4	3,5	13,4	11,0	8,4	4,4	14,6	11,2	8,4	3,7	14,9	10,1	8,2	3,9	17,5	14,8	12,6	8,6	17,8	14,4	12,3	6,2	16,0	13,3	12,3	6,0	10,0			
Faiz Dış Gelirler (net) / Toplam Aktifler	1,3	1,0	0,7	0,3	1,2	0,8	0,9	0,8	1,0	1,3	1,0	0,5	1,7	1,0	1,2	0,8	2,2	1,8	1,2	0,5	2,2	1,6	1,3	0,6	2,5	2,1	1,6	0,9	2,7	2,1	1,6	0,9	2,7	2,2	1,9	0,9	3,8			
Dönen Net Kar	4.701	2.186	1.980	2.336	1.887	1.229	984	2.298	1.784	1.180	526	2.351	2.001	1.428	719	2.088	1.803	1.203	344	2.068	1.841	1.007	505	2.000	1.811	1.038	916	1.801	1.208	781	386	1.008	905	642	391	1.135				

Tablo A.5: Vakıf Bank veri seti.

	2016	2016	2016	2016	2015	2015	2015	2015	2014	2014	2014	2014	2014	2013	2013	2013	2013	2012	2012	2012	2012	2012	2011	2011	2011	2011	2010	2010	2010	2010	2009	2009	2009	2009	2008	2008	2008	2007		
	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık	Eylül	Haz.	Mar.	Aralık
Krediler	147.112	137.892	136.280	135.638	133.781	135.041	118.508	112.860	104.984	97.837	91.800	88.993	86.762	82.163	77.487	69.747	68.133	64.978	62.188	60.284	57.288	54.976	62.780	48.962	44.861	41.416	39.487	36.540	34.972	32.187	31.388	30.802	30.212	28.214	26.962	23.476				
Bireysel Krediler	4.037.097	399.0470	3880.7496	37388878	36610768	36610768	35781038	34031506	32850553	31929977	31031884	30487561	30487561	29431310	28022064	25724751	24260917	23100713	22318574	2151351	2100847	20848474	19063888	16488913	14889748	13874816	12688888	11618876	10617748	9788584	9262448	8517847	8628797	8367444	7812204	7240285	6545051			
Kurumsal Krediler																																								
Talipolu Krediler																																								
Varlıklar	212.540	187.812	183.640	189.828	182.847	188.820	174.670	168.362	158.216	147.286	138.539	139.163	135.496	126.964	117.887	106.788	104.880	98.919	96.704	94.600	89.184	89.255	86.319	78.281	73.962	72.116	71.270	69.862	64.786	60.983	58.987	66.191	52.193	49.893	48.530	46.536	42.488			
Sermaye Yeterliliği Oranı	14,2	14,4	14,4	14,1	14,5	13,7	13,7	14,2	14,4	13,9	14,3	14,0	13,7	14,3	14,5	14,9	13,7	13,4	13,4	13,4	13,4	14,0	14,6	14,4	14,4	14,5	14,9	15,4	15,0	14,6	14,2	14,3	13,8	13,7	13,5	15,4				
Özkaynaklar / Toplam Aktifler	9,1	9,5	9,3	9,2	9,2	8,4	8,0	8,9	9,3	9,3	9,7	9,2	9,3	9,6	10,1	11,4	11,4	11,3	10,6	10,4	10,4	10,2	10,4	11,5	11,6	11,4	10,9	11,0	11,4	11,1	10,8	10,9	10,9	10,9	12,3					
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	22,4	22,4	25,0	26,3	24,3	26,3	24,7	25,5	26,0	26,0	28,1	28,6	28,3	28,0	28,0	27,1	27,2	28,8	28,5	28,0	25,5	27,8	30,1	28,0	28,5	32,0	34,0	38,9	37,7	38,6	34,7	33,1	30,4	30,8	32,4	26,2	30,5			
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat	119,3	115,0	114,1	108,8	112,6	111,1	118,3	113,2	114,0	109,5	109,8	107,8	106,4	105,5	107,5	106,6	101,3	100,6	97,8	98,1	94,9	94,0	98,9	99,1	96,5	94,0	87,2	79,9	75,5	77,4	77,7	76,4	79,2	84,1	81,5	81,4	81,3			
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	69,5	69,8	67,3	66,2	67,7	66,2	68,0	67,0	66,1	66,3	66,3	64,4	64,4	64,7	65,1	65,5	64,3	63,7	64,3	61,6	61,1	61,6	60,7	67,4	65,4	62,5	63,4	64,4	54,5	55,5	58,4	60,4	58,3	55,9	55,3					
Talipolu Krediler (brüt) / Toplam Krediler	4,3	4,2	4,2	4,1	3,9	3,8	3,8	3,7	3,8	4,0	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,2	4,3	3,9	3,9	3,9	3,8	4,0	4,7	5,1	5,0	4,8	4,8	4,8	5,1	5,1	5,7	5,5	4,8	4,3	4,6	4,3				
Likit Aktifler / Kna Vadeli Yükümlükler	42,4	40,7	44,0	50,7	44,4	110,6	45,3	43,6	47,7	46,8	48,9	48,9	54,4	52,7	48,6	47,0	48,5	49,3	47,8	45,5	44,3	47,9	50,9	49,9	52,7	54,4	60,8	67,9	69,0	67,0	57,8	58,6	64,4	58,6	50,7	75,6	79,3			
Ortalama Aktif Karlılığı	1,4	1,0	0,8	0,3	1,1	0,7	0,5	0,3	1,1	0,7	0,5	0,3	1,2	0,9	0,8	0,5	1,4	1,0	0,7	0,4	1,4	1,1	0,8	0,6	1,8	1,1	0,8	0,4	1,8	1,0	0,6	1,4	1,1	1,0	0,4	2,4				
Ortalama Özkaynak Karlılığı	14,7	10,2	8,1	3,0	12,4	8,0	5,5	2,8	11,8	7,4	5,4	3,6	12,8	9,5	7,4	4,3	12,3	9,1	6,8	4,3	13,2	18,6	7,2	4,7	13,5	9,3	6,8	4,8	17,8	13,4	9,2	4,8	13,3	10,3	9,0	3,9	19,7			
Faiz Dış Gelirler (net) / Toplam Aktifler	1,2	0,9	0,6	0,3	1,2	0,8	0,7	0,4	1,1	0,8	0,4	1,2	1,0	0,8	0,5	1,4	1,0	0,8	0,5	1,7	1,3	0,9	0,6	1,9	1,2	0,9	0,4	1,5	1,1	0,7	0,3	1,7	1,3	0,9	0,4	2,2				
Dönen Net Kar	2.783	1.821	1.194	917	1.000	1.273	801	456	1.782	1.070	725	314	1.086	1.181	985	525	1.460	1.008	794	405	1.227	685	640	409	1.197	785	540	308	1.251	845	985	294	753	589	478	196	1.031			

Tablo A.7: Endeksler.

		Ekonomik güven endeksi Economic confidence index	Tüketici güven endeksi⁽¹⁾ Consumer confidence index ⁽¹⁾	Reel kesim güven endeksi Real sector confidence index
2007	1	113,0	78,6	119,0
	2	110,9	79,5	116,1
	3	109,7	79,2	114,2
	4	110,2	80,4	115,3
	5	105,2	81,7	106,4
	6	107,8	80,9	108,2
	7	108,7	82,3	109,0
	8	111,7	85,0	112,3
	9	109,9	83,9	108,6
	10	109,4	83,0	109,4
	11	107,7	79,3	108,8
	12	109,4	80,7	110,5
2008	1	107,2	78,9	109,0
	2	103,7	74,4	106,8
	3	98,3	68,7	103,5
	4	92,0	63,0	98,7
	5	90,7	62,1	98,6
	6	89,4	61,8	96,5
	7	88,4	63,8	93,5
	8	90,6	66,6	94,6
	9	85,2	67,5	86,4
	10	74,4	61,0	74,5
	11	61,3	55,7	58,9
	12	64,7	56,7	60,2
2009	1	67,2	58,3	62,9
	2	71,1	60,8	65,8
	3	70,9	61,6	65,7
	4	83,9	67,5	78,7
	5	93,7	70,1	92,3
	6	96,5	72,0	96,2
	7	96,6	69,1	97,8
	8	95,5	68,1	97,0
	9	94,2	68,7	96,2
	10	94,6	67,2	96,6
	11	94,7	65,2	98,5
	12	96,3	65,6	100,3
2010	1	100,5	66,0	107,2
	2	100,5	68,6	106,1
	3	104,6	71,5	109,6
	4	106,8	72,6	113,3
	5	104,5	73,4	109,4
	6	104,6	74,8	107,9
	7	105,2	74,3	109,1
	8	106,5	74,1	110,7
	9	107,9	77,2	110,7
	10	107,3	75,8	111,9
	11	109,6	78,1	113,7
	12	110,1	77,8	114,5
2011	1	116,3	78,1	116,4
	2	113,9	80,3	111,6
	3	112,9	80,2	111,9
	4	112,2	80,2	110,8
	5	112,3	79,6	111,7
	6	113,6	83,2	111,1
	7	112,5	81,6	111,2
	8	108,1	78,5	108,9
	9	111,4	80,5	112,5
	10	106,2	76,5	106,0
	11	107,9	77,8	108,2
	12	107,1	78,8	105,2

Tablo A.8: Faiz oranları.

	2016	2016	2016	2016	2015	2015	2015	2015	2014	2014	2014	2014	2013	2013	2013	2013	2012	2012	2012	2012	2011	2011	2011	2011	2010	2010	2010	2010	2009	2009	2009	2009	2008	2008	2008	2008	2007
	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık
Faiz Oranları	8,5	8,25	9	10,5	10,75	10,75	10,75	10,75	11,25	11,25	12	12	7,75	7,75	6,5	7,5	8,75	10	11,5	11,5	12,5	9	9	9	9	8,75	9	9	9	10,25	11,25	13,00	17,50	18,66	20,25	19,25	20

Tablo A.9: GSYH üç aylık.

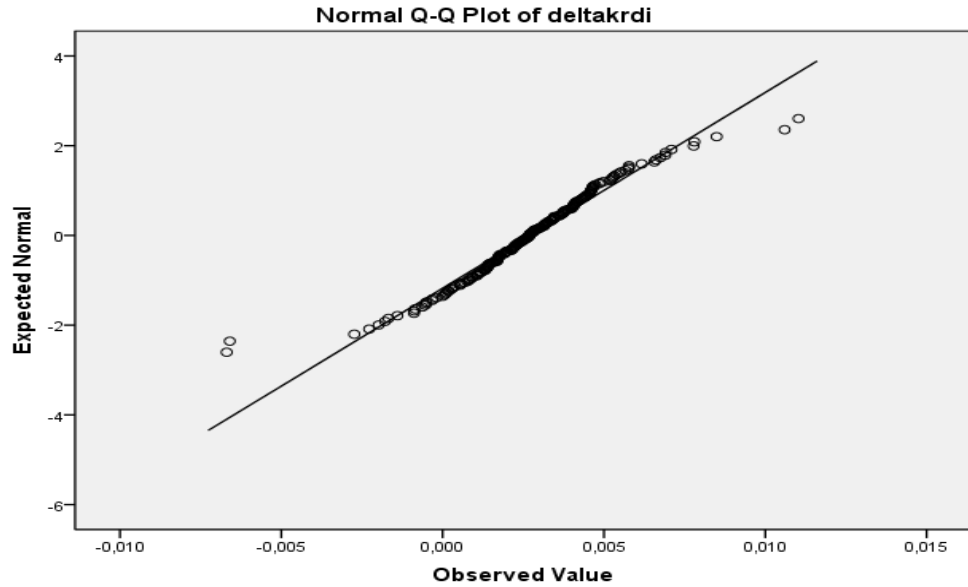
	2016	2016	2016	2016	2015	2015	2015	2015	2014	2014	2014	2014
	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart
gsyh	734393408.43	662026100.71	632912140.30	561185380.26	645742642.91	631999846.52	562545700.47	497241749.74	557419788.60	548625834.70	487151068.26	451269184.24

2013	2013	2013	2013	2012	2012	2012	2012	2011	2011	2011	2011	2010	2010	2010	2010	2009	2009	2009	2009	2008	2008	2008	2008	
Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	Aralık	Eylül	Hazi.	Mart	
491085106.51	491263793.92	441539542.87	385824643.39	429732717.43	424705390.31	382070001.70	333164005.46	385734139.69	381898595.36	336234139.94	290610290.51	322360447.43	318732806.04	278647853.11	240272871.66	274874781.66	271840902.50	241220604.55	211255559.34	258624782.99	268726652.42	249483189.17	217948233.81	

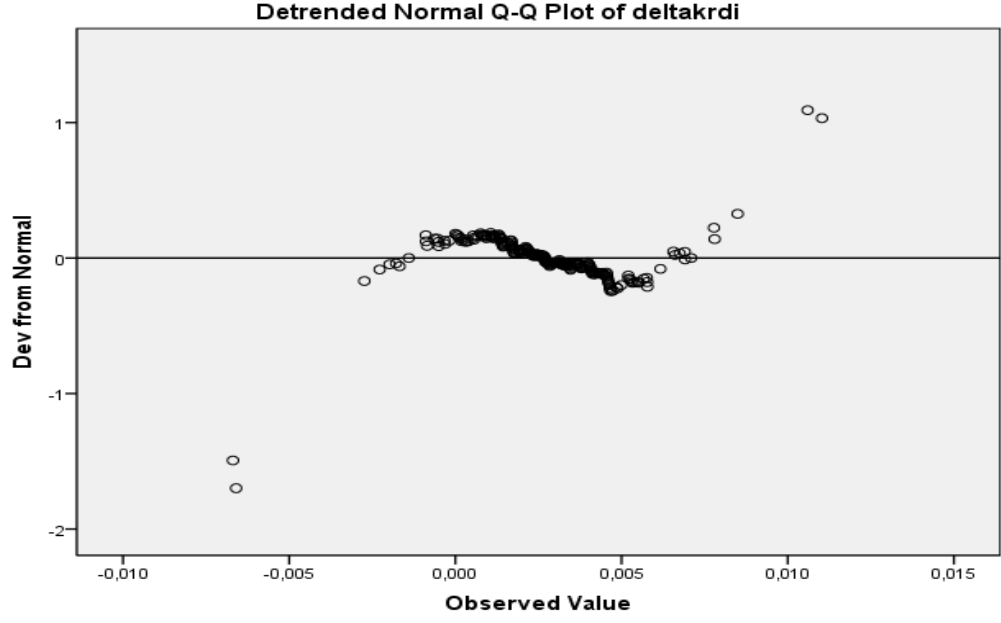
Ek-B: Bağımlık ve Bağımsız Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Gözlem Değerleri

Tablo B.1: Toplam krediler bağımlı değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

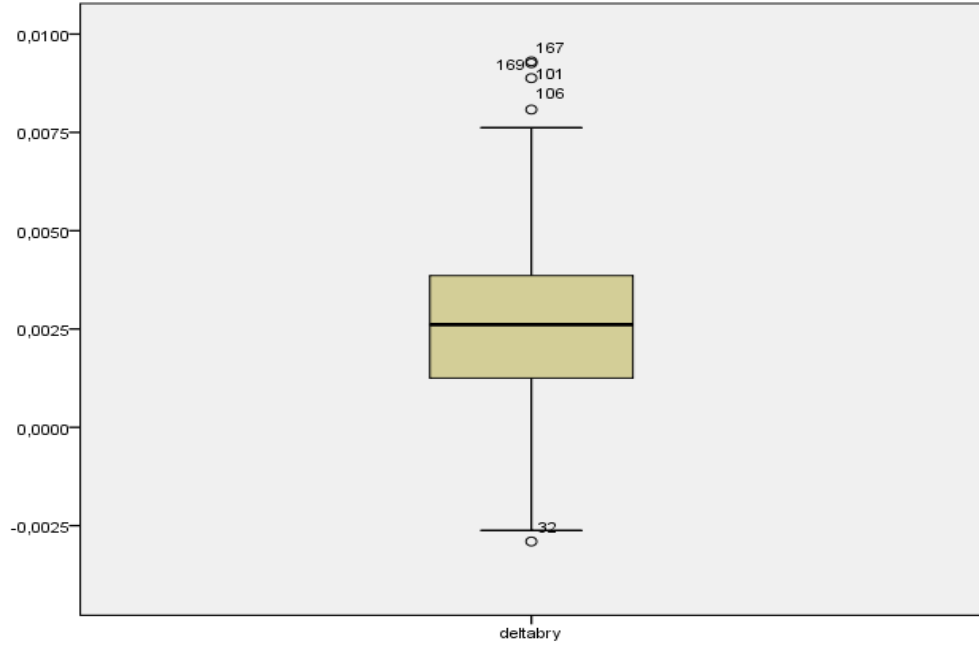
deltakrdi	Mean		,002696830	,0001559299
	95% Lower		,002389483	
	Confidence Bound			
	Interval for	Upper	,003004177	
	Mean Bound			
	5% Trimmed Mean		,002700124	
	Median		,002687016	
	Variance		,000	
	Std. Deviation		,0022916915	
	Minimum		-,0066924	
	Maximum		,0110300	
	Range		,0177224	
	Interquartile Range		,0026642	
	Skewness		-,182	,166
	Kurtosis		2,895	,330

Şekil B.1: Toplam krediler bağımlı değişkeninin gözlem değerleri 1.

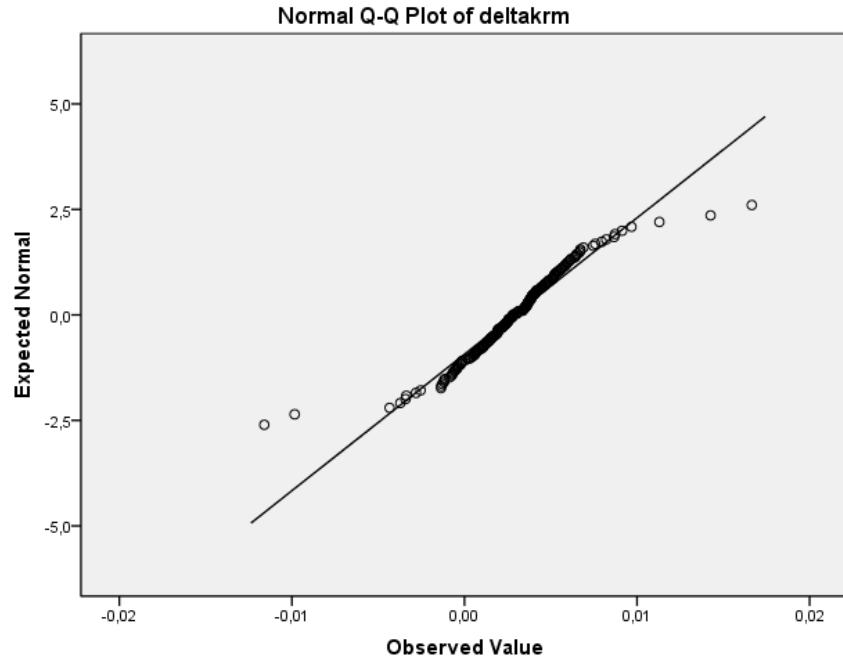
Şekil B.2: Toplam krediler bağımlı değişkeninin gözlem değerleri 2.

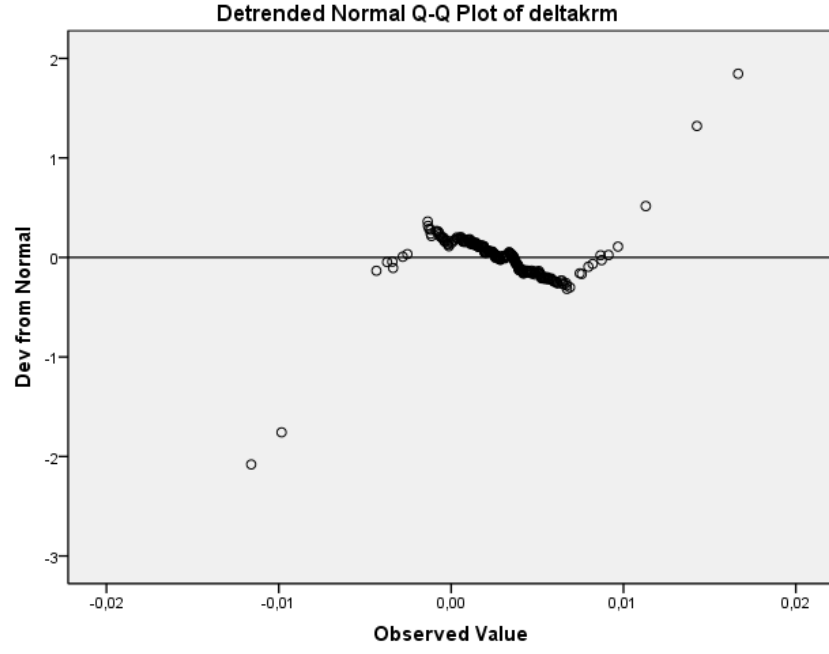
Şekil B.3: Toplam krediler bağımlı değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.2: Toplam krediler bağımlı değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

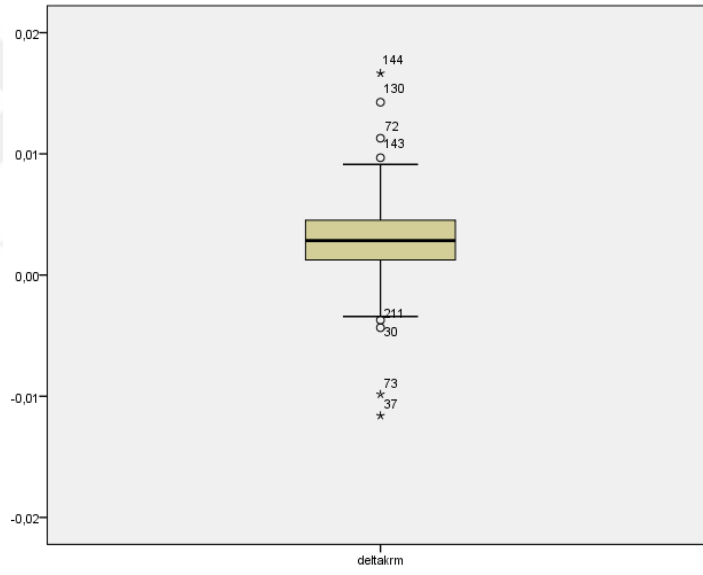
			Statistic	Std. Error
deltakrm	Mean		,002886081	,0002104639
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	,002471244	
		Upper Bound	,003300918	
	5% Trimmed Mean		,002883866	
	Median		,002848617	
	Variance		,000	
	Std. Deviation		,0030931756	
	Minimum		-,0116020	
	Maximum		,0166500	
	Range		,0282520	
	Interquartile Range		,0032890	
	Skewness		-,131	,166
	Kurtosis		4,975	,330

Şekil B.4: Kurumsal krediler bağımlı değişkeninin gözlem değerleri 1.

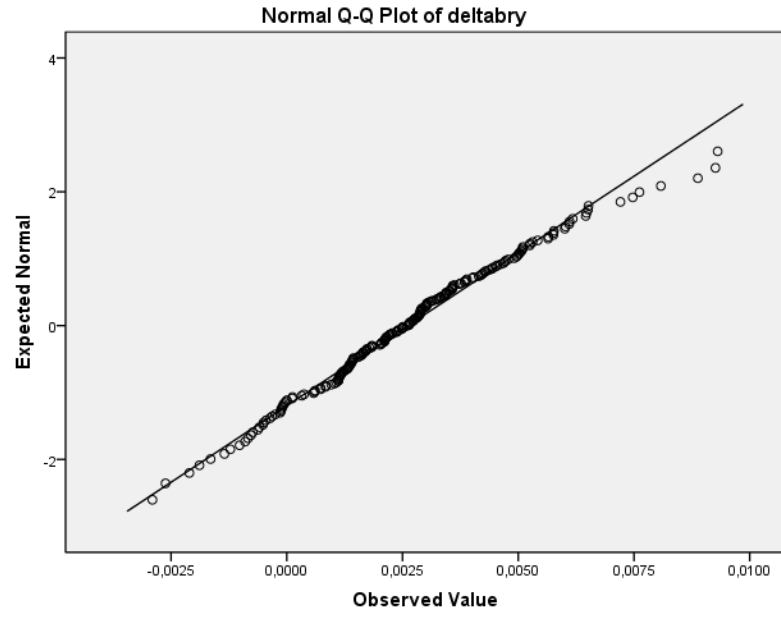
Şekil B.5: Kurumsal krediler bağımlı değişkeninin gözlem değerleri 2.

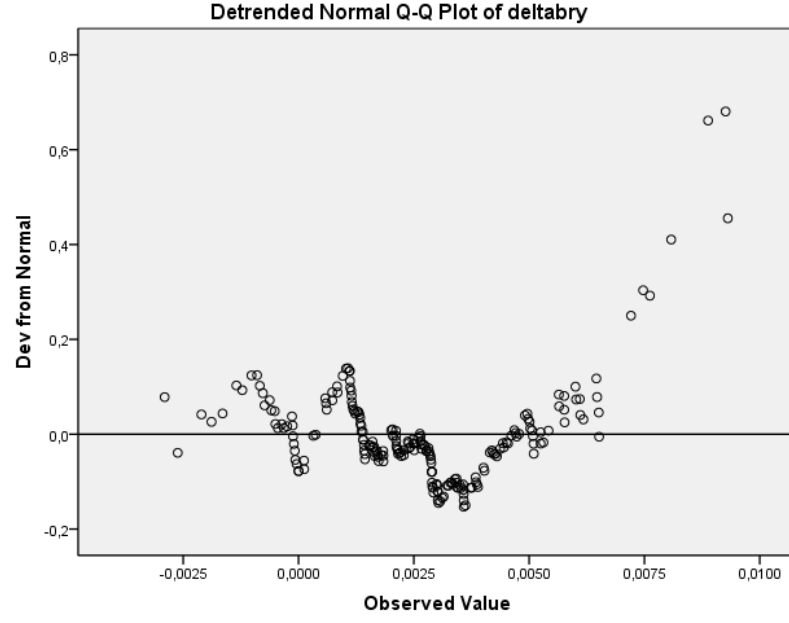
Şekil B.6: Kurumsal krediler bağımlı değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.3: Bireysel Krediler Bağımlı Değişkeninin Açıklayıcı İstatistikleri.

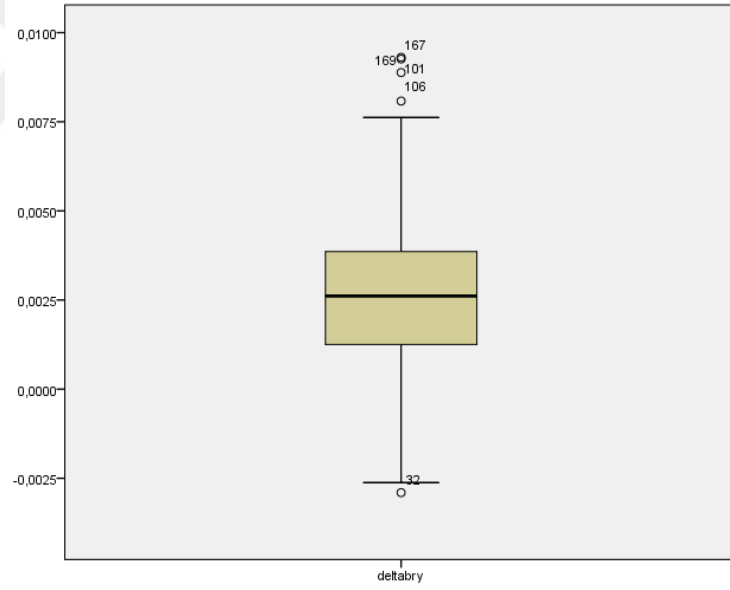
		Statistic	Std. Error
deltabry	Mean	,002618785	,0001487707
	95% Confidence Interval for Mean	,002325549	
	Lower Bound	,002912021	
	Upper Bound	,002573428	
	5% Trimmed Mean	,002611737	
	Median	,000	
	Variance	,0021864737	
	Std. Deviation	-,0029034	
	Minimum	,0093077	
	Maximum	,0122111	
	Range	,0026239	
	Interquartile Range	,333	
	Skewness	,405	
	Kurtosis		,166

Şekil B.7: Bireysel krediler bağımlı değişkeninin gözlem değerleri 1.

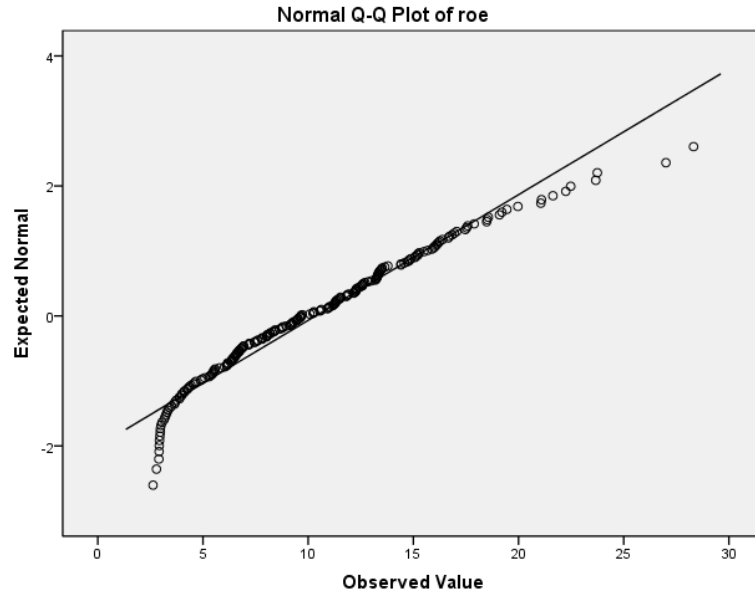
Şekil B.8: Bireysel krediler bağımlı değişkeninin gözlem değerleri 2.

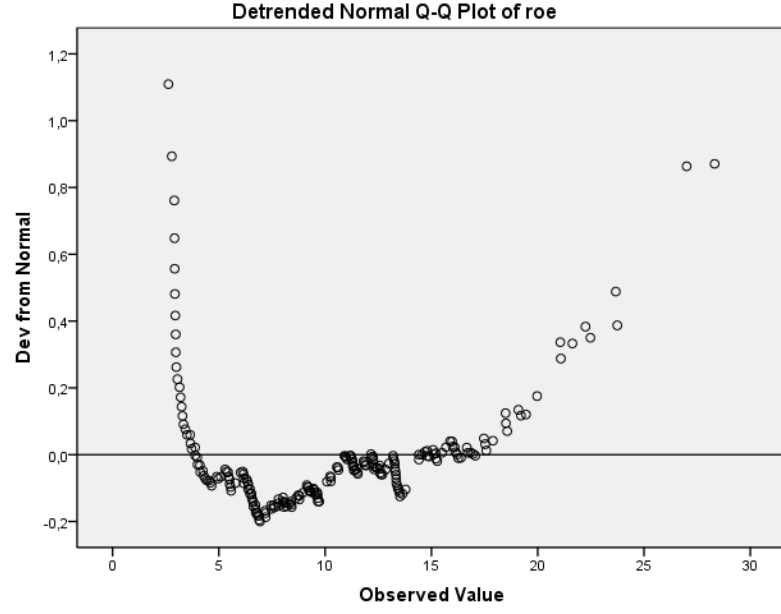
Şekil B.9:: Bireysel Krediler Bağımlı Değişkeninin Gözlem Değerleri

Tablo B.4: ROE bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

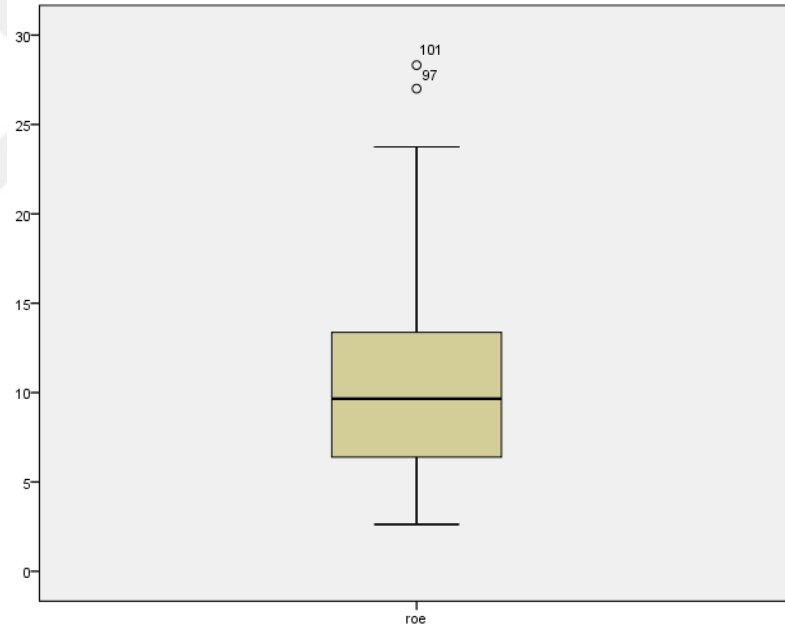
			Statistic	Std. Error
roe	Mean		10,354089689	,3518205280
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	9,660630628	
		Upper Bound	11,047548750	
	5% Trimmed Mean		10,073547590	
	Median		9,654164821	
	Variance		26,736	
	Std. Deviation		5,1706846477	
	Minimum		2,6254195	
	Maximum		28,3197793	
	Range		25,6943598	
	Interquartile Range		6,9908903	
	Skewness		,664	,166
	Kurtosis		,277	,330

Şekil B.10: ROE bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

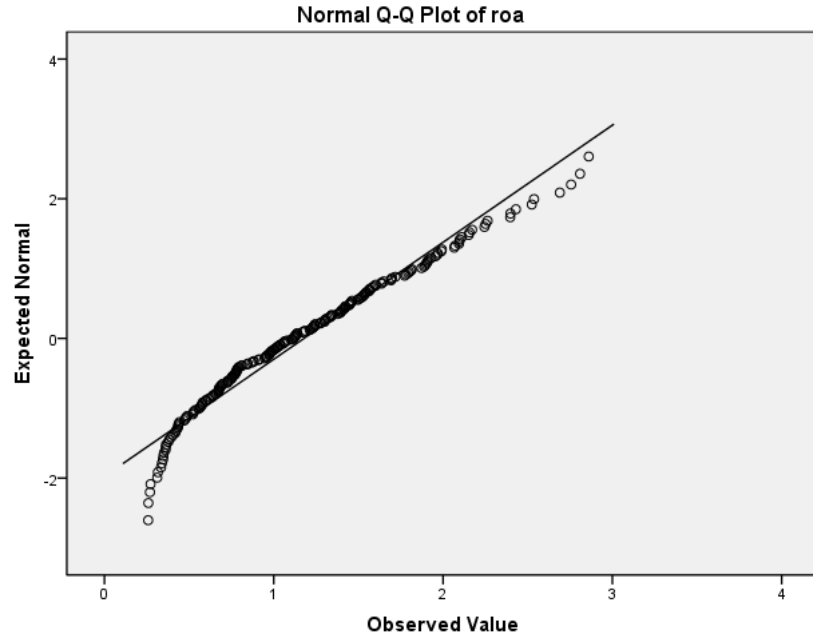
Şekil B.11: ROE bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

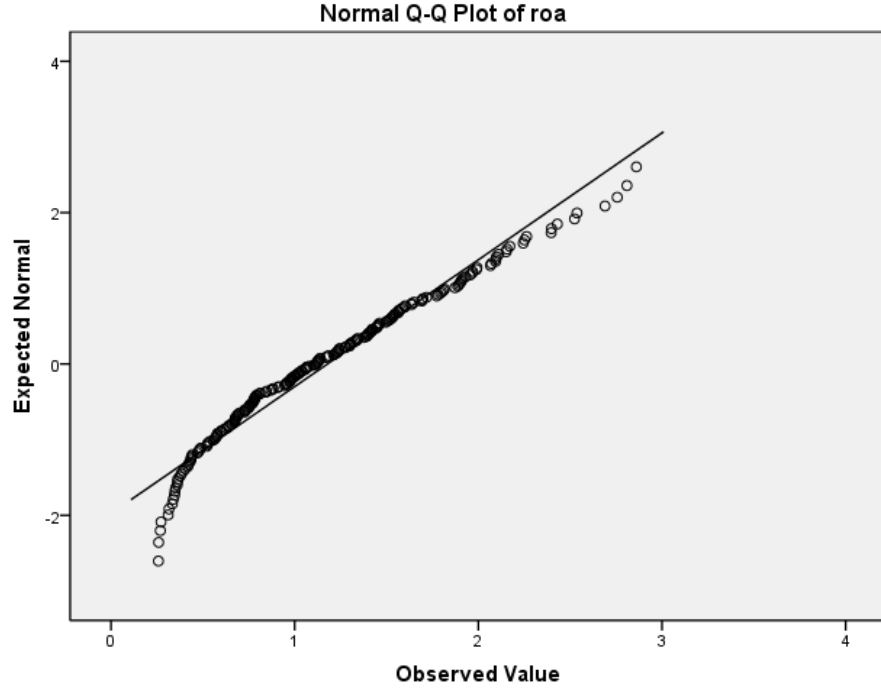
Şekil B.12: ROE bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.5: ROA bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

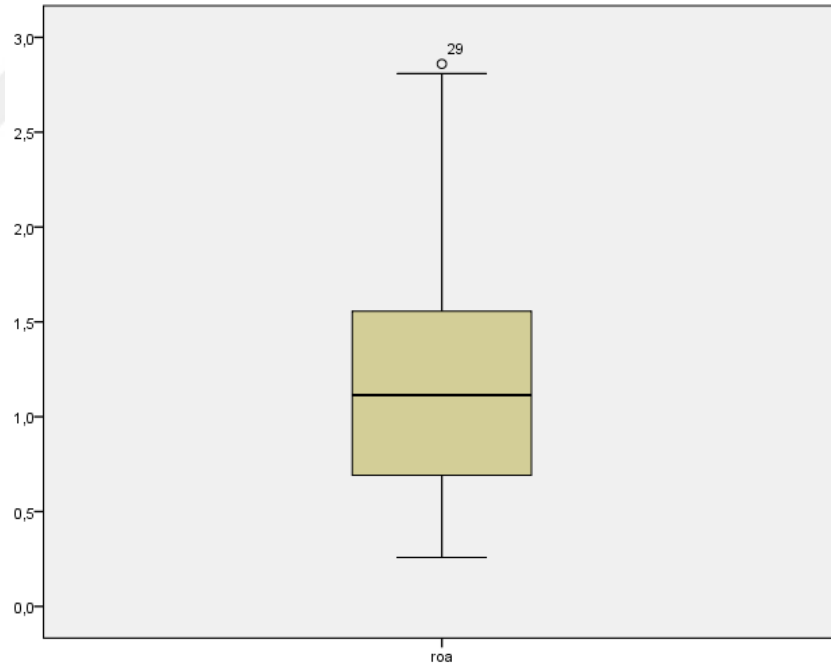
			Statistic	Std. Error
roa	Mean		1,178673515	,0405919583
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	1,098664366	
		Upper Bound	1,258682665	
	5% Trimmed Mean		1,151215036	
	Median		1,113810791	
	Variance		,356	
	Std. Deviation		,5965775130	
	Minimum		,2581504	
	Maximum		2,8601378	
	Range		2,6019875	
	Interquartile Range		,8705094	
	Skewness		,558	,166
	Kurtosis		-,299	,330

Şekil B.13:: ROA bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

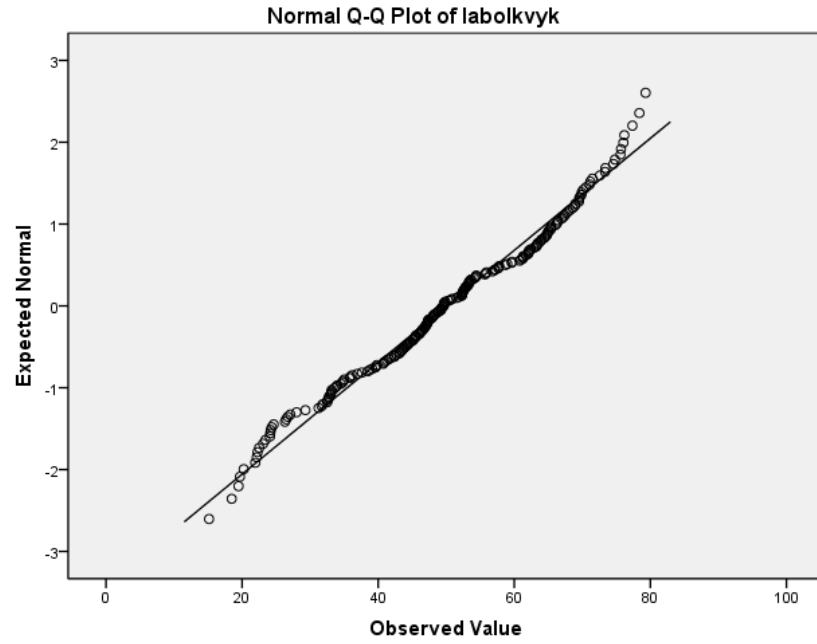
Şekil B.14: ROA bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

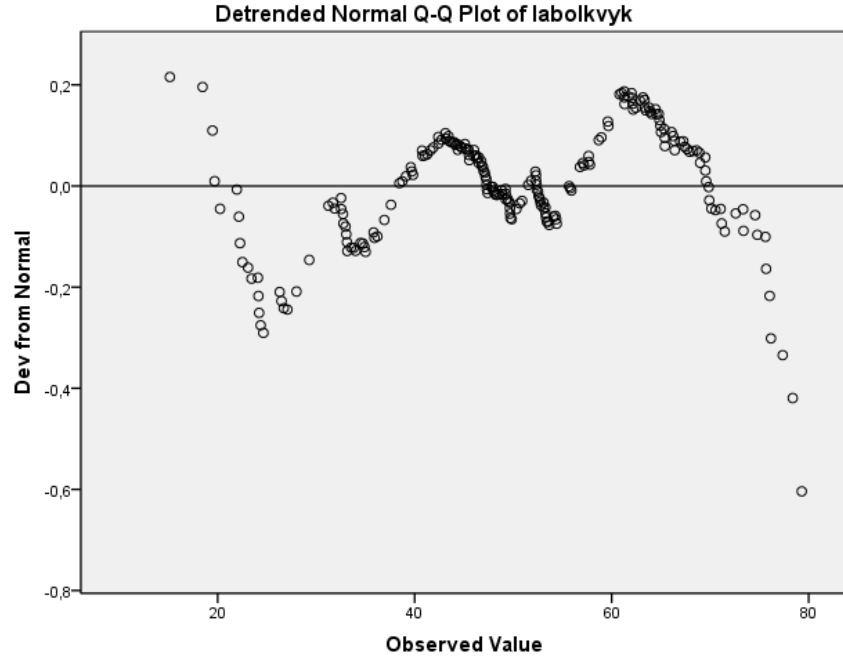
Şekil B.15: ROA bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.6: Likit aktifler/ toplam aktif bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

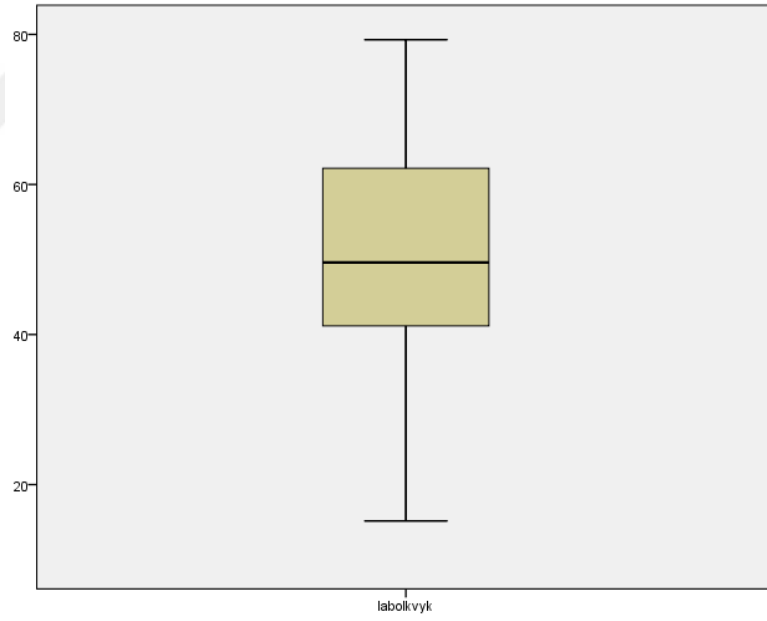
	Statistic	Std. Error
Mean	50,059861562	,9946496267
95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound Upper Bound	
	48,099348342 52,020374782	
5% Trimmed Mean	50,253409533	
Median	49,593766815	
Variance	213,695	
Std. Deviation	14,6183043502	
Minimum	15,1458746	
Maximum	79,2975321	
Range	64,1516576	
Interquartile Range	21,0771855	
Skewness	-,190	,166
Kurtosis	-,610	,330

Şekil B.16: Likit aktifler/ toplam aktif bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

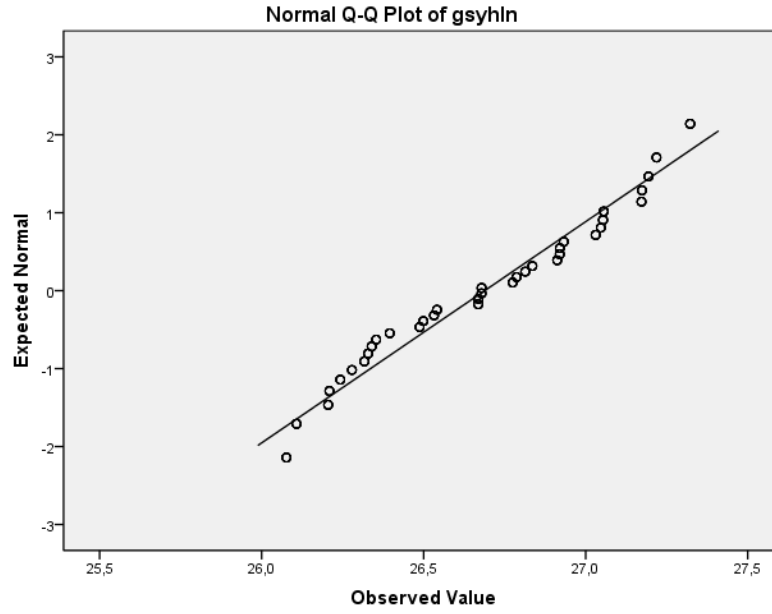
Şekil B.17: Likit aktifler/ toplam aktif bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

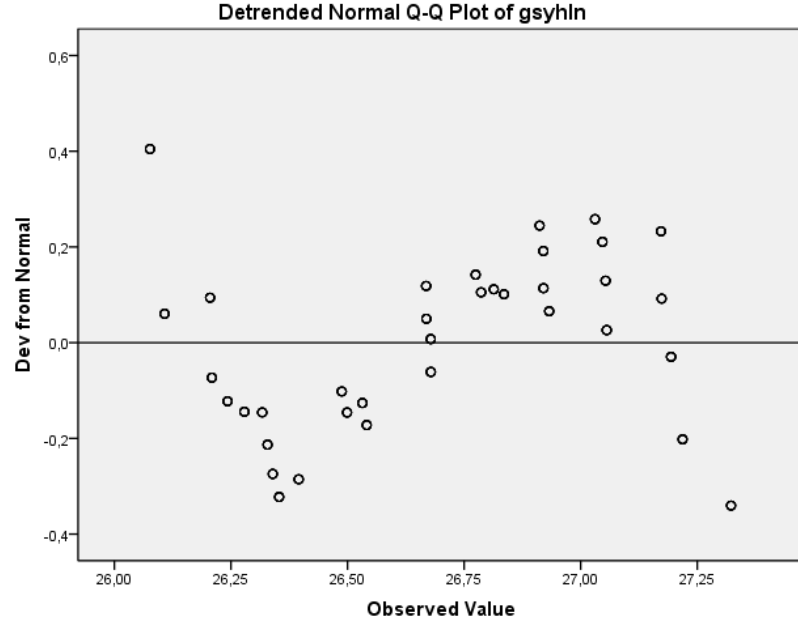
Şekil B.18: Likit aktifler/ toplam aktif bağımsız değişkeninin gözlem değerleri

Tablo B.7: GSYH (Ln) bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

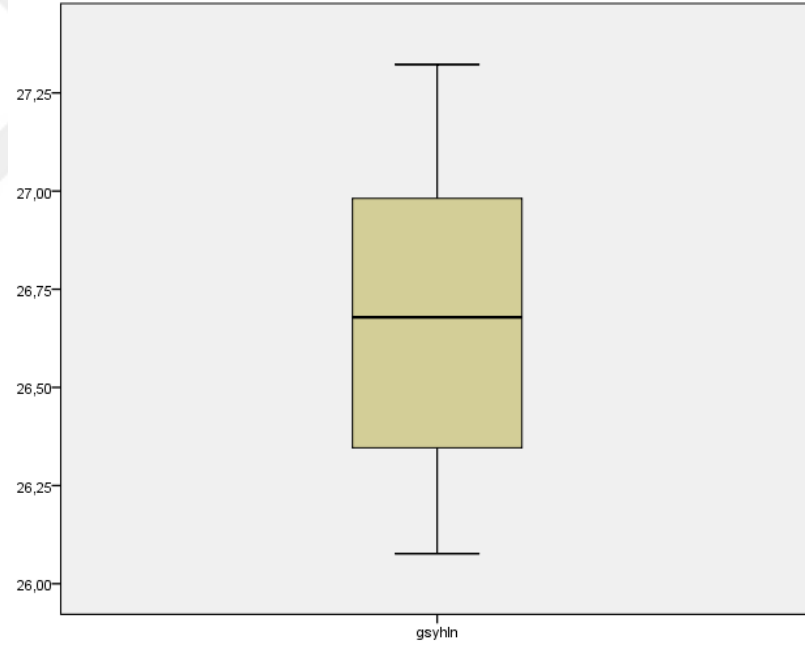
			Statistic	Std. Error
gsyhl	Mean		26,687984434	,0239649616
	95% Confidence	Lower Bound	26,640748078	
	Interval for Mean	Upper Bound	26,735220790	
	5% Trimmed Mean		26,688516022	
	Median		26,678531510	
	Variance		,124	
	Std. Deviation		,3522115652	
	Minimum		26,0763344	
	Maximum		27,3223107	
	Range		1,2459763	
	Interquartile Range		,6631076	
	Skewness		-,015	,166
	Kurtosis		-1,180	,330

Şekil B.19: GSYH (Ln) bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

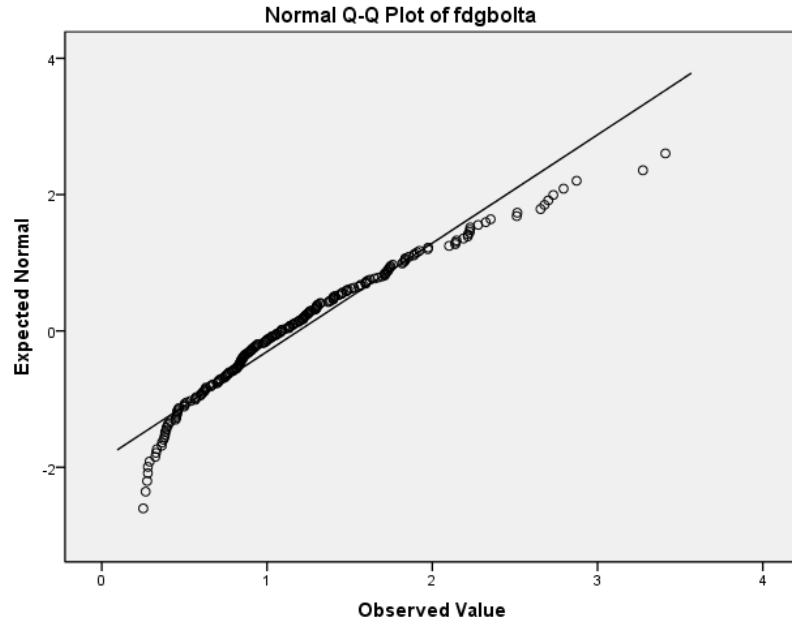
Şekil B.20: GSYH (Ln) bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

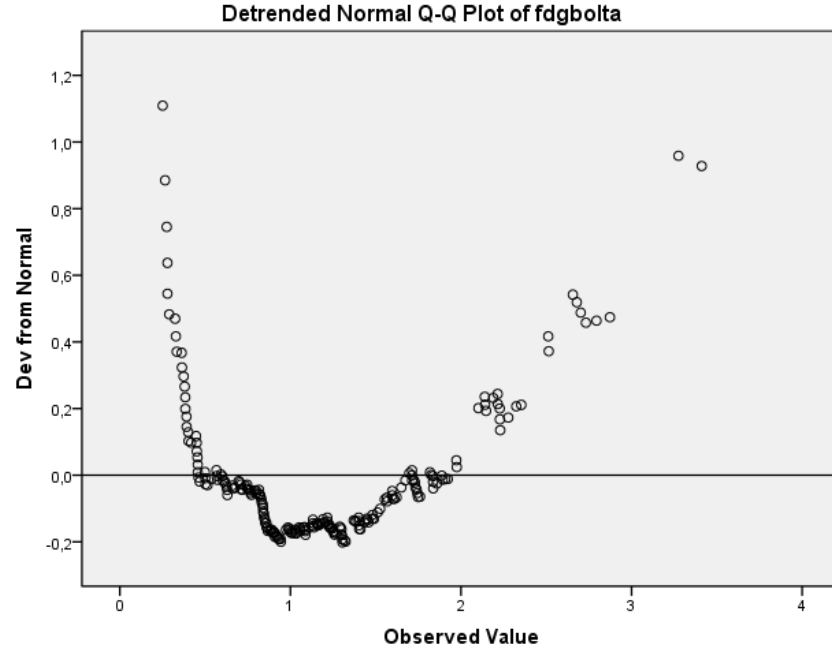
Şekil B.21: GSYH (Ln) bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.8: Faiz dışı gelirler/topl.aktif bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

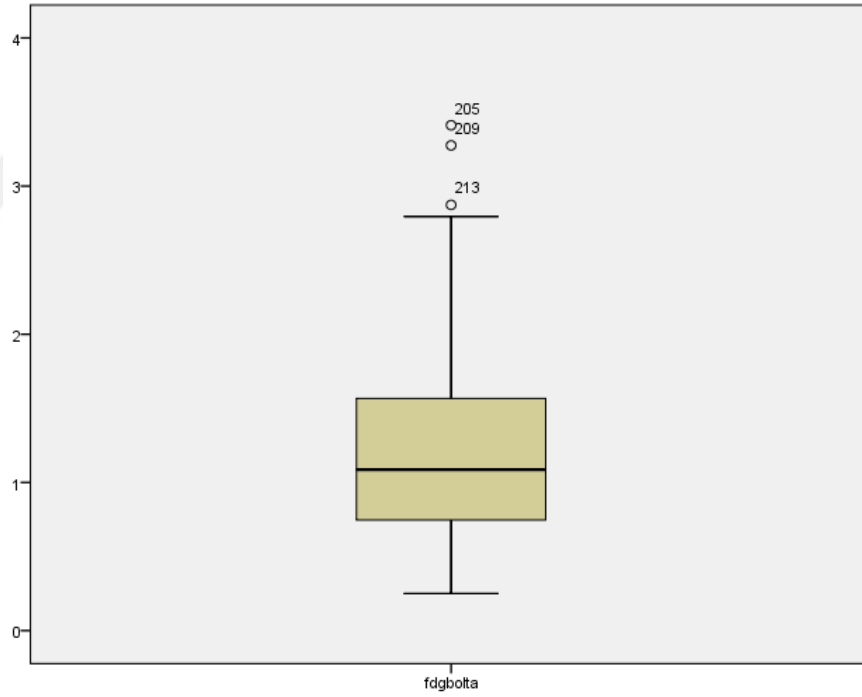
	Statistic	Std. Error
Mean	1,190487213	,0427749651
95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound Upper Bound	1,106175227 1,274799198
5% Trimmed Mean	1,151433667	
Median	1,086339728	
Variance	,395	
Std. Deviation	,6286610302	
Minimum	,2508169	
Maximum	3,4109111	
Range	3,1600942	
Interquartile Range	,8203045	
Skewness	,866	,166
Kurtosis	,619	,330

Şekil B.22: Faiz dışı gelirler/topl. aktif bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

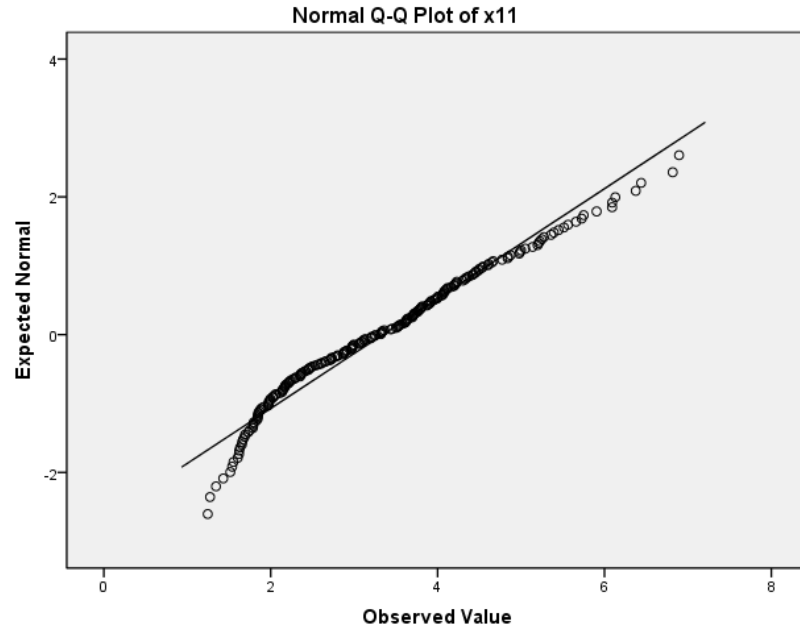
Şekil B.23: Faiz dışı gelirler/topl. aktif bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

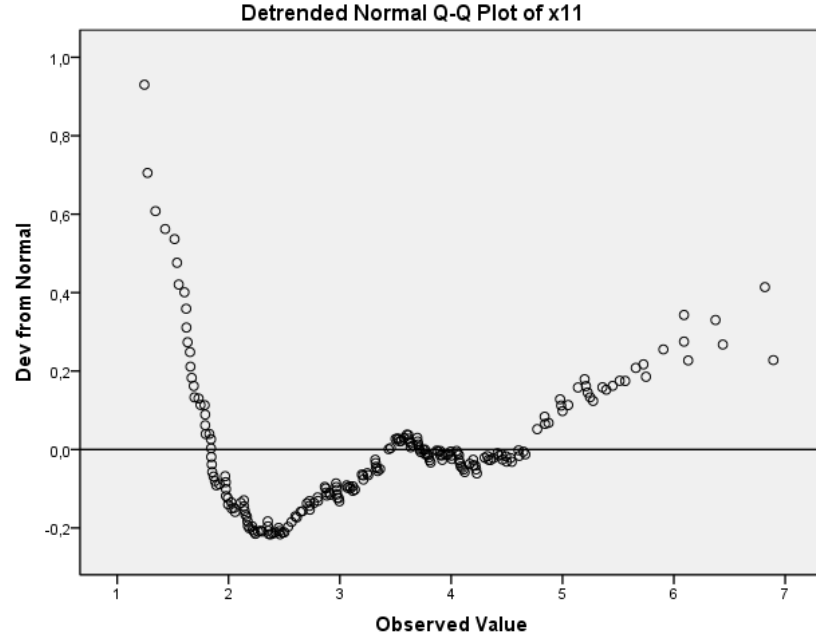
Şekil B.24: Faiz dışı gelirler/topl. aktif bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.9: Takipteki Krediler/ Toplam Aktifler Bağımsız Değişkeninin Açıklayıcı İstatistikleri.

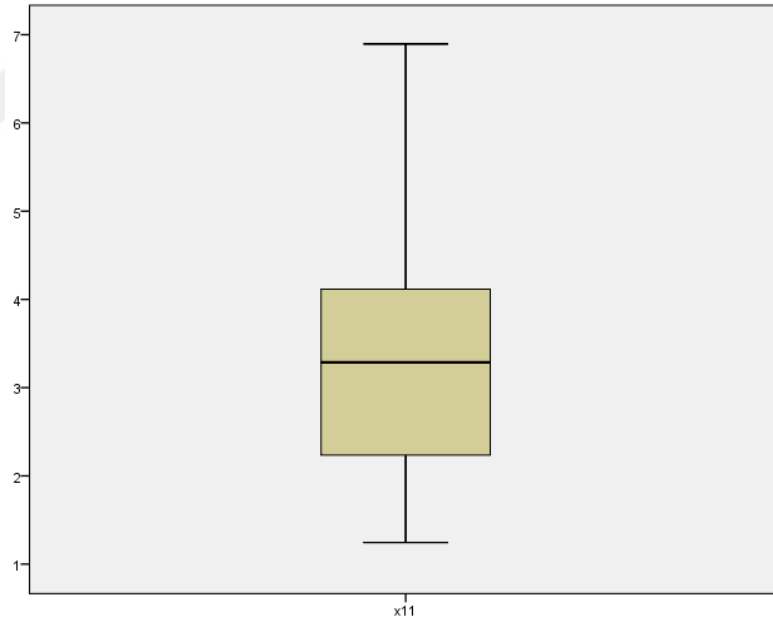
	Statistic	Std. Error
Mean	3,343328039	,0853163366
95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound Upper Bound	
	3,175164496 3,511491582	
5% Trimmed Mean	3,288909968	
Median	3,285888228	
Variance	1,572	
Std. Deviation	1,2538889481	
Minimum	1,2444785	
Maximum	6,8940452	
Range	5,6495667	
Interquartile Range	1,8864105	
Skewness	,489	,166
Kurtosis	-,361	,330

Şekil B.25: Takipteki krediler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

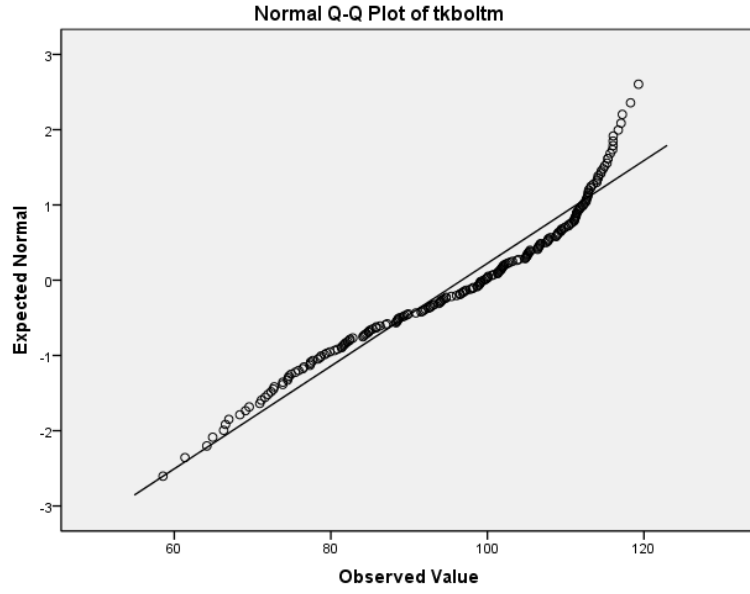
Şekil B.26: Takipteki krediler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

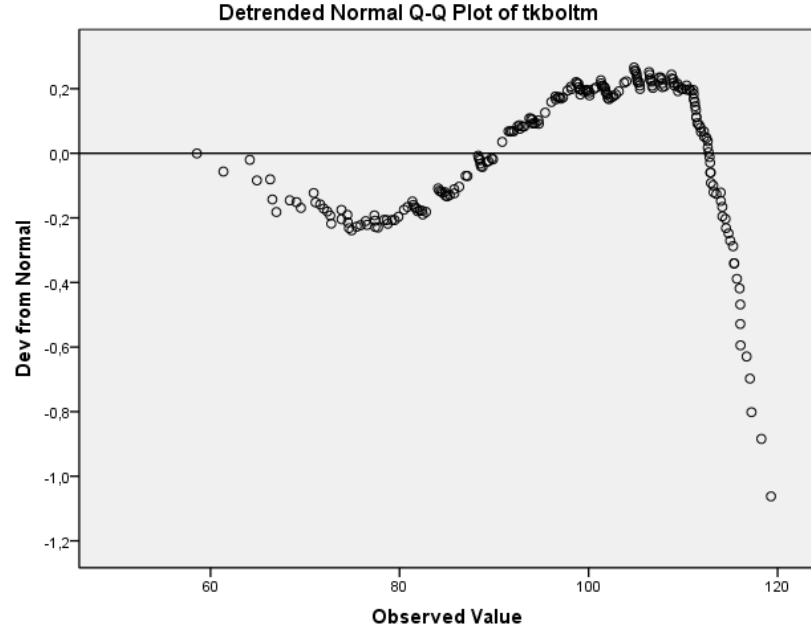
Şekil B.27: Takipteki krediler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.10: Toplam krediler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

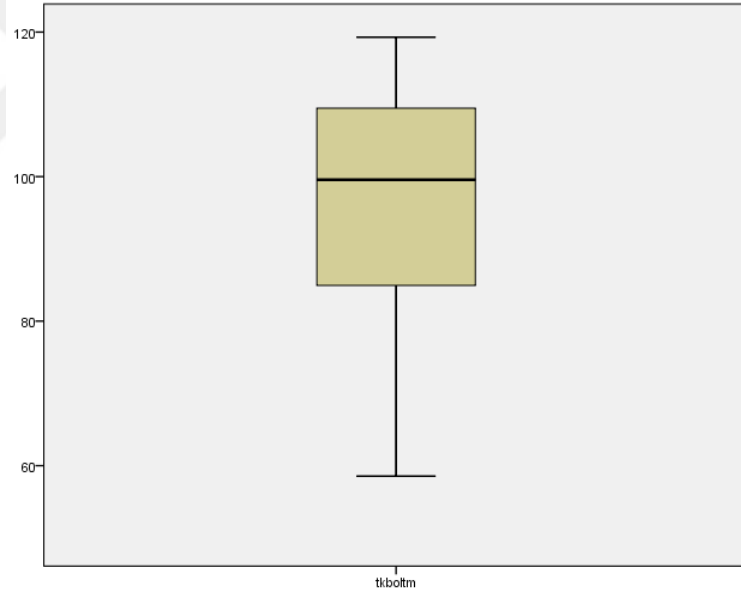
		Statistic	Std. Error
tkbolta	Mean	59,162904426	,4397656064
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	58,296100416
		Upper Bound	60,029708436
	5% Trimmed Mean	59,483813829	
	Median	60,554964635	
	Variance	41,773	
	Std. Deviation	6,4632080521	
	Minimum	41,6729260	
	Maximum	69,8185704	
	Range	28,1456444	
	Interquartile Range	9,1084692	
	Skewness	-,739	,166
	Kurtosis	-,106	,330

Şekil B.28: Toplam krediler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

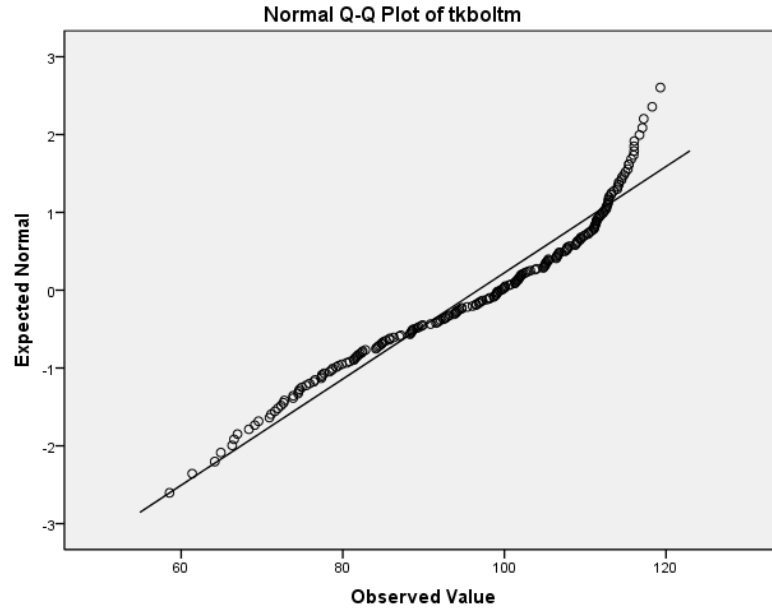
Şekil B.29: Toplam krediler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

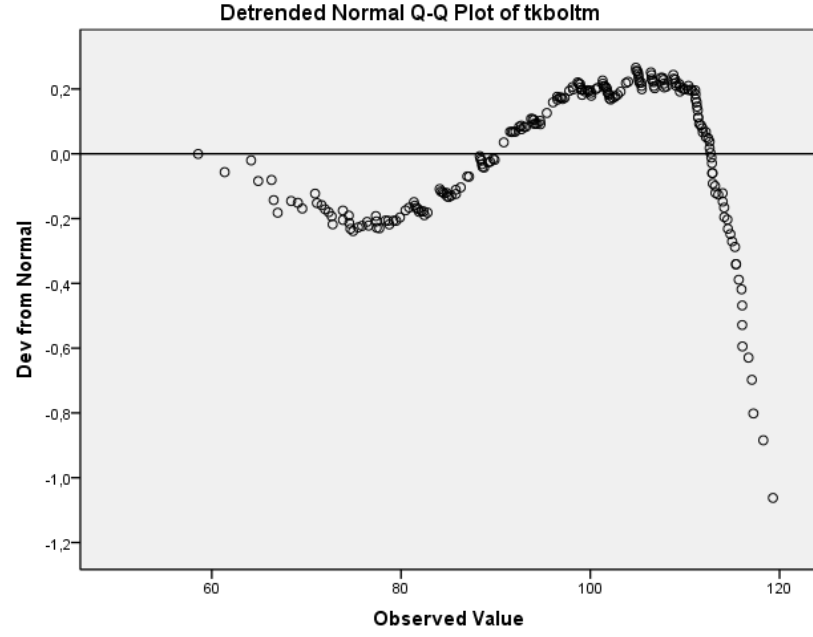
Şekil B.30: Toplam krediler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.11: Toplam krediler/ toplam mevduatlar bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

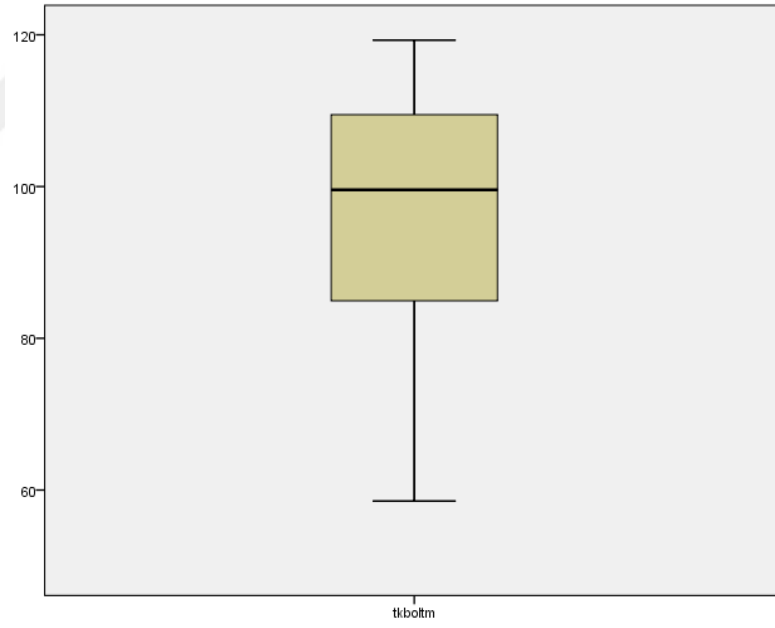
		Statistic	Std. Error
tkboltm	Mean	96,714343781	,9967640620
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	
		Upper Bound	
	5% Trimmed Mean	97,309331360	
	Median	99,560123875	
	Variance	214,604	
	Std. Deviation	14,6493800748	
	Minimum	58,5590326	
	Maximum	119,3000000	
	Range	60,7409674	
	Interquartile Range	24,5580431	
	Skewness	-,520	,166
	Kurtosis	-,773	,330

Şekil B.31: Toplam krediler/ toplam mevduatlar bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

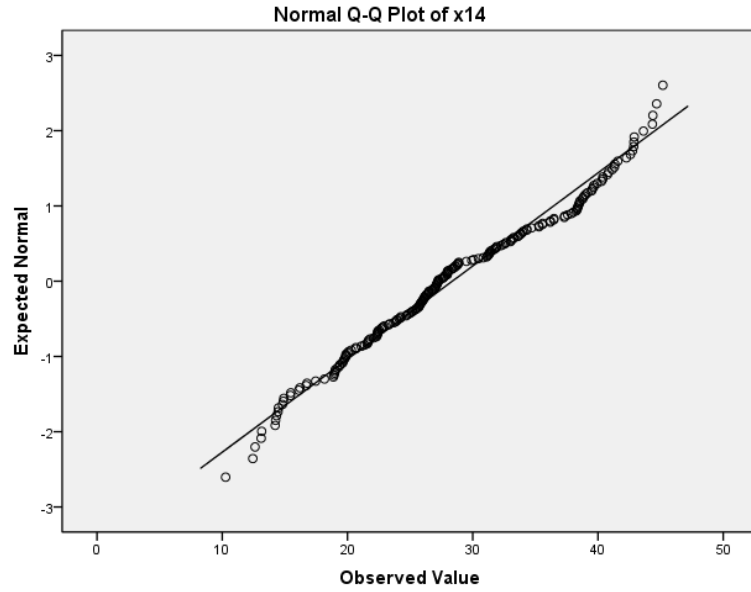
Şekil B.32: Toplam krediler/ toplam mevduatlar bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

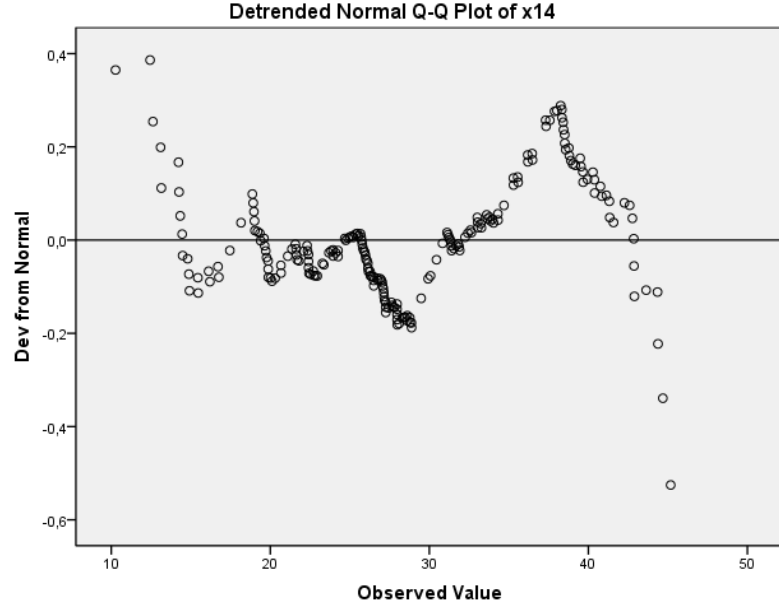
Şekil B.33: Toplam krediler/ toplam mevduatlar bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.12: Likit aktifler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

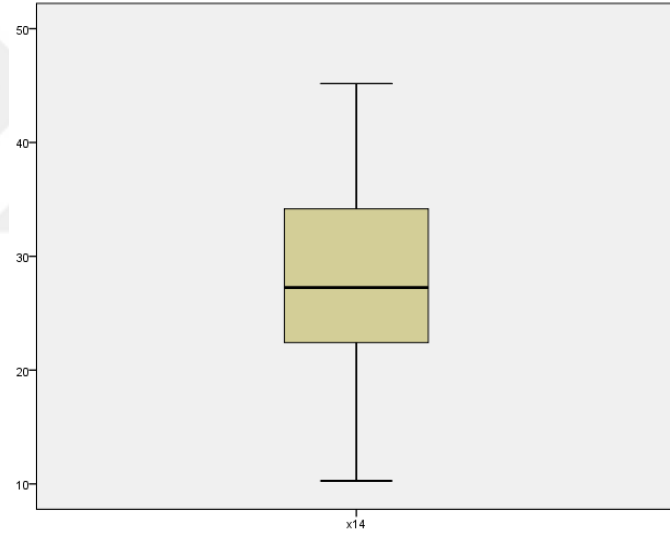
		Statistic	Std. Error
x14	Mean	28,371143061	,5501365406
	95% Confidence Lower Bound	27,286791414	
	Interval for Mean Upper Bound	29,455494708	
	5% Trimmed Mean	28,358991893	
	Median	27,251260095	
	Variance	65,372	
	Std. Deviation	8,0853228805	
	Minimum	10,2686790	
	Maximum	45,1773565	
	Range	34,9086774	
	Interquartile Range	11,8275211	
	Skewness	,111	,166
	Kurtosis	-,732	,330

Şekil B.34: Likit aktifler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

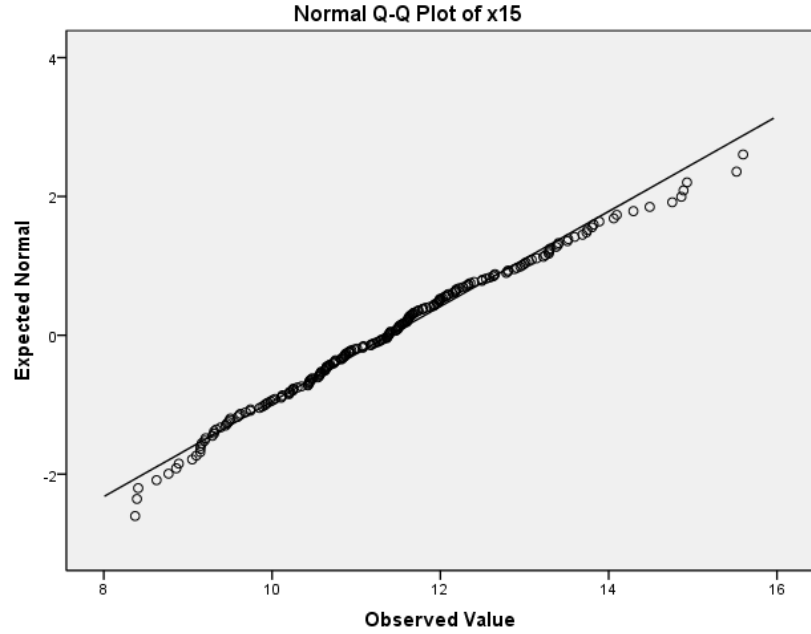
Şekil B.35: Likit aktifler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

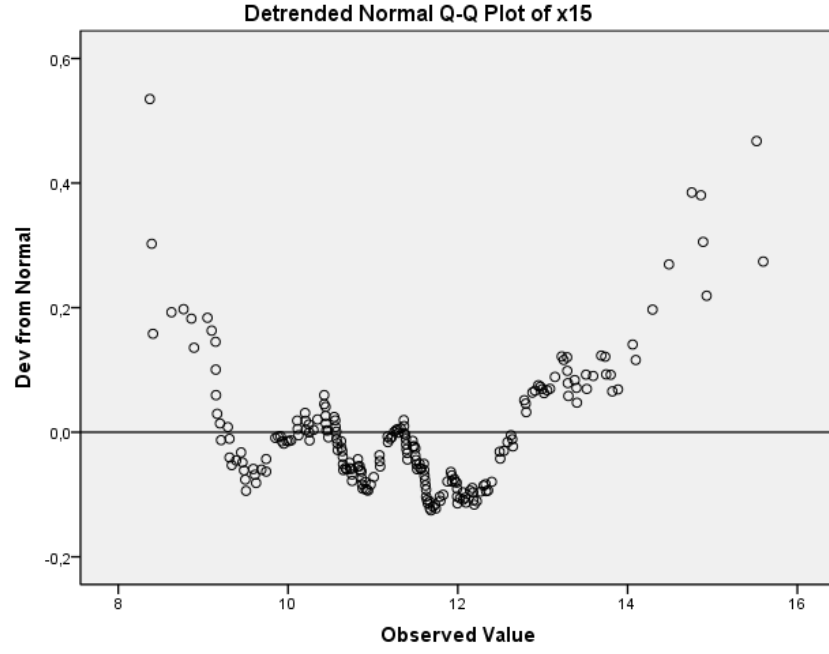
Şekil B.36: Likit aktifler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo 13: Likit aktifler/ toplam aktifler bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

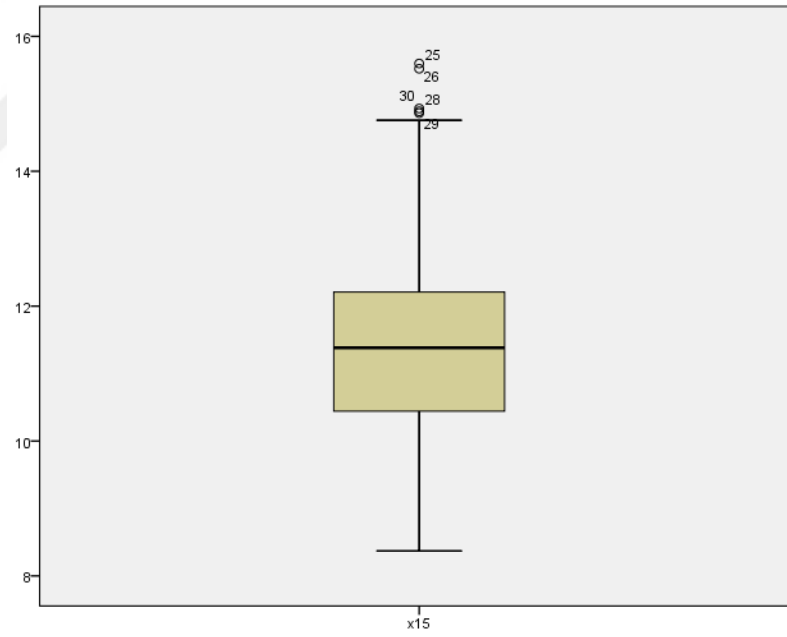
	Statistic	Std. Error
Mean	11,394134431	,0993820908
95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound Upper Bound	
	11,198246454 11,590022408	
5% Trimmed Mean	11,355919404	
Median	11,383644470	
Variance	2,133	
Std. Deviation	1,4606124723	
Minimum	8,3720952	
Maximum	15,5976565	
Range	7,2255613	
Interquartile Range	1,7726391	
Skewness	,353	,166
Kurtosis	-,054	,330

Şekil B.37: Özkaynaklar/ toplam aktifler oranı bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

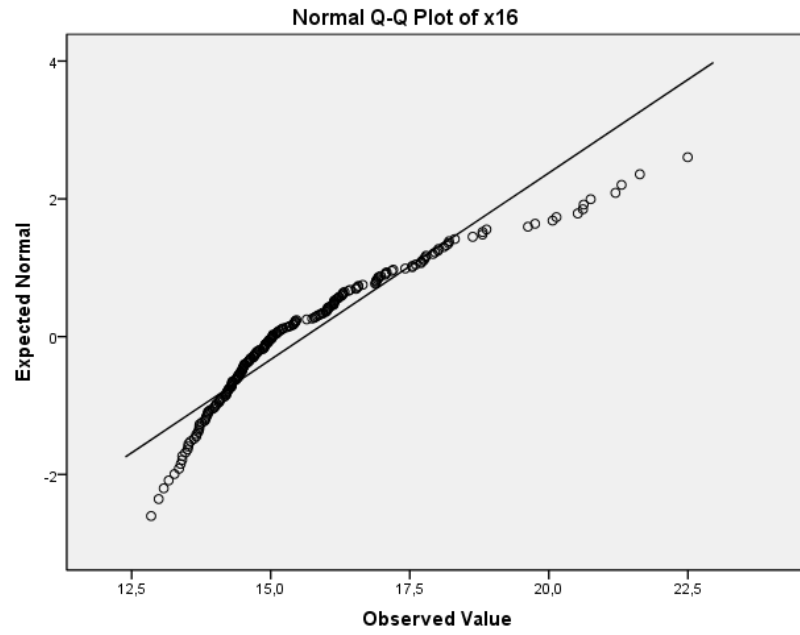
Şekil B.38: Özkaynaklar/ toplam aktifler oranı bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

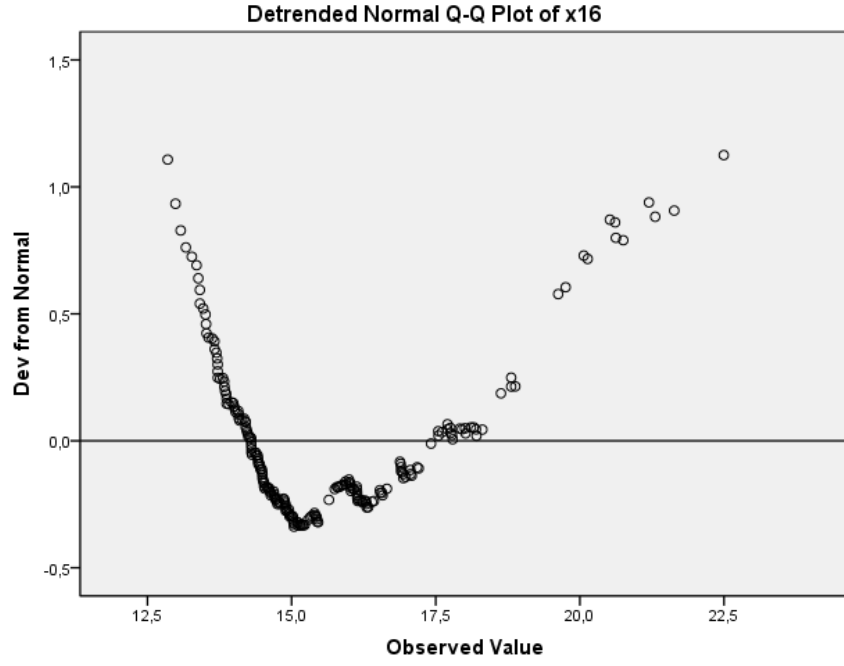
Şekil B.39: Özkaynaklar/ toplam aktifler oranı bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.14: Sermaye yeterlilik oranı bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

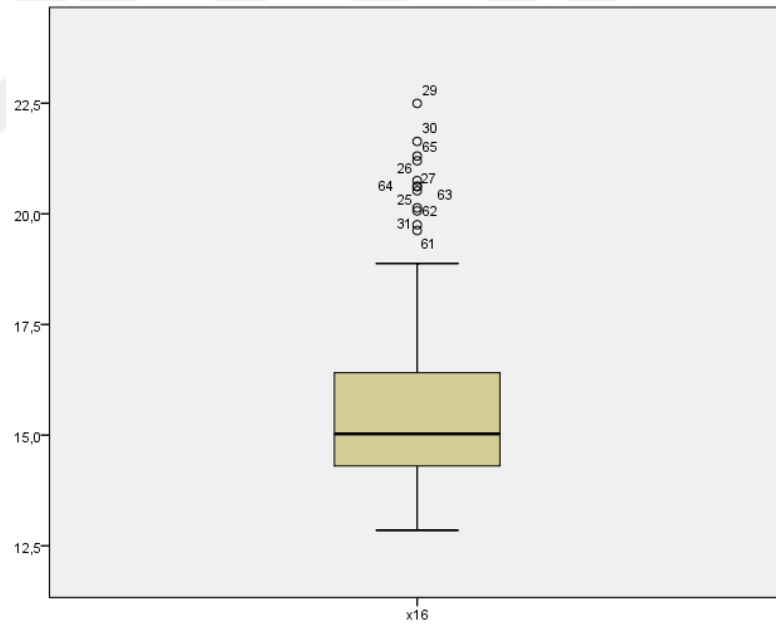
	Statistic	Std. Error
Mean	15,612471731	,1255881633
95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound Upper Bound	
5% Trimmed Mean	15,452545001	
Median	15,028489265	
Variance	3,407	
Std. Deviation	1,8457615074	
Minimum	12,8505297	
Maximum	22,4954573	
Range	9,6449276	
Interquartile Range	2,1152288	
Skewness	1,282	,166
Kurtosis	1,591	,330

Şekil B.40: Sermaye yeterlilik oranı bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

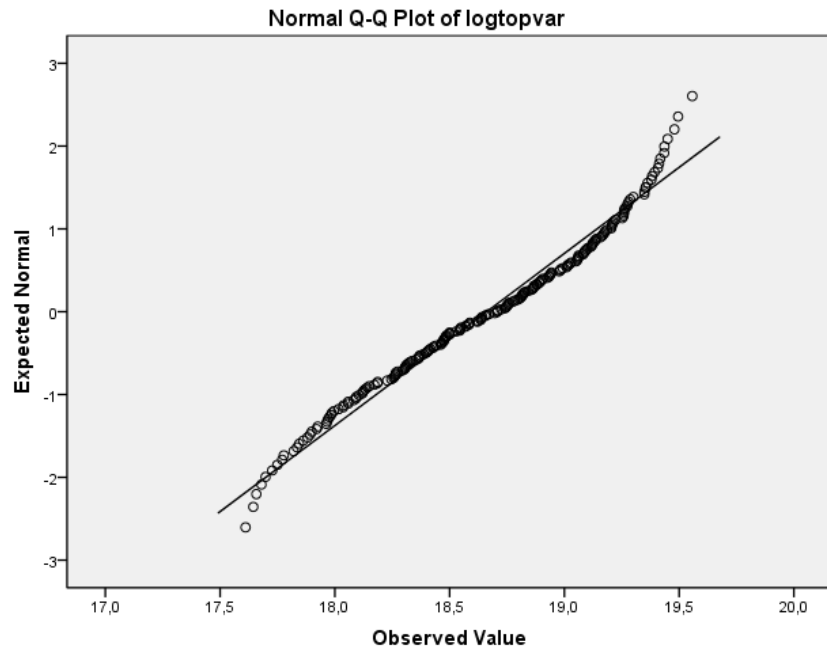
Şekil B.41: Sermaye yeterlilik oranı bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

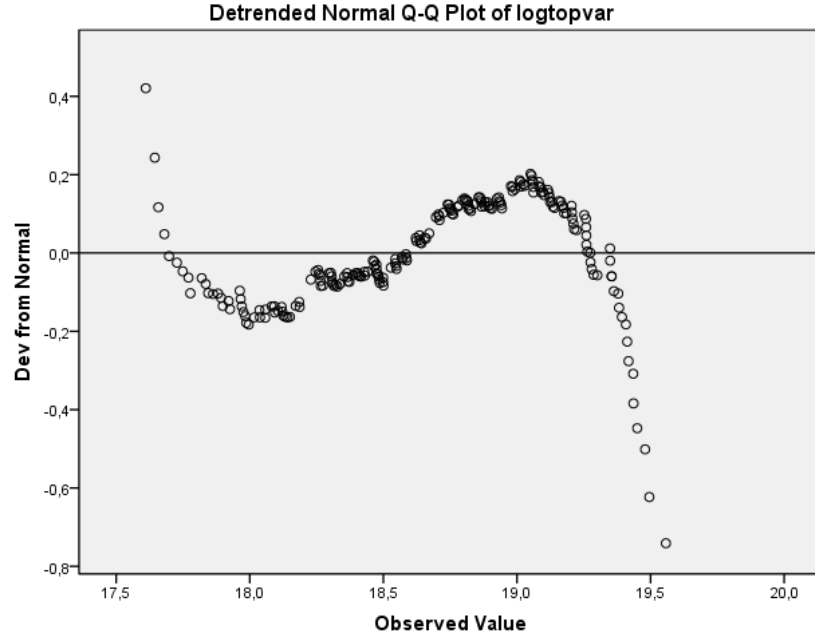
Şekil B.42: Sermaye yeterlilik oranı bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.15: Toplam aktifler(Ln) bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

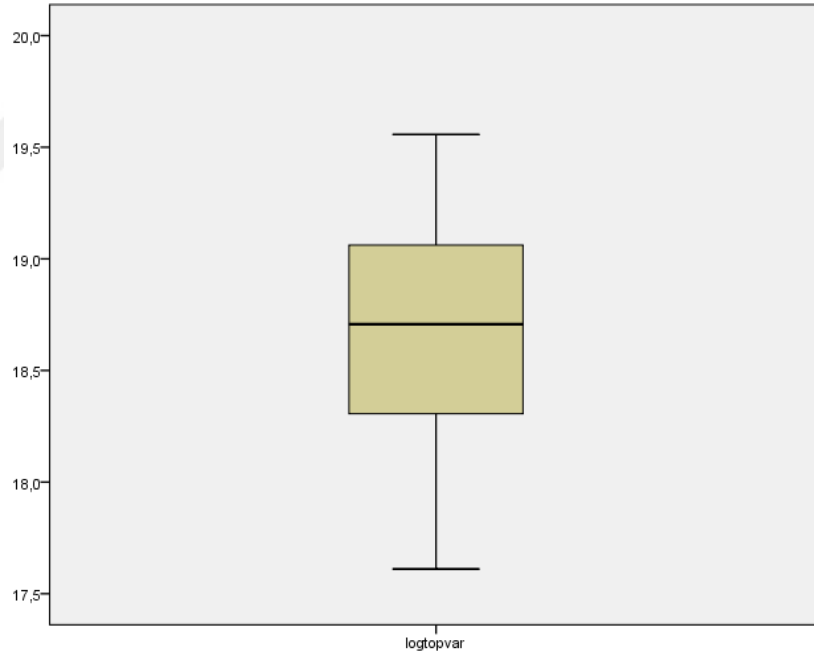
			Statistic	Std. Error
logtopvar	Mean		18,661155119	,0327354602
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	18,596631591	
		Upper Bound	18,725678646	
	5% Trimmed Mean		18,669840596	
	Median		18,707412220	
	Variance		,231	
	Std. Deviation		,4811110441	
	Minimum		17,6108200	
	Maximum		19,5573143	
	Range		1,9464944	
	Interquartile Range		,7552083	
	Skewness		-,221	,166
	Kurtosis		-,903	,330

Şekil B.43: Toplam aktifler(Ln) bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

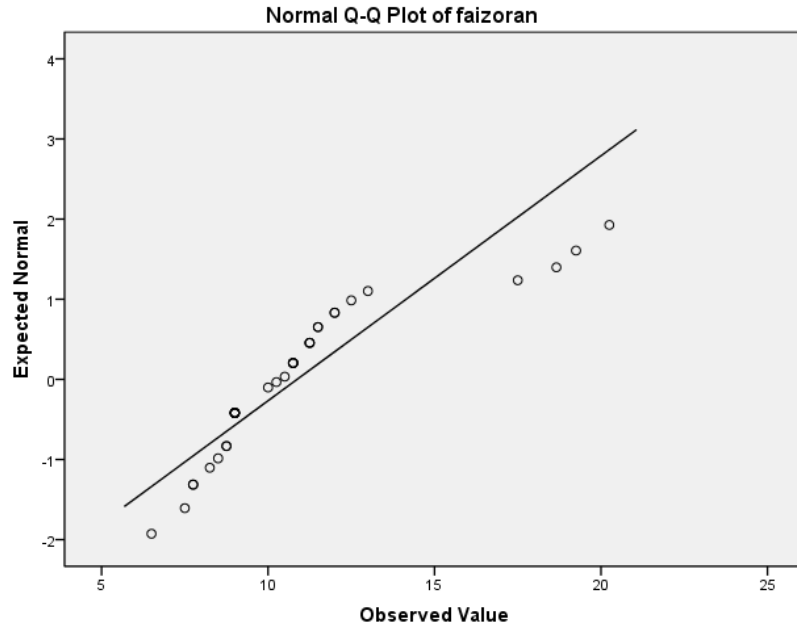
Şekil B.44: Toplam aktifler(Ln) bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

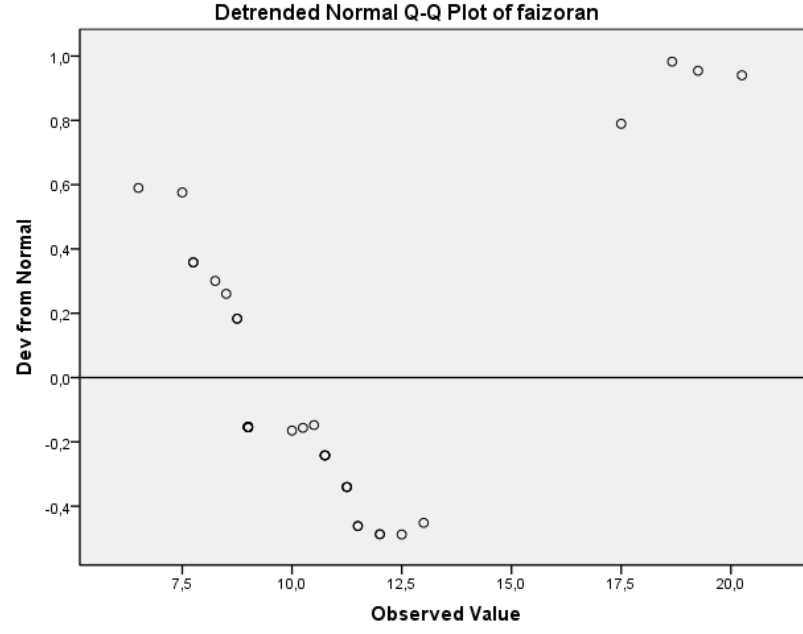
Şekil B.45: Toplam aktifler(Ln) bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

Tablo B.16: Faiz oranı bağımsız değişkeninin açıklayıcı istatistikleri.

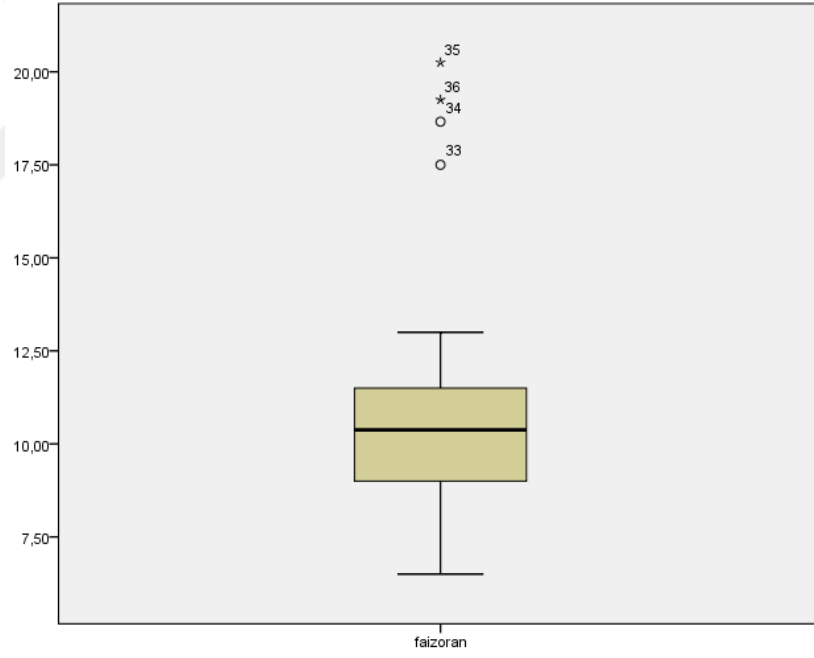
		Statistic	Std. Error
faizoran	Mean	10,8725	,54520
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound Upper Bound	9,7657 11,9793
	5% Trimmed Mean	10,5944	
	Median	10,3750	
	Variance	10,701	
	Std. Deviation	3,27121	
	Minimum	6,50	
	Maximum	20,25	
	Range	13,75	
	Interquartile Range	2,50	
	Skewness	1,648	,393
	Kurtosis	2,412	,768

Şekil B.46:: Faiz oranı bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 1.

Şekil B.47: Faiz oranı bağımsız değişkeninin gözlem değerleri 2.

Şekil B.48 Faiz oranı bağımsız değişkeninin gözlem değerleri.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Cemil ŞENEL
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 18.02.1978
Medeni Hali : Evli (2 çocuk)
Adres : İşçi Blokları Mah. 1500.sok 1/8 100.Yıl/ANKARA
E-posta : cemilsenel@gmail.com

EĞİTİM

Lise : Cumhuriyet Lisesi (1995)
Lisans : Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F İşletme (1999)
Yüksek Lisans : Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Finansman Programı(2013)
Doktora : THK Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Doktora Programı(2017)

MESLEKİ DENEYİM

AVEA : Bireysel ve Kurumsal Satış Uzman Yrd.(2002-2004)
TES-İŞ Sendikası : Toplu Sözleşme Uzmanı (2008-2010)
Gazi Üniversitesi : Araştırma Görevlisi (2010)